

*En livsresa från bondlandet
till vetenskapens arenor*

VÅGA — VETA — VINNA

FOKUS PÅ SLÖJDPEDAGOGIK

1974–2000

Linnéa Lindfors

Borgå 2017

Linnéa Lindfors

*En livsresa från bondlandet
till vetenskapens arenor*

VÅGA — VETA — VINNA

FOKUS PÅ SLÖJDPEDAGOGIK

1974 – 2000

Borgå 2017

© Linnéa Lindfors 2017
Pärmdesign: Linnéa Lindfors
Ombrytning och layout: Linnéa Lindfors
Fotografier: Enskilda rättsinnehavare;
Linnéa Lindfors arkiv; några bilder
tidigare publicerade i Olof Lindfors fotobok
Glimtar ur Linnéas liv
Tryckning:
Oy Nord Print Ab Helsingfors 2017

ISBN 978-952-93-8676-5

Linnéa Lindfors
Strandgatan 9 C 31
FIN-06100 BORGÅ
Tfn: 040 7078782
E-post: linnea.lindfors@elisinet.fi

Innehåll

DEL I

EN LIVSRESA FRÅN BONDLANDET TILL VETENSKAPENS ARENOR

I. UPPTAKT

- 9 **Skriva memoarer eller icke skriva – det var frågan**
- 11 **Hur livsflödet beskrivs**
- 12 **Reflektioner**
- 14 **Höjdpunkter som ger utgångspunkter**
- 14 *En doktorsdisputation och ett utvärderingsseminarium*
- 15 *Ett 40-årsjubileum och andra betydelsefulla händelser*

II. BARNDOM, UNGDOM OCH FAMILJELIV

- 19 **Föräldrarna och barndomshemmet**
- 26 **Livet i Rudom – den anrika hembyn i mitt hjärta**
- 26 *Livets gång i den föränderliga byn*
- 28 *Glimtar från det förflutna – ”Idel ädel adel” och en sångfest*
- 37 **Gårdar och bybor förr och nu**
- 41 *Lekar som lär och formar*
- 47 *Skolminnen från 1940-talet*
- 53 *Arbete från tidig ålder*
- 56 **Krigstiden**
- 56 *Ung i krigets skugga*
- 62 *Far och hans hästar drar ut i krig*
- 65 *Evakuerade strömmade genom vårt hem*
- 67 *De stupades sista färd*
- 67 **Barndoms- och ungdomsvänner samt några äldre**
- 70 **Kära släkten**
- 70 *Att bli vuxen i familjekretsen*
- 73 *Syskonen och deras familjer*
- 75 *Släktingar i hemtrakten*
- 76 *Släktingar i Nya Världen och Floridaresan*
- 81 *Syster Elisabeths utställningar – släktträffar*
- 83 *Släkten Lindfors store son generalmajor Jakob Julius af Lindfors*

III. UT I VÄRLDEN – STUDIER OCH ARBETSLIV

- 86 **Att våga, att lära och att sträva framåt**
- 90 **Studier och studieliv, timpläroarbete**
- 93 **Yrkesutbildarkarriären**
- 93 *Aderton år som yrkeslärare*
- 97 *Yrkeskolvänner för livet*
- 99 **Akademisk karriär i sikte**
- 102 **Livet som inneboende samt de egna hemmen**

IV. TILLBAKA HEM – FORSKNING OCH PENSIONÄRSLIV

- 115 **Hur det nya livet började**
- 116 **Släkt- och bygdeforskning på gamla dagar**
- 118 **Publikationer och medieträffar**

DEL II

FOKUS PÅ SLÖJDPEDAGOGIK 1974–2000

V. I SLÖJDPEDAGOGIKENS TJÄNST

- 124 **Ny karriär med fortsatta studier – min position i universitetsvärlden**
- 125 **Den akademiserade lärarutbildningen tar form**
- 125 *Didaktisk slöjd i klass- och ämneslärarutbildningen*
- 126 *Utbildning av lärare i teknisk slöjd och textilslöjd samt huslig ekonomi*
- 128 *Framväxten av slöjdpedagogik som universitetsämne – huvudämne i examina*
- 135 *Undervisning och handledning med glädje och bekymmer*
- 137 *Övningsundervisning runt om i staden*
- 138 *Påverkansmöjligheter – uppdrag inom och utanför universitetet*
- 140 **Slöjdpedagogikens kamp för en position i den akademiska världen och livet bakom kulisserna**
- 140 *Att bygga upp en lärarutbildnings- och forskningskultur samt om kampen för en högre tjänst*
- 147 *Kolleger och andra vänner vid universitetet*
- 155 *Slöjdens och slöjdpedagogikens boningar*
- 159 *Campus Academill – Ett 30-årsjubileum*
- 160 **Det nordiska perspektivet och Kuba**
- 160 *Nordiskt forskningssamarbete*
- 165 *NordFo-organisationen växer fram*
- 170 *Kuba och Lázaro*
- 175 **Forskarutbildningsnätverket (NorFA) inom NordFo**
- 176 *Seminarier runt om i Norden*
- 178 *Publikationsserien Techne*
- 180 **Personliga nätverk**

VI. SLÖJDPEDAGOGIK SOM KUNSKAPSKULTUR

- 184 **Vasaparadigmets framväxt – Vägval**
- 184 *Två vetenskaper inom slöjdområdet*
- 184 *Pirkko Anttila var först med slöjdforskningen*
- 185 *I begynnelsen fanns skolslöjd*
- 186 *Uppsatser och lärdomsprov lade grunden för slöjdpedagogisk teori*
- 190 **Tolv år i systemvärlden**
- 190 *Den första processmodellen och licentiatarbetet*
- 191 *Grunderna för systemtänkandet och den mjuka systemmetodologin*
- 192 *Grundantaganden*
- 192 *Inledande metodologistudier*
- 193 *Min doktorsavhandling*
- 196 *Eva Malmberg – fortsatt slöjdpedagogisk teorigenerering*
- 197 *Vem var först med att tänka om produktiva arbetsformer, helheter och system?*

198	Sammanfattning av slöjdpedagogiska teorier före år 2000
198	<i>Utgångspunkt i en hierarkisk systemteori i slöjdpedagogik</i>
198	<i>Teorin om slöjd och slöjdpedagogik inom olika områden och på olika nivåer</i>
199	<i>Teorin om individuell slöjdverksamhet som edukativt helhetssystem samt deldiscipliner</i>
200	<i>Teorin om grunddimensioner i den enskilda elevens edukativa slöjdverksamhet</i>
200	<i>Teorin om helhetsorganiserande slöjdundervisning och slöjdlärande</i>
201	<i>Teorin om formgivning i slöjd</i>
202	<i>Teorin om funktioner i edukativ slöjdverksamhet</i>
203	<i>Teorin om handledning som slöjddidaktisk metod</i>
203	<i>Teorin om funktioner i läraryrket</i>
203	<i>Teorin om komponenter i lärarutbildningen</i>
204	Forskning om slöjdens och slöjdpedagogikens historia
204	<i>Slöjdens läroplanshistoria</i>
205	<i>Slöjdpedagogikens utvecklingshistoria</i>
206	Sammanfattande forskningsrapportering
207	<i>Positionsbestämning av slöjdpedagogisk forskning vid Åbo Akademi</i>
208	Tillbaka till verkligheten – teorierna i tillämpning
208	<i>Didaktisk handledning 1982 samt föreläsningskompendier</i>
209	<i>Slöjddidaktikbok 1991</i>
211	<i>Tillämpning i doktorsavhandlingar: Våra doktorer drar vidare</i>
218	Tack och farväl
219	KÄLLOR
226	BILAGOR

DEL I
EN LIVSRESA FRÅN BONDLANDET TILL
VETENSKAPENS ARENOR

I. UPPTAKT

Skriva memoarer eller icke skriva – det var frågan

Mitt personliga liv har jag skrivit om i tidigare publikationer inom släkt- och bygdeforskningen. I boken *Kära släkten* skrev jag om min fars släkt, min familj och vår hemgård samt om släktens store son generalmajor Jacob Julius af Lindfors. Dessutom har jag presenterat min familj och vår hemgård i boken om hembyn som bär rubriken *Rudom: Gårdar, människor och livsmönster under 500 år*, här kallad *Rudomboken*, samt i två mindre skrifter om min mors släkt.¹ Men jag har inte beskrivit mina studieår eller min karriär inom yrkes- och lärarutbildningen och inte heller livet efter pensioneringen. Den här memoarbokens del I handlar om detta samt om bakgrunden till att jag som fyrtioåring sadlade om och blev lärarutbildare och vetenskapare. Del II handlar om mitt liv som lärar- och forskarutbildare samt om mitt vetenskapliga arbete. Efter fjorton år i ”förskingringen” kändes det angeläget att dokumentera hur det gick till då slöjdarterna blev universitetsämnen i samband med att lärarutbildningen underställdes universiteten, hur ämnena utvecklades till universitetsämnen och slutligen till den vetenskapliga disciplinen *slöjdpedagogik* vid Åbo Akademi, Vasa. Redan innan jag lämnade slöjdpedagogiken vid Åbo Akademi, Vasa, för gott år 2000 hade jag på metateoretisk nivå evaluerat och bedömt mina vetenskapliga insatser i ett antal publikationer. Av orsaker som framgår i det följande satte jag igång med att skriva mina memoarer innefattande *en allmänt hållen självbiografi* och *en sammanfattande vetenskapligt hållen biografi över min akademiska livsgärning*.

Tanken att skriva ned mina minnen föddes då jag tillsammans med kusinhustrun Kristina Lindfors besökte pensionerade grundskolläraren Darling Forssas i Lovisa Hommansby. Jag berättade om mina forskar- och forskarutbildarfärder i de nordiska länderna. Vännerna frågade om jag skrivit om allt detta. Det hade jag inte gjort, men jag uppmärksammade dem på att jag genom åren i olika forskningsrapporter hade redovisat mitt vetenskapliga arbete. Att den mera personliga processen skulle vara värd att skrivas ned hade jag inte reflekterat över.

Då jag redan hade skrivit ett första manuskript och redigerat en försöksversion av memoarboken fick jag professorskollegan Pirkko Anttilas bok *Käsillä eletty elämä: Käsityökulttuurin jäljillä taidosta tieteksi* (Ung. *Handens arbete som livsverk. På spåret efter handarbetskulturens utveckling från färdighet till vetenskap*) i min hand. Den boken är mera än en självbiografi, den handlar tillika om författarens enorma insatser i handarbetskulturens tjänst, som utmynnade i framväxten av *slöjdvetenskap* som akademisk disciplin som vuxit sig stor på många plan. Härigenom fick jag impulser till, eller egentligen ett tvång, att i min memo-

---

¹ Lindfors, 2004, 2005, 2009, 2012, 2014.

arbok skriva mera utförligt om framväxten av mitt eget vetenskapsområde – *slöjdpedagogik*. Som jag nämnde hade jag tidigare resonerat att jag tillräckligt utförligt hade beskrivit och bedömt det jag åstadkommit inom den slöjdpedagogiska forskningen, det vill säga i den sammanfattande delen i min doktorsavhandling, i en positionsbestämmande rapport av den slöjdpedagogiska forskningen, innefattande avhandlingar på magister-, licentiat- och doktorsnivå vid Åbo Akademi, Vasa, samt i en engelskspråkig publikation där jag sammanfattat den slöjdpedagogiska teori som jag utarbetat genom åren. Det nordiska forskarutbildningsnätverket med 10 doktorander (inklusive nätverkets publikationer), som jag lett tillsammans med kollegan Juhani Peltonen, var också evaluerat.² Till den här typen av forskning kan även räknas utvecklingshistoriska rapporter gällande skolslöjden och slöjdpedagogiken.³ Forskningsresultaten inklusive de ovan nämnda evalueringsrapporterna har jag efter hand publicerat, huvudsakligen i Pedagogiska fakultetens publikationsserier, men också i slöjdpedagogikens egen *Techne* serie. (Se källförteckningen.)

Tillsammans med Pirkko Anttila på slöjdforskarkonferens i Oslo 1988.

Då jag läst Pirkko Anttilas memoarbok blev jag övertygad om att det var nödvändigt att i memoarboken kortfattat presentera den slöjdpedagogiska forskningen, de genererade teorierna och tillämpningen av dem i undervisning, forskning och läromedel samt därutöver hur teorierna vidareutvecklats i våra doktorers av-

---

² Lindfors, 1992a, 1997, 1999; Lindfors & Nygren-Landgårds, 1998.

³ Lindfors, 1993b, 1995,

handlingar. Jag hoppas att jag på detta sätt kan ge en bild av lärarutbildningen, forskningen och forskarutbildningen inom det slöjdpedagogiska området vid det finlandssvenska universitetet, inklusive det nordiska perspektivet.

Hur livsflödet beskrivs

Efter en del funderingar kom jag fram till att det kunde vara av intresse att sammanfatta mitt privata liv som bakgrund till det jag åstadkommit i yrkeslivet, speciellt livsgärningen i universitetsvärlden. Det visade sig vara svårt att få till stånd en sammanhållen skildring av dessa vitt skilda världar – livet på bondlandet och agerandet på utbildnings- och vetenskapsarenorna.

Inspirerad av rubrikerna i en sociologibok har jag vid beskrivningen av mina minnen från barndoms- och ungdomsåren, studietiden, det tidigare arbetslivet och livet som pensionär försökt uppmärksamma dimensionerna *personen, arbetet, den sociala kontexten* (var jag fysiskt befinner mig och hur jag agerat där) och vid beskrivningen av mitt vetenskapliga arbete *den intellektuella kontexten* (hur jag tänker och vad jag åstadkommit på vetenskapens arenor). Dock så att dessa livsområden är inflettade i varandra, ibland kronologiskt, ibland tematiskt.

I slutskedet av memoarskrivandet läste jag Gustav Björkstrands nyskrivna biografi över ärkebiskop John Vikström, *Livet är ett lagspel*.⁴ Jag har i efterhand försökt sätta in det jag skrivit i några av de biografityper som presenteras i boken. Min *självbiografiska* memoarbok innefattar *ackumulerande, tolkande, existentiella* element samt beskrivning av min *livsgärning* enligt följande.

Del I som handlar om olika epoker i mitt liv, barndoms-, ungdoms- och studielivet och början av arbetskarriären, uppfattar jag som en form av *ackumulerande biografi* där jag adderar omgivning, människor och händelser efter varandra, men med den underliggande tanken att dessa faktorer har format mitt liv, mitt sätt att tänka och agera. Det normala livsflödet avbröts av vinter- och fortsättningskriget med påföljande kristid, vilket betyder att beskrivningen får formen av en *tolkande biografi* (psykobiografi och kollektivbiografi) som per definition tar upp omvälvande händelser som har format en persons liv. Den perioden satte definitivt sin prägel på hela mitt fortsatta liv. Bokens Del II är en *livsverksbiografi* som omfattar min livsgärning i slöjdpedagogikens tjänst i den akademiska världen. Under den perioden upplevde jag en existentiell drivkraft med att bygga upp slöjdpedagogik som vetenskap i lärar- och forskarutbildning. Den delen av texten kan betecknas som en *existentiell biografi*.

Då Gustav Björkstrand beskriver de arenor som Vikström rört sig på har han använt sig av sociologiska begrepp som också jag kan använda mig av då jag preci-

---

⁴ Björkstrand, 2016.

serar innehållet i min memoarbok. Dessa är *fält*, *kapital*, *habitus* och *social reproduktion*. Mina primära *fält* utgörs av by-, utbildnings- och vetenskapsarenor. *Kapitalet* utgörs av symboliska och materiella tillgångar som jag förvärvat i hemmet och i boende-, utbildnings- och vetenskapsmiljöer i förening med den kunskap och bildning jag tillägnat mig genom nätverk och personliga relationer senare i livet. När det gäller *habitus* tänker jag på hur jag för mig, talar, bedömer olika situationer, drar upp strategier för handlandet och utnyttjar handlingsutrymmet. Läsaren kommer att märka att jag har uppmärksammat allt detta i memoarboken utan att noggrant beskriva fenomenens bakgrund.

För min del betyder *social reproduktion* att jag önskar att det jag åstadkommit skall ha betydelse för slakten, forna elever och studerande, kolleger och andra som jag känner, samt att mitt livsverk inom slöjdpedagogiken skall ha en fortsättning, vilket till min glädje för tillfället är fallet.

Memoarbokens två delar är i sin tur indelade i sex kapitel; ”*Upptakt*”; ”*Barn- dom, ungdom och familjeliv*”; ”*Ut i världen – studier och arbetsliv*”; ”*Tillbaka hem – forskning och pensionärliv*”; ”*I slöjdpedagogikens tjänst*”; och ”*Slöjdpedagogik som kunskapskultur*”. De fyra första kapitlen handlar om mina rötter och min utbildning, det som gav en riktning i mitt liv, samt om tiden i arbetslivet innan jag blev lärarutbildare och vetenskapare samt pensionärstiden. De två sistnämnda kapitlen innefattande mitt akademiska liv kan läsas separat. Genom den här uppdelningen ges läsaren möjlighet att välja och utesluta.

Reflektioner

Jag säger ibland att jag är världens lyckligaste pensionär efter 47 år som utbildare. Hur har jag kommit till den slutsatsen? Vem är jag? Vad har ingått i mitt liv, mitt proppfulla liv? De som söker personuppgifter eller kortfattat vill veta mera om studier och yrkesrelaterat innehåll får gärna begära av mig en portfolio som heter *Linnéa Lindfors liv punkt för punkt*. Min bror Olof Lindfors har gjort ett bildverk till min 80-årsdag, *Glimtar ur Linnéas liv*, som kan vara av intresse.⁵ Som jag nämnde handlar memoarboken både om mitt enkla och inte så vidlyftiga privatliv och om mitt synnerligen innehållsrika yrkesliv i utbildningens och vetenskapens tjänst. Mina hågkomster från privatlivet är måhända förskönade av minnets skimmer och prestationerna i yrkesskol- och universitetsvärlden kan synas mindre värda i dagens utbildningssystem. Men jag önskar att min memoarbok skall tas emot som en sammanfattning av mina tankar, mitt agerande och mitt arbete, *som jag minns det*.

---

⁵ Lindfors, 2015b. Se även Officiell CV på Åbo Akademis hemsidor (Lindfors, 2015a); Lindfors, O. 2012.

Mina pensionärstankar kretsar för det mesta kring minnen från arbetslivet, både yrkesskoltiden och den akademiska tiden. Också barndomen och ungdomen hemma i Östra Nyland framstår som allt viktigare. Att skriva om mig själv och mina innersta tankar upplever jag som svårt och mindre intressant. Jag har levt ensam utan familj, men jag var givetvis bunden till mina föräldrar och numera är mina syskon och deras familjer mycket viktiga i mitt liv. Också vänner och grannar på olika orter i Svenskfinland är centrala ingredienser i livsflödet.

Mitt liv har inte varit en jämn lunk, snarare ett brusande flöde; speciellt arbetslivet var hektiskt. Ibland har vardagen avbrutits av lysande höjdpunkter men också av nederlag och svåra förluster. Många har sagt att jag är intelligent eftersom jag kommit så långt i livet, blivit doktor, universitetslärare, forskare och till slut professor emerita. Jag svarar alltid att jag inte är särskilt intelligent enligt traditionell mätning, men jag är händig, begåvad på vissa kreativa områden och jag ser helheter, tänker i system. Jag uppfattar mig själv som tålmodig och positivt envis samt ambitiös gällande det som jag åtagit mig. Jag är inte rädd för utmaningar.

***

Min forskargärning har bedömts i många utlåtanden. Pedagogikgurun Erkki Lahdes träffade prick gällande mitt forskarjag vid bedömningen av mina meriter då jag sökte biträdande professorstjänsten i pedagogik, företrädesvis slöjdpedagogik. Han skrev:

”Tutkijana Lindfors on lähinnä teoreetikko, empiirisestä tutkimuksesta on vähän näyttöä. Lindfors ei ole kritisoiija ja keskustelija, mutta kyllä systemaattikko ja myös omintakeisiin ratkaisuihin pyrkivä rakentaja. Käsityön tässä vaiheessa tällainen tutkijankuva on hedelmällisempi kuin analysoijan ja kritisoiijan, joka ei pysty teorian perusteiden rakentamiseen.”(Översättning i bilaga 1.)

En av mina ledande idéer är att utbildning alltid är till nytta och glädje för människan. En annan ståndpunkt är att läraren och forskaren når sina mål lättare genom att se livet som en helhet, ett evolutionistiskt system med medvetna människor som aktörer.

Jag är tyvärr inte begåvad med romanskrivarfärdigheter. Memoarboken kan kanske upplevas som ytterligare en svårläst forskningsrapport. Trots detta hoppas jag att läsaren skall trivas med uppläggningsen och med att boken innehåller källhänvisningar i form av fotnoter. Speciellt bokens andra del *Fokus på slöjdpedagogik 1974–2000* kan då användas som källa i forskningsssammanhang. Som ett slags upptakt till memoarboken skriver jag om några höjdpunkter i mitt liv.

Höjdpunkter som ger utgångspunkter

En doktorsdisputation och ett utvärderingsseminarium

Mitt akademiska liv fick ett slags avslutning den 17 januari 2014 då jag närvar vid universitetsläraren, min förra studerande och kollega Juha Hartviks disputation i ämnet slöjdpedagogik vid Åbo Akademi, Vasa. Efteråt sa jag till disputanden: ”*Juha, nu kan jag dö!*”. Längre fram kommer läsaren att förstå bakgrunden till uttalandet.

Hedersgäster vid Juha Hartviks disputationsmiddag på Academill i Vasa. Från vänster; vicerektor/professor i slöjdpedagogik Christina Nygren-Landgårds från Åbo Akademi, Vasa, opponent/docent Kajsa Borg från Umeå universitet, disputand Juha Hartvik, kustos/professor Marlène Johansson från Åbo Akademi, Vasa/Høgskolen Sørøst-Norge/Göteborgsuniversitet och professor emerita Linnea Lindfors.

Hela disputationsdagen var en absolut höjdpunkt i mitt liv. Att uppleva en ledig, djupgående disputation om en genomtänkt och mogen avhandling var i sig en fin upplevelse för en gammal lärare och forskare. Dessutom kände jag en stor tillfredsställelse över att Juha på ett konstruktivt och nyskapande sätt använt och vidareutvecklat de teorier som arbetats fram inom ämnet och samtidigt fört vårt nya vetenskapsområde närmare verkligheten. Både kustos och opponenter var mina nordiska tidigare forskarstuderande och vänner och i den talrika publiken satt nordbor som redan disputerat i slöjdpedagogik, tillsammans med nuvarande lära-

re samt studerande på olika nivåer i utbildningen. Där satt också tidigare ämnes- och professorskolleger från andra ämnen vid Pedagogiska fakulteten. Jag kände mig värdefull och jag var mycket lycklig.

Doktorsmiddagen skötte vi så att säga på egen hand. En stor del av de närvarande var slöjdpedagoger, men disputandens medstudenter i andra pedagogiska ämnen var också inbjudna. Övriga kolleger deltog samma kväll i en annan doktorsmiddag efter en disputation inom ämnet tillämpad pedagogik. Att det nu (2016) finns 15 doktorer som disputerat i slöjdpedagogik vid vårt finlandssvenska universitet är en stor glädjekälla i mitt liv.

***

En mycket upplyftande och betydelsefull händelse var jag med om som nybliven doktor 1992, det vill säga 22 år innan den ovanbeskrivna disputationen i Vasa. Jag var utsedd till sakkunniggranskare av slöjdämnet inom projektet *NU – nationell utvärdering i den svenska grundskolan, Sverige 1992* med utvärderingsseminarium på den Nordiska folkhögskolan i Kungälv. Mina kolleger vid Göteborgs universitet Marléne Johansson, Ann Carlberg och Bert Ove Lundqvist var med på seminariet i egenskap av ansvariga för utvärderingen av slöjdämnet i den svenska skolan. Själva utvärderingen av ämnet slöjd blev en nationell framgångssaga och seminariet en höjdpunkt i min karriär. Efter de allmänna föreläsningarna följde diskussioner i ämnesvisa grupper som leddes av sakkunniggranskaren för respektive skolämne. Slöjdämnet hade tilldelats ett litet klassrum och vi fruktade att ingen skulle komma. Men det lilla klassrummet blev proppfullt.

Jag sände nyligen uppgifter om min kommande memoarbok till Marléne Johansson. Hon frågade om jag nämnt *NU-utvärderingen* i boken? Ja, det hade jag gjort men helt kortfattat. Här vill jag tillägga ett utdrag ur Marlénes brev: *”...Sedan visade det sig att halva ’professors-Sverige’ valde att gå på seminariet för slöjdämnet. Och där stod du som en stjärna med en fantastisk proffsig presentation som gjorde att alla blev djupt imponerade (och Ann, Bert Ove och jag jättestolta). Ja, det var en fantastisk upplevelse, visst minns du också?”*

Under kvällssitsen hedrade Bert Ove Lundqvist mig genom att spela ”Metsäkukkia” (Skogsblommor) på dragspel. Han hade inte hittat något stycke som handlade enbart om skogsblomman Linnéa. Det seminariet är ett verkligt betydelsefullt minne som sammanfattar mina känslor för det nordiska samarbetet.

Ett 40-årsjubileum och andra betydelsefulla händelser

En annan höjdpunkt i mitt liv var Pedagogiska fakultetens vid Åbo Akademi, Vasa, 40-årsjubileum den 4 oktober 2014. Jag var med i det bygget från början och kände igen allt som framkom under firandet. Jag hade också tillfälle att tacka riksdagsledamoten, tidigare ministern Stefan Wallin, för att han var den som rent

fysiskt satte krysset i rutan för slöjdpedagogik som huvudämne vid Åbo Akademi, Vasa, i Förordningen för lärarutbildning år 1995.⁶ Han var då minister Ole Norrbacks politiska sekreterare. Läs mera härom i avsnittet *Slöjdpedagogikens kamp om en position i den akademiska världen och livet bakom kulisserna*. Under 40-årsjubileet fungerade Wallin som utmärkt toastmaster.

I mitt liv ingår givetvis också tidigare betydelsefulla händelser. Alla examina som jag avlagt, mellanskolexamen, handarbetslärarinneexamen, magister-, licentiat- och doktorsexamen känns värdefulla och nödvändiga, speciellt de jag avlagt på äldre dagar jämsides med att jag utvecklade utbildning och forskning, byggde upp den slöjdpedagogiska vetenskapen i finlandssvensk tappning. I min licentiatexamen i filosofi (inom ramen för doktorsexamen i pedagogik) ingår 10 betyg; pedagogik laudatur, textillära (senare slöjdvetenskap) laudatur, sociologi cum laude approbatur, psykologi approbatur, statskunskap approbatur. Jag hade stor nytta av en så bred akademisk utbildning i mitt teoribyggnade.

Oföreglömlig blev min disputation i maj 1992 med påföljande kvällsfest. Då var jag nästan 60 år gammal och naturligtvis i spänning för hur dagen skulle fortlöpa. Jag minns att jag stunden innan var fullt sysselsatt med att torka svett i toalettrummet nära Runebergssalen där disputationen gick av stapeln. Kustos Håken Andersson och opponenterna Pirkko Anttila och Singa Sandelin var på plats. Salen var fullsatt med kolleger från när och fjärran samt studerande. På plats var också mina syskon med äkta hälfter. De trodde att jag låg avsvimmad någonstans i huset då ingenting hände vid det utannonserade klockslaget. Vi tågade in först efter den akademiska kvarten. Disputationen gick bra och min nervositet försvann redan då jag började läsa Lektion vid katedern uppe på det höga podiet.

Disputationsfesten i festsalen på Pedagogicum blev oföreglömlig. Dåvarande dekanus Ulla Lahtinen hade föreslagit att alla anställda skulle bjudas, som hon sa, till ett knytkalas. Förslaget att bjuda alla tyckte jag var en strålande idé. Jag hade aldrig firat mina bemarkelsedagar och aldrig behövt ställa till med bröllop. Nu ville jag verkligen *bjuda* allesammans (cirka 100 personer) på fest utan medhävda förnödenheter. Hedersgäster var mina tidigare lärare vid Handarbetslärarinne-seminariet i Åbo Margaretha Grundström och Brita Bonn samt textilslöjdspionjären Ruth Henriksson. Många hjälpte till med arrangemangen och programmen som kolleger och studerande framförde var strålande och roliga. Också min släkt trivdes utmärkt på festen. Kollegan, lektorn i modersmålets didaktik, Ines Sjöblom tackade mig efteråt för talet som min lillebror Olof Lindfors höll på, som hon sa, en utmärkt god svenska som man sällan hör.

---

⁶ Förordning F 576/1995.

Ett programinslag som jag uppskattade mycket var slöjdpedagogernas presentation av gåvan som avtäcktes vid slutet av ceremonin. Den var en annorlunda doktorshatt i material från vardera slöjdarten, det vill säga rosa filt och silverplåt. Det verkligen roliga var de unga kollegernas beskrivning av hattens tillverkning på basen av min teori om faser och steg i slöjdprocessen. Ett annat uppskattat programnummer var folkdansen *Väva vadmål* som kolleger från olika ämnen dansade under ledning av dekanus Ulla Lahtinen.

Promotionståget i Åbo 1992. Jag är tredje från höger bredvid pedagogikgurun professor Erkki Lahdes som promoverades till hedersdoktor. Han sände fotografiet till mig per post.

Min promotion följande år i maj blev också ett minne för livet. Promotionen gick av stapeln i Åbo Konserthus med festtal av dåvarande kansler för Åbo Akademi, Erik Allardt, varpå följde ett högtidligt promotionståg till gudstjänsten i Åbo domkyrka där ärkebiskop John Vikström predikade.

Ett alldeles speciellt minne för livet blev Margit Holms, min goda, kloka vän och granne i Solf Munsmo, uppvaktning i samband med disputationen 1992. Hon överräckte en vitblommig hängväxt i kruka, en brudslöja, med orden: ”*Du är gift med vetenskapen*”. Det var ett mycket träffande uttalande, hon hade på nära håll följt med mitt arbete.

En annan speciell höjdpunkt inträffade långt senare, sensommaren 2014, på en byträff i hembyn Rudom. Händelsen hade sin grund i att jag som pensionär flitigt

arbetat med släkt- och bygdeforskning. Bland annat gav jag år 2009 ut en omfattande bok om min anrika hemby Rudom och dess folk. Fem år senare anordnade nyinflyttade i byn en välbesökt träff i en stor lada. Plötsligt kom byns yngsta innevånare krypande fram till mig och drog upp sig längs hjulet till en hästräfsa och ville helt tydligt komma i min famn. Jag lyfte upp den 10 månader gamla babyn och fick genom honom ett ovärderligt tack för min forskning om hembyn. Babyns föräldrar var nyinflyttade och dessutom svenskspråkiga i en snart helt finskspråkig by som länge levt på sparlåga.

Höjdpunkter var också medieträffarna vid utgivningen av mina släkt- och bygdepublikationer. Speciellt evenemanget på konferenscentret Rudom gård i hembyn var magnifikt. Läs mera under rubriken *Publikationer och medieträffar*. Jag har alltså levt ett både rikt och händelserikt liv också som pensionär.

Då jag sände en portfolio över mitt liv till kollegerna i Vasa fick jag ett tackbrev från min efterträdare i tjänsten, professorn i slöjdpedagogik Christina Nygren-Landgårds, som gladdade mig mycket. Slutorden i brevet lydde: ” ... *roligt att se dig i Vasa. Du är klok och aktiv som alltid. Jag har haft tur som fått ha dig som professor och förebild. Den förebilden har tagit mig långt! Tack Linnéa*”.

II. BARNDOM, UNGDOM OCH FAMILJELIV

Föräldrarna och barndomshemmet

Mitt liv började en stekhet julidag 1932. Enligt vad jag har hört berättas skördade grannarna den dagen råg på Hemåkern mitt emot vårt hem. Gummorna som band kärvarna stannade upp och sa: "Nu far Reino efter barnmorskan". De såg schäsen med vårt vackra sto Pian förspänt som i rasande fart körde mot kyrkbyn. Den sommaren måste skörden ha varit mycket tidig eftersom rågen skars redan i slutet av juli. Vår moster Elin från USA var på besök hemma i Lappträsk det året. Hon såg mig som nyfödd, men följande återseende var först år 1984 då jag tillsammans med syster Marianne och svåger Stig-Olof besökte släkten i Florida.

Tillsammans med yngre syskonen Georg och Marianne. Far Reinhold i dörröppningen, kusin Margit Järf vid verandahörnet.

Min mor Elna Margareta Lindfors, f. Järf 1909 i grannbyn Ingermansby i Lappträsk, d. 1981, kom från mycket svåra och fattiga förhållanden. Hennes mor Ida Mattsdotter Kälidas var torpardotter från Kälidas torp i byn. Ida gifte sig med torparsonen Wilhelm Gabrielsson från granntorpet Nytorp. Meningen var att de unga makarna skulle överta det sistnämnda torpet och Wilhelm begav sig till Amerika för att tjäna pengar och så småningom inlösa torpet. Han kom hem med en del av pengarna som sattes på bank tills han skulle ha samlat in hela summan i det förlovade landet. Familjen som då bestod av fem barn flyttade tillfälligt från torpet in i en usel stuga i grannskapet. Wilhelms syster Maria Gabrielsdotter med familj tog hand om torpet. Det sjätte barnet, min mor, föddes samma år morfar återvände till Staterna. Morfar kom tillbaka med ett hål i huvudet, pengarna han hade tjänat ihop var, som jag tror, bortrövade. I familjen hette det att han hade fallit från en byggställning och skadat huvudet, och att pengarna hade stulits under hemresan. De äldre ville kanske försköna sanningen, men det var faktiskt mycket vanligt att hemvändande emigranter misshandlades och bestals. Morfar var inte sig lik efter hemkomsten och då vår mor var två och ett halvt år gammal tog han sitt liv.

Mormor levde som backstugusittaränka ensam med sex barn. Hon blev aldrig värdinna på Nytorp, men hon gav sig inte. Kojan de bodde i revs och de sparade amerikapengarna användes till att med torpargrannarnas hjälp bygga en stuga på den arrenderade tomten som heter Stenbacka. Familjen försörjde mormor genom att arbeta på gårdarna och sköta sjuka, också lungsjuka som det fanns gott om på den här tiden. Flera prövningar drabbade familjen, men mor klarade sig i det fattiga hemmet tills hon började tjäna som piga i grannbyn Hommansby, Liljendal. Det var då far Johan Reinhold Lindfors, f. 1895 i Pernå, d. 1958, fick syn på henne vandrande längs "tåået" i byn. Enligt sägen hade han vid hemkomsten berättat om mötet och sagt: "Eit så nått båån" (Vilket vackert barn). Vid föräldrarnas första möte var far ungtkarl i trettioårsåldern, han hade genomgått folkhögskola och lantbruksskola samt varit anställd som inspektor på två nyländska herrgårdar. Han köpte vår hemgård Helgas i Rudom år 1926. Föräldrarna väntade att den unga bruden skulle fylla 18 år, vigseln framsköts till 1927. Det skulle ta fem år innan jag föddes som deras första barn 1932. Mor Elna var en god, rättvis och ansvarskännande mor. Men hon hade besvär med hjärtat efter att hon haft reumafeber som hon ådrog sig då hon som piga i grannbyn sovit i en kall bod. På grund av hjärtefelet var hon inte fysiskt så stark. Jag var redan som 12-åring starkare än hon. På grund av det svaga hjärtat blev mor ganska nervös då arbetsuppgifterna var övermäktiga. Men hon var älsklig till sitt väsen och mycket omtyckt som mor av oss barn och som medmänniska av släkten och grannarna. Då vi barn skulle ut i världen för att studera var det hon som såg till att vi fick pengar och matvaror, trots våra föräldrars knappa tillgångar. Mor Elna stödde mig då jag vände in på den akademiska banan, vilket många i min krets hade svårt att förstå. Jag gav henne min publicerade avhandling pro gradu just innan hon dog som 72-åring. Jag är tacksam för vägkosten som jag fick av backstuguänkans dotter, den har burit mig långt i livet.

Mor Elna och far Reinhold, eventuellt under förlovnings tiden med en häst som definitivt inte är vårt fina sto Pian.

Mor Elnas hjärtproblem blev svårare med åren. Hon genomgick en hjärtoperation då hon var 62 år gammal. Operationen som gjordes då det ännu var ovanligt med så stora ingrepp hjälpte henne att leva i 10 år till. Mor fick uppleva barnbarnen som små på nära håll genom att hon bodde i min bror Georgs familj i sitt gamla hem, vilket gjorde henne mycket lycklig.

Far var bondson från grannsocknen Liljendal. Hans familj hade alltså en högre status men på grund av att han köpte vår hemgård på skuld var vi mycket fattiga i vår vardag. Far var ytterst sparsam och ängslig för hur vi skulle klara oss ekonomiskt. Som äldre och plågad av ledgångsreumatism blev han än mera tungsint. På grund av reuman hade hans högra arm låst sig i den ställning den har då man slår hö eller säd med lie. Kanske fars olust för rivningen av vårt anrika bostadshus och byggandet av en ny karaktärsbyggnad påverkades av att han drabbats av cancer. I nybygget hade vi färdigställt ett litet rum för far där han skulle bo då han kommit hem från sjukhuset. Att få komma hem var hans högsta önskan. Far dog 63 år gammal samma dag som vi hade planerat för hans hemkomst. Efteråt har vi insett att det skulle ha varit omöjligt att sköta honom i hemmiljö.

Till åtskillnad från mor var far mycket lugn, nästan sävlig, men flitig och seg samt mycket händig och uppfinningsrik. Han var vårt stöd och vår tröst då vi var små. Han skötte om oss på alla sätt, vid måltiderna, vid sängdags och då vi vaknade tidigt på morgnarna. Jag minns speciellt att han bar oss till sängs då vi hade somnat på olika platser i hemmet. Han steg också upp i gryningen och bredde på vår begäran smörgåsar med honung som pålägg och *"me tånt opa eendan"* (med tunt på ändan). Far var en trevlig sällskapsmänniska och omtyckt av släkt och grannar. Han hjälpte utan att knota grannar, som odlade små åkertäppor, då de behövde häst- och maskinkraft. Under ljusa sommarnätter slog han också deras hö med slättermaskinen som drogs av två hästar. Följande morgon stötte han störrarna i jorden på egen åker, var tredje morgon efter hästfärden till mejeriet 8 kilometer från hemgården.

Far var alltså ungarl då han köpte stomdelen till det forna frälsehemmanet Helgas⁷ i byn Rudom i den nyländska kommunen Lappträsk, som tidigare hörde till landskapet Östra Nyland. Han ärvde från sitt hem ett föl, en ko och en liten summa pengar. Arvet räckte inte långt och alla spådde att gården skulle göra konkurs under den stora ekonomiska depressionen på 1930-talet. Emellertid gällde förbudslagen fram till 1932 och spritlangarna behövde hö och havre till sina hästar, liksom också zigenarna i Lovisa. Sannolikt med hjälp av brodern Emil lyckades far sälja hästföda och på det sättet undgå konkurs.

---

⁷ Frälse är benämning på jord (hemman, gods) vars innehavare åtnjuter vissa skattefriheter och med dessa sammanhängande privilegier (Andersson & Anderö, 2002).

Far bodde till en början i den 40 meter långa karaktärsbyggnaden på Helgas tillsammans med tidigare värdinnan på gården, Anna Helgas. Hon mjölkade kon som far hade ärvt från sin hemgård. Redan följande år, 1927, hämtade far Reinhold sin unga värdinna, min mor Elna, till gården. Mellan åren 1932 och 1940 föddes fem barn i familjen, jag är äldst i syskonskaran.

Familjen på Helgas, från vänster Marianne, Georg, Linnéa, Elisabeth, far Reinhold, Olof och mor Elna samt hunden Tobias (Tobi).

Till en början var vårt lantbruk litet till arealen och familjen drogs med stora skulder ända fram till att inflationen efter andra världskriget kom till hjälp. Kriget gjorde hela folket fattigt på många sätt. Vi levde ett anspråkslöst liv som självförsörjande bondefamilj. Under de omständigheterna utvecklades mitt självförtroende inte särskilt bra. Åtminstone kände jag mig under hela uppväxttiden som mindre bemedlad i jämförelse med till exempel kontrollassistentens och skogsvaktarens barn. Också våra bästa vänner, flickorna Forsström, tyckte jag var ”finare”. Deras äldre systrar var spårvagnskonduktörer i Helsingfors och de fick därigenom annorlunda impulser att bygga sin image på.

Vårt hem på 1950-talet. Se även bild på s. 53 med Helgas i bakgrunden.

Redan år 1949 köpte far större delen av småbruket Solbackas åkerjord, som gränsade till vår gård mitt i Stationsbyn, bydelen närmast Lappträsks järnvägsstation. Min bror Georg Lindfors som blev husbonde på hemgården köpte större delen av granngården Virkullas odlingsjord år 1974, tidigare torp under Helgas. År 1983 köpte han slutligen Virkullas skogsskiften. Sommaren 2003 köpte nuvarande husbonden, min brorson Pekka Lindfors, några närliggande åkertäppor. Dessa köp innebar att större delen av det forna frälsehemmanets ägor hade återförenats efter att ha varit åtskilda i över hundraårtjugo år. Ytterligare har en lantbrukslägenhet i grannbyn Ingermansby och ett stort åkerskifte i samma by förenats med Helgas som nu har en totalareal på drygt 57 hektar odlingsjord. Den unge husbonden har som mål att få gården lönsam också i EU-Finland. Tillsvidare har han klarat sig ekonomiskt genom att kontinuerligt arbeta på en byggfirma. Han är således en så kallad månskenslantbrukare (med verkstadsmekanikorexamen och lantbruksteknikerdiplom). Läs mera om föräldrarna och deras familjebakgrund i mina böcker om släkterna Lindfors och Järf.⁸

Tillbaka till barndomshemmet. Den del av karaktärsbyggnaden på Helgas som blev vårt hem omfattade veranda, tambur, litet kök, sal, kammare och storstuga som mätte 8 x 8 meter med en jättelik eldstad med ugn. I utrymmet bakom ugnen, som kallades ”*opp i uun*”, fanns sovplats för två personer. Min bror Georg Lindfors deltog år 1958 i rivningen av huset och enligt honom var det lilla köket och salen av äldre datum. Väggarna var byggda av betydligt grövre, bilade stockar. Under spännappen i salens tak fanns ett handmålade bräddtak med mönster i

---

⁸ Lindfors, 2004, 2012.

ljusblå färger. Väggarna i salen var täckta av flera lager tapeter, bland dem också handmålade sådana. Under tapetlagren var stockväggen rappad med en oidentifierbar massa.

Karaktärsbyggnaden på Helgas renoverades i flera repriser i vår ungdom och bland annat eldstaden murades om. Speciellt storstugan och ”lillköket” var mycket dragiga och kalla vintertid. Hela huset var ganska obekvämt att bo i och huset revs år 1958 för att ge plats åt en ny karaktärsbyggnad. Vi hade då ingen känsla för husets historiska värde. Först långt efter rivningen började vi förstå varför far var emot att riva huset och bygga nytt. Han hade förståelse för traditioner och han hade sett 1700-talsstockarna och takmålningarna som nu gick om intet. I själva verket gick ett stort stycke kulturhistoria förlorat i och med rivningen som skedde i den rivningsanda som rådde på 1950-talet.

Vårt hem på Helgas var inte särskilt stort. Salen och det lilla köket hölls till en början inte uppvärmda vintertid, vilket betydde att hela familjen sov i sängkammaren vid sidan av tamburen. Småningom flyttade de äldre barnen ut till ”lillköket” och storstugan. Jag sov också en tid med tjänarinnan i det lilla köket med endast vedspisen som värmekälla. I Rudomboken skriver jag om hur det var att sova i utdragssoffan i storstugan tillsammans med övernattande gårdfarihandlare, zigenare, ”reissusällin”⁹ (vagabonder) och andra resenärer som behövde nattkvarter då de kommit med tåget eller annars var på resande fot. Vårt liv var alltså lantligt primitivt, men innehållsrikt och intressant. Möblerna var också enkla men de hade sitt värde i att far eller en snickare i grannbyn Hommansby i Liljendal hade tillverkat dem. En vacker byrå med spegel och en utdragssoffa som far hade snickrat i folkhögskolan är fortfarande i bruk på Helgas. Likaså finns där ett rustikt, betsat utdragsbord med sex stolar som min svägerska Irma Lindfors avluta- de för många år sedan. Det betsade klädska- pet kom till heders i bror Georg och svägerskan Irmas pensionärshem tillsammans med vår faster Elins möbler som jag hade haft i mitt hem i Munsmo i Österbotten. Jag minns hur vi gladdes då föräldrarna köpte ett modernt betsat salsmöblemang. De möblerna målade jag i matt rosa då de flyttades till ”flickornas rum” i vårt nybyggda hem. Då jag var ung studerande uppskattade jag inte vårt enkla hem. Det var innan man började värdera gammalt och traditionsrikt.

På baksidan av bostadshuset fanns fram till den exceptionellt kalla krigsvintern 1939–1940 en stor fruktträdgård med äppel-, päron- och plommonträd. Till vår stora sorg frös alla träd, utom ett äppelträd som fortfarande lever med flera

---

⁹ Bland dem som sov i vår storstuga fanns kumpanerna Paavola och Salmi. Under en dispyt mellan de två slog Paavola ihjäl Salmi med en yxa. Jag hörde sedan att Paavola kommit hem efter nio år i fängelset, men han dog ganska snart därefter.

inympade grenar. Speciellt minns jag ett annat stort äppelträd med nästan horisontala grenar i den gamla trädgården som vi barn klättrade i.

***

Som jag nämnde köpte far stomdelen till det tidigare frälsehemmanet Helgas i byn Rudom. Hemmanet och två andra frälsehemman i byn klassades under 1700- och 1800-talen som herrgårdar. På den tiden fanns sammanlagt sex frälsehemman i byn som ägdes av adliga ätter, högre officerare eller tjänstemän, vilket gör byns historia mäktiga intressant.

Omkring sekelskiftet 1800 då Helgas ägdes av adelssläkten Broberger/ Broberg hade gården, liksom också grannhemmanet Kristineberg på andra sidan ån, fått herrgårdskaraktär med omgivande park och fruktträdgård.¹⁰ Påvals frälsehemman, för det mesta samodlat med Jakobas och Petas, klassades som herrgård redan tidigare. I vår hage fanns lämningar efter syrenbersåer, blomstersängar, en parkstig och en ankdamm är fortfarande synliga. På 1800-talet fanns det en spång över ån som herrskapen på Helgas och Påvals (nuvarande Rudom gård) använde då de umgicks med varandra. Parkvägen genom Helgas hage fortsatte på herrgårdssidan som den rosenstig som den kända skulptören Ville Vallgren mycket livfullt har beskrivit i sin ABC bok.¹¹ (Se s. 30.)

Byggnaderna på Helgas står än i dag på samma ställe som vid tiden för storskiftet på 1790-talet, troligtvis redan tidigare, på den östra sidan om Lappträskss å på en vacker tomt just där den nuvarande Rudomvägen gör en tvär vänsterkrök och fortsätter söderut för att lite längre fram göra en tvär högerkrök västerut ned mot ån och järnvägsstationen. Från Helgas tomt är utsikten mycket vacker, speciellt västerut mot åstranden och ägorna på andra sidan ån. Då ån var översvämmad vid högvatten kändes det som att bo vid en insjö. Nordväst om bostadsbyggnaden fanns den lummiga hagen där korna betade så länge det fanns boskap på Helgas. Hagen var en kär lekplats för oss barn. Till vår stora sorg är träden nu nedhuggna på grund av granbarkborrens framfart i skogarna. Det var i själva verket lämningar av den forna parken som höggs ned.

Det var först under min bygde- och släktforskartid på 2000-talet som jag till fullo förstod vad vi bybor äger och är satta att förvalta. I min familj har vi hela tiden varit medvetna om den intorkade ankdammen bakom huset och den igenvuxna parken och parkvägen som ledde över ån till herrgården på andra sidan ån. Men vi insåg inte det fulla värdet av denna kulturmiljö innan jag började forska i byns 500-åriga historia, som jag kortfattat beskriver nedan.¹²

---

¹⁰ Korhonen & Kuvaja, 1995,-s. 187, 382, 471.

¹¹ Vallgren, 2003, s. 121-137; Lindfors, 2009.

¹² Rudom hörde under den här tiden till Pernå socken. I länsräkenskaperna finns inskrivet vem som ägde/brukade jorden i byn ända från slutet av 1500-talet; Lindfors, 2009.

Livet i Rudom – den anrika hembyn i mitt hjärta

Livets gång i den föränderliga byn

För att ge en bakgrund till mina livsval och mitt sätt att leva beskriver jag hembyn och dess folk förr och nu samt viktiga händelser under barn- och ungdomstiden. Jag tror att kännedom om vår vackra bys historia skulle ha stärkt och berikat allas vår identitet, om vi hade varit medvetandegjorda om den. Vi skulle ha känt oss tryggare och stoltare i den karga verklighet som rådde under vår uppväxttid. En skymt av adelsgårdarna och den forna Rudomadeln fick vi ovan i beskrivningen av mitt barndomshem. Genom min byforskning blev jag helt uppslukad av vår bys intressanta historia som blev en del av min identitet.

Många förundrar sig över byns namn – Rudom. I landsändan finns många ortsnamn med ändelsen -om. Det troligaste är att byn fått sitt namn efter nämndemannen Jöns Rudi som levde på 1400-talet i trakten. Ändelsen -om är den gamla ändelsen för dativ pluralis, här i betydelsen Rudis by eller hos Rudi.¹³

Byns natur och läge har genom tiderna haft stor betydelse för dess näringsliv och dess innevånare. Vad skulle byn ha varit utan den omgivande vackra naturen; åkrarna, skogen, bergen och ån som delar byn i bydelarna Stationsbyn och Herrgården? Ovan skrev jag om vår hage med lummiga träd och lindor som hade varit en park. Där lekte vi som barn och som lite äldre sparkade vi fotboll på lindorna, lekte krigslekar eller sysslade med tegelbitar i den pyttelilla smedjan i skogskanten.

Tre vägar mot Helsingfors i byn Rudom. På den nyaste högst upp syns en långtradare som fraktar ryska bilar mot S:t Petersburg på 2010-talet. (Foto: Olof Lindfors.)

---

¹³ Gunilla Harling-Krank i Korhonen & Kuvaja, 1995, s. 68.

I de större omgivande skogarna skidade vi vintertid och plockade bär och svamp sommartid. Runt omkring fanns bergen, varav de viktigaste är Surberget där vi klättrade eller åkte backe och Tenbergen med klyftsjön Tenan där vi simmade.

Byns läge invid Lovisa – Vesijärvi järnväg i sydväst och Helsingforsvägen (nuvarande riksväg 6) i norr har haft stor betydelse för livet i byn. Vi var med andra ord inringade av naturformationer och byggda vägar som gav liv och lockade till aktiviteter.

I byhistoriken var jag noggrann med att skriva om alla befolkningsgrupper, också den obesuttna befolkningen. Boken fick därmed en etnologisk prägel. Vi vet att skolans historieböcker i allmänhet handlar om kungars och generalers insatser som hade betydelse för landet och samhället. Min historieskrivning handlade alltså inte enbart om herrskapet på adelsgårdarna utan också om ”vanligt folk”. Forskningen blev en mycket intressant resa i nutiden och tillbaka i forntiden.

Jag har under hela mitt liv stått i nära kontakt med hembyn och dess folk. Under alla ferier har jag levt där, först i mitt föräldrahem och sedan 1987 i ett eget hem. Efter pensioneringen bor jag i hembyn på heltid under sommarhalvåret. I det här avsnittet vill jag helt kort beskriva hembyn och dess livsmönster förr och nu. Genom forskningen kom jag mycket nära människor och händelser i nutiden men också med miljöer och livsmönster förr i tiden. Det kändes som om jag skulle ha levt under alla fem århundraden som boken omspanner.

Den fortsatta berättelsen om mitt liv i hembyn kräver grundförståelse av fakta och händelser genom tiderna. För att ge en ram för beskrivningen inleder jag med att citera slutorden i Rudomboken:

”I inledningen uppmanade jag läsaren att föreställa sig byn Rudom med omgivande naturmiljö som en scen där livet under 500 år utspelas i form av ett skådespel. Nu är det tid att sammanfatta vad vi iakttagit och upplevt under föreställningen.

Tiden har inte nämnvärt tårt på byns vackra natur, trots att odlingarna, bosättningen och vägnätet har byggts ut och förändrats. Gårdarna och lantbruksnäringen har däremot följt samhällsutvecklingen. Under de två första århundradena ägdes hela byn av stormän som bodde på annan ort. Arbetet på gårdarna utfördes av landbönder och tjänstefolk. Följande period inföll då adelsläkter, höga ämbetsmän och militärer med familjer och tjänstefolk, bosatte sig på de sex frälsehemmanen som ofta sammanslogs till gårdar med herrgårdskaraktär under en och samma ägarläkt. I byn förekom såväl herrgårdsliv som landbonde-, torpar- och tjänstefolksvardag. Då vi kommer till 1900-talet sammanfördes alla hemman på den västra sidan om ån till en herrgård, medan gårdarna på den östra sidan om ån delades, ägdes och brukades av självägande bönder. Herrgårdsägaren bodde på annan ort och jorden bru-

kades av lantarbetare jämte ledare. Allt detta i takt med att jord- och skogsbruket kraftigt moderniserades.

Så drabbades landet av det andra världskriget och herrgården delades mellan evakuerade familjer. Hela byn brukades då av självägande bönder. I globaliseringens spår samlas byns ägor igen en gång under ett fåtal ägare under innevarande sekel och lantbruksnäringens mekanisering fullföljs efter hand.

Jämsides med lantbrukets strukturomvandling under århundradenas lopp har lokalsamhället anpassats till de nationella och internationella sammanhangen både vad befolkning, samfärdsel, näringar och kultur beträffar. De mest omvälvande förändringarna inträdde i början av det förra seklet. Genom byn byggdes en järnväg och en järnvägsstation med poststation placerads i byn, vilket i sin tur medförde etablering av ett tegelbruk, en såg och en butik med ett fångförvaringsrum. Samtidigt inrättades folkskolan och lite senare grundades ungdomsföreningen för att snart följas av annan föreningsverksamhet.

I takt med avfolkningen av landsbygden som tog vid snart efter medlet av 1900-talet upphörde all privat och offentlig serviceverksamhet i byn, endast godstrafik på järnvägen finns kvar. I stället har några småföretag vuxit upp och enskilda företagare är verksamma i byn. En betydande del av byns invånare är fritidsbosatta och drygt en fjärdedel är pensionärer.

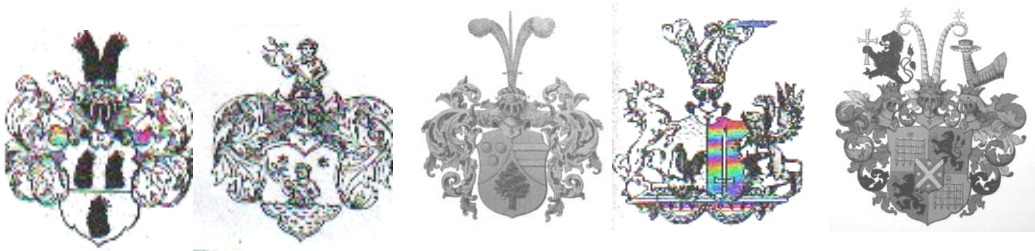
Byn skulle vinna mycket på att ha en byförening som skulle värna om bybornas gemensamma intressen. De två grannbyarna Ingermansby och Rudom kunde slå sig ihop och arbeta tillsammans såsom traditionen bjuder. Jag önskar att det skulle finnas yngre och äldre bybor som tar sig an ansvaret för att vår vackra, traditionsrika by ska utvecklas och må väl även i framtiden.

Jag hör historiens vingslag över en by i förändring, en framtida levande by.”

Glimtar från det förflutna – ”Idel ädel adel” och en sångfest

Under barndoms- och ungdomstiden hade vi genom våra skolkamrater och inflyttade karelarunga intressanta upplevelser i herrgårdens anrika byggnader där familjerna bodde. Den egentliga karaktärsbyggnaden hade under herrgårdens storhetstid bebotts av tre generationer av släkten Gylling, en kortare tid av den högadliga ätten Creutz. Där bodde nu familjerna Sågbom och Lindgren i var sin ända av huset. Karaktärsbyggnaden på den tidigare fristående gården Kristineberg hade bebotts av ätten af Enehielm. Där bodde nu skogsvaktarfamiljen Eklund. Vi hade ingen aning om de prominenta tidigare ägarna då vi vistades i de stora byggnaderna och på gårdsplanerna med många lämningar från herrgårdarnas storhetstid.

I det här sammanhanget vill jag lyfta fram några kända och intressanta ägare eller släktingar till dem samt sångfesten i Rudom år 1925, som var unik i sitt slag. Sångfesten hade inte direkt att göra med de adliga sammanhängen, men den arrangerades i den miljö som skapats av slakten Gylling. I referatet om sångfesten nedan (s. 35) får vi stifta bekantskap med mångt och mycket som belyser byns historia.

Rudomadelns vapen från vänster: Ätterna Björnram, Wildeman, af Enehielm, Broberger och Creutz.

Kammarrådet länskamrer *Karl Fredrik Gylling* och hans maka *Margareta Sofia Gylling* hörde till den mellersta generationen av slakten Gylling på Rudom gård under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Karl Fredrik var anställd vid länsstyrelsen för Nylands och Tavastehus län som dåför tiden fanns i Heino-la. Han hade ett viktigt uppdrag som sekreterare för ekonomiutskottet vid Finlands lantdag 1809 i Borgå där också kejsar Aleksander I var närvarande. Vid medieträffen på deras forna gård i Rudom blickade makarna Gylling ned på oss från porträtten. (s. 121)

Karl Fredrik och *Margareta Sofia Gyllings* sjunde son i ordningen, *Wilhelm Ulrik Gylling*, kom att bli farfar till *regeringschefen i Östkarelen – Karelen autonoma sovjetrepublik, Edvard Otto Gylling*, som finns upptagen i uppslagsverken. Eftersom jag tror att han inte är särskilt känd i sina farföräldrars hemby Rudom, eller i trakten i övrigt, har jag forskat kring hans i och för sig intressanta, men ödesmättade liv. Inte alla byar har en ättling till en av sina tidigare godsägare som har haft en dylik karriär i det förra Sovjetunionen. Så skrev jag i byhistoriken:

”Innan Edvard Gylling gav sig i kast med sitt höga uppdrag i Sovjetunionen hade han en framstående karriär som vetenskapsman och politiker i hemlandet. Han doktorerade med avhandlingen ’Suomen torpparilaitoksen kehityksen pääpiirteet Ruotsinvallan aikana’. (Huvuddragen i utvecklingen av den finska torpparinstitutionen under svenska tiden). Han var bland annat docent i statistik vid Helsingfors universitet och ledamot av lantdagen som moderat socialdemokrat.

Under inbördeskriget 1918 var han medlem av det röda folkskommisariatet som dess finansminister. Han tjänstgjorde till slut som Röda gardets sista stabschef varefter han flydde till Sverige.

Under landsflykten nåddes han av Lenins uppmaning att flytta till Sovjetunionen för att fungera som ordförande för exekutivkommittén (regeringschef) i Öst-karelen – Karelens autonoma sovjetrepublik. Detta uppdrag skötte Gylling med framgång under 12 års tid åren 1923–1935. Han arbetade energiskt för att utveckla såväl ekonomi som kultur och införde finskan som ämbetspråk. Gylling var synnerligen uppskattad av befolkningen, men beskylldes senare för borgerligt inskränkt nationalism och föll till slut offer för Stalins terror på 1930-talet. Trots att han hade goda förbindelser med Otto Ville Kuusien blev han avrättad i Moskva 1938. Sättet att se på Edvard Gyllings politiska livsgärning i hemlandet har varierat beroende på politiskt klimat under olika epoker. Han uppmanade finländare och amerikafinländare att invandra till Sovjet. Vi vet att detta ledde till otaliga personliga tragedier. År 1955 blev Edvard Gylling – som det heter – rehabiliterad.

Arvo Yläraakkola konstaterar i biografien över Edvard Gylling att Vinden hade fällt äpplet långt från grogrunden (Tuuli oli pudottanut omenan kauas kasvu-ympäristöstään). Gylling var medlem av en tjänstemannasläkt och det kan förefalla som om äpplet skulle ha fallit långt från trädet. Men hans fars farbror Karl Johan Gylling på Rudom gård ömmade för de fattiga i egenskap av medlem i både kommun- och kyrkofullmäktige i Lappträsk (tidigare sockenstämman). Han donerade före sin död större delen av sin förmögenhet (efter att han sålt Rudom gård) till fonder för fattiga och värnlösa barns utkomst och uppfostran. Edvard Gylling kom inte personligen i kontakt med torpare och lantarbetare på Rudom gård, eftersom han föddes efter att släktgodset hade sålts. Men hans intresse för dessa kanske fanns förankrat inom familjen samt på släktgodset i Ikaalis. Han kom också direkt i kontakt med obesuttna befolkningsgrupper då han genomförde en fältundersökning för doktorsavhandlingen. Edvard Gylling var gift med Fanny Elisabet Achrén, f. 1885. Hon fängslades och dog ganska snart i fångläger. Makarna hade två döttrar.”

***

En annorlunda berättelse handlar om den följade generationen Gylling, eller närmare bestämt deras kände släkting *Ville Vallgren*, och hans visit på gården 1865. Genom Villes historia får vi en tidstrogen beskrivning av herrgårdsliv på 1800-talet som jag inte hade en aning om vid besöken på gården i medlet av 1900-talet. Jag önskar att jag varit i Ville Vallgrens sällskap. Så skrev jag i byhistoriken:

”En föreställning om livet på Rudom gård under Gyllingarnas tid får vi genom Ville Vallgrens skildring av en sommarvistelse år 1865 hos sina släktingar Karl Johan Gylling och hans maka Laura Wallgren. Karl Vilhelm Vallgren, känd som bildhuggaren Ville Vallgren, var son till stadsläkaren i Borgå, professor Georg Wallgren (1814–1889) som i sin tur var son till kaplanen i Lappträsk Georg Gus-

taf Wallgren. Två av kaplanens döttrar gifte sig ståndsmässigt i hemkommunen, dottern Laura med kapten Karl Johan Gylling på Rudom gård och dottern Amalia med vice pastorn sedermera kaplanen i Lappträsk församling Gustaf Ulrik Rosenqvist. De två systrarna Wallgren var således bildhuggarens fastrar. Läkarfamiljen Wallgren i Borgå brukade om somrarna med hästskjuts bege sig för att hälsa på släktingarna på Rudom gård och prästgården i Lappträsk kyrkby. På väg till kyrkbyn stannade familjen ett par dagar hos släktingarna i Rudom. Ville Vallgren¹⁴ har i sin finurliga ABC bok beskrivit en sådan sommarvisit då han var tio år gammal. Vi får en inblick i hur herrskap bodde och levde på den tiden sett ur en ung pojkes perspektiv. Kanske kan vi dra vissa paralleller till livet på andra gårdar i byn, speciellt Helgas och Skäggas (Kristineberg), som under vissa perioder klassades som herrgårdar. I ABC boken ingår en beskrivning av resan från Borgå till Lappträsk och en utförlig presentation av Rudom gårds huvudbyggnad och trädgård. Dessutom får vi en närmare presentation av värdparet kapten Karl Johan Gylling och hans maka Laura Wallgren Gylling. Vi får också närvara vid en släktmiddag.

År efter år följde familjen Wallgrens resa samma mönster och rutiner. Resvagnen var jättstor och Ville var rädd för att det skulle hända farliga saker under resan. Redan i Borgå klagade skjutskarlarna över att vagnen var för stor för två hästar. Varje år svarade pappa Wallgren att det var skjutshästarna som var för små och ynkliga. På kuskbocken högt, högt uppe placerade sig doktor Wallgren medan hållkarlen satte sig på den stora lådan med familjens resbagage som var fastskruvad i vagnen längst bak. Mamma Wallgren klev upp i den höga vagnen med sin stora vägkostorg innehållande smör, bröd, ägg, och kakor. Hon satt med den yngsta flickan i famnen, de övriga sex barnen var i vagnen. Då den ståtliga vagnen skramlade på gatstenarna ut mot tullen var fönstren fyllda av nyfikna ansikten. Ville var stolt över att ha en pappa som kunde köra två hästar och vågade sitta på en himmelshög kuskbock.

Så bar det av med full fart och snart nådde ekipaget Illby gästgivargård där man skulle byta hållhästar. Samma visa igen, hållkarlarna sa att det måste vara tre hästar för en så stor vagn. Redan då ekipaget passerade Illby gård och Illby å såg man den himmelshöga Illbybacken. Då tänkte Ville: Kommer vagnen uppför denna backe, så kommer vi nog till Lappträsk.¹⁵ Då de kommit till halva backen stannade hästarna. Mamma Wallgren hoppade ner med alla sju barn i släptåg. Hon fick tag i två stora stenar och satte dem bakom vagnens bakre hjul. Med lättare lass kom vagnen uppför backen. Men då de kom till Forsby stora backe blev det ännu värre. Just nedanom backen var den skummande forsens under bron som de skulle passera. Ville hade stark hjärtklappning. Han klarade alla dessa förskräckligheter genom att tänka på allt gott de skulle bli bjudna på och allt det ro-

---

¹⁴ Vallgren, 2003, s. 121-137; Konstnären Ville Vallgren skrev släktnamnet med enkelt V medan den övriga släkten skrev med dubbelt W. Han var född 15.12.1855 i Borgå. Hans mest kända verk är Havis Amanda på salutorget i Helsingfors. (Uppgifterna från [www. Google.fi /Elämänkerta](http://www.google.fi/Elämänkerta)).

¹⁵ Min generation minns Illbybacken från krigs- och kristiden då bussarna drevs med vedeldat gengasaggregat. Då fick passagerarna stiga ur bussen och skuffa på.

liga de skulle få vara med om när de väl var framme. Alla hoppade ur vagnen igen och Ville tyckte att bron darrade och sjönk då de gick till fots över till andra sidan.

Man bytte hästar ytterligare två gånger både på Forsby ståtliga gästgiveri och på Liljendal Säfträsk gästgiveri. I Forsby avnjöt familjen kaffe med saffransbullar. Så äntligen kom familjen fram till en vacker björkskog på en kulle och de hörde hundens Kasses grova skällande. De var framme vid Rudom gårds stora tvåvåningsbyggnad och kusken hoppade ner och öppnade den mäktiga dubbelporten. Farbror och faster Gylling tog emot, men mamma Wallgren fick ovetta av sin svägerska Laura för att släktingarna hade kommit tre dagar för tidigt. Förberedelserna var inte klara, gödkalven var inte slaktad, den stora kringlan var inte gräddad och den färska laxen var fortfarande i Abborfors.

Sällskapet steg in i förrummet och in i den stora långa salen med ljusgrå blommiga tapeter, tre fönster i långväggen och två i den andra. En slingerväxt med vita och ljusröda klasformiga blommor gick runt alla fyra väggar. Golvet var vitt renskurat som om det varit av marmor med långa glest lagda hemvävda tras-mattor som gick i salens längdriktning. Det rymliga köket låg till höger om förrummet, gnistorerna sprakade i spisen och stekpannorna fräste. Mitt på golvet i salen stod den gamla kaptan Gylling helrakad med silvervitt slätkammat hår och iklädd lång, grå syrtut med hög krage. Han var mager och rak i ryggen, påminde något om Elias Lönnrot. Han hälsade på barnen genom att pussa dem på munnen. Enligt Ville tyckte systrarna Wallgren att det var obehagligt att pussa den tandlösa farbror Gylling.

Dagen efter ankomsten var det stor middag klockan två. Gäster var Villes farbror och faster Rosenqvist från Lappträsk kyrkby med två döttrar och tre söner samt en del andra släktingar som kom i flera vagnar. Pastorn, adjunkten Wahlman var också med. Han åkte i en ensitsig schäs. Vidare var riddaren kaptan Segercrantz¹⁶ och kronolänsman Holmström bjudna. Faster Laura var 'kruserlig' och ursäktade sig om maten, att hon skulle ha velat ha mera tid för tillredningen. Det tyckte Ville var helt löjligt ty bordet dignade av goda, härliga rätter. Där fanns både delikatessill med färsk potatis, ägg, rökt tunga, gravlax, dill, kräftor, ost av många slag och ett fint gammalt brännvin, som var bränt och destillerat av någon rik bonde i Lappträsk. Dessutom bjöds det på öl och olika sorters vin, god inkokt lax från Shatelowits på Abborfors, gödkalv med örter, blomkål och morötter m.m. Som efterrätt serverades pudding med korinter och vaniljsås, gelé med hjorthorn, mandelkransar och sockerbröd. Ville skriver: *Herre Gud, vad allt detta smakade gott!* Ville Vallgren blev senare känd som en verklig gastronom.

Efteråt sprang Ville med sina kusiner i trädgården, ända ned till kvarndammen. Där stod vita, gula och röda stamrosor i långa rader, en massa rosenbuskar med både enkla och dubbla tusentals små, utslagna rosor i alla färger. I trädgården fanns också kejsarkronor och vita ståtliga liljor samt pionbuskar, jasminer och nejlikor. Doften i trädgården var oförglömlig, skriver Ville Vall-

---

¹⁶ Gästen var sannolikt kaptanen och riddaren Johan Gustaf Emil Segercrantz som med makan Marfa Melechin och deras fem barn vid den här tiden bodde på Helgas frälsehemman på andra sidan ån.

gren. Längre ned i trädgården stod äppel- och päronträd i långa rader och mitt emot på korsgångarna massor av ljusgula och röda körsbärsträd och under dem svarta, vita och röda krusbär. Ville skriver: Det var paradiset's lustgård för oss barn, och från den lilla bäcken, som var längst nere mot slutet av trädgården, togs de bästa kräftor.

Lite senare på dagen bjöds gossarna på kaffe och sockerbröd mot att de sjöng i två stämmor (sopran och alt) Till Österland vill jag fara, och även andra sånger, från balkongen i övre våningen. Nedan satt fastrarna och njöt av sången. Faster Laura grät av glädje och hon kysste de välsjungande gossarna. Både farbror Karl Johan och faster Laura var mycket barnkära, men de hade inga egna barn. Hunden Kasse var instängd i en skrub, ty den brukade stortjuta med sin omusikaliska röst då gossarna sjöng. På kvällen satt alla herrarna i farbror Gyllings rum och rökte långa sjöskumspipor med pärlstickade skaft. Samtidigt smuttade de på sina toddar. De talade om höbärgning, om hur många kornet rågen gav, om potatis och ärter. Kommunens angelägenheter, Domkapitlet och Hypoteksföreningen var också på tapeten.¹⁷ Tobaksröken hade svept in rummet i ett rökmoln. Under tiden dansade barnen och ungdomarna i salen. Nu och då ställde sig den barnkära farbror Gylling på tröskeln och smålog och nickade åt barnen. Klockan 10 uppdukades kvällsvarden med en massa rätter. Sedan var det läggdags, flickorna i rad på långa britsar på golvet i det ena vindsrummet och gossarna i det andra.

Dan därpå var ungdomarna uppe på den stora vinden som inte var golvlagd och rotade i gamla kistor och drog fram farbror Gyllings uniform från 1808–1809-års krig. Man var nyfiken på hans kask, stövlar och värja. Också den stora feta hunden Kasse hade tagit sig upp på vinden. Sedan var det nästan omöjligt att få ned hunden för den smala branta trappan. Till slut var man tvungen att binda över Kasses ögon så att den inte såg trappan och med våld skuffa den ned för trappan. Vid det laget var den gråtande faster Laura ett 'nervvrak'. Och barnen skrattade!

Följande dag rullade den stora Borgåvagnen och de övriga gästernas vagnar mot Lapträsk's kyrkby och prästgården. Ville räknade noga alla rödmålade milstolpar med sina vita kragar upptill med stora, svarta nummer på. Det var fem verst från Rudom till kyrkbyn.¹⁸

***

En tredje historia som jag vill förmedla ger en bild ägarläkten af Enehielm på den tidigare fristående gården *Kristineberg*. Då herrgården i Rudom delades i slutet av 1700-talet tillföll *Kristineberg* dottern Anna Christina Gylling. Officiell ägare blev hennes make överstlöjtnanten *Pehr Helenius*, adlad af *Enehielm*. Till medieträffen vid utgivningen av *Rudomboken* 2009 hade jag inbjudit en ättling i femte ledet, diplomingenjör Bertil af *Enehielm* med maka, som repre-

---

¹⁷ Kapten Gylling var särkilt aktiv i sockenstämman under nödåren 1867–1869 vid fördelningen av säd från kronomagaset samt då skolsystemet i Lapträsk skulle byggas upp. Han gjorde byggnadsritningar till skolan i Kapellby som byggdes 1877 (Kommunarkivet i Lapträsk, sockenstämmor).

¹⁸ En verst är ett ryskt längdmått = 1,067 km. (Nordisk Familjebok, 1958, band 22, sp. 192).

sentanter för den forna Rudomadeln. Då körde min bror Olof Lindfors oss till gården där det över tvåhundra åriga karaktärshuset står kvar. Det var rörande högtidligt, trots att mycket hade förändrats under 1900-talet då gårdsdriften moderniserades och senare såldes till evakuerade karelare från Sordavala landskommun. Tillbaka till 1700-talet. Så skriver jag i byhistoriken:

”Överstlöjtnant Pehr af Enehielms liv kom att bli både ärorikt och dramatiskt. Han avancerade till överstelöjtnant i armén 1787. Då Gustaf III:s krig mot Ryssland började året därpå hade han avancerat till major och chef för en lätt infanteribataljon. Han uppsatte under kriget 1788–1790 en jägarkår. I Tor Carpelans ättartavlor kan vi läsa: Nyttjades på Sveaborg 1772 av generallöjtnant Sprengtporten vid regementsförändringen till trohetsedens emottagande av garnisonen på Långörn och Helsingfors samt sändes sedan såsom enspännare till Stockholm ... Enehielm hörde till undertecknarna av den så kallade Liikala-noten som riktades till kejsarinnan Katarina II av Ryssland. Officerarna som undertecknat noten framhöll att kriget var olagligt och att de önskade fred. Därtill hoppades de att kejsarinnan skulle återlämna till Finland de områden i öster som hade gått förlorade åren 1721–1743. Noten gav upphov till den så kallade Anjaladeklarationen där över 100 officerare förklarade att de var solidariska med Liikala-notens undertecknare. Några av de sammansvurna ville gå så långt att Finland skulle separeras från Sverige. Pehr af Enehielm hörde inte till de sistnämnda, men på grund av att han undertecknat Liikala-noten dömdes han till döden och fördes övervakad till Stockholm för att halshuggas. Verkställigheten gick så långt att han först på avrättningsplatsen benådades och insattes på Varbergs fästning varifrån han sedermera blev frigiven. Enligt andra källor benådades han två dagar före avrättningen. Pehr af Enehielm dog år 1807 på Lapträskes gård (Sjökulla¹⁹) ”

***

I tankarna har jag också upplevt den fantastiska sångfesten på Rudom gård år 1925 som gjorde vår by känd i dåtidens Svenskfinland. Jag blev mycket berörd då jag hittade en alldeles bedårande beskrivning av evenemanget i Ungdomsföreningens arkiv. Genom den kan vi leva oss in i livet i trakten och den dåvarande miljön. Småskollärarynnan Ida Rosvall, stationsinspektorn Edvin Tikander på Lapträskes station och förrådsförvaltaren på Labors magasin på stationsområdet Artur Nygård, alla personer som jag själv har träffat, var med och arrangerade festen. Därutöver hade jag hört talas om andra som också var med på festen.

Sommaren 1925 utsågs Ingermansby – Rudom ungdomsförening till arrangör för Nylands Svenska Ungdomsförbunds 10-årsjubileumsfest som firades i form av en stor sångfest på herrgården i Rudom. I Ungdomsföreningens publikation Facklan skrev signaturen Runa en utförlig och livfull recension om festen. Nedan citerar jag skildringen med dess små skrivfel.

---

¹⁹ Korhonen & Kuvaja, 1995, s. 191; (Ur Allardt, A. (1920), s. 237-239. Lapträsk socken. Helsingfors: Söderströms & C:o Förlagsaktiebolag).

*Sångfesten på Rudom gård den 14/6 1925*²⁰

”När höststormar rasa och regnet smattrar mot rutan, går tankarna gärna tillbaka till den gångna sommarens härliga dagar. Dröja så en stund vid den stora sångfesten på Rudom och i tankarna genomlever man den så, från början till slut. För det första var det ju, utan allt roligt man hade, även en stor ära för det lilla Rudom, som nu kan skriva en sådan händelse i sin historia, annars så fattig på upplevelser. Som en bomb, kom oss underrättelsen att Ö.N.S. o M. förbund hade tänkt sig sommar konserten i Lappträsk. Frågan var nu, Sjökulla eller Rudom? Men blev av musikerna Andersson och Salonen, Rudom gård ansedd som lämpligast och närmast stationen. Det var nog med litet bävan i hjärtat som vår unga sångkör och förening tog emot sin stora uppgift, att vara värd. Skulle det nu bara lyckas allt bra, var den fråga som rörde sig i många hjärna?”

Sammankallades ett möte på småskolan, och där valdes de olika kommittéerna, såsom byggnadskommitté, dekorationskommitté, bufettkommitté, ordningskommitté och inkvarteringskommitté, samt en ordförande inom varje kommitté. I spetsen för alla kommittéer stod fröken Borup och herr Nygård.

En vecka före den stora tilldragelsen vandrade gubbar och pojkar med yxor, hamrar och sågar, till Rudom gård. Plankor och bräder släpades till platsen och snart hörde man hammarslag och yxhugg eka över byn. Alla voro i fullt arbete med estradbygget. Så fortgick det kväll efter kväll, tills estraden stod färdig att mottaga sina två-trehundra sångare. Byggnadskommitténs ordförande herr Fohlin granskade sina gubbars arbete och var nöjd. Över en veckas tid har flickorna samlats kväll efter kväll i Staffansbacken för att binda kransar. Där var det sång, skämt och glamm, så man ej visste av förrän kl var tolv och ett, och det var tid, att söka sig hem att vila, och nästa kväll igen fortsätta med arbetet. Bland andra roligheter var det även skurantalko i Labors magasin, där sångrepetitionerna skulle försiggå. Pojkarna hämtade vatten från ån och flickorna gnodde så att svetten rann.

Så kom dagen före den stora festdagen. Mycket var ännu att göra och flitiga händer arbetade från arla morgon till sena kväll. Herr Tikander i spetsen för sin dekoration kommitté hade fullt upp att stöta i jorden flaggstängerna och de flera hundra björkar som skulle pryda festplatsen, och vägen från stationen upp till densamma. Hänga upp kransar, laga äroportar, men allt gick som smort. Sent omsider var allt i dekorations väg färdigt och ej för tidigt, ty redan efter kl. 5 e.m. anlände de första bilarna med sångare. Fröken Borup stod på stationen och tog emot och välkomnade dem, och deras ledare. Fröken Meri stod vid hennes sida och antecknade medlemmarna från varje kör, och hänvisade dem logi till natten. Kom så Pyttis bilen, och med den farbror Danielsbacka med sina små, näpna tösor i deras vackra folkdräkter. Välkomnade av fr. Borup var hon den första som av farbror Danielsbacka mottog den första karamellen, en av de många, som av herr Danielsbacka utdelades under sångfestdagen. Meri stod och slickade sig om

---

²⁰ Recensionen ingår i Ingermansby–Rudom Ungdomsförenings tidskrift Facklan (Se Lindfors, 2010). Bakom signaturen ”Runa” står möjligen Mary Lindström, inspektorsdotter på Rudom gård.

munnen, väntande på den puss, som visst ej skulle utebli. Sedan sångarna undfägnats med en välkomsttår ur kaffepannan, av fr. Rosvall med sitt garde, ledsagades de av marschalker till sina respektive nattkvarter där de fingo lämna sitt pick och pack och återvända till Labors magasin, där sångrepetitionerna omedelbart vidtogo. Efter repetitionens slut, blevo samtliga sångare inbjudna på ett enkelt samkväm, av vår förening. Kl 1 f.m. avslutades roligheten och alla gingo, var till sitt nattkvarter för att hinna vila ut för morgondagen.

Festdagen upprann med strålande sol och glada i hågen, sedan de undfägnats med kaffe av våra beskeliga tanter, samlades alla sångare i Labors magasin, där sångrepetitionerna åter fortsattes. Kl. 12 på dagen serverades åt sångare en härlig köttsoffa som smakade och gjorde all heder åt kockarna. Kl. 2 e.m. var generalrepetition på estraden och kl. 4 e.m. samlades alla sångare på L:träsk station, därifrån de sedan med flygande fanor och musik i spetsen tågade upp till festplatsen.

Efter det sommar psalmen (Den blomster tid nu kommer) sjungits av körerna, framträdde prof. Rosenqvist och höll festtalet. Så följde åter sång av körerna och efter en paus musik av orkestrarna och så åter sång. Avslutningstalet hölls av rektor Relander och därmed var konserten slut.

Under hela sångfesten hade frk. Rosvall den svåraste stunden, i sitt annars så lugna liv. Det hette hela tiden bara, fröken nu är det och det slut, och var skall vi få mera av det, o.s.v. i oändlighet, så frk. Rosvall till sist sprang som en huvudlös höna och knappt visste vad hon skulle göra. Men det var ej under, ty de omkring 1000 personer som besökte sångfesten och stor del av dem, från längre bort belägna orter, gjorde nog snart tomma bord i buffetten. Aldrig hade det lilla Rudom sett så många människor inom sina trånga gränser. Det strålande vackra vädret från morgonen hade småningom förbytts till ett sakta duggregn, men konserten var också över nu, så det gjorde ingenting.

Så begynte vår egen fest i Labors festsal, och även här var publiken mycket talrik, så inkomsten för både Ö.N.S. o M. förbund och vår fattiga förening, blev det bästa man kunde tänka sig. Dansen tråddes med liv och lust. Som program uppträdde vårt danslag, med några vackra folkdanser. Så småningom avreste den ena bilen efter den andra med glada sångare, medförande ett vackert minne av sångfesten i Rudom.

Morgonen ljusnade och med den en ny dag, då de sista sångare och festbesökare lämnade Rudom. Men för dem som arbetat för att få allt vackert och värdigt till den stora festen, blev det ingen vila ännu. Nu var det att riva ner och röja undan allt det vackra, som för några korta timmar gladdde ögat. Så försvunno flaggor, björkar, äreportar och estraden, och innan kvällen var Rudom sig lik. Det kändes rätt vemodigt att se denna hastiga förvandling från strålande fest, till det vardagliga grå. Så var då den stora dagen förbi, och alla som med osparad möda arbetat för den, kunde känna sig nöjda, ty allt hade lyckats över förväntan bra. De hade dragit sitt strå till stacken, och den största glädjen kände alla över att de kunnat göra något för sången och musiken inom Östra Nyland. Nu är sångfesten slut, och den glada sångfesten ett minne blott. Men med förnyade krafter arbeta vi, för, att få vara med på den stora sångfesten i Åbo nästa sommar. Runa.”

Gårdar och bybor förr och nu

Efter att Rudom i sin helhet på 1500- och 1600-talet getts i förläning till riksråd eller adelsmän blev gårdarna i byn frälsehemman och därmed befriade från de flesta kronoskatter. Från och med andra hälften av 1600-talet räknar man med sex hemman i byn. Frälsehemmanen ägdes åren 1765 – 1900 i huvudsak av var sin ägare eller en ägarläkt som bestod av adelsmän, framstående militärer, höga ämbetsmän eller andra ståndspersoner. Arbetet sköttes av landbönder, torpare och tjänstefolk.²¹ Under århundradenas lopp har gårdarnas struktur förändrats flera gånger, det vill säga de har sammanslagits eller uppdelats beroende på ägarförhållanden. Efter storskiftet på 1790-talet sammanslogs gårdarna till större helheter, och så småningom uppstod en herrgård (ett större lantbruk) på var sin sida av ån. Min hemgård Helgas och halva Staffas var på 1800-talet i sambruk och bildade en herrgård på den östra sidan om ån.

Herrgårdskaraktären på min hemgård Helgas inklusive halva Staffas gick förlorad efter år 1875 då utsocknes bönder blev ägare till all jord på den östra sidan om ån. I slutet av 1920-talet styckades den gården till två självständiga lantbrukslägenheter och därtill utbröts ett par småbruk. Min far köpte stomdelen till Helgas och ålänningen Uno Strömgård med familj köpte Staffas ägor år 1926. Alla hemman på västra sidan om ån har under olika ägare varit hopslagna i olika konstellationer till den herrgård som kallas Rudom gård. Enligt språkreglerna borde gården heta Rudoms gård.

Under 1800-talet fanns det torp i byn, också ett soldattorp. Torparnas ättlingar har funnits kvar i byn fram till vår tid. Min ungdomskamrat Sven Stolt var en torparättling i tredje led. Anders Henriksson, som var min sagesman i forskningen för såväl det forna herrgårdslivet och krigstiden som den levande byn under 1900-talet, var likaså en torparättling i tredje led.

I byn fanns naturligtvis också backstugusittare, som bodde i små stugor på gårdarna. De var ett slags säsongarbetare som hade arbete endast sommartid. Det fanns också inhysingar och fattiga som kunde vara beroende av hjälp från kommunen och kyrkan. Jag har inte klara minnen av alla i den befolkningsgruppen men några äldre fanns kvar då jag var barn. Deras ande levde starkt i människornas minnen och det känns som om jag också skulle ha levt med dem. Några vill jag nämna i memoarboken.

Jag kan känna *Fläskkalles* skräck då han blev gripen efter att han stulit fläsk eller idkat tjuvskytte och då han flydde undan de vita under inbördeskriget och tvingades bo i en jordhåla en tid framöver. Personligen minns jag hans bruna något subbiga ”pomppajacka” som han var klädd i då han arbetade på nödhjälpsar-

---

²¹ Korhonen & Kuvaja, 1995, s. 127-129. (Ur Allardt, A. 1920, s. 220).

betet vid riksväg 6 som byggdes om i början av 1950-talet. Han tittade in till oss på morgnarna då han hämtade vår häst som han hade med i arbetet.

Spelman Kalles kärlek till folkmusiken och hans vånda då han inte längre klarade av att spela på bröllop och fester sörjer jag över. Jag kan se honom som en trashank som till slut lotsades ned från podiet som han inte ville lämna. Men han var, som jag skriver i Rudomboken, en märkesman. Han spelade in folkmelodier på fonograf år 1923 och han sammanställde en rapport om bygdespelmän i Östra Nyland som publicerades. Han hämmades av svår stamning, men han hade själv lärt sig skriva. Inte alla Rudombor kan stoltsera med publicerade forskningsresultat. Då vi färdas längs Rudomvägen mot Helsingforshållet snuddar vi vid lämningar efter Spelman Kalles stuga. Också *Peltoskan*, inhysingsänkan, känner jag varmt för. Under min barndom talade vi om Peltoskans spång som ledde över ån där hon hade skurat och tvättat. Hon tågade in på kommunkansliet och krävde pengar för att skaffa mat åt sina barn, men talade för döva öron. Det sades att dåvarande husbondefolket på Helgas ville bli av med ”patrasket” och brände ned stugan som hon bodde i tillsammans med sina suputer till söner. Efter branden satte Peltoskan sig på berget, som nu hör till min tomt, och ropade ut att hon i gengäld skall bränna ned deras hem. Långt senare (år 1955) brann det hus som Helgas tidigare värdinna hade byggt på tomten, endast stockväggarna blev kvar. Peltoskans hämndgärning förverkligades långt efter hennes död.

***

Adelsläkterna och de flesta ovan nämnda befolkningsgrupperna försvann från Rudom då *firman Joh. Askolin* köpte herrgården år 1900. Då började en helt ny era i byns historia. Den forna herrgårdsstrukturen förändrades totalt i och med att de flesta torpen införlivades med gården och verksamheten lades om. Lantbruket och boskapsskötseln leddes av inspektorn Sågbom och fogden (arbetsledaren) Sandberg, skogsbruket av skogvaktaren Eklund. Kontrollassistenten Lindgren med familj bodde på gården, men han hade också andra gårdars mjölkproduktion att kontrollera. Själva arbetet utfördes av statare (lantbruksarbetare), skogsarbetare, drängar och ladugårdspigor.

Byn förvandlades totalt en gång till år 1946 då 11 evakuerade familjer från Sordavala landskommun köpte herrgården och bosatte sig i byn. I samband härmed köpte ovan nämnda familjer (Sågbom, Lindgren, Eklund och Sandberg) samt skogsarbetarfamiljen Andersson jord som utbröts till självständiga småbruk. En ny spännande värld öppnade sig för oss alla då karelarna flyttade in. Vi barn och unga fick en stor mängd nya kamrater att umgås med. Det var mycket berikande att möta en kultur som på många sätt skilde sig från vårt in-vanda livsmönster. Jag är mycket tacksam för att ha fått uppleva den perioden medan jag ännu var kvar i byn.

I bydelen Stationsbyn, bland lantbrukarna, järnvägsanställda och andra som var bosatta i byn eller som hade flyttat in i samband med de stora förändringarna under 1900-talets första hälft fanns ett stort antal barn och ungdomar. Alla vi som gick i svensk skola – många var till en början finskspråkiga – traskade i en stor tropp till skolan och cyklade till danserna och programfesterna i trakten. De som valde att gå i den finska skolan i Kyrkbyn hade tre kilometer längre skolväg. Bland dessa barn och ungdomar levde jag ett innehållsrikt liv som barn och tonåring. Det livet beskriver jag längre fram.

***

I min barndom och ungdom räknade vi med fem lantbrukshemman i Stationsbyn där vår hemgård Helgas var belägen. Vårt hemman var liksom grannhemmanet Staffas tidigare frälsehemman. De övriga bildades dels av tidigare torp, det vill säga Virkulla torp under Helgas och Råkärrs torp under Petas. Virkulla torp brukades redan under slutet av 1800-talet som ett skilt hemman. Råkärrs torp blev självständig lantbrukslägenhet först på 1920-talet med namnet Markkula. Den förre torparen Anton Markola blev husbonde på gården. Den femte lantbrukslägenheten Ramskulla bildades av upprädda åkerskiften en bit inne i Virkullas skog. Där bosatte sig familjen Enqvist. Folket på alla dessa gårdar har hört till mitt liv också under pensionärstiden. Då jag arbetade med Rudomboken anlidade jag husbonden Gunnar Enqvist på Ramskulla som sagesman. Han hade varit sekreterare för den tidigare ungdomsföreningen och han har under hela sitt liv arbetat inom bygdens musikliv. Den tidigare värdinnan på Markkula, Alfhild Markola, var en annan av mina sagesmän.

Grannarna på Virkulla, Georg och Martha Silfvast, hade två söner, Otto (Putte) och Carl-Olof. (Olle) som kom att höra till mitt intima ungdomsgäng. Då jag sökte elevplats direkt till mellanskolans andra klass var det värdinnan Martha Silfvast med fjorton tiotior på studentbetyget som lärde mig grunderna i finsk grammatik och matematik. Jag var mycket nervös under lektionerna.

Folket på Staffas träffade vi främst i samband med lantbruksarbetet. Ungdomarna där var lite äldre, de hörde inte direkt till mitt gäng. Dottern Gretel gifte sig med herrgårdsinspektorns son Börje Sågbom. Gretel blev långt senare en del av mitt pensionärliv i Borgå. Vid våra träffar i hennes hem förflyttar vi oss tillbaka till vår älskade hemby såsom vi minns den under medlet av 1900-talet.

***

Den första hälften av 1900-talet blev helt omvälvande för hembyn också på andra sätt än att lantbruksnäringens struktur förändrades på vardera sidan om ån. Lovisa – Vesijärvi järnväg, med en större station i Rudom, blev färdigbyggd år 1900. Järnvägsförbindelsen förde byborna ut i stora världen och genomströmningen av resenärer i vårt hem blev betydande ända in i min barn-

dom och ungdom. Såväl under inbördeskriget som under vinter- och fortsättningskriget intresserade sig fienden för järnvägsbanan. Vi drabbades av bomber som föll i närheten och desanter som försökte spränga en av järnvägsbroarna. Lyckligtvis var vi barn för unga att förstå vidden av det som skedde under krigstiden. Men föräldrarna var bekymrade och ängsliga, vilket medförde en tryckt stämning också bland oss barn.

En hel del tid spenderade vi unga på stationen då tågen stannade för av- och påstigning samt för lastning av varor. Stationen blev en träffpunkt för oss och vi fick se glimtar av olika slags resenärer. Ett postkontor inrättades också på stationen. Det var bara att ställa sig framför luckan i väggen i väntsalen då tidningar och brev delades ut. Min bästa vän Anita Forsström var en tid som mycket ung anställd på postkontoret, vilket vi tyckte att var enastående fint. Personalen på stationen blev rätt bofast, vi fick både äldre och yngre bybor som smälte in i bygemenskapen. Stationsinspektör Edvin Tikander var en verklig stins av gamla stammen som speciellt under kriget då far var inkallad hjälpte oss med en del jordbruksarbeten. Stationskarl Felix Virtanen och hans familj var nära grannar till oss. Dottern Alfhild Virtanen, gift Markola, var postfröken innan hon blev värdinna på Markkula.

Järnvägen förde också med sig en butik som drevs av handelsmannen Hjalmar Pettersson. Han var ett original på sitt vis, en auktoritär personlighet som gav färg åt byn. Den gode Pettersson bevittnade våra ansökningshandlingar då det blev dags att söka till utbildningar ute i stora världen. Han fick alltid rätt då han sa att vi blir antagna till utbildningen då han skrivit sitt namn under ansökningen.

Ytterligare kom tegelbruket och sågen till byn efter att järnvägen hade byggts. Speciellt tegelbruket blev betydelsefullt för byn under flera decennier. Som barn var det mycket intressant med de stora lergroparna, de farliga maskinerna, de heta brännugnarna samt ett stort antal arbetare med olika arbetsuppgifter. Under sommarmånaderna såg vi från vårt hem en högljudd skara cyklande tegelarbetare på väg till och från arbetet morgon och kväll. Tegelbruket ägdes på vår tid av familjen Engård med Gunnar Engård som huvudman. Den familjen var mycket betydelsefull för byns kulturliv, det vill säga ungdomsföreningen, stråkorkestern och sångkören. Sonsonen Bo-Henrik Engård hörde till vårt ungdomsgäng.

Då jag redan var ute i stora världen måste jag till min stora sorg bevittna avfolkningen av byn under 1960-talet. De allra flesta av våra ungdomsvänner gav sig iväg till Helsingfors eller Sverige på jakt efter arbete eller utbildning. Fem av grannflickorna Forsström, bland dem bästa vännen Anita, flyttade till Sverige. Avfolkningen medförde att all service småningom försvann från byn förut-

om fraktrafiken på järnvägen. I dagens Rudom, inberäknat både Stationsbyn och Herrgården, finns numera tre EU-anpassade lantbruk, några småföretagare, pensionärer och fritidsbosatta.

Lekar som lär och formar

Jag tror att leken har stor betydelse för barns utveckling och syn på livet. Jag återger här i något omskriven form min text om lekar och leklandskap från boken om min hemby – Rudomboken. De tidigaste lekminnena är från 1930-talets somrar då alla dagar föreföll att vara soliga och heta. Tillsammans kunde vi byns flickor sitta och hacka på tegelstenar utanför Helgas pyttelilla smedja i hagen tills vi fick små högar av tegelstensmjöl. Idén med leken var att få fram mjöl i olika valörer och nyanser. Leken måste ha inspirerats av själva aktiviteten, att framställa tegelstensmjöl, och av ett estetiskt intresse. Vi njöt av tegelstensmjölets vackra färger. Jag minns inte att vi skulle ha blandat ihop mjölhögarna eller ätit av mjölet. Vår far berättade att han och hans syskon som barn skrapade fram mjöl från eldstäderna som de åt upp. Antagligen var det kalkbrist som var orsaken till detta.

Övriga lekar bland oss Rudombarn var typiska för landsbarn. Vi hade inte i allmänhet tillgång till köpta leksaker. Min lyckligaste jul var då jag fick en trasdocka som mor hade sytt under sena kvällar. En kväll vaknade jag och fick syn på dockan. Jag minns ännu att jag sa ”*mamma, kva har tu täär*” (mamma, vad har du där). Med föräldrarnas hjälp tillverkade vi själva leksaker och lektillbehör. Lekarna varierade naturligtvis enligt årstid. På våren då ån svämmade över var det möjligt att ta sig fram på flottar som pojkarna byggt. Av blidsnö blev det snögubbar och vackra lyktor. De kyrkliga högtiderna gav ramar för bland annat ”kuckubrasor” och påskhäxor. Vi åkte skidor under eftermiddagarna samt till skolan då vädret tillät. Under fastlagstiden åkte vi kälke i backarna oftare än vanligt. Vi lekte också pappa-mamma-barnlekar, små fantasifulla rollekar där våra hemmagjorda dockor också var rollfigurer. Rollerna fördelades mellan oss barn och dockorna. Vi låtsades till exempel sköta barn, utföra olika sysslor, äta och sova. I de här lekarna måste pojkarna vara med som pappor och pojkbarn. Ibland lekte vi butik. Det var tacksamt att fantisera fram olika varor som ”handelsmannen” paketerade in i tidningspapper och sålde till ”kunderna” mot hemgjorda sedlar. I butiksleken deltog både pojkar och flickor. Pojkarna byggde också hyddor uppe i träden och små ”igloor” av snö såg också dagens ljus.

Både på skolgården och på landsvägen i byn hoppade vi ruta. Rutsystemet ritades ut i sanden och märket som efter hand kastades i rutorna var en vacker porslins-skärva eller en slant. Det gällde att turvis hoppa på ett ben och stå på vartdera benet i två rutor bredvid varandra utan att snubbla tills man nådde rutan man märkt ut med skärvan eller slanten. Sist kastades märket i ”mommo”, en av-

rundad del längst bort. Det gällde att ta sig genom hela systemet först av alla. Vi hoppade också rep på två olika sätt. Den ena leken gick ut på att man höll ett långt rep mellan händerna som sedan slängdes bakifrån och framåt över huvudet och tillbaka ned mot marken eller åt motsatta hållet. Det gällde att jämfota eller på ett ben hoppa över repet medan det snuddade i marken. Det barn som lyckades hoppa flest gånger över repet utan att trassla in sig vann leken. Den andra repleken gick ut på att två barn höll ett längre stadigare rep mellan sig och vevade det över huvudet på ett tredje barn som stod mitt emellan. Barnet skulle passa på att hoppa över repet då det träffade marken. I dessa hopplekar deltog främst flickor. Vi lekte också en ta fatt lek som kallades ”nata”. Det gällde för en utvald att springa i fatt någon av kamraterna, snudda vid en kroppsdel med handen och därmed föra över uppgiften att ta fatt till den drabbade.

Med några av barndomskamraterna på broräcket vid Lappträsk's å.

Att ta sig fram på hemmagjorda styltor var också en spännande sysselsättning, liksom att gunga bräde. En stadig plankan sattes över en sten med ett barn sittande i vardera ändan. Genom barnens gungande rörelser steg plankans ändar turvis upp och ned.

Landsvägen, det vill säga nuvarande Rudomvägen i hembyn, var vår sportplan där vi ”slog kurra” och spelade boboll. I leken slå kurra användes klubbor som pojkarna snickrade och en kurra (ett litet hjul) som vi sågade från en stock. Varken klubban eller kurran var särskilt hållbara. De sprack lätt och då var det bara

att yxa till en ny klubba och såga en ny kurra. Leken gick till på följande sätt: Spelarna delades i två lag som stod emot varandra på ett visst avstånd. Tävlingen började med att det ena laget rullade kurran längs vägen mot det andra laget. Någon av spelarna i motståndarlaget tog emot kurran med klubban och slog den tillbaka. Från den platsen där kurran stannade rullades den tillbaka mot det andra laget och så vidare. Om motståndarna inte lyckades mota kurran flyttades startlinjen till den plats där kurran hade stannat. Det laget som hade förflyttat sig en längre stäcka framåt längs landsvägen hade vunnit spelet.

Vi spelade också boboll enligt gängse regler, både flickor och pojkar deltog. Bona ritades ut i landsvägssanden. Slagträet var hemmagjort och ibland också bollen. Fotboll blev populärt efter att grannpojken Bo-Henrik Engård hade fått en fotboll i present. Som fotbollsplan användes en öppen plats i Helgas hage. Efter matchen satt vi och pratade och skojade. Då kom vår vän Sven Stolt till sin rätt med alla sina ofta hopfantiserade historier. Under gynnsamma förhållanden kunde han ha blivit en Spede Pasanen eller sportredaktör tack vare sin flytande tunga. I ungdomsåren samlades vi under mörka höstkvällar i "lillköket" på Helgas för att spela kort. Då vi kom upp i tonåren kom också vissa spänningar mellan flickor och pojkar med i bilden.

Kurragömmaleken var också vanlig bland barnen i byn samt då kusinerna var på visit. Med byns barn lekte vi kurrageömma ute i det fria, med kusinerna efter mörkrets inbrott inomhus. Att leka blindbock var också populärt.

Under krigstiden kom också en krigsinspirerad lek med i bilden som vi kallade "puh". Den gick ut på att deltagarna, både pojkar och flickor, delades i två lag som skulle "skjuta" ned varandra. Det gällde att ropa "puh" då man upptäckte någon kamrat från motståndarlaget mellan buskarna i hagen. Den träffade kamraten var då satt ur spel. Det lag som fått de flesta "träffade" hade vunnit leken.

Småpojkarernas specialintressen var då som nu bössor och vattenfarkoster. Träbössorna yxade och täljde de själva. Efter att ett ryskt bombplan hade störtat i vår by kunde bössorna försees med aluminiumpipor som tillverkades av rör som bars hem från olycksplatsen. Min bror Georg och vår kusin Ulf Järf hade tillverkat en rörförsedd bössa. Röret fyllde de med krut. Då de inte lyckades avfyra skottet slängde Ulf hela bössan i elden under bastugrytan där laddningen exploderade och splittret träffade hans knä. Han hade besvär med knäet under hela sitt liv. Ett annat skjutredskap var "strittan" med vilken pojkarna ibland lyckades skjuta ihjäl småfåglar. Den bestod av en grenklyka med ett gummiband fäst vid klykans grenar. Gummibandet klipptes av cykelns kasserade innerringar. En sten sattes på mitten av gummibandet som spändes bakåt och stenen avfyrades mot målet. Pilbågen var också ett ganska effektivt vapen vid småfågeljakt. Allt var hemmagjort utom snöret som höll ihop bågen.

Under vår- och höstflödet höll pojkarna till nere vid ån. Som jag nämnde ovan byggde de flottar och sedan stakade de sig fram längs den översvämmande ån. Jag minns inte att någon skulle ha varit rädd för att pojkarna skulle drunkna. För det mesta var det också pojkarna som metade. De hämtade ibland hem så mycket fisk att det räckte till en fisksoppa för familjen. Pojkarna byggde också hyddor uppe i träd dit flickorna inte vågade klättra.

Ån var också vår simstrand. Sommartid simmade vi minst tre gånger om dagen vid den så kallade ”Blomkas stranden” nära järnvägsbron. Dit gick byns barn i samlad tropp. Om föräldrarna inte hade ransonerat simningsutflykterna skulle vi ha simmat dagarna i ända. Jag måste dessutom hinna med barnpassning samt med att hjälpa till i hushållet och ibland också arbeta på åker och äng. Vid simstranden hade jag de yngre syskonens liv på mitt ansvar. Då de var mindre måste jag se till att de höll sig till den grunda delen av vår ”plage” där man kunde simma med händerna i åbotten. Någon enstaka gång gick vi till Byängen nära Virkulla för att få omväxling i vårt simmande.

Tenan, vår barndoms och ungdoms paradys. (Foto: Olof Lindfors.)

Vi gjorde också utfärder till den lilla klyftsjön Tenan, enligt vissa kartor Tärnan, uppe bland bergen i Askolins skog. Vi traskade till fots först ett par kilometer genom byn, fortsatte över Skogsas bro och vidare längs en stig på den västra åstranden och till slut längs en slingrande stig ett par kilometer högt upp i bergen. Där glittrade sjön mellan trädstammarna och det gällde att barfota ta sig över den sankta stranden. Vi metade abborrar och simmade i det klara djupa vattnet. Det finns inte någon nåbar botten, så det var mycket spännande att simma där.²² En gång monterade vi tillsammans med kamraterna Anita och Maj-Lis Forsström upp ett tält av presenningar och stannade över natten. Den natten sov vi inte en blund på grund av myggorna och de främmande ljuden. Fortfarande besöker de yngre i familjen Tenan tillsammans med gäster, men utfärderna har mistat sin

---

²² Forsström, 2005-2008. Enligt Harry Forsström hade målaren Gustaf Blomqvist mätt Tenans djup till 52 m. På grundkartan över området anges djupet vara 54,7 m.

charm då det nu är möjligt att ta sig nästan ända fram med bil längs en skogsbilväg.

Karelarungdomarna byggde under slutet av 1940-talet en stor bygunga. Sommartid samlades vi runt gungan för att sjunga och gunga. Sittbräderna var fästade i långa stänger som i sin tur var fästade i en vals som snurrade runt mellan två jordfasta stagade stolpar. Gungan gick att svänga runt och pojkarna hade möjlighet att visa sin skicklighet och sitt mod. Antagligen var det en liknande gunga som den föregående generationen gungade på vid Gungbacken i byns norra del nära nuvarande Helsingforsvägens vägskäl. Karelarnas gunga blev en mötesplats för alla ungdomar i byn under några år. Där klingade de karelska sångerna högt i skyn och vi infödda unga fick en inblick i den karelska kulturen.

Att fånga kräftor, att kräfta, var vår intressantaste sysselsättning under barn- domen och ända upp i vuxen ålder. Vi kräftade i den lilla Lappträsk's å som stilla flyter genom byn. Som barn formligen bodde vi nere på åstranden åtminstone under början av kräftsäsongen. Med fars hjälp knöt vi i god tid nät till kräfthåvarna vilket fästes i gamla hällringar eller någon tyngre ståltrådsring. Mitt i håven bands en köttbit som bete. Håvarna försågs med ett tjockare snöre som knöts fast på tre ställen på ringen. I korsningen fästes ytterligare ett långt snöre med vilket håven sänktes ned i vattnet med hjälp av en ”vitjanstickå” (lång käpp med klyka) på sådana platser i ån där det brukade finnas kräftor. Som barn var det svårt att vänta tills kräftorna skulle känna köttlukten och sedan i sakta mak krypa till håven. Vilken fröjd då det fanns kräftor i håven. Oftast fick vi stora kräftor, men då någon mindre kräfta förirrat sig i håven mättes den med en mätsticka. Tio centimeter var minimimåttet vid försäljning och då räknade vi in de små fjun som fanns lägst ned på stjärten. Vi samlade kräftorna i en egen korg och var och en sålde själv sina kräftor till uppköparen som körde runt i byarna. Det var helt underbart att förtjäna egna pengar på det här intressanta sättet.

Vi fångade kräftor fortfarande som unga vuxna tills den tidens ”flygande” poliser ertappade oss för tjuvkräftning en vacker julikväll. Det hade blivit en (o)vana i byn att sätta ut håvarna redan i skymningen innan fridlysningen gick ut klockan 12 natten till den 21 juli. Detta för att också yngre barn skulle kunna delta i kräftandet. Första kvällen hade alltid varit något av en folkfest. Strändernas läge ett stycke från stora landsvägen inbjöd också till ett sådant lagstridigt förfarande. Den aktuella kvällen då poliserna överraskade oss hade mina två bröder Georg och Olof Lindfors och jag satt ut kräfthåvarna på Helgas sida om ån mitt i byn på bägge sidor om bron över Lappträsk's å. Längre ned längs ån fanns andra bybor som likaså hade inlett säsongen några timmar för tidigt.

Asbacken där vi ofta fångade kräftor (kräftade) var också en fin viloplats för våra kossor. (Foto: Olof Lindfors.)

Mitt emot mig, alltså på motsatta stranden, hade Anna (Anni) Fagerlund, f. Forsström, lagt ut sina håvar. Anni och jag var närmast vägen så vi hamnade först in i polisbilen. Vi tyckte att poliserna blev litet snopna då vi uppgav våra yrken och hemorter (Stockholm och Vasa). Men de beslagtogs våra kräftor och kräfthåvar. Jag hade 11 kräftor i min korg. Georgs håvar och kräftor beslagtogs också. Men Olof hade hunnit gömma sig i buskarna och blev inte ertappad då poliserna skyndade förbi för att fångsla Georg. Mor Elna kom rusande till polisbilen och räddade sin utmärkta handsmidda förskärare som vi hade delat betet med. Kvällen blev oförglömlig! Alla pratade och skrattade åt de tokroliga situationerna som utspelade sig längs åstränderna allt efter som polispatrullen drog vidare.

Några månader senare kom två poliser och ringde på min dörr i Vasa. De gav mig personligen kallelsen till urtima ting i Lovisa. Jag blev dömd till böter och dessutom skulle jag betala de beslagtagna kräftornas värde 330 mark, vilket jag tyckte var lite inkonsekvent eftersom kräftorna hade beslagtagits. Efter ytterligare några månader betalades kräftornas värde tillbaka. Hela proceduren tog cirka två år i anspråk och detta var slutet på min mångåriga kräftfångarkarriär. Jag hade ju mistat mina håvar och mitt goda rykte. Senare har kräftpesten skördat våra kräftor i åtminstone två repriser.

Enligt en oskriven lag blev det tillåtet att gå på dans efter genomgången skriftskola och konfirmation. Vi färdades med cykel på danstillställningar och pro-

gramfester i trakten. Någon gång var vi också ”brudsiare”, det vill säga vi trängde in oss som oinbjudna gäster på bröllopfester efter att dansen hade börjat. Den längsta cykelfärden gick till Gislom nära Lovisa, 25 kilometer i en riktning. Danspaviljongen Valskvarnen i Pockar var på 15 kilometers avstånd. Dansfärderna tillsammans med ungdomsvännen Anita Forsström var spännande också av den orsaken att vi först måste fly undan våra yngre systrar Maj-Lis och Marianne. Småsystrar ville vi på inga villkor ha med på danserna.

Under krigstiden var alla nöjessammankomster förbjudna. Men ibland ordnades smygdanser i någon lada eller på en ladugårdsvind. Det blev också vanligt att man firade 50- och 60-årsfester med dans. I storstugan på min hemgård Helgas firades vår fars bemärkelsedagar 1945 och 1955 på det viset. Två populära dragspelare Adi Andersson och Ole Järf stod för musiken. I samma storstuga firades också vännen Anitas och hennes fästman Rolf Eklunds bröllop. Det var mycket spännande att dansa i sitt eget hem. Notera att ungdomslivet på den här tiden var mycket romantiserat. Åtminstone vi flickor drömde om prinsen som skulle komma. Pojkarna som vi konfronterades med var i allmänhet inte särskilt intressanta, men det bildades par i alla fall. Alla har kanske inte hittat den stora genuina kärleken, men livet kan vara bra i alla fall om vilja och tålamod finns.

Ett efterlängtat nöje var önskekonserten i radion ”Toivutut levyt” på lördagskvällar. Då skulle alla sitta framför radion och bara lyssna. Jag minns att vi väntade på att populärmusiken skulle ta vid mot slutet av konserten. Men jag tänker att det kanske var uppfostrande att redan som barn lyssna på den klassiska musiken i början av konserten. Jag lärde mig ganska snart att tycka om pianokonserten och småningom blev jag en stor vän av klassisk musik. Mina syskon anser att jag låtsas vara fin, men så är det inte. Jag får ingenting ut av den nutida populärmusiken, varken som live eller från medier. Jazz har jag däremot alltid gillat. Lyckligtvis finns Yles Tema kanal där det bland andra kvalitetsprogram bjuds på både symfonikonserten och opera ofta i förening med djupgående diskussionsprogram om musik.

Skolminnen från 1940-talet

Naturligtvis präglades barndomen, inklusive skolgången, av vinter- och fortsättningskriget. Jag återger här min text från Rudomboken.²³ För oss gällde Ingermansby – Rudom lägre och högre folkskola (småskolan och storskolan). Skolbyggnaderna fanns på var sin sida om Porlomvägen helt nära Helsingforsvägens vägskäl. Gårdsguppen kallades Davidsstad och där fanns också Leppänens smedja och Rehvas butik. Jag började i småskolan hösten 1939, men på grund av att

---

²³ Lindfors, 2009, s. 277-280.

skolan under vinterkriget användes till inkvartering och bespisning för evakuerade inställdes undervisningen fram till följande höst.²⁴ Hösten 1940 fick jag lov att inleda min skolgång för andra gången. Under hela min skoltid var jag ett år för gammal på årsklassen så att säga. Kanske detta var till fördel under krigsåren med exceptionellt kalla vintrar samtidigt som kriget trängde sig på. Under långa perioder gick vi den två och en halv kilometer långa vägen i en riktning från Rudom i 30–40 graders köld. Mammorna lindade in våra huvuden i sjalar så att endast ögonen var bara. Det gällde att stå emot nordanvinden som svepte över Sjö-kullaslätten. Sjalarerna blev ett mode bland flickorna, vi gick med inlindade huvuden långt efter att det hade blivit mildare. Värst var det med fötterna. Vi hade helt undermåliga skoplagg under krigstiden. Några vintrar i storskolan traskade jag i ett par gamla ytterkängor av gummi som vi hittat på vinden.²⁵ Jag frös om fötterna, det sa ”klafs” för varje steg och jag skämdes. Mot slutet av kriget vandrade jag vår och höst de fem kilometrarna i träbottnade skor med överdel av kalvhud som far hade låtit garva i Porlom garveri. Långt in i vuxen ålder hade jag förhårdnader ovanpå fötterna där skokanten hade skavt. Under vintrarna gällde det att vara klädd i tjocka ullstrumpor som stickerskan Ida Markola i Andersby hade stickat. På den tiden bar flickorna inte långbyxor. Att få strumporna att hållas uppe var svårt då det inte fanns gummistrumpeband att köpa. Vi måste klara oss med handstickade sådana som var fästade i livsstycket av flanell, vars axelband skar in i köttet. Den fula, obekväma och oändamålsenliga klädseln under folk- och mellanskoltiden inverkade på självförtroendet långt fram i livet.

Livet under skolvägen var emellertid mycket intressant. I vardera bydelen, det vill säga Stationsbyn och Herrgården, fanns en stor skara skolbarn. Vi samlades i tropp och det hände spännande saker under färderna i ur och skur. För det mesta färdades vi till fots, men då väglaget tillät också med sparkstötting eller skidor. Men det fanns inte tillräckligt många sparkstöttingar i hemmen så tre barn samlades om en stötting. Ett av de yngre barnen satt på kälkens sits och två äldre sparkade med ena foten på var sin mede. För att detta skulle lyckas hade de sparkande barnen den inre armen på den andras axel.

---

²⁴ Korhonen & Kuvaja, 1995, s. 750.

²⁵ Ytterkängor var ett slags skyddsskoplagg av gummi som skulle bäras ovanpå skorna.

Småskolan i Ingermansby.

Redan i den åldern fanns det spänningar mellan pojkar och flickor. Pojkarnas närmanden kunde vara ganska våldsamma. De slängde oss flickor i snödrivorna invid vägen eller "pesade" oss. "Pesa" betydde att offrets huvud sattes mellan förövarens knän medan ansiktet gnedes med snö. Vi måste ha gått hemifrån i tid eftersom vi hann med så många aktiviteter under skolvägen. Eller kanske det mesta hände under hemvägen. Vi behövde inte bekymra oss för trafiken på Helsingforsvägen. Den bestod av Lotilas linjebuss till Helsingfors och Otto Henriks-son med häst och kärra. Otto var den tidens vägverk, han kastade sand med skyffel på vägen som var som ett bykbräde. Vi tog en genväg över smedens backe och tittade ibland in i smedjan där Ville Leppänen, "Sminns Ville", arbetade. Smedjan var av stock och inne var det sotigt och mörkt. Ofta skodde Ville hästar utanför smedjan. Ibland vek vi in till Rehvas butik nära intill för att köpa jäst som vi åt upp med detsamma. Det fanns inga godsaker under krigstiden då jag gick i folkskolan. Vi måste ha haft någon brist som framkallade jästbehovet. Det var intressant att se då handelsmannen eller hans maka skickligt skar jästbitar till oss med sytråd.

I småskolan hade vi fröken Ida Rosvall som lärarinna. På 40-talet var hon rätt gammal och hon hade kanske lite svårt att orka med sin sammansatta klass av ettor och tvåor. Då jag började i skolan för andra gången hösten 1940 var vi 11 barn i årsklass 1. Jag minns fortfarande hur illa jag var till mods då lärarinnan med linjalen slog över min kusin Ulf Järfs trubbiga små händer som han ombads hålla utsträckta på pulpeten. På morgonen hade han vandrat drygt sex kilometer från Koivalo i byns andra ända. Men vi uppskattade och högaktade lärarinnan, som allmänt kallades "fröken", enligt tidens sed. Jag tror att jag aldrig tilltalade henne.

*Småskollärarinnan Ida Rosvall
på cykeltur.*

Då fröken Rosvall ringde i en liten klocka kom vi alla rusande in i den smala tamburen. Våra kläder hängde vi på knaggarna som var lågt placerade i hörnet mitt emot skolköket. Knaggarna satt så tätt att huvudlössen hade lätt att flytta mellan barnens mössor. I vårt hem fördes en evig kamp mot lössen. Mor kammade med finkam, men för att få alla gnetter (ägg) som satt fast i hårstråna att försvinna behövdes en kur med gråsalva som köptes på apoteket. Gråsalvan smordes i håret en stund innan vi gick i bastun och en duk knöts hårt om huvudet. Lössen var borta tills de igen fann sin väg från någons mössa i skoltamburen. Ännu lättare hade lössen att flytta då vi på barns vis satt med huvudena ihop.

Jag nämnde redan skolköket invid tamburen i småskolan där både den högre och den lägre skolans mat kokades i en stor gryta. Kusin Doris make, Harry Forsström, har berättat att småskollärarinnan till en början kokade maten, oftast rågmjölsgröt, före skoldagens början. Grötgrytan satte hon i en så kallad hölåda för att baddas och hållas varm tills den skulle ätas under middagstimmen. I köket fanns ett långt bord med bänkar på var sin sida. Runt bordet åt vi skolmaten med bröd och mjölk som vi hade burit hemifrån i ryggsäcken där också läseboken fanns. Det var problem att hålla mjölkflaskan, som var försedd med en så kallad patentkork, så ren att den inte skulle ha luktat illa och gett smak åt mjölken. Emellanåt diskade vi flaskan med sand och vatten utan större framgång. Jag åt alltid all mat som serverades, utom hårda tranbärsskal i gröten som jag i smyg spottade i handen. På min tid i storskolan åt vi på pulpeterna inne i skolsalen. Senare serverades maten på ett långt bord bak i skolsalen. Under hösten hade vi lov från skolan under en dag för att plocka lingon till skolmaten. På skolan fanns en kvinnlig vaktmästare som också fungerade som kokerska och städerska. Den sista i raden var Margit Rikberg (Leppänen), maka till smeden Ville Leppänen.

Handarbetspåsen jag sydde i småskolan för 75 år sedan.

Småskolans skolsal var rymlig och ljus med flera fönster mot väster. Svarta tavlan fanns på väggen framme i klassen till höger där man kom in från tamburen. Det var mycket spännande att på tavlan skriva dagens datum på två olika sätt den vecka man var dejour. Av inredningen minns jag de små pulpeterna för två elever i två rader och den stora trälådan med planscher vid fönsterväggen. Jag minns också ställningen framme i klassen där planscher och kartor hängdes upp under lektionerna.

Då jag första gången började skolan 1939 tog det en tid innan jag förstod hur ljuden och orden skulle formars. Mor hade redan hunnit tänka att är flickan dum? Men snart löste jag tekniken och jag hade lätt i skolans ämnen utom i algebra i mellanskolan. Redan i småskolan var jag ambitiös då det gällde handarbetet. Jag valde att sy en handarbetspåse med korsstygnsbroderi som var för svårt i min ålder. De mycket små kast- och fällstygnen i sömmar och fällar gick an men korsstygnsmönstret med ”salmiakrutor” var svårt att sy, speciellt att vända i det översta och understa hörnet gav vändor som jag fortfarande känner. (Se bilden ovan.)

Vi var alla mycket medvetna om att fröken Rosvall bodde i den södra ändan av skolhuset. Vi såg bara en smal tambur då hon öppnade dörren. Men så en dag bjöd hon oss hem till sig. Jag hade aldrig sett ett så nått och prydligt hem, helt i vitt. Man kan uppfatta visiten som ett led i vår uppfostran.

Men efter två år blev det att flytta över till storskolan på andra sidan vägen. Det var mycket spännande, där fanns ju de stora pojarna och flickorna som vi konfronterades med på skolvägen. Och nu skulle eleverna i klass I och II ha regelrätt undervisning medan klasserna III och IV hade tysta övningar och tvärtom. Av undervisningen minns jag just detta, att jag medan jag gjorde mina tysta övningar brukade lyssna på de högre klassernas undervisning. Resultatet blev att bland annat den bibliska historien blev så inpräntad att jag än idag hjälper kors-

ordsifyllare med fakta. Jag minns också att jag inte förstod naturhistorian²⁶ och att vi med en av lärarna ofta lekte ”Ett skepp kommer lastat med ...” Ja, jag hann ha tre olika lärare, en för varje år i storskolan. Efter tredje året i storskolan började jag i andra årsklassen i Mellanskolan i Lovisa.

Storskolan, med de fyra högre klasserna, var också som byggnad större än småskolan. Tamburen var kvadratformad och rymlig med knaggar för ytterkläderna längs väggarna. Genom dörren till höger kom man in i den ljusa skolsalen med fönster både mot söder och väster. Längs väggen längst bak fanns skolans bibliotek i ett bokskåp samt stora skåp med glasdörrar för undervisningsmateriel, bland annat uppstoppade fåglar. Längs den norra sidoväggen fanns två stora kakelugnar invid varandra. I kakelugnens yttre hörn fanns rum för två skamvrår. Jag har hört berättas att någon kissnödig pojke tog tillfället i akt och kissade bakom kakelugnen. Förr i tiden hörde det till två ordningsmän, en från var by, att städa och att bära in ved och elda på morgonen och efter skolans slut. Harry Forsström berättade att det var kusligt att i mörkret ensam gå hem från skolan efter att sysslorna var utförda. Om ordningsmännen hade varit från samma by skulle hemfärden ha varit mindre skrämmande. Först år 1938 anställdes vaktmästare för eldning och städning av kommunens skolor och år 1956 antogs en särskild instruktion för folkskolornas eldare, städerskor och kokerskor.²⁷ På min tid sköttes alltså kokning, städning och eldning av en kvinnlig vaktmästare, som allmänt kallades kokerska. Kokerskor som min generation minns var Ester Hildén, Brita Fjäder, Rut Hildén och den nämnda Margit Leppänen.

I storskolan fanns en kombinerad slöjd- och gymnastiksal som var försedd med hyvelbänkar för träslöjd. För gymnastikundervisningen fanns det rep som hängde i taket och ribbstolar längs den västra väggen. Flickornas handarbetsundervisning hölls i skolsalen. Jag minns inte en enda gymnastiklektion, endast lekar inne i skolsalen eller ute på gården. Gårdsplanen lämpade sig väl för lek och tävlingar. Handarbetet var mitt intresseområde, men jag minns inte lektionerna, endast produkterna som ställdes ut på avslutningen. Antagligen satt vi bara och handarbetade och läraren gav individuell assistens, fastän läroplanerna ända sedan 1800-talet hade förespråkat klassundervisning.

Läkarbesöken minns jag väl. Vi stod alla i rad med naken överkropp och väntade på att läkaren skulle knacka oss i ryggen och lyssna på hjärta och lungor. Han undersökte också syn och hörsel. Arkiater Arvo Ylppös budskap hade åtminstone i någon mån nått fram.

I skolan fanns inga moderna bekvämligheter. Flickorna och pojkarna hade var sin utetupp. I utetuppen ledde höga trappor upp till sittbrädet som hade många

---

²⁶ Senare i livet har jag stött på läroboken som användes, den var föga stadieanpassad.

²⁷ Korhonen & Kuvaja, 1995, s. 627-628.

hål. I samma uthusbyggnad fanns ett vedlida. Invid skoltomten fanns skolans åkerskifte som nu var utarrenderat. Folkskolans fader Uno Cygnaeus idé hade varit att eleverna också skulle lära sig lanthushållning i folkskolan.²⁸

Vårstädning av gårdsplanen hörde till elevernas plikter ännu under min skoltid. Det var en rolig dag. Med nötta små kvastar sopade vi hela skolområdet.

Arbete från tidig ålder

Vår barndom och ungdom präglades av arbetet på hemgården. Förr i tiden sattes barnen i arbete redan som rätt små. Speciellt på lantbruken fanns det gott om lämpligt arbete för alla åldersgrupper. För oss barn var det en heder att klara av vuxenarbete. Jag var mäkta stolt då jag lärde mig mjölka vid tolv års ålder. Jag mjölkade sedan troget morgon och afton under alla ferier fram till att en mjölkningsmaskin inköptes på Helgas. Det var också en heder att kunna köra hästräfsa och att trampa hölass under slåttertiden. Vid tröskningen var det de mindre barnens uppgift att med en grep ta undan agnar (sädskal) som spottades ut under tröskverket. De större barnen sattes att ta undan säckar då det var knappt om arbetskraft.

På höängen med högaffeln i högsta hugg tillsammans med yngre systrarna Marianne och Elisabeth samt moster Saga Järf. I bakgrunden till höger vår hemgård Helgas.

---

²⁸ Folkskolförordning 11 maj 1866.

Arbetet bestod i att byta till en ny säck och sedan knyta ihop den fyllda säcken och släpa den längs betonggolvet längre bort från tröskverket. Senare skaffades sädeselevator för säden och halmfläkt för agnar och halm.

Jag matar den moderlösa bässen Nicke.

Men fördelningen av arbetet mellan syskonen på Helgas var problematisk. Det uppstod svåra dispyter mellan oss kring vem som skulle göra vad. Då jag var äldst i syskonskaran beskyllde de yngre syskonen mig för att vara dominerande. Kanske det var så att jag som äldsta barn tidigare än de yngre syskonen kände ansvar för arbetena som skulle göras.

Jag fick ett speciellt uppdrag efter att jag varit på min första sykurs i sjuttonårsåldern. Jag skulle sy kläder till mor och mina två systrar. Det var ett ganska tungt och svårt arbete åtminstone så länge jag hade bristfälliga färdigheter. Det kändes särskilt betungande då systrarna tillika tyckte att jag kom lätt undan som bara fick sitta och sy. Det hela utmynnade i att jag fick det ena av de två raseriutbrott jag haft i livet. Jag sprang gråtande och skrikande ut i hagen där jag stannade ganska länge. Då jag kom tillbaka hade jag funderat ut hur fortsättningen skulle bli. Jag lärde systrarna sy kläder enligt alla regler jag hade fått lära mig i utbildningen. Det lyckades, systrarna sydde sina kläder tills alla övergick till konfektionssydda kläder. Syster Marianne sydde under många år till dottern Maria då hon vill ha någonting extra. Till vår mor sydde jag kläder och hattar så länge hon levde.

Under krigs- och kristiden ordnades också så kallade talkoarbeten för att avhjälpa bristen på förnödenheter och andra varor.²⁹ På riksnivå fanns en sammanslutning – *Suurtalkoot* – som organiserade och koordinerade den typen av arbeten. Jag hajade till då jag nu vid 84 års ålder läser i förordet till Ungdomens talkobok 1942 som undertecknats av president Risto Ryti: *"Finlands folks liv skyddas och dess framtid uppbyggs nu i främsta rummet av blod och järn. Men vid sidan av detta försiggår dock ett ur försvarssynpunkt lika nödvändigt, fredligt*

---

²⁹ I min Talkobok från 1943 framgår att jag under juli månad gjorde 92 timmar lantbruksarbete och plockade 25 liter skogsbär. Under maj månad samma år gjorde jag 48 timmar lantbruksarbete, plockade 1 hektoliter kottar och samlade 1 kilogram kåda. Då var jag knappt 11 år gammal.

vardagsarbete på olika delar av hemfronten. ...” Det var kanske bra att jag som tioåring inte var så medveten om det där med ”blod och järn.”

Under de exceptionellt kalla vintrarna under krigstiden uppstod bland annat stor brist på ved då de flesta skogsarbetare var i krigstjänst. År 1942 ordnades i Lappträsk en vedtalko under ledning av herrgårdens i Rudom skogsvaktare Lenart Eklund. Vedavverkning på församlingens, kommunens och enskilda gårdars marker utfördes i form av en tävling. Över en fjärdedel av befolkningen deltog i arbetet och det höggs i Lappträsk 1943 kubikmeter ved (den stora byn Porlom inte medräknad). Alla deltog med iver, jag var också med trots att jag bara var tio år gammal. Far och vi syskon sågade och högg i vår egen skog. Naturligtvis var det far som gjorde jobbet så att säga. Jag har fortfarande dåligt samvete för att jag fick yxmärket i järn som förutsatte huggning av över 1 kubikmeter ved. Märket och även andra märken för insatser under krigstiden har jag i behåll. Det fanns en skild organisation för barn- och ungdomsarbete som hette – *Nuorten Talkoot* – som organiserade insamling av skogsbär (bland annat lingon till skolköken), svampar, ved, kottar, kåda, gummi- och metallskrot, kläder och dylikt. Jag minns att vi barn på Helgas tillsammans med far samlade tallkottar i vår egen skog. Vidare kommer jag ihåg att jag plockade vinbärsblad att koka te på. Också jordbruksarbete kunde utföras som talkoarbete under ledning av någon folkskollärare. Vi utförde vår egen privata talko genom vårt dagliga arbete på hemgården.

Diplomet för första pris i köksväxtodling från 1943. (Foto: Olof Lindfors.)

Mitt intresse för trädgårdsarbete har följt mig genom livet. Det intresset förstärktes då jag genom skolans försorg som 11-åring anslöt mig till en lantbruksklubb som verkade redan på 1940-talet i Lappträsk. Klubben underlydde Lantbruksklubbutskottet inom Svenska Lantbrukssällskapens i Finland Förbund, sedan årskiftet 1961–1962 Finlands svenska 4H. Det medlemskapet betydde för min del att jag odlade köksväxter i ett eget trädgårdsland på Helgas. Jag skötte odlingen ambitiöst från början till slut under ledning av klubbledaren som då och då kom på besök och gav instruktioner. Jag blev ändå överraskad då jag år 1943 fick di-

plom av första klass för mina prestationer. På grund av att jag var sist i raden av de belönade som ropades upp på scenen trodde jag länge att jag var sämst av alla som fick diplom av första klass. Mitt trädgårdsintresse har inte minskat men arealen har krympt betydligt. Jag får en lyckokänsla då jag går till trädgårdslandet för att se på växtligheten.

På väggen i stugan i hembyn hänger diplommet för första pris i köksväxtodling.³⁰ Ovanom hänger diplommet, som tilldelats mig för arbetet inom släkt- och bygdeforskningen med texten: *tilldelat av Finlands svenska hembygdsförbund 2012 för långvarig och förtjänstfull verksamhet inom det finlandssvenska hembygdsarbetet*. Ett förtjänsttecken i silver hör till.

Min barndom och ungdom inföll under den tidsperiod som jag i Rudomboken har kallat ”gamla tiden” som i mångt och mycket påminner om självhushållningens tid, dock med den skillnaden att man fick tilläggsutkomst genom mjölkförsäljning till mejerierna på orten. Den gamla tiden fortgick in på den andra hälften av det förra seklet. I min tideräkning infaller den ”nya tiden” efter att man övergått till mekaniserat lant- och skogsbruk och allra sist till lantbruk som styrs av EU-direktiv. Livsmönstren på 2000-talet är nu helt förändrade jämfört med tiden då jag var ung.

Hur som helst, det fanns mycket arbete på ett lantbruk under krigs- och kristiden. Men jag är mycket tacksam för att ha fått genomleva den perioden. Jag vill tro att min generation, trettiotalisterna, har haft ett särskilt rikt liv, fastän det har varit tungt ibland. De som är födda på 1920-talet har fått försaka alltför mycket. De försvarade fosterlandet, var ytterst aktiva under kriget, och de var i sin krafts dagar då Finland skulle byggas upp efter kriget. Den generationen hade inte heller möjligheter till utbildning i samma utsträckning som trettiotalisterna.

Krigstiden

Ung i krigets skugga

Nu är vi framme vid vår tids svåraste katastrof, andra världskriget, som för vår del främst betydde vinterkriget 1939–1940 och fortsättningskriget 1941–1945 mot Sovjetunionen. Krigstiden och den utdragna krisen efteråt är också en del av mig, den har format mig till den jag är. Därför vill jag rätt noggrant skriva om den tiden i mitt liv och hur hembyn berördes. Då vinterkriget bröt ut var jag sju år gammal och hade börjat i småskolan under hösten. Så plötsligt en dag – den 30 november 1939 – hörde vi inne i skolsalen det dova, sjungande ljudet av tungt lastade sovjetiska bombplan. Det ljudet blev för oss välkänt och fruktat under många år framöver. Vår lärarinna Ida Rosvall bad oss barn komma till fönstret

---

³⁰ Finlands Svenska Ungdomsförbund r.f., s. 25-30.

för att med egna ögon se flygplansflottiljen. Väl hemkommen från skolan berättade föräldrarna att Finland var i krig med Sovjetunionen. Den dagen slutade min sorglösa barndom. Livet förändrades helt och en tung skugga lade sig över byn och hela vårt land. Skuggan började för min del skingras först 1952 då jag för första gången helt lagligt kom över ett stycke bomullstyg på Trätorget i Åbo. Tyget skulle jag sy till ett förkläde, ett föreskrivet kursarbete i Handarbetsläroinneseminariets första klass.

I Rudom svävade vi inte direkt i livsfara under krigsåren 1939–1945, fastän det fanns tillbud. Några bomber som var avsedda för Lapträsk station, belägen ett par hundra meter från vårt hem, föll på berget bakom herrgården i vår by. Ett sovjetiskt bombplan med elva mans besättning kraschlandade i skogen cirka två kilometer från bycentrum. Också vi barn hade det tungt, fastän vi inte förstod vidden av det som skedde. Vi kunde inte klart medvetandegöra och än mindre bearbeta det som tyngde oss. Orsakerna till rädslan och förstämningen ska jag försöka förklara i det följande.

Jag inleder med händelser som speciellt berörde hembyn Rudom under vinter- och fortsättningskriget. Jag lyfter fram min familjs och mina egna upplevelser på min hemgård Helgas under denna svåra tid. Det mesta som jag skriver om torde vara allmängiltigt åtminstone för landsbygdsbefolkningens del. Min önskan är att de läsare som upplevt kriget ska känna igen händelser och stämningar och att de yngre generationerna ska få insiderkunskap om det som skedde. Jag var mellan sju och tretton år då allt detta hände. Det är med andra ord ett barns upplevelser, färgade med den vuxnas omdömen, som jag här förmedlar.

Som jag nämnde ovan var jag sju år då vinterkriget bröt ut. Jag har därför personliga minnen av sådant som försiggick på hemmafronten, men endast ur ett snävt Rudomperspektiv. Allmän bakgrund till beskrivningen av krigs- och kristiden har jag sökt i Mikael Korhons text i *Lapträsk historia*. För ytterligare information hänvisas den intresserade läsaren till den angivna källan och andra verk som belyser livet på hemmafronten. Till exempel Jouni Kallioniemis böcker *Hemmafronten 1939–1945* och *Hemmafronten. Finland under krigsåren 1939–1945 sett med kvinnors och barns ögon* ger med hjälp av välvalda och berörande fotografier en levande bild av situationen.³¹

Korhonen tar till en början upp krigshändelser som drabbade Lapträsk. Jag nämnde ovan att järnvägen mellan Lovisa och Lahtis tilldrog sig fiendens intresse och att försök att bomba banan förekom. Sommaren 1941 fälldes bomber i Lapträsket och på herrgården i Rudom utan att de gjorde någon skada. Sovjetiska desanter rörde sig i närheten av banan och de lyckades fästa sprängladdningar under en järnvägsbro i Rudom. Korhonen nämner också bombplanen som

---

³¹ Korhonen & Kuvaja , 1995, s. 746-754; Kallioniemi, 2003, 2006.

kraschlandade i Kimoböle och Rudom. Mera om kraschlandningen i Rudomskogen längre fram.

Vi på hemmafronten hade inte krigshandlingar alldeles in på knutarna, men vi kunde höra kanonbuller från stridslinjen i Miehikkälä nordost om Fredrikshamn, mindre än 100 kilometer från vår by då fronten var som närmast i början av fortsättningskriget. Det som allra mest förändrade vårt liv var naturligtvis att alla friska män under 45 år var i krigstjänst eller hade andra påförda uppdrag i anslutning till krigstillståndet. På hemmafronten måste socialt arbete och försvarsarbete, bland annat vakttjänst, skötas av icke krigsdugliga och äldre män, kvinnor, soldatgossar och flicklottor. Sociala uppdrag var bland annat att ta hand om krigsevakuerade, både karelare och stadsbor, krigsinvalidier och anhöriga till de stupade. Det var särskilt tungt att driva lantbruk under den här tiden. Arbetet på gårdarna måste skötas av de hemmavarande befolkningsgrupperna. Även barnen gjorde sin insats inom lantbruket och i hemmen samt genom klubb- och talkoarbete för allmänna behov, vilket jag beskrev ovan.

Lantbrukets svårigheter berodde förutom på bristen på manlig arbetskraft på att också en stor del av hästarna var uttagna till armén. Vi bör hålla i minnet att den här tidens jord- och skogsbruk inte var mekaniserat, det mesta gjordes med människo- och hästkraft. Redan under vinterkriget var 194 hästar från Lappträsk i arméns tjänst. I kommunen fanns 26 traktorer, varav 11 inte gick med gengas som då var ett aktuellt bränsle. Det betydde att 15 traktorer kunde hållas i gång med vedeldning, gengas. De flesta motorfordonen var försedda med gengasaggregat, så kallade gasbyttor som eldades med splint, det vill säga små vedklabbar av björk eller al. Det gällde att ta det sakta i backarna med denna typ av drivkraft.

De flesta samhällsfunktioner måste omorganiseras. I Lappträsk bildades en arbetspliktsnämnd och en folkförsörjningsnämnd samt den så kallade Fria Vårdens central. Arbetspliktsnämnden försökte trygga tillgången på arbetskraft. Under skördetiden vände man sig till försvarsmakten för att be om permissioner för frontmännen samt för att leja sovjetiska krigsfångar till arbete på fälten. Man skaffade också frivillig arbetshjälp från Danmark. Folkförsörjningsnämnden hade till uppgift att leda folkförsörjningsarbetet på det lokala planet. Vi äldre minns nämndens första ordförande, lantbruksrådet agronom Gustaf Lennart Rosenqvist, med kontor i kommunhusets övre våning. Trots min ungdom blev jag några gånger på darrande knän upp för trapporna för att möta den stränge folkförsörjningschefen och kanslisterna som arbetade där. Deras uppgift var inte lätt. De hade hand om utdelning av köpkort, inköpstillstånd för bensin och petroleum, butiksredovisningar och lantbruksstatistik. Lantbruksrådet hade att ”försvara sina ställningar” mot människor i nöd. Speciellt minns jag historien om husbonden på Kälidas i Ingermansby, Emil Mutikainen, som besökte kansliet för att meddela att

han inte ämnar leverera kött till armén. Han hade sju söner vid fronten, det fick räcka som köttleverans. Det blev emellertid ett lyckligt slut på den historien; alla sönerna Mutikainen återvände hem från kriget med livet i behåll.

Lappträsk Fria Vårdens central organiserade och koordinerade det humanitära arbetet, folkhjälp. Till centralen hörde organisationen Lotta Svärd, Martha och ungdomsföreningarna, föreningen för krigsinvalider samt kommunen och församlingen. I Rudom fanns fyra flicklottor. Lantbruksrådet Rosenqvist var ordförande också för denna centralorganisation, vice ordförande var kyrkoherden Carl Lundberg, min konfirmationspräst. Fria Vårdens central tog hand om den evakuerade befolkningen och andra krigsdrabbade familjer. Man delade ut penningunderstöd och olika slags förnödenheter såsom kläder och skodon som kom från länscentralen, samt medel från utländska donationer och insamlingar. En annan typ av verksamhet var att ordna meningsfull sysselsättning för dem som hade drabbats av kriget. I byarna upprättades arbetsstugor där arbetet leddes av handarbetslärarinnan Milda Johansson. Och det var inget pyssel man sysslade med! Man tillverkade sängkläder, underkläder, strumpor, ryggsäckar och vantar av tyger och ullgarn från länscentralen. Alstren skulle användas av unga pojkar som i vinterkrigets slutskede ryckte in i armén.

I Lappträsk kommun reserverades alla folkskolor och ungdomslokaler som inkvarterings- och utspisningsställen för de evakuerade. Som jag nämnde ovan avbröts skolarbetet i Lappträsk helt under vinterkriget. Jag började två höstar å rad i småskolans första klass. I Lantmannaskolans lokaliteter inrättades ett tillfälligt barnbördshus för den evakuerade befolkningen. Senare inrymdes där ett krigs- och epidemisjukhus.

Kriget fick ett slut, men med förluster av landområden och betalning av krigsskadestånd. Till Lappträsk anlände evakuerad befolkning från Säkkijärvi, Vederlax, Hogland och Viborg. I slutet av juni 1941 fanns det 810 evakuerade civilpersoner i kommunen. Med dem följde 400 kor och kalvar samt drygt 100 svin. En ny våg av evakuerade togs emot under fortsättningskriget. Större delen av dem kom från Säkkijärvi. I januari 1946 fanns det 919 evakuerade i Lappträsk. De utgjorde en femtedel av befolkningen. En del av dessa människor och deras boskap passerade mitt hem på Helgas invid Lappträsk station i två repriser, vilket jag återkommer till längre fram. År 1946 kom också de elva evakuerade familjer från Sordavala landskommun som helt privat köpt Rudom gårds odlingsjord och en del skogsområden. Finlands sätt att ta emot och ge nya livsvillkor åt den tidens flyktingar var unikt i hela världen. Jag är tacksam för att ha varit med i denna process trots att livet då kändes tungt.

Ovan nämnde jag att det föll det bomber också i Lappträsk. Gustav Rosenqvist skriver i *Lappträsk veteranbok* att det någon gång hade räknats upp till 50 sovje-

tiska bombplan i samma bombplansflottilj. Oftast kom de från flygfält i Estland och flög på bombningsuppdrag till det inre Finland. Andra plan kom från öster och de flög bland annat till Helsingfors. Det finländska luftförsvaret var mycket effektivt och det hände att de fientliga flygplansformationerna kom i oordning och aldrig nådde sina mål. De vände då hemåt och fällde sina bomber på måfå eller mot mindre viktiga mål.³²

Varje gång vi hörde det kännpaka dova sjungande ljudet av tungt lastade bombplan tog vår mor yngsta barnet Olof på armen och vi sprang till jordkällaren eller så gömde vi oss i ett stort utfallsdike nära hemmet. Vi barn var mycket rädda för flygplan ännu efter att kriget var över. Utom att fienderna kunde fälla bomber över oss var vi ängsliga för att de skulle skjuta från luften. Det gick rykten om att ett sovjetiskt stridsflygplan hade skjutit på soldater på permission som rört sig på vår byväg.

Vi var också mycket illa berörda då vi såg eldsken på himlen över Borgå och Helsingfors i sydväst och Kotka i sydost då städerna satts i brand vid bombanfall. Det kanske mest skrämmande var att höra kanonbuller från fronten vid lämplig väderlek. Som jag nämnde gick frontlinjen i början av fortsättningskriget ett hundratal kilometer från vår by.

Mitt kanske mest påtagliga krigsminne är från natten mellan den 10 och 11 augusti år 1941 då ett sovjetiskt bombplan med 11 mans besättning kraschlandade ett stycke in i Rudomskogen. Jag var nyss fyllda nio år och sov med den övriga familjen i vår sängkammare. Vi vaknade av det våldsamma skramlande ljudet från det skadskjutna planet. Sedan hörde vi en krasch och explosioner, som vi trodde var gevärsskott. Vi såg skyddskårister trampa förbi på cyklar. Vår teori var att det funnits sovjetiska fallskärmstrupper i flygplanet och att det var fullt krig mellan dem och skyddskåristerna eftersom vi hörde skott. Den natten lärde jag mig vad skräck innebär.

Under nattens lopp blev det klarlagt att skotten vi hörde var ammunitionen i planet som exploderade i eldsvådan som hade uppstått då planet kraschlandade. I gryningen såg vi sedan hur män och pojkar från byn till fots lotsade tillfångatagna besättningsmän mot järnvägsstationen och handlanden Petterssons fångförvaringsrum. I mitt minne fastnade de stora tjocka filtrossorna som fångarna hade på fötterna.³³ Det var säkert ganska kallt inne i ett bombplan. Senare på dagen började folk vallfärda till olycksplatsen, så också vår familj. Mor tog ettåringen Olof

---

³² Lappträsk Krigsveteraner, s. 176-177.

³³ Efter att fiendesoldaterna hade tagits till fånga passade Emil Virtanen från Ingermansby på att byta en flygares filtrossor mot ett par pjäxor. Filtrossorna fanns hos Virtanens i Ingermansby och användes som fotbeklädnader för julgubben tills malarna hade gjort sitt på 1980-talet. Skaften var av svart hundskin medan fotdelen bestod av filtad ull.

på armen och så vandrade hon med alla fem barn ända fram till planet. Det rykte fortfarande ur askan då vi kom till platsen. Ingen hindrade oss att gå ända fram,

Vi såg det störtade bombplanet medan det fortfarande rykte.

fastän ammunition just innan hade exploderat. Mor var speciellt intresserad av tyget i fallskärmarna som någon berättat att fanns på olycksplatsen. Men det vita, tjocka och buckliga tyget befanns vara olämpligt till kläder. Vårt besök måste ha infallit innan skyddskåristerna stängde av olycksområdet för allmänheten. I mitt minne fastnade att träden som hade kommit i planets väg hade skurits snett av. Jag återsåg olycksplatsen en het sommardag i augusti 2007, 66 år efter olyckan. Vid stenen som planet kraschat emot fanns en vattenfylld grop och på motsatta sidan en upphöjning av jord som skuffats framåt vid kraschen. Invid stenen fanns också en hög av smälta aluminiumklumpar och små aluminiumplåtar som långt senare hittats i omgivningen.

Det tunga sovjetiska bombplanets haveri, där sex besättningsmän omkom och fem tillfångatogs, väckte stor uppståndelse på orten och händelsen bevakades naturligtvis av medierna. Efterspelet som flygplanskraschen gav upphov till har genomgående haft en politisk dimension som väckt känslor såväl bland beslutsfattare som bland gemene man i kommunen. Det har gjorts omfattande undersökningar om bombplanet och dess besättning.

De sovjetiska flygarnas gravar samt minnesmärket i Rudomskogen.

På 1980-talet publicerades många intressanta artiklar i sovjetisk press som medförde att flygarnas anhöriga kom för att besöka gravplatsen i Rudomskogen. I själva verket blev det ett rätt flitigt umgänge mellan familjen Enqvist, som bodde nära olycksplatsen, och de ryska familjerna. Läs mera om allt detta i Rudomboken där jag också utreder de överlevande flygarnas fortsatta öden.³⁴

Far och hans hästar drar ut i krig

Min far Reinhold Lindfors var inkallad för korta perioder både under vinter- och fortsättningskriget. Han var född den 4 januari 1895 och således nästan 45 år gammal då vinterkriget bröt ut. Han hörde till den sista kontingenten som kallades till militärtjänst i vinterkrigets slutskede. Som värnpliktig hade han varit övermatros i marinkåren, specialiserad på minor. Nu sändes han till Vasa för in- eller omskolning till hjälpskytt.³⁵ Utbildningen i Vasa tog en månad varefter manskapet sattes på tåg med destination stridslinjen mot Sovjetunionen. Fienden kände naturligtvis till transporten och bombade tåget kontinuerligt, medan passagerarna gömde sig i skogen. Plötsligt då mannarna satt i tåget började tåget backa, vapnen hade tystnat vid fronten en dag efter att Moskovafreden hade ingåtts den 12 mars 1940.³⁶ Far hann aldrig till fronten under det kriget.

Jag kommer inte ihåg fars avfärd, men jag minns hemkomsten dess bättre. Fröjden i hemmet var stor. Vi hade bara en sorg, hans nya fina halsduk hade blivit stulen, det var varubrist redan då. Jag minns exakt hur den halsduken såg ut. Den var rutig med olika blå nyanser och svart, bred och mjuk, skönt ruggad.

---

³⁴ Lindfors, 2009, s. 358.

³⁵ Handlingar på Helsingfors Riksarkiv. (Finlands Krigsarkiv införlivades med Riksarkivet 1.1.2008.)

³⁶ Uppslagsverket Finland, band 5, 2007, s. 416-420.

Fastän far var gammal med tanke på krigstjänstgöring blev han inkallad också under fortsättningskriget. Den avfärden minns jag väl, det vill säga den obeskrivligt tunga känslan av att han skulle bege sig till fronten. Kontingenten skulle samlas i folkhögskolan i Kuggom nära Lovisa. Far tog cykeln och vår enda tröst var att han skulle hämta tillbaka cykeln innan det bar i väg till förlägningen. Den slutliga avfärden minns jag inte, kanske den var på kvällen då vi barn redan sov.

Den här gången hamnade far vid stridslinjen som avancerade österut från Michikkälä där gränsen mot Sovjetunionen hade dragits efter vinterkrigets slut. Han fick en riskfylld kommendering som kock, en så kallad "*muonamies*"³⁷ som med häst körde mat till manskapet ute vid stridslinjen. I filmen Okänd soldat, som bygger på Väinö Linnas roman med samma namn, kan vi se hur farligt det var att ta sig till linjen med häst och fordon. Men far deltog i kriget bara några veckor (19.6 – 25.7.1941). Det befanns att inkallelsen var ett misstag, han hörde till en alltför gammal åldersgrupp.³⁸

På Helgas visste vi inte om att han skulle hemförlovas förrän vi såg honom komma vandrande längs vägen vid den stora stenen tillsammans med den jämnåriga grannbonden Uno Strömgård. Deras livsöden hade följts åt allt sedan de samtidigt gick i Söderkulla lantbruksskola och sedan samtidigt köpt var sin lantbrukslägenhet i Rudom. Jag var trots min ringa ålder tillsammans med kusinen Doris Rikberg, g. Forsström, och några andra ungdomar på höskullen och tog emot hö då budet kom. Någon ropade: "*Pappa och Strömgård kommer hem*". Sedan minns jag bara den stora fröjden ute på stallbacken och att lille bror Olof började gråta då far lyfte upp honom på armen. Han kände inte igen sin egen far. Jag har fortfarande i behåll ett litet skrin och en liten oval spegel som far hade som presenter till mig då han kom hem.³⁹ Dessa souvenirer är kära minnen. Till hemkomstprocedurerna hörde också avlusning av fars kläder innan han blev rumsren.

En aning om hur svårt det var för föräldrarna att far måste i krigstjänst får jag då jag läser ett brev hem till mor daterat den 3 februari 1940. Det var inget kärleksbrev han skrev, men det var fyllt av omtanke. Han skriver om hur mor skulle "*skruva till den stora muttern*" om pumpen i ladugården börjar krångla. Vidare står det i brevet "*nog är jag så orolig hur du skall reda dig med allt*". Far hade ju lämnat hela lantbruket och alla fem barn åt mor att sköta ensam. Sist i brevet skriver han: "*Sköt om barnen så gått du kan. Jag skall försöka få permission så*

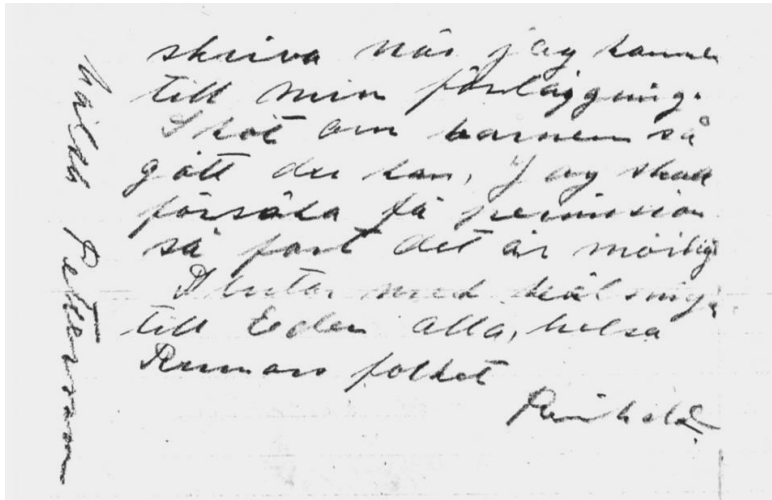
³⁷ Handlingar på Helsingfors Riksarkiv. (Krigsarkivet)

³⁸ Handlingar på Helsingfors Riksarkiv. (Krigsarkivet)

³⁹ Skrinet hade han inte gjort själv trots att det var mycket vanligt att manskapet slöjdade ute vid fronten. Det var under ställningskrig man hade tid för hantverk, far var i krigstjänst i början av kriget då strider pågick.

fort som möjligt. Slutar med hälsningar till Eder alla, hälsa Runars folket. Hälsa Pettersson. Reinhold.”⁴⁰

Slutorden i fars brev som inkallad i vinterkriget.

Under korta perioder fick vi hjälp med jordbruket av en sovjetisk krigsfånge (som lärde min yngsta bror Olof Lindfors att räkna på ryska) och en utkommen-derad ung österbottnisk soldat. En ung tonårig flicka från byn, Olga Mäkelä (f. 1924), var anställd som ladugårdstjänarinna och vår likaså tonåriga kusin Doris Rikberg (f. 1923) hjälpte ibland till med arbetet i hemmet och på fälten. Dessutom fick vi naturligtvis hjälp av äldre män i byn som inte var inkallade. Många av hushållen i byn hade lite åkerjord och några husdjur. De behövde i gengäld låna hästar och maskiner för sina arbeten.

Men det var inte bara männen som blev inkallade, också hästarna behövdes vid fronten. Först inkallades vårt unga sto Norma. Hon var fars ögonsten, föl till stoet Pian som han hade fått som arv från sin hemgård. Norma kom aldrig tillbaka, hon åt ihjäl sig på havre som hon hade kommit åt av misstag.

Pian med fölet Norma som stupade i kriget.

⁴⁰ Fars bror Runar Lindfors familj var evakuerade på Helgas undan bombningarna i Lovisa.

Bror Olof sitter på hästen Pluttets rygg.

Sedan blev det valacken Pluttets tur. Han var också Pians föl, stor som ett hus och stark, men mycket lat och envis. Jag har egna erfarenheter av Plutte som arbetshäst. Plutte kom välbehållen tillbaka, om möjligt vid ännu bättre hull än då han drog ut i krig. Jag minns så väl hur vi vid

hemkomsten studerade numren som var klippta i hårbeklädnaden högt uppe på hans ena skinka. Han verkade mycket stolt då han förevisades utanför porten till vårt hem.

Plutte tjänade, trots sin lättja och envishet, hela sitt liv på Helgas. Han var mycket klok, öppnade alla grindar med munnen och han var nästan omöjlig att fånga in då han betade i hagen. Han nappade till sig brödbiten ur handen och sprang sin väg. Han brukade också bitas. Då vi nyligen studerade en bild i tidningen av bror Olofs lekkamrat, tidigare ordföranden för stadsstyrelsen i Lovisa, Åke Laitinen, upptäckte bror Georg ett ärr invid Åkes näsa som Plutte hade åstadkommit. Då traktorerna hade tagit över såldes Plutte till slakt efter ett troget livslångt dagsverke.

Evakuerade strömmade genom vårt hem

Som känt evakuerades befolkningen från de till Sovjetunionen avträdde områdena. Deras öde berörde också vår familj djupt. På grund av att vår gård var belägen helt nära Lappträsk järnvägsstation kom vi i nära kontakt med en stor del av de evakuerade, främst Säckijärvibor, som placerades i Lappträsk. De styrande hade beslutat att vi skulle ta emot familjerna den första natten och därmed vara befriade från att inhysa en familj i vårt hem för en längre tid, vilket pålades andra gårdar i kommunen. Våra föräldrar var gästvänliga och jag upplevde aldrig att de skulle ha visat irritation eller aggression mot de drabbade. Dessutom var vi vana att ta emot övernattningsgäster, det vill säga tågresenärer som ville ha nattkvarter. Den evakuerade befolkningen blev inte över allt i landet så väl mottagen. Men jag minns klart förstämningen i vårt hem under den här tiden. Mor var känslig till sin natur och tungsinnat smittade på oss barn.

De evakuerade kom i två etapper, första gången år 1940 och andra gången efter krigsslutet 1945. Vi hade ett par lediga spiltor i vårt häststall och ett gammalt oanvänt fårhus där familjerna fick plats för sina djur. Deras övriga ägodelar, som de hade lyckats ta med sig från sina hem som de tvingats lämna i all hast, var inpackade i pappplådor och bylten. Bagaget föstes in på vår veranda som dåförtiden saknade ytterdörr. Mor var rädd för att någon skulle ha kackerlackor i bagaget, men sådana såg vi aldrig till. Den första kackerlackan såg jag långt senare på ett hotell i dåvarande Leningrad.

Det var inte så lätt att i Lappträsk ordna med bostad för närmare ettusen människor. Därför måste vi på Helgas lite senare trots allt ta emot familjen Matti Tommiska. Familjen bestod av föräldrar och fem barn liksom i vår familj. Fjorton personer samsades under några månader under samma tak med gemensamt hushåll. Mor Tommiskas mat fick vi inte riktigt smak för men vi åt snällt. Vi var inte vana att äta ”hapanlohko”, kokad på surdegsrot och potatis. Inte heller smakade ”hernerokka”, det vill säga ärtsoppa med potatisklyftor i. Så fort det blev vår flyttade familjen Tommiska till en stor lada på de marker som de blivit tilldelade från Sjökulla gård i Ingermansby. Då höll de redan på att bygga sitt nya hem Mäntyharju inviad riksväg 6.

Det var inte enbart evakuerad befolkning från Karelen som bodde i vårt hem på Helgas under kriget. Vi tog också emot släktingar som flydde undan bombningarna i Kotka och Lovisa. Slakten kom också ofta för att köpa eller byta till sig mat. Överhuvudtaget blev umgänget med släktingarna i städerna mycket livligare under kriget. För oss barn var det roligt och intressant med mycket folk i huset, men för föräldrarna var det kanske inte alltid så lätt. Men under krigstiden var tidsandan i landet sådan att alla hjälpte varandra så gott det gick.

Hos oss bodde under någon tid vår farbror Runar Lindfors familj från Lovisa, det vill säga faster Helga med barnen Nils-Erik och Nancy. Farbror Runar blev kvar i staden för att sköta sitt arbete. Av deras vistelse minns jag bara att kusin Nils-Erik (f. 1934) krånglade med maten och att faster Helga proppade in mat i hans mun fastän han inte svalde den. Till slut var munhålan så full att ögonen stod ut ur huvudet på det arma barnet. Fenomenet var känt också i vår familj, vår syster Elisabeth (f. 1937) hade liknande symptom. Långt senare har jag tänkt att kanske matvägran var barnens sätt att reagera på de svåra förhållanden vi levde under. Syster Elisabeth började gråta då hon, som hon sa, ”*inte fick något av det goda*”, då vi för första gången efter kriget hade kryddpepparkorn i köttsoipan.

Också vår fars kusin Uno Lindfors maka Emmy med barnen Ann-Marie (Pian) (f. 1926) och Rolf (Pojun) (f. 1935) från Kotka vistades på Helgas under krigstiden. Uno var teknisk ledare för företaget Kotkan Öljymylly i staden. Av deras vistelse minns jag att jag inte gillade Pojun därför att han var så livlig och vild.

Jag nämnde ovan att jag som äldsta barnet redan då hade ett visst ansvar för de fyra yngre syskonen och för de arbeten som ålagts oss barn. Pojun bara stöjade och lekte med de yngre syskonen! För ett par år sedan fick jag ett långt härligt brev från honom med tack för släktboken *Kära släkten* som jag publicerat och sänt honom. I brevet skriver han att han borta i Kanada minns att det fanns tre systrar på Helgas och att en av dem var särskilt sträng. Det var jag som var den stränga systemen, cirka tio år gammal!

De stupades sista färd

Ytterligare vill jag berätta om de stupades sista färd från järnvägsstationen förbi vårt hem mot byarna i kommunen. Det var oerhört tungt att se alla husbönder som kom med häst och kärra eller släde för att hämta sina stupade söner, eller kanske någon grannes son. Då sa föräldrarna alltid: Där kör den och den för att hämta den och den som stupat där och där. Jag minns inte att jag skulle ha varit på någon hjältebegravning. De som stupade i vårt grannskap dog inte vid fronten utan senare av krigsskador. Begravningarna hölls förmodligen i stillhet. Ingen hade tid eller kraft att ställa till med stora begravingar fastän sorgen var stor och tung för makar, barn, föräldrar och grannar.

Barndoms- och ungdomsvänner samt några äldre

Redan i min tidigaste barndom var grannflickan Anita Forsström min bästa vän och lekkamrat. Hon är ett och ett halvt år äldre än jag och i barndomen upplevde jag henne lite som en auktoritet. Hon hade äldre syskon och systrarna arbetade som unga i Helsingfors. Anita kom med nya impulser från stora världen. Hon var dessutom pigg, påhittig och nätt med uppnäsa, just som den tidens flickideal. Jag var blyg och klumpig och efterhand blev jag också lång, alldeles för lång, då kvinnoidealet var Elizabeth Taylor. Anita tog oftast initiativ till våra lek- och nöjesaktiviteter. Hon blev mycket uppvaktad på danserna medan jag var panelhöna. Det var sällan någon pojke bjöd upp mig. Män och pojkar var dåför tiden i allmänhet kortvuxna, de nådde mig till bröstet. Då det fanns någon pojke som skulle ha varit tillräckligt lång för mig klassade både Anita och jag honom som "duvi" eller annars löjlig. Allt detta gav mig svåra komplex som ingen hjälpte mig med. Jag uppträdde mer eller mindre som otillgänglig, vilket jag inte då var medveten om. Jag växte också förbi grannens tre år äldre son Carl-Olof Silfvast (Olle) som var den enda som jag faktiskt tyckte om och svärmade för. Jag uppträdde avvisande också mot honom fastän han på många sätt visade att han var intresserad. Han frågade också varför jag inte fortsatte i gymnasiet så som han hade gjort.

Mina kära barndomsvänner Anita och Olle.

Det dröjde inte länge innan han kom med flickvännen som skulle bli hans hustru längs landsvägen i hembyn, vardera iklädda studentmössor. Jag tror att den synen var den svåraste stöten i hela mitt liv. Mormor Ida var den enda som förstod hur allvarligt läget var. Hon sa berömmande ord om Olle då han en gång kom in till oss i något ärende. Mor Elna märkte också min sorg men hon sa bara att jag inte längre skulle *"tänka en tanke på honom"*. Under året jag stannade hemma efter mellanskolan skrev jag dagbok och då jag nu har läst igenom texten undrar jag om jag inte miste något värdefullt i min barnslighet och okunskap om hur jag själv borde ha agerat i umgänget med Olle. Jag hade vuxit Olle över huvudet rent fysiskt och livet förde framåt och bortåt. Häradsövdingen Olle Silfvast lärde jag tyvärr aldrig känna. Han dog som 50-åring 1979.

Tillbaka till Anita. Hon fick ingen utbildning efter folkskolan fastän hon var begåvad och ambitiös. Numera förstår jag att det måste ha varit svårt för henne att jag skulle börja i Mellanskolan i Lovisa medan hon blev kvar i hembyn. Då tänkte ingen på att också hon borde ha fått fortsatt utbildning, trots att familjen hade nio barn. Hennes föräldrar härstammade från var sin bondgård i vår by som familjerna hade avyttrat.

Då jag var i Lovisa för att delta i inträdesförhøret till andra klassen i mellanskolan hämtades Anita plötsligt till klassrummet där vi satt. Hon hade, vad jag förstår på eget initiativ, kommit cyklande den 25 kilometer långa vägen för att anmäla sig och genomgå samma prov som jag. Då vi fick besked om hur provet utfallit sade man att Anita på grund av sin ålder borde ha börjat i tredje klassen, vilket hon inte ansågs ha kunskaper för. Då jag senare i livet har tänkt på detta har jag frågat mig varför åldern spelade in i sammanhanget. Då tyckte jag, skam

till sägandes, att hon inte skulle börja i mellanskolan. Antagligen för att jag ville åtminstone i det sammanhanget få hävda mig. Jag ville stoltsera med att ha kommit in på den lärda banan. Först i mogen ålder har jag förstått att man kan synda både – i *tankar, ord och gärningar*. Ju äldre jag blir plågas jag mer och mer av orättvisan mot Anita. Jag har också svårt att förlika mig med det faktum att Finland inte kunde ge arbete åt de unga på 1960-talet. Av familjens Forsströms nio barn emigrerade fem döttrar till Sverige, bland dem min vän Anita. Genom min släkt- och bygdeforskning har jag mera på djupet börjat tänka på dylika frågor.

Anitas och min vänskap fortsatte efter att jag gett mig iväg till olika utbildningar. Under början av min studietid (eventuellt då jag gick i Borgå Kvinnliga Hemsloydsskola 1950 – 1951 bjöd Anita mig på visit till Helsingfors. Vi träffades i ett litet hyresrum där hon bodde med en eller två av systrarna. Anita hade ordnat helt fantastiskt program för dagen. Vi besökte Borgbackens nöjespark på normalt vis. Inomhuskonserten med bland andra *Delta Rhythm Boys* blev ett minne för livet, inte alla har upplevt den legendariska sånggruppen live. Sedan minns jag att vi vandrade över klipporna runt nöjesfältet.

Vi träffades också i Stockholm efter att Anita och grannpojken Rolf hade flyttat till Sverige och gift sig. Vid ett besök i Stockholm övernattade jag hos vännerna som då bodde inneboende i ett stort vackert rum på Essingen. Anita väntade då parets äldre dotter. Rolf utbildade sig till trädgårdsmästare redan i Finland och familjen blev väletablerad i sitt nya hemland. Anita arbetade senare som linneförrådsföreståndare på ett sjukhus. Genom åren har Anita och Rolf hälsat på i hembyn, senast sensommaren 2016. Deras döttrar kom i tur och ordning till Rudom för att träffa mig efter att de läst Rudomboken som hela familjen var mycket intresserad av. Tack Anita för livslång vänskap.

Till sist några ord om mina äldre vänner från hembyn. Under hela mitt liv har jag hälsat på kusin Doris Forsström, f. Rikberg, och hennes man Harry några gånger per sommar. Numera är Harry änkling men jag har fotsatt med visiterna under sommaren samt på julaftonen. Harry är en pigg 97-åring och vi har hembyn och dess folk förr och nu som gemensam nämnare för våra givande samtal. Harry följer också med nutidshändelserna i hemtrakten och politiken.

Alfhild Markola, f. Virtanen, 93 år, är en god och hurtig bybo som jag hälsar på i servicehemmet i Lappträsk. Numera pratar vi om sådant som hände före 1950, allt som hänt därefter minns hon inte. Alfhilds samtida, Gretel Sågbon, f. Strömgård, 92, bor i Borgå och har också drabbats av minnessjukdom. Jag saknar pratstunderna med henne som för det mesta har kretsat kring vår gemensamma hemby och dess folk. Vi har träffats ganska regelbundet under hela den tid jag har bott i Borgå.

Kära släkten

Att bli vuxen i familjekretsen

Gustaf Björkstrand skriver i förordet till boken om Jacob Tengström, att barn- och ungdomstiden spelar en viktig roll för förståelsen av en persons karaktär och handlingssätt. Kanske läsaren finner stöd för detta i min rätt utförliga beskrivning av mina minnen från barn- och ungdomstiden i bondlandet. Vårt familjliv minns jag med glädje. Vi var en stor familj och det vimlade av släktingar, grannar, vänner och ibland övernattande resenärer i vårt hem. Det var trångt i storstugan och vid matbordet. Till vardags trängdes familjen runt köksbordet vid fönstret mot väster. Det rymdes ganska många på bänken bakom bordet. Då arbetsfolk eller släktingar skulle bjudas på mat flyttades serveringen till det utdragbara bordet ett stycke in från det norra fönstret i storstugan.

Redan från tidig barndom fick jag uppleva stora systers tunga ansvar att ta hand om småsyskonen. Både far och mor arbetade med lantbruket och boskapskötseln som brukligt var under den här tiden. Små barn kan inte vara med i arbetet ute på fälten och inte heller i ladugården och stallet. Alltså föll det på äldsta barnet att hålla reda på fyra småsyskon, att sköta små hushållsbestyr och dylikt. Just detta att inte känna sig fri att vara barn kändes tungt långt fram i livet, ett extra lass att dra på. Jag minns hur glad jag blev då mormor Ida Järf kom från grannbyn och hjälpte oss under några dagar då och då. På den här tiden var vuxna inte medvetna om följderna av barnarbete och för tidigt ansvarstagande. Det var på mig mor ropade då det var dags att ta itu med olika arbeten eller då det var sängdags. En svår bieffekt blev att mina syskon har ansett att jag kommenderar dem. Visserligen kan deras försvarsattityd också bero på att jag som lärare är van att uppfatta helheten i olika situationer, ordna och bestyra, vilket av syskonen uppfattas som intrång i deras bestämmanderätt. Syskonens attityd har gett mig dåligt samvete och tillika svag självkänsla i deras sällskap. Att jag i syskonens ögon har varit en dominerande stora syster har tyngt mig. Dock, yngste bror Olofs attityd till mig har alltid varit godkännande.

Trots att vi på syskons vis var osams ibland har vi i grunden alltid varit vänner sinsemellan och stöttat varandra. Syskonens omtanke genom livet värmer. Då jag var som värst tyngd av arbete ställde de upp med olika slags hjälp. Bland annat deltog de i tur och ordning i mitt husbygge i Munsmo och med många praktiska saker då jag disputerade för doktorsgraden 1992. Syskonen är det käraste jag har och när man blir gammal blir syskongemenskapen allt viktigare.

*Far och jag på marknad
i Lovisa.*

Ansvar som föräldrarna gav oss barn var tillika uppbyggligt och fostrande på många sätt. Föräldrarna ville inget illa, de var själva tyngda av arbete. Jag är tacksam för allt jag lärde mig under barndomen och ungdomen.

Med värme minns jag kvällarna då mor Elna med någon av våra ladugårdspigor skötte och mjölkade korna i ladugården medan far Reinhold hade hand om både barn och matlagning. Maten kokades på vedspisen på öppen eld, det vill säga man lyfte bort lämpligt antal ringar i spispliten så att grytan eller kaffepannan passade in. Vi skulle tillsammans se till att maten inte ”brann i botten”. Matlagningen blev många gånger övermäktig för oss, till exempel då vi kokade ärtsoppa som lätt blev bottenbränd. Mor kunde bli mycket arg och hon skrädde inte orden då dyrbar mat gick förlorad. Läsaren kanske funderar över föräldrarnas ombytta roller; mor ute och far inne. Arbetsfördelningen uppfattades inte som avvikande på den tiden. Ladugårdsarbetet var kvinnogöra. Hos oss började far gå i ladugården först då mjölkningsmaskinen togs i bruk på 1950-talet. Han drog sig inte för kvinnogöra, han lappade både klädesplagg och handskar på vår symaskin.

Jag minns två ladugårdspigor, Olga Mäkelä och Amalia Kolkka. Olga var dotter till tidigare torparparet Johannes och Hilda Mäkelä i grannskapet. Familjen bodde i en pytteliten grå stuga nära tegelbruket där Johannes hade fått arbete som eldare. Olga hade inte haft möjlighet att utvecklas till fullo i familjens fattiga förhållanden. Mor Elna blev ibland mycket irriterad då hon måste säga till om allt som Olga skulle uträtta. Jag minns själv den gången jag snäste av Olga vid matbordet då jag varit nyfiken och frågat en massa. Olga sa: ”*Tetär he frågar nu och spanar*” (ung. ”Hon där frågar och frågar”). Då sa jag: ”*Tu frågar ingenting och så veit tu ingenting heller*”. (ung. ”Du frågar ingenting, därför vet du ingenting heller”). Senare i livet klarade sig Olga som städerska på kommunens sjukhem i

Korsmalm i hemkommunen. Hon bodde i ett eget rum på den nedlagda finska folkskolan i Ingermansby, där mor Elna och jag hälsade på en gång.

Vår andra tjänarinna hette Amalia Kolkka, hon hörde till de evakuerade från Säkkijärvi i Karelen. Amalia var ogift lantbrukardotter i medelåldern som bodde med sin närmaste familj innan hon flyttade in i vårt så kallade lilla kök där också Olga hade bott. Varför hon tog anställning i vår familj vet jag inte. Amalia var mycket tystlåten och försiktig. Då hon inte arbetade i ladugården satt hon och spann mycket tunt och jämnt ullgarn allt medan hon nynnade svagt. Mor Elna var onöjd med det tunna garnet som inte som sådant kunde stickas till strumpor och sockor. Då vi barn hade vuxit till oss hade vi inte längre tjänarinnor till vår hjälp.

***

Under mellanskoltiden levde jag på sätt och vis ett dubbelliv genom att jag handarbetade hela tiden vid sidan av skolarbetet. Det gick så långt att hyresvärdinnan i Lovisa besökte vårt hem för att berätta för föräldrarna att jag bara stickade och stickade i stället för att arbeta med läxorna. Skolgången kändes inte tung och jag hade höga betyg, men jag trivdes inte särskilt bra.

Linnéa på 1940-talet.

Jag avslutade den allmänbildande skolgången efter mellanskolan, dels för att jag inte attraherades av vissa skolämnen (bl.a. algebra), dels för att ge möjlighet för syster Marianne att börja i läroverk i Helsingfors. Jag stannade på hemgården året efter mellanskolan för att hjälpa föräldrarna med arbetet som skulle ge inkomster och möjligheter för de yngre syskonen att få utbildning. Föräldrarnas ambition var verkligen lovvärd i en tid då det inte var vanligt att landsbygdsbarn fick utbildning efter folkskolan. Vår gård var då liten till arealen och det är svårt att i nuläget förstå att det var möjligt att låta fyra av barnen fortsätta skolgången. Med de små inkomsterna, främst mjölklikviden, betalade föräldrarna våra utbildningar. Jag blev handarbetslärarinna, Marianne blev merkonom, Elisabeth sjuksköterska/hälsovårdare och Olof diplomekonom. De största ekonomiska svårigheterna uppstod då Olof skulle studera på högskolnivå i huvudstaden. Jag hjälpte till under en kortare tid men Olof fick sin examen först efter att han börjat förvärvsarbeta. Georg vägrade gå i skola efter folkskolan, han hade blivit illa behandlad av en lärare. Hans situation mellan två nästan jämnåriga systrar kan inte ha varit lätt varken i hemmiljön

eller i skolan. Att Georg inte fortsatte skolgången har tyngt mig genom livet. Han blev en fysiskt stark och kunnig lantbrukare och intresset för yrket växte efter att han i 40-årsåldern bildade familj. Frågan är om han inte är den intelligentaste i hela syskonskaran, han kunde ha haft stora möjligheter att gå långt på den lärda banan.

Syskonen och deras familjer

Min tidiga barndom minns jag som mycket lugn, varm, solig och skön på alla sätt. Far matade mig med äggröra, sägs det, och man spekulerade i att detta var orsaken till att jag blev storvuxen. Jag fick mycket snart yngre syskon. Föräldrarna hade varit barnlösa i fem år och nu togs skadan igen. Bror Jorkka (Georg Reinhold) föddes i slutet av år 1933, och syster Nanne (Marianne Ingeborg) föddes i början av år 1935. Syster Lisbeth (Marita Elisabeth) föddes 1937 och bror Jarl Olof mellankrigsåret 1940.

Jag har alltså fyra yngre syskon. Här presenterar jag dem och deras familjer helt kort. Den äldre av sönerna i Reinhold och Elna Lindfors familj, Georg Reinhold, övertog hemgården Helgas år 1963. Han är gift med hjälpskötaren Irma Annikki Komulainen (Lindfors) f. 1945 i Sotkamo. Makarna har fyra barn. Äldsta dottern Pirkko Johanna (Irmas dotter, adopterad av Georg) f. 1973 arbetar som sjukskötare vid Polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar vid Helsingfors universitets centralsjukhus i Helsingfors. Den äldre sonen Johan Henrik, f. 1974 är arkitekt och bor med sin familj i Uleåborg. Han är gift med arkitekt Johanna Marjo Tuulia Kangas, f. 1982. Deras äldsta dotter Juuli Elna-Maria är född 2008 och tvillingarna Jyri Eemeli Johannes och Aada Ester Annikki är födda 2010.

Georgs och Irmas yngre son Pekka Kristian f. 1976 är husbonde på Helgas sedan 2001. Han utbildade sig först till verkstadsmekaniker och sedan till lantbruksföretagare med lantbruksteknikerdiplom. Han bor ensam på hemgården och arbetar kontinuerligt på en byggfirma vid sidan av lantbruksarbetet. Den yngsta i familjen är dottern Leena Katariina Lindfors (Pekkala), f. 1979, min guddotter. Hon är sjukskötare vid Uleåborgs universitets centralsjukhus i Uleåborg och bor med maken maskiningenjören Manu Paavo Einari, f. 1958, och sonen Olli Reino Sakari, f. 2011 i Muhos.

Reinhold och Elna Lindfors mellersta dotter Marianne Ingeborg Lindfors (Westerholm), f. 1935, har merkonomutbildning och är pensionerad huvudbokförare. Hon är gift med Stig Olof Pehr Westerholm, f. 1936, tekniker och pensionerad fabriksplanerare. Makarna som bor i Virkby, Lojo, har en dotter, studentmerkonom projektchef Maria Elisabeth Westerholm, f. 1966. Hon är gift med politices magister Risto Kaarlo Vähätalo, f. 1965. Makarna bor i Esbo.

Med syskonen på bror Georgs 80-årsdag. Från vänster Linnéa, Georg, Marianne, Olof och Elisabeth. (Foto: Olof Lindfors arkiv.)

Reinhold och Elna Lindfors tredje dotter Marita Elisabeth Lindfors, f. 1937, är pensionerad hälsovårdare och verksam som konstnär. Hon har arbetat större delen av sitt liv i Kimito där hon fortfarande bor. Yngre sonen Jarl Olof Lindfors f. 1940, är diplomekonom och har arbetat som företagsanalytiker samt i förmans- och chefsbefattningar inom bankbranschen. År 1983 köpte han bostadslägenheten Rudombacka, mitt emellan vårt barndomshem Helgas och mitt fritidshem Vanhala där han uppförde en liten bastubyggnad på tomten. Olofs maka Eila Karina Suuronen (Lindfors), f. 1943, är vicenotarie och har arbetat i olika uppgifter inom statsförvaltningen. Makarna som bor i Helsingfors har två söner, Klaus-Johan, f. 1966, min gudson, och Niklas Frederik, f. 1971, vardera bosatta i Helsingfors med sina familjer. Klaus är ekonomie magister och arbetar som Financial Controller. Han har tillsammans med sambon diplomingenjör, trädgårdsmästare och företagare Ulla Marketta Karjalainen, f. 1956, sonen teknologie studerande Emil August, f. 1992, och dottern studerande Anna Lydia, f. 1996. Olof och Eila Lindfors yngre son Niklas är teknologie licentiat och arbetar som Senior Business Manager. Hans maka Ulla Henriikka Kulmala (Lindfors), f. 1972, är diplomkosmetolog och sjukskötare. Makarna har två söner, Axel Fredrik, f. 1996, och Rony Matias, f. 2007, samt tre döttrar, Viveca Peppina, f. 1999, Frida Monica, f. 2000, och Fanny Erica, f. 2004. Dottern Viveca är trots sin ungdom mycket känd inom konståkningen i hemlandet och hon har redan utmärkt sig i europa- och världsmästarsammanhang.

Kännetecknande för syskonen är händighet och konstnärlighet. Syster Elisabeth har målat tavlor, också porträtt, gjort skulpturer och andra tredimensionella konstverk under hela sitt liv. Hon är fortfarande mycket aktiv inom Kimitoöns konstliv. Bror Olof har kanaliserat sitt konstintresse på fotografering. Redan som ung målade och skulpterade han. Han har granskat fotografier och texter i mina böcker under pensionärstiden. Syster Marianne har varit hårt engagerad i hemtraktens marthaföreningen (Virkebymarthona i Lojo). Hon har utöver vävarbete också designat vävmönster och artefakter. Bror Georg är händig och byggnadskunnig. Bland annat byggde han tillsammans med svägerskan Irma deras pensionärshus. Irma håller jag som en yngsta syster beredd att hjälpa. Hon är en mycket skicklig husmor och kunnig inom många handarbetsbranscher, bland annat vävning. Hon ledde den finska Marthaföreningen i Lappträsk under en lång följd av år och sjöng i den finska församlingens kyrkokör.

Släktingar i hemtrakten

Stora händelser i barndomen var färderna med häst till släktingarna i Hommansby i Liljendal och Tavastby i Pernå. Vår faster Elin och hennes man Alfred som bodde på sin lilla gård i den sistnämnda byn var barnlösa, men barnkära, vilket märktes på det översvallande mottagandet. Deras hus och tomt var som hämtade från Astrid Lindgrens Wimmerby. På gårdsplanen fanns en stångbrunn, det vill säga brunnen var försedd med en stång för upphissning av vattenämbaret. I fars hemgård i Hommansby kokade faster Dagmar, min gudmor, mycket och god mat som mättade hungriga barnmagar. Hemfärderna, speciellt från det avlägsna Tavastby (ca 14 km i en riktning) var tunga. Då vi blev större rymdes inte alla barn i åksläden, två av oss måste balansera på var sin slädmede baktill. Far satt på kuskbocken, mor och tre barn under fällen på bakre bänken. Vintermörkret hade fallit på innan vi skymtade hemmet med björkallén nedan om huset mot söder.

Vi hade också flitig kontakt med andra släktingar, både på mors och fars sida. Då vi besökte släktingar på mors sida i Ingermansby åkte vi i farbror Emil Lindfors taxibil tillsammans med hans familj. Åtta barn och fyra vuxna rymdes i Dodgen. Vi träffade rätt ofta kusinerna på fars sida på släktvisiterna i Lovisa eller hemma hos oss på Helgas och det blev en sammanhållning som håller än i dag. Vi lekte mycket och hade roligt. De flesta kusinerna på mors sida var äldre än vi men jag är tacksam för alla möten med dem. Speciellt efter att jag gjort släktforskning känns släkten allt mer värdefull. Alla kusiner på mors sida är avlidna. Den sista förlusten var kusin Elsie Mayers (f. Hendrikson) som dog i Kalifornien för några år sedan. Hon var en mycket kär kusin som genom sitt stora intresse för släkten i Finland har bidragit till att också jag är intresserad av såväl fäderna som

de nu levande släktingarna på både på fars och mors sida. Jag har i mina släktböcker skrivit om släktingarna i både gamla och nya världen.⁴¹

Med häst och släde på väg till släktingar.

Under rubriken *Syster Elisabeths utställningar och andra släkträffar* beskriver jag mors kusin Edits släktmiddagar. Edit var också en mycket god och trogen umgängesvän under åtskilliga år och jag saknar henne mycket.

Till mina nuvarande umgängesvänner hör dessutom kusinhustrun Kristina Lindfors som är värdinna på min fars hemgård Bondas i Hommansby, Liljendal. I memoarboken skriver jag om våra mycket intressanta och givande resor under senare år. Kristinas make Karl-Ossian Lindfors, är en mycket kär kusin, son till fars äldste bror Julius Lindfors och min kära gudmor Dagmar Lindfors. Genom åren har jag besökt Bondas rätt ofta. Dagmar bodde i en egen lägenhet på hemgården tills hon flyttade till servicehemmet i Liljendal. Hon blev 97 år gammal. Under pensionärstiden har jag också haft livlig kontakt med småkusinänkan Valborg Widell i Andersby. Hon är mycket intresserad av sin man, Evert Widells, släkt. Vi är ”släktälskarvänner” och dessutom skriftskolkamrater!

Släktingar i Nya Världen och Floridaresan

Jag har begåvats med en stor släkt på mors sida också på andra sidan Atlanten. Det skulle föra för långt att närmare gå in på släktrrelationerna, men jag vill lyfta fram de släktingar som jag har haft kontakt med fastän de bor långt från hemlandet. Detta gäller speciellt min mors syster Elin Hendrikson och hennes ättlingar

---

⁴¹ Lindfors, 2004, 2005, 2012, 2014.

som numera bor i Kalifornien. De har satt djupa spår i mitt liv och resan för att träffa dem då de bodde i Florida blev mycket betydelsefull och minnesrik.

Moster Elin gifte sig som 20-åring med sin kusin på fädernet Evert (John) Hendrikson som hade kommit hem från Amerika för att söka en hustru. Elin tog chansen till ett bättre liv och paret reste tillsammans till det förlovade landet år 1923. Utifrån sett fick Elin ett relativt bra liv, men på djupet var hennes liv tragiskt. Makarna byggde ett ståtligt tegelhus i stadsdelen Bronx i New York med hjälp av Everts tre byggnadskunniga bröder som också hade emigrerat till Amerika. Då Elin reste var mor Elna 13 år gammal. Systrarna träffades bara en gång efter avskedet, det vill säga då Elin tillsammans med sina barn vistades i det gamla hemlandet 1931–1932. Av olika orsaker besökte Elin därefter inte mera sitt kära fosterland. Men i tankarna levde hon kvar där under hela sitt liv. Hennes mentala hälsa var inte den bästa. Då jag senare i livet började fundera på de två systrarnas livsöden försökte jag övertala mor Elna att tillsammans med mig besöka Elin, men hon ville inte. Hon skyllde på sitt svaga hjärta, men jag tror att resan och tanken på mötet med systemen var för överväldigande. Systrarna hade skött sin syskongemenskap brevlades. Då jag tillsammans med syster Marianne och svåger Stig besökte moster Elin och hennes dotter Elsie familj år 1984 var Elin ledsen över att vi inte hade kommit medan vår mor Elna levde.

I Elins brev till mor Elna passerar hennes liv i USA revy. I familjen fanns två barn, dottern Elsie, g. Mayers, och den rullstolsbundne sonen Leonard. Familjen bodde i huset i Bronx så länge far Evert levde. Efter Everts död blev Elin och Leonard helt beroende av dottern Elsie med familj. Till en början blev deras liv rörligt och otryggt på grund av att svärsonen William (Bill) Mayers var yrkesmilitär och familjen måste byta bostadsort flera gånger. Elin med son flyttade med dem så länge familjen var kvar i hemlandet. Under det kalla krigets dagar var familjen Mayers stationerad utomlands och Elins nerver höll inte alltid. Det fanns emellertid släktingar som hjälpte till under de svåra perioderna. Efter att Bill som rätt ung pensionerades från armén flyttade hela familjen till Florida. Som jag antydde besökte jag dem där tillsammans med syster Marianne och svåger Stig.

Ingen av oss hade rest över Atlanten tidigare så själva resan var mycket spännande. Det första bekymret var hur vi skulle klara flygbytet på Kennedy flygfältet i New York. Vi hade ett par dagar på oss i metropolen och utnyttjade dem till fullo. Vi bodde på ärevördiga hotell Edison och vi hade Broadway och Lincoln Center med Metropolitanoperan på gångavstånd. Researrangören hade ordnat med sightseeing till de mest kända sevärdheterna. Bland annat blev det snabbvisiter i FN-huset, Chinatown och World Trade Center. Det var ganska kusligt att många år senare i TV se de två tornen störta och komma ihåg hur det kändes att stå där uppe på taket. Vi borde ha haft utsikt över skyskraporna, men just då låg

en tjock i dimma över staden. Vi hade emellertid bättre utsikt då vi på eget bevåg tog oss upp i Empire Sate Building med 87 våningar. Frihetsstatyn på Ellis Island var täckt med byggställningar och plast, vi såg den bara på avstånd. På egen hand tog vi också oss till Lincoln Center där vi på en liten scen såg operan Carmen på franska! Vi var nervösa då man tände en brasa på scenen. New York var en fantastisk upplevelse, fastän gatulivet kändes väldigt hemvant, som att ha varit där förut. Allt detta hade vi ju sett i TV-rutan där hemma. Vi hann också vandra i Central Park. En roande episod var då en välklädd färgad man med portfölj frågade oss om en adress på Manhattan. Alerta svåger Stig var redan så insatt i geografien att han kunde förklara vägen.

Så kom dagen då vi skulle flyga vidare till Florida. Det bar iväg med taxi genom de färgades stadsdel Harlem, en upplevelse i sig, som vi inte räknat med. Vips var vi i inrikesflyget till Orlando i Florida där släktingarna väntade. Ett par timmars bilfärd i tropiskt mörker och vi kom till hemmet i Indialantic, en underbar liten villastad vid mynningen till floden Indian River. Vistelsen där i släktingars lag blev oförglömlig. Vi bodde hos kusin Elsie och hennes man Bill i deras rätt rymliga hus. Sonen Carl hade förpassats till moster Elin's hem i en liten stad som heter Melbourne på andra sidan av den en och en halv kilometer breda floden Indian River. Städerna förenas av en bro. Redan följande morgon kom moster Elin och Carl för att träffa oss. Elin hade famnen full av frukt i stora papperspåsar. Hon sa att färsk frukt har ni inte i Finland!

På middag hos moster Elin i Florida. Från höger moster Elin, syster Marianne, Linnéa, kusin Elsie med make Bill och son Carl.

Ja, nu träffade vi moster Elin, 81 år, för första gången. Hon var storvuxen och liknade mig till kroppsbyggnaden. Jag märkte efter hand att jag också till karaktären var lik henne, lite dominant och rakt på sak. Vår mor Elna var mjukare till sin natur. Till ansiktsdragen var Elin mycket lik min syster Elisabeth. Jag kände genast en moderstillhörighet; det var lite som att få vår mamma tillbaka. Då Elin dog 1989 sörjde jag henne som en mor. Det blev flera morgonmål med stora saftiga tomater och knapriga rolls (semlor) av siktat mjöl samt goda middagar tillsammans. Moster Elins festmiddag var enastående. Hon var ganska utmattad men lycklig liksom vi andra. Då vi skulle på utflykter bar hon en vidbrättad hatt på det lockiga stora håret samt en vit veckad kjol. Vi gjorde oförglömliga utflykter med släktingarna som kändes mycket äkta jämfört med motsvarande turistrundturer. Vi besökte Kennedy Space Center där rymdraketerna skjuts upp, vi besökte en djungelliknande naturpark, sumpmark med "landgångar" att röra sig längs. Vi färdades med hydrokopter på floden San John där det fanns krokodiler eller alligatorer, jag minns inte vilkendera, i strandvattnet. Vi hade också picknick på floden San Sebastians strand. Syster Marianne och svåger Stig vågade ut på floden sig tillsammans med Carl med den medhavda båten. En alldeles speciell upplevelse var en friluftsgudstjänst tidigt på påskmorgonen på flodstranden tillsammans med kusin Elsie. Svåger Stig hade ett alldeles privat äventyr samma påskmorgon. Han begav sig ut på "lenkki" iklädd shorts och pannband. Han sprang vilse på vägarna i den naturnära staden där alla hus var byggda enligt samma modell. Han hade inte deltagit i planeringen av resan och visste inte vad våra värdar hette i tillnamn och inte heller adressen. Till slut såg han en morgonpiggin kvinna och han frågade var bron över floden fanns. Från den punkten kunde han orientera mot Elsie och Bills hus.

*På utflykt vid floden
San Sebastian.*

Vi besökte också turistmålen Disney World och Sea World, men de utfärderna kändes banala jämfört med de privata.

Hemfärden till Finland på egen hand var också spännande. Vi hade räknat ut att det var åtta kilometer mellan de för oss aktuella terminalerna på Kennedyflygfältet. Ingen fara, det fanns många på hemfärd från Florida på flygplatsen, och det uppenbarade sig en tjänsteman med en skylt där det stod ”Suomi”. Det var bara att följa efter. Kvinnan förde oss (olovligt) till fots över en infartsväg och vips var i Finnairs terminal.

Amerikasläktingarna kom oss närmare än tidigare och kontakterna blev tätare. Kusin Elsie besökte oss flere gånger tillsammans med maken Bill eller dottern June. Elsies sista resa till hennes mors och fars hemland var 2004. Vid avfärden stod hon länge på stallbacken på vår hemgård i Rudom och tittade sig omkring. Jag anade att det var sista gången vi såg henne i livet. De släktingar vi numera har mest kontakt med är alltså två av kusin Elsies barn och deras barn, det vill säga June Haugen och Carl Mayers med familjer. Dottern Linda Brierly, f. Hendrikson besökte släkten i Finland två gånger i sin ungdom, den andra gången med mannen William (Bill) Brierly. Makarna bor ömsom i Kanada, ömsom i något land i Centralamerika där de gör välgörenhetsarbete. I ett tidigt skede hade Elsie sammanfört June med vår syster Mariannes dotter Maria Westerholm med tanke på att släktförbindelserna skulle fortleva. Hon lyckades mycket väl, June och Maria är bästa vänner. Marias arbete har fört henne ganska ofta till USA. Nyligen firade Maria med make Risto Vähätalo semester hos Junes familj i Kalifornien.

Vi har emellertid andra rätt nära släktingar på mor Elnas sida i USA och dessutom en stor mängd i släktingar i Kanada. De sistnämnda är ättlingar till mor Elnas kusiner som också emigrerade från den fattiga byn Ingermansby. Fem manliga släktingar (varav en drucknade efter en kort tid i New York) och en kvinnlig emigrerade under 1910- och 1920-talet till USA. Av dessa har vi kontakt med två småkusiners söner, Curtis Ek i Connecticut och Rodney Hendrickson i Kalifornien. Rodney knöt jag kontakt med i samband med min forskning om släkten Järf. Han har en stor familj med barn och barnbarn. Kontakten sker via e-post, vi utbyter släktinformation och fotografier.

Curtis är mycket intresserad av sin farfars hemland och skulle gärna bo här åtminstone under somrarna. Tillsammans med sina småkusiner June Haugen, f. Mayers, i Kalifornien och Satu Harling, f. Hildén i Storbritannien är han intresserad av vår mormors gamla stuga i Ingermansby. Satu äger stugan tillsammans med sin syster Anri Karnemo, f. Hildén, bosatt Sverige. De tre småkusinerna skulle gärna renovera stugan, men tillsvidare har de inte hittat någon praktisk lösning på hur det skall gå till. Det är rörande att följa med hur släktrötterna finns kvar i fädernas hemland.

Lite till om Curtis familjs intressanta historia. Hans farfar Verner Hendriksson Ek emigrerade alltså till Staterna och arbetade som timmerman i New York till-

sammans med sina bröder. Han grundade ett byggnadsföretag som sonen Norman övertog och sonsonen Curtis efter honom. Hur det gick till då familjeföretaget avvecklades vet jag inte. Men Curtis köpte ett landområde i Connecticut och byggde tillsammans med sin dåvarande maka vältilltagna bostads- och uthus. I uthusen finns inackorderade hästar och Curtis egna kor. Jag tror att han producerar ekologiska produkter. Nu är han ensam och över 60 år gammal. Han skulle gärna avveckla verksamheten, men han har svårt med att få egendomen såld. Som jag nämnde skulle han vilja bo i sin farfars hemby åtminstone ibland. Han har tre gånger besökt oss och jag har fäst mig vid honom.

En släktgren flyttade som jag nämnde till Kanada där släkten blev stor och utbredd. Jag kom i kontakt med många av dem genom min släktforskning. Mera bestående blev bekantskapen, som utvecklats till en djup vänskap, med småkusinen Delsie Cousineau i Winnipeg, Manitoba. Hon har besökt Finland flera gånger, två gånger efter att vi blev bekanta. Hon kom tillsammans med två döttrar och den ena dotterns make. Vi hade fina stunder tillsammans och är ledsna för att vi inte har träffats tidigare medan vi ännu orkade. Blod är tjockare än vatten som man brukar säga. Nu inskränker sig kontakterna till e-postbrevväxling. Delsie besökte oss sommaren 2017 i samband med en kryssningsresa.

Syster Elisabeths konstutställningar – släkträffar

Värdefulla händelser i mitt liv har varit min systers Elisabeth Lindfors konstutställningar som tillika samlat släkten på olika orter i Svenskfinland. Först kom hennes deltagande i samutställningarna Strömart i ett stort båthus nära Strömma kanal på Kimitoön nära hennes hem. Tillsammans med övriga medlemmar i konstföreningen på orten byggdes levande utställningar innefattande tavlor och installationer under många år. Vi syskon med familjer åkte på konstäventyr till vår konstnärliga syster. Under de senaste 20–30 åren har Elisabeth ordnat utställningar, förutom på hemorten Kimitoön, i bland annat Helsingfors, Borgå, Lovisa och Lappträsk. Hon har inbjudit släktingarna på orten vilket har resulterat i att utställningarna har blivit en form av släkträffar. Speciellt populär med innerlig stämning blev utställningen på Rudom gård i vår hemby, men också den på biblioteket i Lappträsk var mycket givande som släkträff. Jag minns också med värme utställningarna i Åbo, Hangö, Ekenäs, Karis och Lojo. Utställningen på Åland var jag inte i tillfälle att se.

På initiativ av småkusinen Ulla Piipponen (f. Lindfors) och med hjälp av kusinen Barbro Backas (f. Sollberger) anordnades en släkträff för den Lindforska släkten i Lovisa 2008. Det blev fin samvaro redan under lunchen på restaurang

Släkten uppvaktar vid den Lindforska släktgraven på Lovisa gamla begravningsplats.

Skeppsbron som fortsatte under en vandring till Lurens Lindforsarnas gravar på gamla begravningsplatsen i Lovisa. Oförglömlig blev också sommarteatreföreställningen på Lurens och guidningen i den gamla släktgårdens huvudbyggnad.

Släkten på Lurens vridscen. (Foto: Olof Lindfors.)

Kristina Lindfors och Inger Ollas (till höger) dricker eftermiddagskaffe på Lurens.

Mycket värdefulla blev också släktmiddagarna med min mors släkt, det vill säga släkten Järf. Det var vår mor Elnas kusin, nyligen avlidna Edit Henriksson, som ordnade de träffarna i sitt hem i Lappträsk, Hindersby, senast på hennes 103-årsdag i februari 2015. Första träffen för mig var på hennes 80-årsdag som fick en fortsättning med större bjudningar på 89-, 90- och 100-årsdagarna. Jag har varit på många av Edits lite mindre födelsedagsbjudningar sedan jag flyttade till Borgå år 2000.

Till de större födelsedagsbjudningarna lagade Edit flera olika rätter och bakade kaffebröd som hon frös ned redan innan bjudningen. Utsökt landsbygdsmat och bröd av hemmalet mjöl smakade gott som omväxling till dagens behandlade föda med ingredienser som inte användes då jag var ung. Endast tårtan till kaffet fick sonen Ingmars sambo Mona Grönstrand baka, men enligt Edits anvisningar. Gästernas medelålder var hög och några av stamgästerna har redan avlidit.

Edits begravning med minnesstund i hemmet i Hindersby i september 2015 blev en ljus och värdig avslutning på släktträffarna som Edit lagt grunden till, trodde vi. Men på Edits födelsedag i februari år 2016 och 2017 har vi, enligt Edits önskan, varit inbjudna till födelsedagskalas i det gamla hemmet i Hindersby enligt det invanda mönstret. Nu är det Ingmar och Mona som är värdar för finstämda middagar med kaffe.

Då våra släktingar från USA har varit på besök har vi ofta arrangerat släktträffar. Speciellt minns jag ett trevligt knytkalas år 2004 på vår mormors Stenbacka i Ingermansby då vår kusin Elsie Mayers från Kalifornien tillsammans med dottern June Haugen med man Jack och dotter Sara var på besök. Då fanns ännu några av våra kusiner på vår mors sida bland oss. Vi satt ute i solen på den lummiga gården och drack kaffe som husets värdinna, kusin Margit Huhtaniemi, f. Järf, bjöd på. Två år senare 2006 hade vi en släktträff på vår hemgård Helgas i Rudom då Curtis och Michelle Ek var på besök från Connecticut. Samvaron under bjudningarna gav värdefulla minnen av släkten på vår mors sida.

Släktens store son generalmajor Jakob Julius af Lindfors

I samband med forskningen om vår fars släkt, släkten Lindfors, flammade mitt släktforskarintresse upp till full låga då jag på nätet hittade ett stort antal artiklar om släktens store son generalmajor Jakob Julius af Lindfors (1831–1903), som var vår farfars mors, Anna Christina Lindfors, kusin, samt hans svärson matematikprofessorn Gösta Mittag-Leffler.⁴² I boken om vår fars släkt, *Kära släkten*, ger jag hans person och värv stort utrymme.⁴³ Julius kom att bli förmögen och samhälleligt verksam genom arvet efter svärfadern Henrik Borgström. Julius

---

⁴² Vår farfar och hans bror Fredrik tog sin mors Anna Christina Lindfors släktnamn.

⁴³ Lindfors, 2004.

arbetade under slutet av 1800-talet oförtrutet med att stärka Finlands ställning i Furstendömet Finland tillsammans med senator Leo Mechelin och andra höga politiker, industriledare och ledare för viktiga organisationer i landet. Som känt lades grunden för Finlands självständighet under den här tiden. Listan över dem som uppvaktade vid Julius begravning år 1903 i *Kära släkten* boken ger belägg för detta.

Byst J.J. af Lindfors, skulpterad av Walter Runeberg. Den finns på Institut Mittag-Leffler som svärsonen grundade på Djursholm i Stockholm.

I boken beskriver jag också Julius och vår anmoders hemgård Lurens i Lovisa, Pernå och hennes närmaste släkt. Jag följer Julius väg från hemgården till officersskolan i S:t Petersburg, militärtjänsten i tsarens armé fram till utnämningen till generalmajor vid avskedet. Efter hemkomsten till Finland tog han itu med den verksamhet inom näringsliv och kultur som hans svärfar Henrik Borgström hade lämnat efter sig och som han efter hand utvidgade och fördjupade. Speciellt Julius diplomatiska engagemang på hög nivå, bland annat med världsutställningarna i Paris 1878 och Moskva 1882, torde ha medverkat till att han adlades av tsar Alexander II år 1882.

Julius af Lindfors samhällsinsatser inom industri, näringsliv och välgörenhet var kanske de mest synliga för allmänheten. Han var delägare i firman Borgström och chef för Helsingfors tobaksfabrik. Genom åren hade han en ledande ställning i åtskilliga betydande affärsföretag såsom Försäkrings-aktiebolaget Fennia, Finska Ångfartsaktiebolaget, Fiskars aktiebolag och aktiebolaget Finska trädgårdsföreningen. Han var ordförande för styrelsen för Nya teaterhusaktiebolaget i Helsingfors och i ledningen då Finlands Röda kors grundades 1877. Han donerade också en ambulans till Kaukasien under det turkiska kriget; den torde ha fungerat som ett litet fältsjukhus med läkare och sjukhuspersonal.

För mig personligen var Julius arbete inom konstfliten (konstindustri/design), inklusive slöjdskolan, särskilt intressant med tanke på mitt eget undervisnings- och forskningsområde, slöjdpedagogik. Jag beskriver olika organisationer som han var engagerad i. Här några axplock från min vandring i hans fotspår i Helsingfors i början 2000-talet.

Jag inledde med Vinterträdgården på Hammarskjöldsvägen i Bortre Tölö, som Julius donerade till Finska trädgårdsföreningen. Skulptören Walter Runebergs

byst av donatorn står på en hög pelare vid ingången. Från Mannerheimplatsen vek jag in till Designforum Finlands dåvarande lokaliteter i Sanomahuset, också ett arv från Konstflitföreningen där Julius var ordförande under tjugo års tid. Till min överraskning fick jag en inbjudan till föreningens 125-årsjubileum som jag hade äran att bevista just då dåvarande statsministern Matti Vanhanen framförde statsmaktens lyckönskningar. Mina följande besök var till Designmuseet på Högbergsgatan som också är ett arv efter Konstflitföreningens verksamhet. Jag besökte dessutom Konstflitföreningens kansli på Skillnadsgatan där jag blev furstligt emottagen på grund av min berömde släkting. Jag gjorde också ett intressant studiebesök till dåvarande Konstindustriella högskolan på Tavastgatan som utvecklats från Konstförelseföreningens slöjdskola och numera hör till Aaltouniverstet.

Speciellt betydelsefulla för mig var besöken på Finlands Riddarhus. Jag blev högtidligt emottagen av riddarhusgenealog Johanna Aminoff-Winberg som vid ett tillfälle förevisade den ärevördiga riddarhussalen där också Julius af Lindfors vapensköld hänger bland de 2330 sköldarna.⁴⁴

Då jag överräkte min släktbok *Kära slakten* togs jag emot av t.f. riddarhusgenealog Wilhelm Brummer.⁴⁵ Han gav mig i gengäld skriften *Gentes Finlandiae IX* utgiven av Finlands Riddarhus i samarbete med Finlands Adelsförbund år 2001. Brummers dedikation lyder: ”*Till Professor Emerita Linnéa Lindfors med varmt tack för forskningen om generalmajor Herr Jakob Julius af Lindfors, adliga ätten 259. Å Riddarhusets vägnar Wilhelm Brummer t.f. Riddarhusgenealog. Riddarhuset, Hfors 20^{13/X} 04*”.

På grund av att kusin Tage Lindfors avled innan hans doktorsavhandling om generalmajor Julius af Lindfors blev färdig har vår generals livsverk tyvärr inte fullt ut kommit till allmänhetens kännedom.

Med intresse har jag också följt upp Julius af Lindfors svärson Gösta Mittag-Lefflers (1846–1927) livshistoria. Han var matematikprofessor vid Stockholms universitet och hans insatser har betydelse inom matematikforskningen ännu i vår tid genom Institut Mittag-Leffler i Stockholm, Djursholm, som han grundat.⁴⁶ Mittag-Leffler fick även en viss betydelse i den Lindforska släktens hemtrakter genom att han övertog ansvaret över den torvindustri i Pernå som svärfadern Julius af Lindfors hade varit med om att grunda. Intresserade läsare hänvisas till den anvisade källan.

---

⁴⁴ Lindfors, 2004, s. 152-153.

⁴⁵ Brummer har presenterat presidentens slott och den brummerska släktens gård i Kronohagen i TV-program.

⁴⁶ Stubhaug, 2007.

III. UT I VÄRLDEN – STUDIER OCH ARBETSLIV

Att våga, att lära och att sträva framåt

Skolarbetet under folkskoletiden upplevde jag inte som särskilt intressant och upplyftande. Det var en jämn lunk tillsammans med de andra barnen. Däremot minns jag med glädje lekar och fritidsaktiviteter samt upplevelser under skolvägen, som jag beskrev ovan. I den högre folkskolan vaknade mitt handarbetsintresse. Änkan till läraren som stupat, Martha Stenvall, var handarbetslärare och vi hade fått moulinégarn från släktingarna i Amerika. Bland annat minns jag att jag broderade ett invecklat mönster på en kudde av hemvävt halvlinnetyg. Med stolthet bar jag den uppstoppade kudden framför mig då den skulle ställas ut på examensdagen. Jag fick inte den feedback av kamraterna i elevtroppen som jag hade väntat mig där vi vandrade längs landsvägen. Redan då fick jag lära mig att alla inte förstod handarbetets värde.

Efter fem klasser i folkskolan sökte jag in till andra klassen i Mellanskolan i Lovisa. Som jag nämnde ovan måste jag sommaren innan läsa matematik och finska för grannvärdinnan Martha Silfvast som var student. I mellanskolan var språkstudierna särskilt intressanta. Jag minns att jag redan efter första veckan kunde några tyska ord. Far lyssnade noga då jag räknade upp de ord jag lärt mig. Tyskaläraren hette Hedwig van Bockhoven. Historia och kyrkohistoria intresserade mig också. Vår lärare i dessa ämnen, Tyra Söderholm, kallad Skarpen, var sträng, energisk och tydlig. Som vi märker har historieintresset följt mig ända till den här dagen. Handarbetet blev ännu mera betydelsefullt för mig under mellanskoltiden. Vår lärare i handarbete var hushållsläraren Lisbet Andersson, maka till skolans sånglärare Fridolf Andersson. Jag valde handarbete som frivilligt ämne i årskurserna 4 och 5. Fortfarande använder jag bordduken med bottensöm (tvingad hålsöm) och korsstygnbroderi som sändes till en utställning, jag minns inte vart. Dukens helhetsmönster som bestod av färdigt komponerade blomgrupper inramade av bottensöm komponerade jag själv. Jag har aldrig varit nöjd med kompositionen, den håller inte ihop. Också det moulinégarnet hade moster Elin skickat från Amerika. I handarbetandet kände jag mig trygg och tillfreds, men i övrigt kände jag mig hämmad och illa till mods under hela skoltiden. Jag fick inte fram det som jag innerst inne visste att jag kunde och ville prestera. Delvis kan fenomenet bero på att jag hade komplex för min storväxta uppenbarelse och de fula kläderna som vi på grund av krig och kris måste gå klädda i.

Matematiken på lite högre nivå har alltid varit ointressant och svårbegriplig för mig, medan de naturvetenskapliga ämnena och geografi gick an. Jag lärde mig något om algebra först då jag på egen hand pluggade inför en tentamen i statistik inom sociologistudierna vid universitetet. Modersmålet kanske jag innerst inne var intresserad av, men jag var hämmad för att låta det jag kände komma fram i skrift. En gång hade vi som uppgift att skriva en uppsats om mor inför en morsdag. Just då kände jag mig motiverad och jag skrev en känslofylld berättelse om vår kära mor som jag sedan fick läsa högt framför klassen. Föga anade jag då att skrivandet skulle bli ett viktigt redskap för mig som forskare och vetenskapare.

Mellanskolan i Lovisa, numera Lovisa Gymnasium. (Foto: Enskilda rättsinnehavare.)

Innehållet i skolämnena och uppläggningsen av skolarbetet lämpade sig kanske inte för flickan från landet. Men jag hade ändå genomgående goda betyg, två terminer i mellanskolan var jag bäst i klassen och jag hade höga ambitioner.

Efter denna första etapp på lärdomens väg stannade jag hemma på gården för att hjälpa till med ladugårds- och jordbruksarbete samt hemsysslor och jag lärde mig mycket också under den här tiden. Under hösten inledde jag brevistudier i engelska enligt naturmetoden.⁴⁷ Några av de sexton breven i kursen arbetade jag med året därpå efter att jag inlett studier vid Borgå Kvinnliga Hemslöjdsskola. Då hade jag redan valt utbildningsväg, det vill säga jag följde mitt intresse och valde handarbetet. En inriktning som jag har följt under hela min karriär fram till att jag gick i pension som professor emerita i slöjdpedagogik från Åbo Akademi, Vasa.

I mellanskolans klass 5 skrev jag följande uppsats, klart inspirerad av boken *Yrkesvalet efter mellanskolan* med rubriken *Väljandet av yrke* (Läraren hade rättat rubriken till *Valet av yrke*).

---

⁴⁷ Union Book Publishers Co., 1951: Intyg över kursen *English by the Nature Method*.

*”Ett svårt problem för skolungdomen är valet av yrke. Detta val är även mycket viktigt, det gäller för hela livet. Ett stort steg är taget, då man, efter genomgång-
en mellanskola, har börjat sin livsbana. Det är då det för var och en bör vara
klart, vilken utbildning man väljer. Möjligheterna äro i stort sätt två, den veten-
skapliga och den praktiska utbildningen.*

*Om man väljer den vetenskapliga utbildningen, (kommat har läraren satt dit)
gäller det först att taga studentexamen. Därefter fortsatta studier vid ett universi-
tet. Utbildningen där är mångsidig. Man får välja mellan olika vetenskaper, allt
efter sina anlag och intressen. Efter avlagd kandidatexamen kan man fortsätta
och bli läkare, domare och så vidare. Också utbildning vid handelshögskola är
mångsidig.*

*Men för den vetenskapliga utbildningen fordras en god begåvning, samt läs-
lust. Men också ekonomin har en stor betydelse. Det ställer sig ofta svårt att stu-
dera så många år utan inkomster alls. Varför välja denna svåra bana? Jo, därför
att då men en gång blir färdig, kan man också få en ansvarsfull post i livet, bli en
ansedd person som verkligen är något och kan något.*

*De som äro mera praktiskt begåvade kan, efter mellanskolan, fortsätta i nå-
gon yrkesskola. Det finns handelsskolor, industriskolor m.m. men även efter den-
na utbildning, som är både kortare och billigare, kan man få goda och välavlö-
nade platser.*

*Men grunden för all utbildning är mellanskolan. Om man genomgått den, har
man möjlighet att läsa vidare och nå det mål man önskat sig.”*

Då jag skrev detta för närmare 70 år sedan kunde jag inte i min vildaste fantasi föreställa mig att jag till slut skulle komma in på den vetenskapliga banan – efter att jag valt min utbildningsväg inom den praktiska sektorn.

Valet av utbildningsväg efter mellanskolan var ytterst svårt för mig. Mitt stora intresse var handarbete men handarbetsinriktade ämnen eller konstämnen förekom inte vid gymnasierna under den här tiden. Som jag nämnde stannade jag hemma året efter mellanskolan och under hösten grät jag mycket. Jag förstod och kände på mig att jag borde ha fortsatt i gymnasiet och lärarna var förvånade över att jag slutade skolgången. Mor Elna som såg mitt illamående lovade ringa gymnasiets rektor för att meddela att jag hoppar på efter att terminen hade inletts. Men jag revs mellan känslan av att jag borde ha valt gymnasiet, föräldrarnas ekonomiska dilemma och tanken på syskonen som också borde få utbildning. Avsaknaden av studentexamen har i någon mån stört min akademiska bana. Känslan av att inte vara student bland akademiker har ibland känts besvärande – också efter att jag blev doktor och professor! På grund av att jag inte var student måste jag avlägga språkprov i två främmande språk, ett i engelska för examen i humanistiska vetenskaper och ett i tyska för filosofie magisterexamen.

Under vintern hemma på gården i Rudom arbetade jag med hushålls- och lantbruksarbete, också i ladugården. Men jag arbetade dessutom med att spinna

garn av gårdens egen ull som jag skrubbat och kardat. Jag hade en ganska stor roll i en helaftonspjäs i ungdomsföreningens regi. Den vintern gick jag också på min första kurs i klädsömnad som Marthaföreningen hade ordnat och jag påbörjade den ovannämnda kursen i engelska enligt naturmetoden, en omfattande brevkurs med sammanlagt 16 brev som skulle sändas in för korrigerings och feedback. Jag var ledsen för att jag i mellanskolan utan att bli tillfrågad hade blivit placerad i den parallellklass som läste tyska. Redan då var engelskan ett mera gångbart språk.

Enda möjligheten att få högre utbildning i handarbete var att söka till handarbetslärarinneutbildningen i Åbo, trots att läraryrket inte lockade. För inträde krävdes ett års studier vid yrkes- eller hemslöjdsskola. För mig var det naturligt att söka till sömnadsavdelningen vid Borgå Kvinnliga Hemslöjdsskola i Borgå. Det blev ett mycket givande år för mig, nu fick jag äntligen lära mig klädsömnad som jag redan hade försökt mig på med Marthakursen som grund. Mönsterritning, mönsterkonstruktion, sömnadsteknik och klädningssömnadsteknik var vad jag behövde och var intresserad av. Jag gillade också teckningen som var inriktad på att komponera egna kursarbeten. Inom konstsoömnaden fick vi lära oss många handarbetstekniker men garnteknikerna intresserade mig mest. Stickningsteknik kunde jag redan, den tekniken blev min stora fritidspassion. Hildur Fröberg var en god lärare och jag märkte att vår teckningslärare Åsa Hellmans undervisning var något utöver det vanliga. Hon hade gjort sig känd som bildkonstnär redan då. Man strävade i utbildningen efter att uppöva skapande förmåga, främst genom komposition av nya mönster och former. Enligt vad jag minns (och förstod) uppmärksammades inte problemlösning och skapande förmåga i vidare bemärkelse. Men detta var i början av 1950-talet. Linnesömnad, lappning och stoppning hade levt ut sin tid som läroämnen men vi genomförde snällt också de uppgifterna. Mitt klädsömnadsintresse måste ha lyst igenom, jag fick vitsordet tio i både mönsterritning och klädsömnad. Övriga ämnen bedömdes med vitsordet 9, utom hemslöjdsaffärlära som bedömdes med vitsordet 8.

Under det givande och intressanta året i Borgå träffade jag andra som skulle söka sig till handarbetslärarinneutbildning i Åbo. Nu kände jag mig inte längre som en udda fågel och läraryrket kom mig närmare då jag såg vad handarbetsundervisning innebär. Flytten till Åbo följande höst var mycket spännande. Jag hade under mitt adertonåriga liv inte varit längre borta från hemmet än till Helsingfors och nu skulle jag ut i den verkligt stora världen. Men jag åkte tillsammans med min studiekamrat Inga Sollberger, g. Franzén, från Askola som blev en nära studiekamrat och vän för livet.

Studier och studieliv, timpläraryrke

Under två års tid studerade jag vid Åbo Hemslöjds- och Handarbetslärarinneinstitut och utexaminerades som handarbetslärarinna innan jag fyllt 21 år. Jag har senare förstått att jag var alldeles för ung och oerfaren för att tillfullo tillgodogöra mig kunskaper om och färdigheter för lärarens svåra och ansvarsfulla yrke. Men jag lärde mig alla tänkbara tekniker inom området, det vill säga jag blev en verklig handarbets*tekniker* och handlaget uppövades också till fullo. Den tidens handarbetsstuderande arbetade med så kallade provlappar och kursarbeten under lektionerna och under all fritid. Fotografierna här invid ger en inblick i hur vårt arbete gestaltade sig. Lärdomarna i mönsterritning och klädsomnad blev synnerligen viktiga i min yrkesskollärarkarriär. Övriga handarbetsämnen kom i sinom tid till användning då jag blev lärarutbildare vid Åbo Akademi, Vasa, men då i ett pedagogisk-didaktiskt sammanhang.

Märkduken som jag arbetade med åtskilliga timmar under seminarietiden. Till exempel varje avsnitt av broderierna runt kanten tog en hel kväll. Jag gjorde broderikonstverket till en tavla som fortfarande hänger på väggen i mitt fritidshem i Rudom. (Foto: Olof Lindfors.)

I seminariet sydde vi också herrkalsonger med handsydd cordonnethål och en tunn handsydd rouleau som knytband.

I samband med memoarskrivandet hittade jag ett brev till hemfolket som jag inte postat. Jag minns att jag tänkte att mitt liv intresserar inte dem. Nu vet jag att brevet skulle ha uppskattats av föräldrarna. Brevet är daterat 18.10.1951 då jag installerat mig i studiestaden. Jag återger några rader av innehållet som rör studierna och kanske ger en mera levande bild av studievardagen.

... ”Allting är annars som förut. Mycket arbete det har vi bara. Vi har nog så långa arbetsdagar som inte många har. Klockan 7 stiger vi upp och kokar te och

gör oss i ordning. Strumporna hinner man stoppa innan vi går. Så är det att traska upp för Samppalinna. Vägen går uppför hela tiden. Man är riktigt andtruten innan man är framme. Så börjar skolarbetet. På mellantimmen är det att köpa och koka mat och handarbete så mycket man hinner. Så till skolan igen. Så hem och koka mat. Klockan är de flesta kvällar 7 innan disken är undan. Då skall alla läxor läsas och allt hemarbete göras. Hemarbete har vi så hemskt mycket. Vi börjar alltid på en sak i skolan och så skall den göras färdig hemma. Sällan hinner vi före 11 i säng. På onsdagarna har vi alltid att rita och tuscha och då går det ännu senare. Men inte gör det någonting fast man har mycket arbete när det är sådant som man tycker om och är intresserad av. Stickmappen har jag snart klar. Jag har bara att skriva mönster till 30 st. lappar och sedan att tuscha. Jag skall berätta sedan när jag kommer hem vad allt vi har gjort. Det skulle bli så mycket att skriva.

En gång har jag varit till tavlan och lekt lärarinna. Jag konstruerade ett linne. Det gick nog ganska bra. Fru Grundström var också elev. ...”

Blivande handarbetslärarinnor med seminarieföreståndaren Margareta Grundström (i mitten) i gröngräset, Samppalinnaparken i Åbo.

Utbildningen inom handarbetsområden i seminariet var en upprepning med viss fördjupning av det vi lärt oss vid hemslöjdsskolan i Borgå. I seminariet skulle vi emellertid utbildas till lärare och i utbildningen ingick naturligtvis studier i pedagogik och didaktik samt psykologi, men i kort tappning. Jag minns att psykologin kändes intressant och angelägen, men lärdomarna inom de förstnämnda ämnesområdena stannade liksom i boken utan verklighetsförankring och förblev därför ganska avlägsna och ointressanta. Fyra övningslektioner och en provlektion förde inte teorierna närmare verkligheten. Under dessa lektioner var jag till bristnings-

gränsen nervös och skräckfylld fastän lektionsförloppet var noggrant planerat och nedskrivet i ett stort häfte. Också elevernas tilltänkta svar skrevs ned i marginalen. Inledningen av min lärarbana var med andra ord helt misslyckad. Men på avgångsbetyget hade jag medelvitsordet 9, vitsordet 10 i ämnena stickning, klädsömning och dräkthistoria. De två sistnämnda vitsorden, eller intresset bakom siffrorna, var bra att ha som grund för min yrkesutbildarkarriär vid Centralyrkesskolan i Vasa.

Seminariets föreståndare Margaretha Grundström ordnade timplärläroarbete för mig i Åbo. Under två år, 1953–1955, tjänstgjorde jag som timplärläro i handarbete vid Svenska flickskolan i Åbo. Jag höll dessutom på frivillig bas en klädsömningkurs för lärarkollegiet vid skolan en kväll i veckan. Till och med den manliga religionsläroaren, som var prästvigd, var med (som provdocka, sa han). Jämsides med timplärläroarbetet auskulterade jag vid Svenska flicklyceet i Helsingfors under höstterminen 1953 tre dagar i veckan samt under en del av vårterminen 1954. Under vårterminen 1954 praktiserade jag dessutom tre dagar i veckan på Modesalong Fai'lle i Åbo. Jag pendlade alltså med buss mellan städerna Åbo och Helsingfors och minns speciellt tunga sena hemfärder. På den här tiden var det inte vanligt att man pendlade mellan olika orter.

Lärarkollegiet vid Svenska Flickskolan i Åbo. Jag sitter tredje från höger.

Under läsåret 1955 – 1956 höll jag finskspråkiga kvällskurser i klädsömning vid Åbo Hemslöjds- och Handarbetsläroarinneinstitut och på modersmålet i Pargas Medborgarinstitut (Väst Åbolands Medborgarinstitut) i Pargas. Samma läsår var

jag timlärare i handarbete vid Åbo svenska samskola och vikarie under vårterminen några veckotimmar vid Handarbetslärarinneseminarier.

Jag tenderade under den första höstterminen efter handarbetslärarexamen en bok i läroverkslagstiftning för skolrådet Ragnar Meinander. Följande hösttermin avlade jag approbatur i pedagogik och didaktik för docent Gösta Cavonius, examinator vid Åbo Akademi. Studierna vid sidan av arbetet gav – tillsammans med praktiskt lärarprov i handarbete – kompetens att undervisa flickor i handarbete vid läroverk. Det sistnämnda provet avlade jag vårterminen 1955 vid Svenska flicklyceet i Helsingfors. Också det undervisningsprovet kändes konstgjort och ökade inte intresset för läraryrket. Jag minns att den handledande läraren, etnologen och handarbetslärarinnan Hjärdis Dahl, förklarade för mig varför Pedagogiska direktionen gav mig det relativt låga vitsordet cum laude approbatur (sex av tio bifallsröster) i undervisningsförmåga. Jag tror att de hade förstått att jag som person/lärare inte kom till min fulla rätt. Jag har under åren kommit fram till att jag i grunden egentligen inte trivs som lärare, speciellt inte som föreläsare för stora grupper vuxna. Genom livet har jag tvingat mig till sådana framträdanden. Ett skräckexempel är en föreläsning för cirka 800 nordiska lärare på en slöjdbiennal som ordnades av Linköpings universitet. Jag är i grunden blyg och som ung var jag komplexfylld. Jag kompenserar bristerna genom mitt genuina intresse för människan och undervisningsämnet. Som motvikt till detta har jag trivts mycket bra med seminarieundervisning och handledning av undervisningsövningar och akademiska avhandlingar på olika nivåer. Det arbetet hade jag stor glädje av i lärar- och forskarutbildningen.

Yrkesutbildarkarriären

Aderton år som yrkeslärare

Då jag dimitterats från handarbetslärarinneseminarier var det inte självklart att genast få tag i ett arbete. Därför var jag glad över att mina lärare ordnade timlärararbete för mig i Åbo under tre års tid. Mina allra första erfarenheter av undervisning i handarbete var alltså som timlärare vid läroverk i Åbo, vilket jag hade skaffat behörighet för. Inriktningen på läroverk till trots kom jag att verka vid yrkesskola under 18 år innan jag blev lärar- och forskarutbildare.

Våren 1956 lediganslogs en e.o. arbetslärtjänst vid Österbottens centralyrkesskolas sömnadsavdelning i Vasa. Min far förstod med det samma att det var en mycket stor sak då jag valdes till tjänsten. Han sa: *"Nu fick du no rikit."* Det var inte fråga om att jag inte skulle ta emot tjänsten, trots att jag nu måste flytta 450 kilometer norrut. Jag var 24 år gammal och mitt liv kändes då som ett stort, men lite skrämmande äventyr. Jag hade samlat en del ägodelar under tiden som

timlärare i Åbo som jag packade in i en kappsäck av hoppresad papp och 10 papplådor. I resgodset ingick Elna symaskinen och Philips radion som jag köpt med mina första egna pengar. Jag minns varje vaken minut av tågresan från Åbo till Vasa. Medan jag blickade ut över de vida österbottniska slätterna var jag i första hand nervös för hur jag skulle klara mig med bagaget i den nya staden och hur jag skulle klara av den första dagen i yrkesskolan på Brändö. För min inre syn ser jag ännu idag högen med papplådor på perrongen i Vasa. Ingen mötte mig så jag måste ha sprungit till andra sidan av stationsbyggnaden för att beställa en taxi. Jag minns inte hur det gick till då jag kom fram till Strandgatan 3 där jag hade hyrt rum hos hushållsläraren Greta Wilamo.

Då jag stationerade mig i Vasa augustidagen 1956 kunde jag inte ana att jag skulle stanna ett helt liv i Österbotten. Jag flyttade tillbaka till hemtrakterna i Östra Nyland som sjuklig pensioner 44 år senare.

Österbottens centrallyrkeskola i Vasa såg ut så här på min tid.

Den första dagen på yrkesskolan gick bra. Redan på gården möttes jag av läraren i huslig ekonomi, Mary Bruun, som visade mig fram. Skolan var relativt nybyggd, modern, och i mina ögon jättestor. Jag fick en stor mängd hurtiga kolleger av båda könen bland vilka jag fick goda vänner för livet. Mina 18 år som yrkeskollärare var lärarika, men arbetsamma. Alla år undervisade jag i såväl teoretiska som praktiska ämnen för en och samma elevgrupp vid den tvååriga utbildningen för yrkessömmerskor. Jag hade nog lite svårt att ge 16 vitsord för varje elev. Utbildningen var treårig, dvs. det var möjligt att fortsätta på den så kallade ateljéklassen som sköttes av en annan lärare. Inspektören från Handels- och indu-

striministeriet, Kerttu Toukolehto, frågade mig om jag ville åta mig undervisning på ateljéklassen då mina elever kommit så långt. Ett av mina större misstag i livet var att jag svarade nekande. Då var jag så ny i den krävande klädsömnadsbranschen, och hjärntvättad om hur svårt det var att ha hand om ateljéklassen, att jag inte vågade ta det steget. Principen att följa eleverna under tre år skulle ha inverkat positivt också på kollegernas anställningsvillkor. Vi var fem sömnadslärare på avdelningen. Först senare har jag lärt mig att hantera utmaningar.

Min elevkull på sömnadsavdelningen år 1960–1962.

Arbetet inom beklädnadstekniken var verkligt krävande. Förutom i praktiskt ateljéarbete undervisade jag i sömnads- och mönsterteknik, senare också i mode och modeteckning samt materiallära. Det sistnämnda ämnet utökades med textilkemi då jag tog hand om mellanskolgångna elever. Jag deltog i många omfattande sommarkurser på finska inom olika ämnesområden. Jag arbetade med en likaså omfattande brevkurs från Hermods i modeteckning och reproduktionsteknik inefattande textning. På egen hand läste jag kemins grunder samt textilkemi. Inom det sistnämnda området publicerade jag senare som lärarutbildare rapporten *Textilkunskap*⁴⁸ under överinseende av kollegan, lektorn i fysikens och kemins didaktik, Ole Björkqvist. Jag arbetade också mycket med att producera och dupli-

---

⁴⁸ Lindfors & Björkqvist, 1984.

cera läromateriel i sömnadsteknik, som vi då kallade ”stenciler”. Jag utarbetade också ett graderingssystem för det mönstersystem i beklädnad vi använde vid skolan.

Alla teorier som jag producerade fanns snyggt radade på hyllor i ett materialrum, tillgängliga för alla. Senare har jag tänkt att det här arbetet var ett förstadium till min forsknings- och publiceringsverksamhet vid Åbo Akademi.

Det praktiska arbetet bestod i att ateljémässigt sy kläder, vilket var mycket krävande. Varje termin inleddes med att sy så kallade kursarbeten, det vill säga eleverna sydde olika klädesplagg i olika material åt sig själva. Provingen gjordes av kamraten. Därefter sydde eleverna beställningsarbeten. Människor från staden kunde beställa klädesplagg som från en syateljé. Vi betjänade med andra ord kunder på normalt sätt, eleverna fick träning i regerätt syateljéarbete inklusive kundtjänst. I och för sig var den här typen av verksamhet intressant ur många synvinklar också för läraren. Men det var mycket nervöst och krävande att ta ansvar för de minderåriga elevernas arbete som skulle resultera i alster av ofta dyra tyger som kanske var inköpta utomlands. Vi sydde till exempel många brud- och aftonklänningar, ibland också ytterplagg.

Då jag tänker tillbaka på åren vid yrkesskolan känns det som om jag inte hade varit på rätt plats, trots att skapande arbete i textilmaterial alltid intresserat mig. Jag hade höga betyg från alla utbildningar, men jag var kanske trots allt inte den genuina handarbets- och hantverksmänniska som jag och många andra trodde mig vara. Jag var inte tillfreds. Elevbrist och irriterande yttre omständigheter vid skolan var inte hela orsaken till att jag sökte mig till andra jaktmarker.

Åren vid yrkesskolan var inte bara arbete. Vi hade också mycket nöjen på gång speciellt efter att vi grundat en nationell organisation för svenskspråkiga yrkesskollärare. Det blev många glada, tillika yrkesmässigt givande, kongresser runt om i Finland samt studieresor inom hemlandet, innefattande Åland, samt till dåvarande Leningrad och Island. Jag är tacksam för tiden vid yrkesskolan, den var mycket lärorik, aktiverande och utmanande. Mycket vederkvickande var klassträffen 2005 i Solf/Vasa med min första elevkull från åren 1956–1958. Jag upplevde att de var duktiga och hurtiga människor. Många var företagare.

Mot slutet av tiden vid yrkeskolan inledde jag approbatur- och cum laude studier som senare skulle utmynna i akademiska examina. Alla studier pågick under fritiden. Jag kunde inte ta sommarferierna till hjälp därför att mina insatser behövdes på hemgården i Lappträsk ända fram till att min bror Georg gifte sig år 1973. Allt som allt blev min studiebanan exceptionellt lång, från det jag fyllt 7 år tills att jag disputerade för doktorsgraden som nästan 60-åring.

Yrkesskolvänner för livet

Efter flytten till Österbotten fick jag vänner för livet bland kollegerna vid centralyrkesskolan i Vasa, av vilka Elin Sparv var den första. Trots att hon var 11 år äldre än jag blev hon min umgänges-, skid- och utflyktskamrat framom andra. Vi gick till fots några gånger från Gerby till det idylliska Molnträsket långt inne i skogen och vi deltog åtminstone en gång i 30-kilometers skidloppet i trakterna runt Vasa. Mycket minnesvärda och roliga yrkesskollärarkongresser och studieresor upplevde vi tillsammans. Elin hade även bisarra idéer som till exempel att plötsligt under en kongress på Island föreslå att vi skulle delta i en dagsresa till Grönland. Hon hade upptäckt möjligheten genom en reklamaffisch i Reykjavik. Det blev den mest äventyrliga och intressanta resa jag varit med om. Vi lånade pengar av reskamraterna, vännerna Evert och Saga Brant, och plötsligt satt vi på reguljärflyget från Reykjavik till Kulusuk på Grönland med bland annat en finländsk flygrädd riksdagsman närmast intill. Det var jag som skulle fråga hur långt det var till målet medan planet flög "snett" för att vingarna inte skulle ta i randbergen. Han kunde inte engelska, men jag hade läst mina brevkurser. På Grönland var det intressant att träffa riktiga eskimåer/*inuit*er i deras hemmiljö. Det var sorgligt att märka att den västerländska kulturen bringat folket i olycka genom insmuggling av alkohol. Spritsmugglingen var ganska synlig i närheten av vårt turplan.

*Tre gamla vänner
Saga, Linnéa och
Ulla-Bella.*

Vi flög över isberg på norra Atlanten och kom tillbaka till Reykjavik då avslutningsbanketten närmade sig sitt slut. Vi fick ingen mat vid den tidpunkten, men en lång isländsk riksdagsman bjöd upp mig till dans i den ljusa sommarnatten. Solen gick inte ned överhuvudtaget medan vi var på Island. Jag minns bara ett genomskinligt ljusrött skimmer där ute nattetid.

Vänskapen med Elin fortsatte så länge hon levde, men efter att jag bytt arbetsplats träffades vi mycket sällan. Jag såg henne för sista gången då jag tillsammans med förra yrkeslärarkollegan Ulla-Bella Nyman f. Fogelberg, hälsade på henne i äldreboendet Fylgia i Vasa. Hon var då ganska dement men hennes stora vackra hår var väl kammat. Tack Elin, min goda, trogna och försynta vän.

Av vännerna från yrkesskoltiden hör Ulla-Bella Nyman till dem jag fortfarande har kontakt med. Vi träffas nästan alltid då jag är på besök i Vasa. Hon är numera den enda som vet någonting om mig som yrkeslärare. Vi har mycket att minnas.

Vännerna Elin och Saga tar för sig i yrkesskolans lärarmatsal.

Överhuvudtaget var livet tillsammans med kollegerna vid centralyrkesskolan mycket roligt och avstressande. Ulla-Bella ställde också upp som timlärare under några år då vi behövde specialistkunskande i klädsömnad i lärarutbildningen.

Under mitt akademiska liv har jag några gånger bjudit Ulla-Bella till disputationer och andra högtidliga evenemang vid Åbo Akademi, Vasa. Hon är positivt inställd till mig och mina livsval. Ulla-Bella har följt med mitt liv som lärarutbildare och forskare och är ett välbehövligt stöd för mig i mitt avskalade pensionärliv långt borta från mina kretsar uppe i Vasa. Det var hon som tog initiativet till förtjänsttecknet som Svenska Finlands Folkting beviljade mig efter att jag redan var pensionär.

Med stor saknad och tacksamhet, lyfter jag allra sist fram frisörläraren Saga Brandt, f. Loman. Hon var under 52 år min allra närmaste och käraste vän bland alla goda vänner. Hon uppenbarade sig vid terminens första lärarmöte på centralyrkesskolan hösten 1957. En glad frisk fläkt. Sådan var hon alla år vi hade tillsammans. Hon var mycket aktiv i tjänsten, till en början byggde hon upp frisörutbildningen vid skolan. Hon följde med utvecklingen inom sin bransch och sammanställde teorier som hon till slut skrev ihop till ett kompendium. Utbildningsstyrelsen begärde att få använda kompendiet som läromedel i svenskspråkig

frisörutbildning inom landet. Hon hann också med att ta mellanskolexamen vid sidan om arbetet, var aktiv inom lärarföreningen och sällskapslivet på skolan. Allt detta medan hon pendlade en gång i veckan mellan Vasa och Vexala där hon och maken, yrkesläraren i elteknik vid yrkesskolan i Jakobstad, Evert Brant hade sitt underbara fritidsställe, Andersbo. Det stället var mitt andningshål då jag arbetade som allra hårdast med slöjdpedagogisk forskning. Jag hälsade på Saga och Evert ett par veckoslut under året. Där fick jag arbeta vid den medhavda datorn medan Saga kokade underbar mat och Evert varnade henne för att inte störa *flickon vår – hon arbetar*. Medan Saga och jag var kolleger vid yrkesskolan, alltså fram till 1974 körde vi båda ganska ofta med min bil i ur och skur till Vexala. Saga och Evert var som ett slags föräldrar för mig under alla dessa år.

Efter att jag flyttat till Borgå besökte jag dem alla somrar samt då jag hade program i Vasa. De sista åren, då vännerna redan bodde på ett äldreboende i Jakobstad, reste jag med tåg till Bennäs och bodde på vandrarhem i Jakobstad. Evert dog några månader innan Saga gick bort. Hon ville inte ge Parkinsons sjukdom övertaget. Mycket länge försökte hon undanhålla att hon var sjuk. En gång sa hon till mig att läkarna sagt att hennes sjukdom inte var den nämnda. Jag har funderat att kanske hennes hjärna hade tagit skada av alla gifter i frisörsalongerna där 16 + 16 elever arbetade med kemikalier. Ofta satt hon en stund i lärarrummet då hon enligt egen utsago *"inte kunde andas där nere"*.

Efter Everts begravning följde jag med Saga och några närstående till äldreboendet och då de övriga gästerna avlägsnat sig hade vi ett innerligt samtal vid sängkanten. Saga sa *"Du är min allra bästa vän"* och jag intygade att hon var det samma för mig. Jag lovade hälsa på snart, men gav mig tid först efter att jag lämnat in Rudomboken för granskning tre till fyra månader efter besöket. Jag kom för sent – då låg Saga redan på en bäddavdelning och hon kände inte igen mig. Hon sov eller var i medicindvala nästan hela tiden jag var där. Jag tröstar mig med att jag inte skulle ha orkat med en ytterligare resa alltför snart efter resan till Everts begravning. Jag var gammal och extra svag efter två luftvägsinfektioner med antibiotikakurer. Rudomboken och vännernas bortgång höll på att ta kål också på mig.

Akademisk karriär i sikte

Min sista tid som yrkeslärare under början av 1970-talet präglades av elevbrist inom beklädnadsbranschen. Vi hade hoppats att intresset skulle växa då textilindustrin etablerade sig i Österbotten, men det gick tvärtom. Antagligen kopplade man ihop det trista arbetet vid det löpande bandet med det som lärdes ut i yrkesutbildningen. Beklädnadsteknikutbildningen hade visserligen mer och mer utvecklats mot seriearbete med snabba symaskiner, men huvudmålet var att utbilda

självständigt tänkande och kreativa ateljésömmerskor som skulle kunna starta egna företag. Men elevbristen var ett faktum. Jag kände det faktiskt som om jag misslyckats den sommaren yrkesskolans rektor beordrade mig att värva elever genom att ringa upp familjer där det fanns barn i yrkesskolåldern.

Denna förödmjukelse ledde till att jag aktivt började tänka på att lämna yrkeslärararbetet. Jag inledde akademiska studier inom det öppna universitetet, det vill säga Vasa arbetarinstitut och Korsholms medborgarinstitut. Då jag hade tre aprobaturbetyg, pedagogik (från 1954 som uppdaterades), sociologi och psykologi började jag fundera på kandidatexamen i humanistiska vetenskaper och lärararbete inom den allmänbildande skolan. Min första tanke var att jag skulle bli lärare i finska språket, ett språk som jag lärt mig redan som barn. Jag gick till yrkesrådgivaren som föreslog att jag skulle hoppa på en cum laudekurs i pedagogik som började vid Vasa arbetarinstitut till hösten. Kursen på den nivån arrangerades på grund av att Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi höll på att grundas och av lärarutbildare krävdes minst cum laudebetyg i pedagogik. Jag började studera pedagogik på allvar. Det beslutet har jag aldrig ångrat. I och med detta konfronterades jag med de läroverkslärare som siktade på att bli lärarutbildare. Till en början tyckte jag att de var lite högdragna jämfört med de mera robusta kollegerna vid yrkesskolan. Snart förstod jag att det var fråga om olika skolkulturer och jag tror att jag ganska snabbt kom in i den akademiska atmosfären.

Men beslutet att lämna yrkesutbildningen efter 18 års hårt utvecklingsarbete samt att lämna kära kolleger och elever bakom mig var svårt. Jag beslöt fråga min kollega och trogna vän Elin Sparv. Jag satte henne i bilen och vi körde över isen till min nyförvärvade stuga i Munsmo, Solf. Mitt på Södra Stadsfjärden ställde jag min stora och svåra fråga; skulle jag söka den lediganslagna tjänsten som lektor i textilslöjdens didaktik vid Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi, Vasa? Elin svarade omedelbart: *"Linnéa du skall nog"*. I svaret fanns, utöver själva saken, inbäddat faktorer som hade att göra med förhållandena vid yrkesskolans sömnadsavdelning, det vill säga mobbning, som vi då kallade "mullvadsarbete" och förtal, samt elevbristen som jag nämnde ovan. Min andra kära kollega Ulla-Bella Nyman har ända tills idag stött och högaktat mitt beslut att lämna yrkesskolan. Mina betänkligheter inför bytet av arbetskarriär hade att göra med att jag inte kände till universitetsutbildning och min erfarenhet av handarbetsundervisning i den allmänbildande skolan inskränkte sig till timplärläroarbetet i Åbo i början av 1950-talet.

Väl installerad som lärarutbildare skulle det visa sig att avancerade kunskaper och färdigheter inom en textilbransch, för min del beklädnadsområdet, gick att överföra till andra områden inom det omfattande handarbetsfältet. En didaktiktjänst betyder undervisning i det didaktiska förverkligandet, inte enbart det tekniska utförandet. Under den tid jag undervisade i didaktisk-tekniska kurser i lärarutbildningen

valde jag främst beklädnadsområdet, textilmateriallära och textilkemi. Jag hade också stor nytta av allt arbete jag gjort hemma på gården under krigs- och kristiden då lantbruken ganska långt fungerade som på självhushållningens tid. Jag kände mig ganska säker då jag undervisade i lin- och ullhantering, tvätt och dylikt. Ett talande exempel var undervisning om tvättmedel i textilläroarbete. De studerande blev så intresserade av tvålkokning att de ville pröva på att koka tvål. Vi ställde till med tvålkokning på en kokplatta baktill i klassrummet som lyckades över förväntan.

I det här sammanhanget vill jag säga att min tanke aldrig har varit att ”komma upp mig”. Jag har styrts av ett akut yttre behov och av ett genuint intresse för att bygga upp den akademiska läroutbildningen och den slöjdpedagogiska vetenskapen. Detta grundar sig på att jag alltid önskat att handens arbete skulle få högre status i utbildningssystemet och småningom få en vetenskapsbaserad grund. Gnistan tändes redan under min tid som yrkeslärare då jag märkte att alla ämnen och utbildningsinriktningar inte värderades likvärdigt. Rubriken för min cum laudeuppsats i pedagogik ger en antydning om inriktningen i mitt forskarintresse: *Yrkesvalet efter mellanskola; gymnasium eller yrkesskola*. Just då var det svårt att få elever till vissa linjer inom yrkesutbildningen, en större del av eleverna valde gymnasieutbildning och därmed bättre möjligheter till fortsatta studier.

Då jag sökte lektoratet i textilslöjdens didaktik vid Pedagogiska fakulteten trodde jag att jag skulle undervisa i klassläroarbete där det ingick en grundkurs och en utvidgad kurs i textilslöjd. Jag visste att min kurskamrat vid seminariet i Åbo, Anja Granroth, som hade skött textilkurserna i klassläroarbete vid Ekenäs seminarium, inte skulle flytta till Vasa. Under sommaren besökte jag henne hemma i Tenala och hon informerade mig om textilkurserna. Hon hade använt Grundskolans läroplanskommittés betänkanden I och II som underlag för didaktikundervisningen, främst metodikkurser.⁴⁹ Av Anja fick jag också litteraturförteckningar som seminarielärarna uppmanats att göra upp inför flytten till Vasa. Då jag väl hade tagit itu med läroarbete var listorna till stor nytta liksom också alla goda råd och uppmuntrande ord jag fått av Anja.

Jag visste att ämnesläroarbete i textilslöjd också skulle flytta från Ekenäs till Vasa, men ingen hade talat om att man inte hade inrättat någon lärartjänst för den linjen. Brita Bonn som hade haft hand om den utbildningen vid Ekenäs seminarium gick i pension och flyttade till sin stuga i Malax. Under inskriptionshögtidigheterna den första hösten på väg till kyrkan gick t.f. professor Håkan Andersson, som då var ansvarig för fakulteten, ifatt mig på gatan utanför Wasa Teater. Han frågade om jag också ville ta hand om textilläroarbete med 14 studerande som överflyttats från Ekenäs seminarium. En informell förfrågan om en stor utbildnings-

---

⁴⁹Kommittébetänkande 1970 A 4; Kommittébetänkande 1970 A 5.

angelägenhet. Utan att egentligen veta vad jag gav mig in på svarade jag jakande. Betydelsen och konsekvenserna av det svaret framgår av memoarbokens del II.

Efter 18 år i yrkesskolan flyttade jag över till universitetsvärlden. Det akademiska värvet beskriver jag i bokens del II *Fokus på slöjpedagogik 1974 – 2000*.

Livet som inneboende samt de egna hemmen

Utöver arbetet har mina hem och mina bostadsorter i hög grad format mitt liv. Det första hemmet var naturligtvis mitt föräldrahem. Vi syskon hade ett tryggt hem med föräldrar som älskade och stödde oss så länge de levde. Under rubriken *Föräldrarna och barndomshemmet* beskrev jag kort de första åren i mitt liv. Ekonomiskt hade vi det svårt under hela min barndom och ungdom. Som jag nämnde hade far köpt vår anrika hemgård med lånade pengar och tiderna var svåra redan på 1930-talet för att inte tala om krigs- och kristiden. Men inflationen i samband med kriget gjorde sitt till att vi betalade den sista skulden strax efter kriget. Jag minns mycket väl hur glada vi alla var då vi blev skuldfria. För oss var den tjocka bunten med tusenmarksedlar som far visade upp imponerande. Han klädde sig i bästa kostymen då han reste med tåget till banken i Lovisa för att betala den sista skulden.

Vi var fem barn som skulle få utbildning och på Helgas har det alltid varit knappt om kapital. Knappheten har fortsatt under de följande generationernas tid. Som känt har jordbrukarna i EU-Finland svårt att klara sig ekonomiskt. Äldsta sonen Georg ville inte gå i skola, men fyra av oss studerade och var inneboende i olika städer under åtskilliga år. Det fanns inga studielån på den tiden så vårt uppehälle och boende skulle betalas med mjölklikviden på Helgas. Far Reinhold var mycket olycklig för att det gick åt så mycket pengar, mor Elna gjorde allt för att göra vår skolgång så billig som möjligt.

I och med att jag vände in på lärdomens väg lämnade jag mitt trygga barndomshem. Farbror Emil Lindfors hade sagt att jag får bo i hans familj i Lovisa då jag börjar i mellanskolan i staden. Från och med nu skulle jag ta hand om mig själv ute i stora världen. En rätt krävande uppgift för ett barn som nyss fyllt 13 år. För mig blev det 11 år som inneboende i olika familjer exklusive fyra år med egen ytterdörr.

Sagt och gjort, hösten 1945 tog jag helt ensam tåget till Lovisa och tågade in hos släktingarna på Karlskronabulevarden. Där fanns farbror Emil Lindfors, faster Ragnhild Lindfors och kusinerna Göran, Gretel och Gun-Maj. Fastän jag kände familjen bra allt sedan de bott nära mitt hem i Rudom, kändes det ihåligt att vara i en ny miljö. Jag fick sova med fickorna i deras lilla kammare. Vi åt vid köksbordet invid fönstret mot Karlskronabulevarden. Det var ganska trångt vid bordet, farbror Emil som var över två meter lång och korpulent tog mycket plats.

Jag minns att han satt vid ena bordsändan också då han inte åt. Hemmet var mycket gästvänligt och gästerna satt alltid runt köksbordet. Släktingar och bekanta som kom till staden på ärenden vände in hos familjen och faster Ragnhild bjöd alla på kaffe med dopp. Samtalen som fördes var mycket högljudda, Emil hade den mäktigaste stämman. Här kan jag nämna att Emils och Ragnhilds hus hade träffats av en bomb under kriget, men snabbt byggts upp igen.

Fortsättningskriget hade nyss avslutats och vi levde i efterkrigstidens Finland. Det var stor brist på bland annat mat. Emil hade avtalat med mina föräldrar att hyran och uppehållet för mig skulle betalas med matvaror. Detta blev en tung uppgift också rent fysiskt. Jag skulle bära en fullproppad kappsäck med matvaror i ena handen och en fem liters kanna med mjölk i den andra cirka 1 kilometer längs gatorna i staden varje söndag kväll. Jag såg mamma packa varorna allt medan jag visste att vi hade många munnar att mätta där hemma och det fanns andra behövande omkring oss. Jag dignade under bördan trots att jag var lång till växten, men dock ett barn. Någon enstaka gång kom kusin Göran till undsättning. Jag tror att en delorsak till att jag följande höst flyttades till Ragnhilds mor, tant Möller på Trädgårdsgatan, var att jag inte hämtade tillräckligt med mat. En annan orsak kan ha varit att jag vid ett par tillfällen hade huvudlöss med mig hemifrån. Eller så var det bara inte så trevligt med ett främmande barn i det rätt trångbodda hemmet. Trångboddheten berodde på att ett stort finrum inte var i användning i vardagslag enligt tidens sed.

Tant Möller bodde i ett litet trähus vid Trädgårdsgatan med endast ett rum som var mycket prydligt inrett. Månaderna hos tant Möller var mitt livs tråkigaste. Där hände absolut ingenting och eftersom jag inte läste läxor hemma och ännu inte hade sticksöm med mig vantrivdes jag fruktansvärt. Vantrivseln tog slut då jag efter ett par månader flyttades till farbror Runar Lindfors familj på Östra Tullgatan nära skolan. Orsaken till flyttningen var, om jag minns rätt, att tant Möller inte hade råvaror att koka till mat av. Kanske jag inte längre bar på matkappsäcken och mjölkkanan?

Hos farbror Runar och faster Helga var det mera liv och rörelse på grund av barnen Nils-Erik och Nancy. Men det var ganska fint och högtidligt i hemmet. I familjen talades högsvenska som var främmande för mig trots att jag i skolan lärde mig ett "finare" språk efterhand. Nu hade jag också sticksömmen med mig. Jag minns att vi barn sattes tidigt i säng och jag vaknade på morgonen då de andra ännu sov. Lusten att sticka var så påträngande att jag tog fram sticksömmen och stickade liggande i sängen i mörkret. Arbetet blev svårare då jag stickade en pullover till lille bror Olof i tvåfärgsmönster av hemsponnet garn i grönt och naturvitt. Ullen var av egna får men det grönfärgade garnet kändes hårt. I mörkret lärde jag mig att använda känselsinnet, mönstret hade jag i minnet. Be-

skrivningen till pullovern, som tillhörde filmstjärnan Inga Tidblads son Claes-Håkan Westergren, fanns i en veckotidning. Vistelsen hos Runars familj blev inte heller långvarig. Plötsligt flyttades jag till faster Mandis (Amandas) och farbror Walters familj på Sandrasbacken långt borta från skolan. Jag fick inte veta orsaken till flyttningen förrän jag senare förstod att faster Helga väntade barn, tio år efter det förra barnets födelse. Jag skulle få en ny kusin, Birgitta. Faster Mandi, som hade gift sig som äldre med konditorn, änklungen Walter Sollberger, hade också nyligen fött en kusin till mig, Barbro. Hos faster Mandi och farbror Walter kändes det bra att bo, trots att det hemmet också var trångbott och det fanns en baby i hemmet. Jag sov i finrummet med farbror Walters dotter Maisi. Enda problemet var att faster Mandi varje morgon ville att jag skulle äta en breddfull tallrik med rågmjölgröt. Jag behövde redan då bara lite mat på morgonen. Under den här tiden började jag gå upp i vikt och den lilla övervikten blev bestående långt fram i livet. Numera skyller jag rundheten också på att mina tonsiller några år tidigare hade blivit bortopererade under primitiva förhållanden på Lovisa sjukhus. Jag vet nu att tonsilloperationer nästan alltid skadar sköldkörteln. Jag har för ett antal år sedan fått diagnosen underfunktion i nämnda körtel, vilket bland mycket annat kan orsaka viktproblem.

Jag vet inte om jag skulle ha fått bo kvar hos familjen Sollberger, men vid det här laget hade mina föräldrar fått nog. De började liksom jag själv fundera på om det var något fel på mig. Tillsammans kom vi överens om att fråga Margit och Tor Bergqvist som bodde i ett egnahem i Lovisa. Margit, f. Mäkelä, var bördig i Rudom, maken Tor var målare. Mor Elna och jag reste med tåget till staden och kom hem med positivt besked. Jag stannade resten av skoltiden i Lovisa hos makarna Bergqvist och deras lilla dotter Gudrun och trivdes mycket bra. Margit var så bekymrad över att jag inte läste läxor utan bara stickade att hon tog tåget till Rudom för att informera mina föräldrar om saken, vilket jag nämnde ovan.

På den här tiden hade man inga bekvämligheter, det gällde att skölja av ansiktet i ett tvättfat vid diskbordet och ta sig till utetuppen. För en ung flicka blev det efterhand bekymmersamt med den personliga hygien i en främmande familj. Men ett skönt bastubad där hemma på lördagarna väntade.

Följande inackordering var hos makarna Sågbom, tant Elin och farbror Kalle, på Vattentornsgatan (numera Linnankoskigatan) i Borgå. Jag hade inlett studier vid Borgå Kvinnliga Hemslöjdsskolas sömnadsavdelning som gav grund för handarbetslärarinneutbildningen i Åbo. Jag trivdes bra hos makarna Sågbom och hade deras finrum till mitt förfogande. Lite blyg var jag i deras sällskap. Farbror Kalle hade varit förvaltare på Rudom gård, vilket i våra ögon var en hög post. Makarna hade flyttat till Borgå efter att ha sålt sitt småbruk i Rudom, som de köpt i samband med Rudom gårds försäljning. Nu arbetade farbror Kalle på Hat-

tula såg och tant Elin skötte en allmänbastu i gårdsbyggnaden som de byggt. Farbror Kalle verkade trött då han kom hem cyklande från Hattula och satte sig i gungstolen. Tant Elin såg också trött ut och hon var konstant svettig i ansiktet eftersom hon städade bastun varje timme då badgästerna växlade. Jag tror att de var för gamla för att sadla om. De var innerligt trevliga människor och jag kände mig välkommen i deras hem.

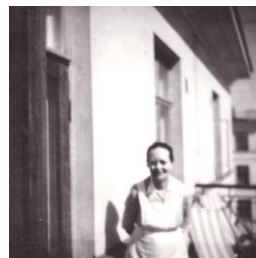
Inackorderingen hos Sågboms är för eviga tider förknippad med en visit hos deras grannar, familjen Gabrielsson. Där bjöds på fylld kaka som var en ovanlig delikatess under efterkrigstiden. Aldrig har jag skämts så mycket som då jag märkte att jag skurit en jättestor kakbit åt mig. Jag var så snål på det goda att jag handlade utan att tänka efter.

Nu hade jag bytt ut stickandet till brevstudier i engelska som jag hade påbörjat under året hemma i Rudom. Jag satt vid bordet i finrummet med verkligt dålig belysning. Jag minns hela tillvaron som mörk och dunkel, men synen fungerade bra under ungdomsåren.

Bores hus på Västra Strandgatan 35 i Åbo. (Foto: Enskilda rättsinnehavare.)

Följande etapp var flytten till Åbo. Som jag nämnde ovan var redan bussresan spännande, jag hade aldrig rest längre än till Helsingfors. Nu åkte jag tillsammans med min studiekamrat Inga Sollberger, g. Franzén, från Askola. Jag hade redan börjat bestyra om rum i Åbo tillsammans med en annan studiekamrat på sömnadsavdelningen i Borgå då Inga ringde och ville ha mig som rumskamrat. Jag fattade snabbt ett rationellt beslut, jag valde att bo med Inga. Hennes familj

*Fotokollage med Borefolk under tiden i Åbo. Upptill från vänster
Inga, Karin, Birgitta. Nedtill från vänster tant Pian, Elsa.*

kände tanterna Henriksson som bodde på sjätte våningen i Bores hus på Västra strandgatan 35 i Åbo. Tanterna var goda vänner och närmaste granne med sjöfartsrådinnan Pian Kramer som oväntat blivit änka. Tant Pian hade klagat på att det var tungt att bo ensam och då hade tanterna Henriksson föreslagit att hon skulle ta inneboende. Inga och jag hyrde den redan utflugna dotterns rum med fönsterförsedd tvättrum och utsikt mot Aura å. Det lilla tjänarinnerummet invid köket uthyrdes åt hemslojdlärlarinnestuderande Karin Weckman från Borgå landskommun. Jag kom att bo fem år hos tant Pian, en mycket fin och lärorik tid. För flickan från landet var herrskapslivet i hemmet nytt och fascinerande. Tant Pians trotjänarinna Elsa, som var nästan stendöv, blev en god vän och anförvant till oss flickor. Hon fick bo i den stora hallen bakom en bokhylla efter att hennes rum hyrts ut åt Karin. Elsa var ofattbart sparsam. Vi fick bland annat bevittna att hon kokade soppa på ett gäddhuvud som vi hade kastat bort. En gång bjöd Elsa mig på de dövas julfest. Jag blev så tagen att jag i 63 år understödde Finlands Dövas Förbund. För en tid sedan skrev jag till förbundet att jag på grund av hög ålder inte längre kan understöda de döva. Förbundet tackade mig skriftligen.

Under min bästa ungdomstid hade jag alltså förmånen att bo magnifikt och umgås med ståndspersoner. Det var bildande att bo i en sådan miljö. Tant Pian bjöd oss ibland på middag tillsammans med tanterna Henriksson i den stora magnifika matsalen med utsikt mot Aura å i väster och Martinsbron i söder. En gång bjöd hon oss på middag tillsammans med sin jurist och ekonomiska rådgivare

som var ungtkarl. Just innan hade vi hört tant Pian skrika i Elsas öra: ”*Kanske det blir parti mellan Harry och någon av flickorna*”. Tant Pian bjöd oss också på utflykt till familjens sommarresidens i det exklusiva villaområdet på Runsala. Då var villan obebodd. Allt detta var helt överväldigande och har sannolikt påverkat mitt liv mera än studielivet i sig. Vi utnyttjade vårt fina ”hem” också i umgänget med studiekamrater, speciellt då tant Pinan var på besök hos sin rikt bortgifta dotter i Tammerfors. Då det till exempel var speedwaytävlingar på ån utanför klev vi genom fönstret i Ingas och mitt rum ut på balkongen, som egentligen hörde till tant Pians stora sovrum. Det kändes bättre än att gå igenom hennes sovrum för att komma ut på balkongen. Elsa var förmodligen solidarisk mot oss för vi fick aldrig bannor för våra företag. Både Inga och Karin hittade sina blivande män under den här tiden.

Då vi var färdiga med studierna vid Handarbetslärarinneseminarieret skaffade vi nya hyresgäster åt tant Pian, vilket för min del visade sig vara dumt. Jag kom att stanna i Åbo ytterligare tre år. Som jag nämnde ovan ordnade föreståndaren för Handarbetslärarinneseminarieret, Margareta Grundström, timlärararbete för mig i Åbo. Tant Pian skaffade en gammal villasäng för mig som placerades i det förra rökrummet, där jag kom att bo i tre år allt medan ryggen tog skada. Ingas och mitt rum togs i besittning av två nya handarbetslärarinnestuderande Gunnel Höglund, g. Nordberg, och Ulla-Maj Lempinen, g. Nyman, senare Dahlqvist. Hemslöjdslärarinnestuderande Birgitta Mitts, g. Forsgren, från Vasa flyttade in i tjänarinnerummet. Det uppstod ett nytt Boregäng. Efter att jag som pensionär flyttade till Borgå har jag haft sporadisk kontakt med Gunnel och Ulla-Maj. Birgitta flyttade tillbaka till hemtrakten efter att hon avlagt sin hemslöjdslärarexamen och vi fortsatte att umgås uppe i Vasa dit jag flyttade 1956. Medan Birgitta ännu bodde i Åbo vistades jag hemma hos hennes föräldrar, skolorådet Ernst August Mitts med makan Anna. De hade nyligen flyttat till farbror Ernst hemgård i Sundom nära Vasa. Birgitta och jag höll ihop ända tills hon på jakt efter arbete i början på 1960-talet flyttade till Bollnäs i Sverige. Till en början hälsade Birgitta på hos mig i Solf tillsammans med sin man Bo Forsgren och efter hans död med sambon Sven Borg. På grund av en olycklig incident på arbetsplatsen blev Birgitta invaliderad och har inte besökt Finland sedan 1987. Hon arbetade under många år på en folkhögskola och därefter gjorde hon sitt livsverk på en skola för gravt utvecklingsstörda, ett arbete som hon trivdes med. Dessutom höll hon kvällskurser i sömnad och vävning i åtskilliga år. Genom alla år har vi haft telefonkontakt. Hösten 2014 besökte jag henne i hennes rymliga och trivsamma hem utanför Bollnäs tillsammans med kusinhustrun Kristina Lindfors. Det blev en enastående visit under vilken vi i våra samtal för det mesta var tillbaka på 1950-talet i Åbo. För både Kristina och mig känns hela resan som en vacker dröm. Vi reste med

Silja Line till Stockholm och därifrån med buss genom ett höstfagert kulturlandskap via Uppsala och Gävle till Bollnäs.

Tillbaka till mitt liv som inneboende. Min följande adress blev Strandgatan 3 i Vasa i den så kallade Backmans gård invid Vasa Ångkvarns stora huskomplex som långt senare skulle bli Academill, Åbo Akademis campus i Vasa. Från mitt fönster hade jag utsikt mot Norra Stadsfjärden, Sandö och Vasklot. Jag blev underhyresgäst hos läraren i huslig ekonomi Greta Wilamo. Rummet var inte särskilt stort men högt i tak. Efter många år som inneboende kändes det rummet lite mera som ett eget hem eftersom jag fick möblera det själv. Möblerna som jag köpte från Asko i Vasa är fortfarande i användning i fritidsstugan, sängen som gästsäng i stadsbostaden. Jag kokade mat på en kokplatta på den djupa fönsterbrädan i rummet tills lukten av rökt svål som jag kokade soppa på blev för mycket för Greta. Jag blev hänvisad till köket.

Hos samma tant i ett mycket större rum hade ekonomie magister Keiju Airamo från Åbo hyrt in sig. Hon var nybliven lärare vid det finska handelsinstitutet och nio år äldre än jag. Vi blev vänner och gick på bio och teater tillsammans. Den här tiden var en fortsättning på den allmänbildning jag hade fått hos tant Pian i Åbo. Men jag tror att Keiju nog diskret noterade att jag inte hade akademisk utbildning. Jag lade märke till att hon hellre umgicks med personer av lite högre rang. Jag tog rent av lite illa upp då vi planerade att gå på teater tillsammans med min kollega vid yrkesskolan Sylvia Silander och en av Keijus vänner. Vänner ställde inte upp, hon hade sagt att min kollega, som hade haft en syateljé staden, var hennes ”entinen ompelija”(tidigare sömmerska). Keiju och jag umgicks inte aktivt efter att jag flyttade över till Åbo Akademi, men hon kom på min doktorsdisputation många år senare utan särskild inbjudan. Då min första släktbok *Kära släkten* som handlade om släkten Lindfors utkommit 2004 hälsade jag på hos Keiju under ett Vasabesök. Hon var imponerad av boken och ringde och tackade. Sedan dess har vi inte haft kontakt.

Mitt nästa kvarter var ett stort rum med eget WC med en liten tvättlavoar och därtill egen ingång från trapphuset. Men fortfarande var jag underhyresgäst. Jag bodde nu mitt i Vasa på Vasaesplanaden 14 i det ärevördiga huset Wasaborg, men jag förstod inte till fullo hur fint jag bodde. Nu räknade jag mig inte längre som egentlig inneboende. De två hyrestanterna var mycket trevliga och bildade gamla vasabor. Då vår far var sjuk och dog fick jag gå in till dem för att telefonera och ta emot samtal. Men, men, jag hade inte badmöjligheter och kvällsmaten tillredde jag fortfarande på en kokplatta på fönsterbrädet. På dagen åt jag välsmakande lunch i lärarnas egen matsal på yrkesskolan som eleverna på hushållsavdelningen hade tillrett.

*Anrika Wasaborg på Vasaesplanaden 14 i Vasa absoluta centrum.
(Foto: Enskilda rättsinnehavare.)*

Efter fyra år i Wasaborg slog jag till och hyrde en nybyggd tvårummare med balkong på Kyrkoesplanaden 7 på lämpligt gångavstånd till Brändö där yrkesskolan var belägen. Bostaden med köket och vardagsrummet på var sin sida om tamburen var inte särskilt vacker. Men den lummiga Kyrkoesplanaden utanför trivdes jag med. Som nästan 30-åring hade jag nu äntligen ett eget badrum och ett eget kök.

Det blev ytterligare några års vandringar över den blåsiga Brändö bro. Men jag var vintertid klädd i en vacker, stor och tung minkpäls. Ungefär samtidigt byggde min kollega vid Yrkesskolan, goda långvariga vännen Elin Sparv, ett egnehemshus på en tomt hon ärvt från hemgården i Vasa Gerby. Elin lovade mig en tomt som hon ägde mitt emot hennes egen och jag planerade att bygga där, endast sex kilometer från Vasa centrum. Jag hade aldrig trivts helt och fullt med att bo i en stad trots att jag större delen av mitt liv hade varit stadsbo. Samtidigt uppmuntrade min andra kollega och långvariga vän Ulla-Bella Nyman mig att köpa en egen aktiebostad i ett höghus vid Brändö sund med fin havsutsikt helt nära yrkesskolan. Jag gick in för det sistnämnda alternativet och flyttade till Brändö 1966. Tanken var att eventuellt senare flytta ut till landet. Brändölägenheten var verkligen vacker och trivsamt med utsikt mot Brändö sund, Smulterö och Kråkfjärden. Längre bort över talltopparna syntes Sverigebåtarna på väg till eller

från Vasklot hamn. Nu ämnade jag bli en fin stadsfröken. Jag lät eleverna i yrkesskolan se ett hemmaplagg med lång kjol. Mor Elna hade alltid tyckt illa om att jag hemmavid klädde mig i gamla uttjänta kläder. Den här "fina" tiden varade emellertid inte länge.

På balkongen till mitt hem på Sundsgatan 9–11 i Brändö, Vasa.

Efter några år tog jag körkort och köpte en begagnad bil av märket Opel Kadett. Då började jag känna att jag kunde ha ett fritidshus på landet. Jag inspirerades också av att syster Elisabeth köpt ett torp i sin hemkommun Kimito. Jag började läsa bostadsannonser i Vasabladet och fastnade för en annons där det stod ”*Villa med tre rum och kök till salu i Munsmo hamn.*” Jag tog min trogna vän, frisörläraren vid Yrkesskolan, Saga Brandt med mig och vi styrde en kväll min träningskörning mot den adressen. Innan dess hade jag frågat mina elever om var Munsmo hamn fanns och jag räknade ut att platsen låg vid allmän väg men på sidan om allfartsvägen. Vi skrattade under hela körningen åt Sagas kommentarer om hus som kunde ha varit det vi sökte. Efter att ha frågat en blivande granne hittade vi fram. Huset såg så fint ut att Saga inte hade kunnat tro att det var till salu. Skrattet tystnade definitivt då vi hittade en fantastisk gammal äppelträdgård bakom huset. Huset var omgivet av en mossbevuxen stenvägg och en lång rad gamla björkar längs vägen utanför. Den fastigheten Sund RNr 1:24 och senare en tilläggstomt Sund II RNr 1:43 blev min kära hemvist i 28 år, det vill säga tills jag flyttade närmare släktingarna i södra Finland år 2000.

*Gamla Munsmohemmet
från gårdssidan.*

*Gamla Munsmohemmet från
skogssidan.*

Nya Munsmohemmet.

Köpet av Munsmofastigheten var det bästa jag gjort i hela mitt liv. Jag hade fått ett hem i en miljö med historisk bondekultur och vacker strandnatur fastän huset stod en bit från

stranden. Den närbelägna igenvuxna Södra Stadsfjärden gav en känsla av att jag bodde i skärgården. Att till exempel vakna tidigt under vårmorgnar till ljudet av hundratals flyttsvanar var oerhört vederkvickande. Då jag trött efter arbetsfyllda dagar vände in på gårdsplanen brukade jag tänka att Munsmogården svek mig aldrig.

I Munsmo upplevde jag en vacker sommarnatt i vänners lag höjdpunkten av min livsdröm som dock aldrig kunde uppfyllas. Endast en nödvuxen rönn vid vägen påminner mig om den bevarade och besvarade livsdrömmen som har gett mig styrka och trygghet i livet. Jag gifte mig med vetenskapen, som grannen och vännen Margit Holm uttryckte saken.

Huset jag köpte var det tredje på tomten. Allra först hade där funnits ett stockhus som revs för att ge plats för ett nytt hus som efter kriget kom att ägas av en dotter till paret som byggde huset. Hon hade som helt liten blivit föräldralös då modern dött och fadern stupat i kriget. Dottern gifte sig sedermera till Sundom och tog huset med sig. Det hus som Saga tyckte att var fint stod på stenfoten till det flyttade huset och var i själva verket uselt byggt av brädstumpar till fritidshus. Men huset var mycket trivsamt, intressant och lite annorlunda. Jag började genast renovera, måla och tapetsera. Jag lät installera eluppvärmning i köket och i två små kamrar och sätta in en gammal Högfors vedspis i hörnet där oljekaminen hade stått. I det stora vardagsrummet, som jag inte höll uppvärmt under vintern, fanns en vacker öppen spis. På gården fanns en enkel bastu, minimalt vedliger samt en utetupp. Allt fungerade, speciellt efter att jag tog in kommunalt vatten.

Meningen var att Munsmohuset skulle bli mitt fritidshem. Men redan den första hösten då jag börjat åka ut på kvällarna för att renovera stannade jag över nat-

ten. Så småningom flyttade jag bohag dit och blev hemmastadd. Åtskilliga söndagskvällar packade jag för att stanna i staden under veckan, men jag körde alltid tillbaka senast tisdag kväll. Jag flyttade också tvättmaskinen till stugan och lite senare bytte jag postadress och blev Korsholmsbo. Jag isolerade golven provisoriskt underifrån källaren och livet gick vidare. Bostaden på Brändö behöll jag i den händelse att jag skulle bli sjuk. Utebastu och utetupp skulle då inte motsvara behoven. Efter tio år då magisterexamen var avklarad satte jag igång med att bygga ett helt nytt hus. Min sorg var stor då det gamla kära huset måste rivras för att ge plats för det nya som blev klart hösten 1982. Det nya hemmet var helt bra och fungerande, men jag kommer alltid att sörja det gamla trivsamma huset. Jag hyrde nu ut bostaden i staden, som jag sålde först efter att jag flyttat till Borgå.

I det nya hemmet fortsatte jag med min stora hobby – stickning.

Under hela pensionärstiden i Borgå har jag haft kontakt med de nya ägarna till hemmet i Munsmo, prostparet Ingmar och Gunnevi Weckström. Nästan varje gång jag har besökt Vasa har jag tillsammans med goda vännen och grannen i den förra hembyn, Margit Holm, varit på mycket trevliga visiter hos Weckströms. Nyligen har makarna sålt Munsmohemmet som blev för tungt för dem att sköta. Ytterligare en epok i mitt liv har kommit till sin ände.

Det följande flyttlässet gick till hemtrakterna i Östra Nyland efter att min hälsa börjat vackla. Jag ville bo närmare mina släktingar. Ännu i dag funderar jag om beslutet var rätt. I och med flytten lämnade jag det liv som jag hade byggt upp under mitt yrkesverksamma liv. Speciellt mycket saknar jag universitetslivet och arbetskamraterna, trots att jag rätt ofta reser till Vasa på akademiska evenemang där jag träffar kolleger och vänner. I Österbotten kände jag mig hemma och alla viste vem jag är. Under pensionärstiden har jag haft sporadisk kontakt med kolleger vid Helsingfors universitet och umgänget med dem har i viss grad kompenserat mitt gamla liv. Detta betyder inte att jag skulle vantrivas i mitt barnoms- och ungdomsland i Östra Nyland bland kära släktingar och vänner. Jag

fick också ett rikt pensionärliv, speciellt genom släkt- och bygdeforskningen. Men det är ett annorlunda liv, ett liv som inte ger den förståelsefulla samhörighetskänsla jag skulle behöva.

Medan vår mor Elna levde och några år efter hennes död bodde jag under alla längre ledigheter i föräldrahemmet Helgas i Lappträsk. Min bror Georg och svägerskan Irma fick redan under mors tid en stor familj. Deras barn Pirkko, Johan, Pekka och Leena brukar jag skämtsamt kalla mina barnbarn. Mitt liv skulle vara mycket fattigare utan den familjen. Alla jular, utom en hos syster Elisabeth i Kimito, har jag firat i mitt föräldrahem så att säga. Vi följde finstämda traditioner med bondmat, julgran från egen skog och i ungdomen körde vi med häst och släde till julottan. Ända tills Georgs och Irmas pensionärshus blev färdigbyggt samlades vi i det gamla hemmet på Helgas. Numera firar vi jul i Georgs och Irmas pensionärshem Rönnbacka en halv kilometer ifrån.

År 1987 köpte jag fastigheten Vanhala i Rudom helt nära Helgas med en intressant historia. Då far köpte stomdelen av det forna frälsehemmanet Helgas blev sytningsänkan Anna Helgas kvar i byn. Hon byggde ett ståtligt hus med

Mitt Vanhala i hembyn Rudom i Lappträsk.

mansardtak på en vacker tomt helt nära sitt gamla hem. Fastigheten fick namnet Vanhala och Anna flyttade in med sin ogifte son Evert Helgas. Det huset brann år 1955 så illa att endast stockväggarna blev kvar. Evert byggde upp huset med försäkringspengarna. Men mansardtaget försvann på den vägen, vilket jag sörjer

över nu när huset är mitt fritidshem. Också Vanhalalivet präglades till en början av renoveringsarbete. Efter att jag köpt huset gjorde jag mindre reparationer men åren 1993–1994 genomfördes en omfattande renovering både inom- och utomhus. Samtidigt tillbyggdes huset med bastu, WC och förråd. På grund av att jag var tyngd av forskning också sommartid kunde jag inte delta nämnvärt i renoveringsarbetet. Jag har bror Georg och svägerskan Irma, samt under ett par somrar också deras söner Johan och Pekka, att tacka för att jag fick ett trivsamt och funktionerande hem i min älskade hemby.

Utvändigt är huset numera vitmålat med blå fönsterbågar. Interiören är mycket luftig, nätt och trivsam. Också det hemmet blev kärt, men det motsvarar inte hemmet i Österbotten med stranddoft och flyttande svanar på våarna. Tidigare då orken ännu räckte till vistades jag i fritidshemmet, utom under somrarna, också under jul- och sportlov. Numera bor jag stadigvarande i Borgå under vintermånaderna och i Rudom under sommarmånaderna. På Vanhala har jag fortfarande ett minimalt trädgårdsland, mitt odlarintresse har jag burit med mig i över sjuttio år.

Redan innan jag flyttade från Österbotten köpte jag en vacker aktielägenhet i Borgå vid Strandgatan 9 invid Borgå å där jag nu bor under vintermånaderna. Något av strandlivet och närheten till naturen finns också i Borgå, vilket gör att jag trivs relativt bra. Jag har ett lugnt sovrum mot Stapelgatan, ett rymligt vardagsrum med djup balkong och ett arbetsrum mot den vackra innergården med frodiga planteringar. Här har jag arbetat med forskning i 17 år.

IV. TILLBAKA HEM – FORSKNING OCH PENSIONÄRSLIV

Hur det nya livet började

Då jag som pensionär flyttade söderut var jag utarbetad, trött och redan sjuk. Jag ämnade leva stillsamt och hålla en låg profil efter det intensiva universitetslivet i Vasa och på arenor runt om i Norden samt två arbetsresor till Kuba. Men det visade sig att också här blev livet proppfullt efter att jag under ett år samlat lite krafter och installerat mig. Andra året i Borgå inledde jag forskning inom mitt eget vetenskapsområde – slöjdpedagogik. Jag tog itu med forskningsuppgiften att söka svar på hur det kom sig att slöjdarterna i den grundläggande utbildningen fortfarande lever kvar och mår relativt bra utan att under de första hundra åren ha varit representerade vid universiteten såsom övriga skolämnen. Jag inledde med att studera och analysera gamla pedagogikböcker och fann att Uno Cygnæus, vår folkskolas fader, och hans gelikar ute i Europa samt de finländska professorerna i pedagogik alltid förespråkade mångsidig utveckling av barnet genom skolslöjd och andra så kallade praktiska ämnen. Tyvärr tyckte inte mitt svaga hjärta om att jag bedrev krävande vetenskapsteoretisk/filosofisk forskning sittande böjd framför datorn. Sanningen att säga led jag också av en viss forskartrötthet efter de intensiva åren i Vasa. Det är krävande att som pensionär forska på professorsnivån. Jag sände materialet till efterträdaren vid Åbo Akademi, Vasa, Christina Nygren-Landgårds.⁵⁰ Jag var väl medveten om att det skulle ta lång tid innan någon skulle fortsätta där jag slutade. Men Christina har fört saken vidare i olika tal och föreläsningar.

Mitt lugna pensionärs liv tog slut då jag helt oväntat gled in på släkt- och bygdeforskningens väg. Jag råkade nämligen i lokalradion höra om släktforskkurser i Borgå. Sommaren innan hade jag stött på en intressant artikel i tidningen Östra Nyland om torvbrytning i Röjsjö mossen i Pernå där våra släktingar, generalmajor Jakob Julius af Lindfors och hans bror löjtnant Henrik Lindfors, hade varit förgrundsfigurer. Då beslöt jag att ta mera exakt reda ut hur bröderna var släkt med oss. Vi hade hört äldre släktingar berätta om den adlade släktingen och hans familj. Nu var tiden mogen för närmare utredningar.

---

⁵⁰ Lindfors. 2002.

Släkt- och bygdeforskning på gamla dagar

Jag hade absolut inte avsett att göra en karriär inom släkt- och bygdeforskningen, men de första intressanta upptäckterna på nätet om generalmajor Jakob Julius af Lindfors och hans svärson Gösta Mittag-Leffler förde mig vidare. Allra först tvingade jag in mig in på en fullbokad föreläsning i släktforskning på Borgå stadsbibliotek. Där träffade jag medlemmar i ortens nybildade släktforskarförening. Jag var på nytt involverad i forskning, dock av lättare art än min tidigare slöjdpedagogiska grundforskning.

Nu fick jag med Borgå som centralort kontakt med vetenskapliga miljöer såsom Finlands Riksarkiv, andra arkiv i Helsingfors och runt om i trakten samt bibliotek. Vid det här laget har jag publicerat nio volymer på tre språk inom släkt- och bygdeforskningen. Min första släktbok, *Kära släkten*, handlar om min fars släkt, den Lindforska släkten, med stort utrymme för nämnda generalmajor Jakob Julius af Lindfors. Boken om hembyn Rudom är en omfattande bygdehistorik som också utkom på finska. De övriga volymerna handlar främst om mors släkt, men i den allra sista, mycket arbetsdryga men intressanta forskningen, kom jag tillbaka till vår farmors släkt, smedsläkten Berg som invandrat från Tyskland till Fagervik Bruk i Ingå på 1650-talet. (Se *Övriga skrifter* i min CV som hittas på Åbo Akademi, Vasa hemsida på nätet.)⁵¹

Pärmen till min första släktbok Kära släkten.

Även den här karriären krävde mycket arbete. Jag var 70 år gammal då jag började och arbetet har naturligtvis löpt långsammare än under min aktiva tid som lärar- och forskarutbildare. Såsom tidigare i livet har det varit svårt att förklara varför min tid inte heller nu räcker till, men mitt intresse har inte försvagats. Den första perioden vistades jag ofta en gång per vecka på Riksarkivet i Helsingfors. Där trivdes jag mycket bra tillsammans med en stor mängd gråhåriga släktforskare/forskare, bland dem kända professorer med egna forskarrum. Jag var nära att gå fram och hälsa på ”kändisar” från TV:n, såsom tidigare utrikesminister Erkki Tuomioja, då han vistades på arkivet under den tid han arbetade med boken om sin mormor Hella Wuolijoki. Det blev runda dagar med lunch och kaffe i det

---

⁵¹ Lindfors, 2015a, 2015b.

trevliga kaféet i översta våningen med utsikt över centrala Helsingfors. Jag trivdes mycket bra i denna forskningsmiljö med nödig apparatur, alla tänkbara handlingar från flera hundra år tillbaka, två stora forskningssalar med ett jättestort ärevärdigt bibliotek. I den gamla salen filmas ofta betydelsefulla intervjuer med bland annat presidenter. Numera finns mycket arkivmaterial digitaliserat och tillgängligt på nätet.

Stor tillfredsställelse har jag också fått av besöken i andra exklusiva kvarter i Kronohagen i närheten av domkyrkan och senatstorget; Genealogiska samfundet i Finland på Elisabetsgatan samt Brages pressarkiv, Litteratursällskapet och Riddarhuset, alla på Riddaregatan. Dessa studiebesök var mycket givande och betydelsefulla för mig och min släktforskning. Jag har skrivit om dessa upplevelser i *Kära släkten* boken. Viktiga forskningsmiljöer på närmare håll var framför allt huvudbiblioteket i Borgå samt olika arkiv runt om i Östra Nyland, speciellt kyrkoherdeämbetet och kommunarkivet i Lapträsk. Överallt har jag stött på kunnig och vänlig personal. Vid dessa besök kom jag i kontakt med folket i hemtrakterna vilket jag upplevde som mycket berikande. Borgåbiblioteket blev senare ett bra supplement till Riksarkivets forskningssalar. Där har jag ätit många luncher med kaffe som efterrätt som gett mig krafter att fortsätta med arbetet.

Jag har också träffat och/eller haft annan kontakt med otaliga släktingar och andra involverade i hemlandet och utomlands. Många finns fortfarande i mitt liv, speciellt på nätet. Jag är tacksam för att jag också som pensionär fått leva ett rikt liv. Jag har en stor släkt, vänkretsen är fortfarande stor på grund av forskningen samt genom att jag har studerat och arbetat på flera orter. Jag har två långvariga arbetsplatser, två hembyar, samt min nuvarande hemort Borgå.

I samband med släktforskningen har jag fått nya vänner. Här vill jag nämna släktforskaren Gunnar Backman med hustru Gun-Britt Backman som bor rakt under mig på Strandgatan 9 i Borgå samt släktforskarparet Gun Nyström och Kurt Ahlberg som bor i granntreppen. Det är uppiggande och tryggt att ha goda vänner i grannskapet. Gunnevi Andersson på Vessölandet utanför Borgå hör också till släktforskarvännerna.

Andra vänner som hör ihop med släktforskningen är sjöfartsforskaren Maria Enckell och diplomingenjör Bertil af Enehjelm. Maria träffade jag då jag forskade om släkten Lindfors i början av 2000-talet och genom åren har vi utbytt information. Av Maria har jag fått intressanta handlingar gällande bland annat koferdikaptens Fredrik Lindfors, bror till generalmajor Julius af Lindfors som jag presenterade ovan. Kaptenen och hans maka hade ett intressant liv i den ryska handelsflottan. De bodde bland annat i Sitka i Alaska och i Baku i Azerbajdjan.⁵²

---

⁵² Enckell, 2013.

Bertil af Enehielm gjorde jag bekantskap med i samband med författandet av Rudomboken. Han visade genast intresse för min forskning och han har försett mig med material. Han representerade tillsammans med maken, nu avlidna Berit af Enehielm, Rudomadeln vid medieträffen på Rudom gård i samband med utgivningen av nämnda bok. Min bror Olof körde oss runt i byn, vi stannade vid karaktärsbyggnaden på släkten af Enehielm tidigare herrgård. Vi intog förfriskningar i mitt fritidshem i byn och pratade en stund om tidigare släktled. För en tid sedan fick jag ta del av Bertils memoarer.

En senare tiders släktforskarvän är Magnus Pettersson vars anmoder på mödernet, Engla Lindfors, kom från Lurens i Pernå. Hon var syster till vår farfars mor Anna Christina Lindfors och således också kusin till släktens stora son Julius af Lindfors som jag presenterade ovan. Magnus släktkrönika med tillhörande tidsskildring handlar om farfadern John Pettersson, född i Pernå 1868, och farmoderns Alma Weber, född i Estland 1889 med släktingar i Tyskland. Farfadern John verkade i början av 1900-talet som brännstovvsdirektör i Pernå och som badhusintendent och bokhandlare i Lovisa. Farmodern Alma Pettersson gjorde sig bland annat känd som elevhemsföreståndare i Lovisa.

På gamla dagar har jag dessutom fått en yngre vän här i Borgå, tradenom/VD Maj-Lis Siren, 46. Hon är inte släktforskare men hon kan allt nytt inom It-branschen som är synnerligen aktuellt i forsknings- och publiceringssammanhang. Vi träffades i Sonerabutiken i Borgå för några år sedan, hon erbjöd skjuts till Gigantti där de skulle sätta in simkortet i min nyinköpta smarttelefon. Vi fann strax att vi trots ålderskillnaden har mycket gemensamt. Vänskapen fortsätter och vi träffas då och då i samband med dator- och butiksbestyr eller annars bara för pratstunder över en kopp kaffe eller en lunch. Det har redan blivit tradition att hon tillsammans med sin man Jari Eskola kör mitt flyttlass till fritidsstugan i Lapträsk den första maj.

Translator Brita Löflund från Åbo som översatte till finska min bok om hembyn – Rudomboken – blev en god e-postvän. Jag är tacksam för att hon ville språkgranska min memoarbok samt för uppbyggliga kommentarer under arbetets gång. Eftersom texten lever tills den gått till tryckeriet tar jag det slutliga ansvaret för bokens språkdräkt.

Publikationer och medieträffar

Genom publikationerna med påföljande mediepådrag har jag fått mycket synlighet, det som jag ville undvika vid flytten till hemtrakterna. Men, jag har haft alldeles fantastiska upplevelser som kunde ge anledning till en skild publikation. Medieträffarna blev verkligen belönande och upplyftande. Den första var presentationen av boken *Kära släkten* på vår anmoders hemgård Lurens i Pernå som jag

höll tillsammans med min kära kusin Tage Lindfors hösten 2004. Tage presenterade sin blivande doktorsavhandling om släkten Lindfors store son Jakob Julius af Lindfors. Till min stora sorg avled Tage innan avhandlingen var färdig. Kusinustrun Kristina Lindfors hade hand om kaffebjudningen för pressen i Löjtnantsgårdens trevliga vardagsrum. Alla östnyländska tidningshus var representerade. Hufvudstadsbladets reporter besökte mig hemma i Borgå. Tages anförande var trevligt och belysande och även jag försökte ge en intressant bild av släkterna från Lurens i Hardom och Teiras i Hopom som jag skrivit om i denna min första bok i släktforskningsgenren.⁵³ Stämningen vid kaffebordet var gemytlig och artiklarna i tidningarna gav en positiv bild av släktboken och Lurensträffen.

Följande medieträff var på herrgården i min hemby Rudom då jag släppte mitt största verk som pensionär, det vill säga boken *Rudom: Gårdar människor och livsmönster under 500 år*. Ägarna till den kulturhistoriskt värdefulla Rudom gård, Kari och Marja Hirvonen, stod för Medieträffen. Eftersom Rudomboken samtidigt också utkom på finska hade jag bjudit in både finsk- och svenskspråkiga medier. Dessutom hade jag kallat in representanter för såväl byns tidigare befolkningsgrupper samt nu levande innevånare. Bland gästerna fanns bland annat diplomingenjör Bertil af Enehielm som representant för byns tidigare adelssläkter, Helmi Jaatinen, då nästan 100 år gammal, Leevi Hyvönen och gårdens nuvarande ägare/värd för evenemanget nämnda Kari Hirvonen som representanter för karelarepoken i gårdens historia. Med på den trevliga bjudningen fanns också några nuvarande innevånare, såväl lantbrukare som fritidsbosatta och pensionärer. Jag hade också bjudit in medhjälpare i forskningsprocessen. En viktig gäst på träffen var professor emeritus Reijo Pajamo som representerade Sortavala säätiö, den mest betydande finansiären för bokprojektet. Alla tillsammans var vi en stor grupp, gästerna var engagerade och stämningen gemytlig. (Se inbjudan till träffen på nästa uppslag.)

Senare samma höst inbjöds jag att presentera Rudomboken på *Bokkaféet* i Lovisa som arrangeras av Lovisa Medborgarinstitut. Utmärkt intervjuare var Thomas Rosenberg, känd sociolog och skriftsällare på orten. Lite senare följde ytterligare två presentationer, det vill säga välbesökta sammankomster med Borgånejdens Släkt- och Bygdeforskare r.f. och Lovisanejdens släktforskare r.f. Jag var också inbjuden till den finska församlingens i Lappträsk läsmöte hos Pekka Puranen samt till en sammankomst med andra bygdeforskare på Lappträsk bibliotek för en kort presentation av Rudomboken.

---

⁵³ Lindfors, 2004.

INBJUDAN TILL MEDIETRÄFF VID UTGIVNING AV RUDOMBOKEN

20.8.2009 kl. 12-13.30

KUTSU RUTUMI-KIRJAN JULKAISUTILAISUUTEEN

20.8.2009 klo 12-13.30

Rudom gård/Rutuminkartano

Kaffeservering

Presentation och diskussion;
Byahistorik på två språk (400 s.)

RUDOM

*Gårdar, människor och livsmönster
under 500 år*

Besöksadress: Hasselblattsvägen 5B
Rudom, Lappträsk

Arrangörer: Linnéa Lindfors
Marja och Kari Hirvonen
Tfn 040-5236865
www.rutuminkartano.fi

FÅR PUBLICERAS 21.8.-09

Medier/Mediat

- Östra Nyland - Kotka Nyheter
- Borgåbladet
- Hufvudstadsbladet

- Loviisan sanomat
- Sanomalehti Uusimaa
- Vartti Itä-Uusimaa
- Kouvolan Sanomat
- Karjala-lehti

- Yle Radio Vega Östnyland
- Yle Radio Itä-Uusimaa

Sakkunniga svarar på frågor:

Asiantuntijat vastaavat kysymyksiin:

- translator/kääntäjä Brita Löflund, Åbo/Turku;
- sagesmännen/kertojat Helmi Jaatinen (ensimmäisen polven siirtokarjalainen), Anders Henriksson, Harry Forsström, Georg Lindfors;
- professor/professori emeritus, Reijo Pajamo, Sortavala-säätiö, Helsingfors/Helsinki;

Kabvitarjoilua

Esittely ja keskustelu;
Kyähistorikki kahdella kielellä (400 s.)

RUTUMI

*Taloja, ihmisiä ja elämää
500 vuoden aikana*

Käyntiosoite: Hasselblattintie 5B
Rutumi, Lapinjärvi

Järjestäjät: Linnéa Lindfors
Marja ja Kari Hirvonen
Puh. 040-5236865
www.rutuminkartano.fi

JULKAISUVAPAA 21.8.-09

- diplomingenjör/diplomi-insinööri, Bertil af Enehielm, den forna rudomadels representant/entisen rutumilaisaateliston edustaja, Helsingfors/Helsinki;
- agrolog/agrologi Raimo Hyppönen, ”EU-lantbrukare”, tredje generationens karelarättling/”EU-maanviljelijä”, kolmannen polven siirtokarjalainen;
- lantbrukstekniker/maatalousteknikko Gunnar Enqvist, ”EU-lantbrukare”, musiker, kulturarbetare /”EU-maanviljelijä”, musikko, kulttuurityöntekijä;
- lantbrukstekniker/maatalousteknikko Pekka Lindfors, ”EU-lantbrukare/EU-maanviljelijä”;
- lantbrukare/maanviljelijä Leevi Hyvönen, andra generationens karelarättling/toisen polven siirtokarjalainen;
- inköpsansvarig/hankintavastaava Mikko Juusti, fritidsboende/vapaa-ajanasukas;
- dipl.ekon. Olof Lindfors, uppvuxen i byn/kasvanut kylässä;
- kulturarbetarna/kulttuurityöntekijät Helge och/ja Eva Rosas, Lappträsk Hembygdsförening r.f.

VÄLKOMMEN

TERVETULOA

Inbjudan till medieträffen på Rudom gård 2009.

Gäster på medieträffen 2009. Sittande från vänster: Harry Forsström, kulturaktiva Eva och Helge Rosas som granskat och korrekturläst Rudomboken samt Anders Henriksson.

Cirkeln runt Rudomprojektet slöts i och med presentation av boken på Lovisa Lärdomsskolas elevförbunds sommarfest på Rudom gård 15 augusti 2015. De östnyländska gästerna var mycket intresserade och de ställde relevanta frågor. Några köpte till och med boken, vars svenska upplaga är på upphällningen. Jag gjorde min presentation genom att berätta om vilka som var bjudna till den stora medieträffen sex år tidigare. På det sättet fick jag på ett intressant sätt fram bokens innehåll, allt från den forna Rudomadeln, tidigare statarbefolkning, de som hade kämpat för fosterlandet under våra krig, karelarbefolkningen som köpte gården på 1940-talet samt tidigare husbönder, nuvarande EU-odlare och fritidsbosatta.

Så sent som i december 2015 uppmärksammades Rudomboken än en gång. Studeranden vid Kommunal- och Socialhögskolan vid Helsingfors universitet, Sofia Strömgård, skrev som kursprestation en utmärkt artikel om bombplanskraschen i Rudomskogen 1941 med utgångspunkt i boken. Artikeln publicerades i tidningen Östnyland.⁵⁴

Hösten 2010 arrangerade jag en medieträff på ungdomsföreningshuset Midgård i Ingermansby, Lappträsk med hjälp av kulturaktiva Albert och Marita Johansson. Där presenterade jag publikationen *Facklan*, en sammanställning av artiklar i Ingermansby–Rudom Ungdomsförenings tidskrift med samma namn inklusive presentation av föreningen.⁵⁵

Medieträffarna och presentationerna gav mycket värdefulla minnen som jag omhuldar i mitt hjärta på ålderns höst.

---

⁵⁴ Östnyland 31.12.2015.

⁵⁵ Lindfors, 2010.

DEL II
FOKUS PÅ SLÖJDPEDAGOGIK
1974–2000

V. I SLÖJDPEDAGOGIKENS TJÄNST

Ny karriär med fortsatta studier – min position i universitetsvärlden

Då jag hösten 1974 bytte ut tjänsten som yrkesutbildare till att bli lärarutbildare vid Åbo Akademi, Vasa, blev det bråttom att få examen i humanistiska vetenskaper klar. Jag var då inne på slutrakan, endast en andra proseminarieuppsats och ett språkprov saknades. Under det första året som lärarutbildare klarade jag av nämnda prestationer och blev behörig för lektoratet i textilslöjdens didaktik i lägre löneklass vid Åbo Akademis pedagogiska fakultet.

Ansvaret för en akademisk textilläroinbildning kräver naturligtvis hög akademisk kompetens. Senare blev det också aktuellt att bygga upp ett huvudämne för ifrågavarande utbildning. Vid drygt 40 års ålder fortsatte jag med studier för magistergraden vid sidan om arbetet. Det fanns ingen yngre kollega som skulle ha kunnat göra sig behörig för akademiska undervisningsuppgifter. Jag läste, tenderade och avlade laudaturvitsord i pedagogik och textillära (senare slöjdvetskap) allt medan jag byggde upp utbildningarna för ämneslärare i slöjdarterna och slöjden i klasslärarutbildningen tillsammans med kollegan i tekniska slöjdens didaktik Olof Åström. Avhandlingen pro gradu kom till och jag avlade filosofie kandidatexamen (magistergrad) med pedagogik som huvudämne 1981. Behovet av en högre befattning inom slöjdarterna var akut. Jag fortsatte som ensamvarg med studier för licentiatexamen och blev filosofie licentiat 1988 med sammanlagt 10 akademiska betyg, det vill säga laudatur i pedagogik och textillära, cum laude approbatur i sociologi, approbatur i psykologi och statskunskap. Jag valde alltså att studera textillära vid Helsingfors universitet, vilket betydde att jag vistades i Helsingfors minst en veckodag i över två års tid. Först måste jag komplettera min gamla handarbetslärarinneexamen från 1953 genom att tentera några böcker. Nu följde intressanta laudaturstudier i det nya universitetsämnet textillära. För mig var det mycket givande och på alla sätt värdefullt att vistas vid den anrika textilläroinbildningen i Helsingfors och komma i nära kontakt med kollegerna där. Studierna gav naturligtvis fördjupad insyn i det ämne som ursprungligen var mitt undervisningsämne. Jag tenderade böcker inom olika delområden, deltog i laborationer och skrev laudaturavhandlingen *Formgivning i textilslöjd. Teoretisk-didaktisk orienteringsgrund*, som jag presenterar längre fram.

Vid den här tiden arbetade vi för andra gången med att få en högre befattning inom slöjdområdet vid vårt universitet. Efter många om och men inrättades slutligen vid Pedagogiska fakulteten en biträdande professorstjänst i pedagogik, företrädesvis slöjdpedagogik 1991, tolv år efter att slöjdläroinbildningarna akademi-

serats. Då var jag ännu inte helt behörig för tjänsten. Jag disputerade för doktorsgraden 1992 men hade innan dess publicerat ett antal vetenskapliga rapporter. Jag utnämndes till biträdande professor år 1993. Behörigheten hade jag vunnit genom att bland annat bygga upp slöjdpedagogiska teorier redan innan jag disputerade. Jag hade inte personliga mål i sikte, jag arbetade för slöjdämnets utveckling på universitetsnivå – på riktigt.

Den akademiserade lärarutbildningen tar form

Didaktisk slöjd i klass- och ämneslärarutbildningen

Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi, Vasa, hade 1974 övertagit ansvaret för all svenskspråkig lärarutbildning i Finland. Som nybliven t.f. lektor i textilslöjdens didaktik ansvarade jag för textilslöjden i klasslärarutbildningen och ämneslärarutbildningen i textilslöjd. Senare kom också ämneslärarutbildningen i teknisk slöjd (ursprungligen benämnt tekniskt arbete) med i bilden. Jag var beredd på textilslöjden i klasslärarnas kurser, det vill säga en mycket kort didaktikbaserad grundkurs och en lite längre likaså didaktikbaserad utvidgad kurs med innehåll från olika delområden i ämnet. Textillärarutbildningen var en helt ny jättelik utmaning. Fjorton studerande med två år kvar av den fyra åriga utbildningen överflyttades från Ekenäs seminarium tillsammans med symaskiner, vävstolar och möbler i en enda röra till Valios mejeri som i ilfart hade byggts om till lokaler för bland annat utbildningen inom slöjdarterna. Det var med andra ord att starta planeringen från noll allt medan textilslöjden i klasslärarutbildningen måste skötas med vänster hand. Men jag strävade i alla lägen efter att ge klasslärarna en god insyn i slöjdarternas fostrande potential och lära dem att skapa en positiv attityd till handens arbete och därigenom väcka barnens intresse för ämnet ifråga. Bland annat har jag i magisterutbildningen handlett många klasslärarstuderande som inriktat sitt pro graduarbete på slöjdarterna. Jag har haft mycket glädje av duktiga klasslärarstuderandes intresse för slöjdområdet. De har en elevcentrerad attityd till undervisningen. Jag hade en rätt stor del av min undervisningsskyldighet på klasslärarlinjen. Ämneskurserna på textillärlinjen var omfattande, jag måste fördela min undervisningsskyldighet så att jag nådde så många studerande som möjligt, speciellt på den tiden då undervisningen till stor del sköttes av formellt obehöriga timlärare. De studerande på textillärlinjen var missnöjda med detta och gick till dekanus Håkan Andersson för att klaga. Han talade först med mig och därefter med de studerande. Jag minns att innan Håkan lämnade oss vände han sig till studentgruppen och sa: *”Ni är nog i goda händer”*.

Utbildning av lärare i teknisk slöjd och textilslöjd samt huslig ekonomi

På grund av att endast ett lektorat i vardera slöjdartens didaktik (teknisk slöjd och textilslöjd) inrättats vid Pedagogiska fakulteten i Vasa sköttes en stor del av undervisningen av snabbt inkallade timlärare. Vid Vasa övningsskola hade ett lektorat i vardera slöjdarten inrättats. Det mest kritiska var handledningen och bedömningen av övningsundervisningsövningarna i dessa ämnen vid den nybildade Vasa övningsskola där grundskoleundervisning hade inletts samma höst. Jag brukar säga att jag större delen av tiden körde med min gula Saab mellan övningsskolans olika enheter, samtidigt som jag bet av den medhavda korvstumpen. Jag kunde ha upp till 13 studerande (både klass- och textilläroarstuderande) ute i övningsskolenheterna samtidigt. Som lektor i lägre löneklass var min undervisningsskyldighet 16 veckotimmar. Det blev alltså massor av övertimmar.

Trots dessa svåra omständigheter inledde vi redan första året planering av ny utbildning av lärare i de två slöjdarterna. Denna brådska berodde på att det överhuvudtaget inte existerade svenskspråkig utbildning av lärare i teknisk slöjd i Finland och utbildningen av lärare för de två slöjdarterna skulle ske parallellt vid den nygrundade fakulteten. Den tekniska slöjden i fortsättningsskolan och senare i medborgarskolan hade skötts av folkskollärare som vidareutbildat sig vid yrkesskolor eller vid den svenska slöjdläroarutbildningen i Linköping. Det behövdes snabb hjälp med att bygga upp universitetsutbildning på området. Jag sökte stöd vid textilläroarutbildningarna vid Helsingfors universitet och Umeå universitet. Jag fick utmärkta planer för teknikkurser från det sistnämnde universitet. I Helsingfors möttes jag av redan utarbetade planer för akademiserad slöjdläroarutbildning vid finländska universitet.

Mina färder i Norden inledde jag alltså ganska snart efter att jag börjat min läroarutbildarkarriär. Från Vasa var det behändigt att ta färjan över Kvarken till Institutionen för estetiska ämnen i läroarutbildningen vid Umeå universitetet, dåvarande Institutionen för hushålls-, textil- och barnavårdsläroarutbildning. Jag välkomnades av intresserade kolleger i ett vackert luftigt hus med herrgårdsstämning. Under många år hade jag täta kontakter med Umeåutbildningen och med dess långvariga ledare (huvudläroar) Britt-Marie Lindström. Hon blev en trogen samarbetspartner långt framöver. Britt-Marie höll bland annat en kurs i handikappundervisning på textilläroarlinjen vid vår fakultet. Samarbetet med Umeå innefattade under tidigare år mer än så, bland annat studerandeutbyte i samband med fältpraktiken som hör till undervisningsövningarna (praktikperioden) och lägerskolverksamheten. Efter min tid tillkom samarbete inom forskarutbildningen med gemensamma seminarier. Också andra

ämnen i lärarutbildningen i Vasa samarbetade med motsvarande utbildningar i Umeå.

Följande resemål var textillärodbildningen vid Helsingfors universitet. Mötet med föreståndaren Esteri Vapaa-Jää var imponerande. Hon satt vid ett stort skrivbord i sitt väl tilltagna arbetsrum i det ståtliga sexvåningshuset på Helsingegatan 34. Handlingarna som hon visade upp var också imponerande, det vill säga utbildningsprogram som byggde på det så kallade Katu-projektet (Kasvatusalan tutkinnonuudistus-projekti. (Projektet för examensreformen inom utbildningssektorn) fanns redan utarbetade.⁵⁶ Esteri Vapaa-Jää hade tillhört en arbetsgrupp som utvecklade program för bland annat den kommande akademiserade textillärodbildningen. Här fick jag redskapet för planeringen av textillärodbildningen som till vissa delar också berörde utbildningen av lärare i teknisk slöjd som byggdes upp parallellt med textillärodbildningen. Kollegan Olof Åström, t.f. lektor i tekniska slöjdens didaktik, planerade ämneskurserna i teknisk slöjd (tekniskt arbete) med stöd av motsvarande utbildning vid Åbo universitet (Turun yliopisto) i Raumo. Tillsammans utvecklade vi fyraåriga utbildningsprogram för lärare i respektive slöjdart.

Åbo Akademi, Vasa, ansvarar även för utbildningen av *lärare i huslig ekonomi*. Till en början genomfördes studierna i undervisningsämnet vid Högvalla seminarium i Borgå landskommun medan huvudämnesstudier i pedagogik genomfördes vid Pedagogiska fakulteten i Vasa. Då Högvalla seminarium upphörde med verksamheten flyttade också ämnesstudierna till Vasa 1998. Numera finns ett akademilektorat i huslig ekonomi som innehåller av akademilektor Gun Åbacka som har doktorerat vid lärodbildningen i Vasa. Jag handledde henne fram till magisterexamen.

Ett visst ansvar för utbildningen av lärare i huslig ekonomi ålades biträdande professorn i pedagogik, företrädesvis slöjdpedagogik. På min tid innebar arbetet att delta i intagningen av studerande (som dåförtiden skedde vid Högvalla seminarium), planering av utbildningsprogram, handledning och bedömning av undervisningsövningar samt att delta i nationella möten inom ämnet och att skaffa behöriga lärare från universitet i hemlandet och Sverige. En viktig uppgift under senare år var handledningen och bedömningen av de studerandes avhandlingar pro gradu. Det fanns absolut inte utrymme i min värld att till exempel utveckla lärodbildningen i huslig ekonomi såsom jag hade gjort inom slöjdlärodbildningarna. Jag fick en viss kritik för detta, man jag var tvungen att prioritera slöjdlärodbildningarna som jag i första hand hade behörighet och ansvar för.

---

⁵⁶ KATU Kasvatusalan tutkinnonuudistusprojekti. KATU-projektin tuli työssään ottaa huomioon valtioneuvoston vuonna 1974 antama periaatepäätös korkeakoulujen tutkinnonuudistuksen periaatteista sekä vuoden 1973 opettajankoulutustoimikunnan mietintö. (Övers. i bil. 1.)

Framväxten av slöjdpedagogik som universitetsämne – huvudämne i examina

I det här avsnittet beskriver jag främst *administrativa åtgärder* gällande slöjdläro-
rutarutbildningarnas uppbyggnad, det vill säga huvudsakliga strukturer i utbild-
ningsprogrammen. Jämsides växer slöjdpedagogiken fram som universitetsämne.
Jag går inte in på mål och ämnesinnehåll i kursbeskrivningarna.⁵⁷ I två forsk-
ningsrapporter från 1990-talet diskuterar jag mera ingående utbildningspolitiska,
pedagogikteoretiska och ämnesteoretiska frågor samt det sociokulturella infly-
tandet på läroplaner och slöjdområdets utveckling överlag.⁵⁸ Beskrivningen av
yttre strukturer nedan bygger i huvudsak på studiehandböcker och mina personli-
ga hågkomster. Här finns utrymme för framtida forskning om till exempel argu-
mentation, behandling och beslut i styrande organ.

Inledningsvis presenterar jag (med några uppdateringar) utdrag ur en artikel
om *”Slöjdpedagogik som kunskapskultur”* som jag publicerade år 2000 i en jubi-
leumsskrift till professor Håkan Anderssons 60-årsdag. Artikeln handlar om väg-
val och utveckling under 25 akademiska år där jag beskriver slöjdpedagogiken
och slöjdläro-utbildningarna vid Åbo Akademi Pedagogiska fakultet i Vasas.⁵⁹

*”Redan hösten 1975 inleddes en försöksutbildning för ämneslärare i vardera
slöjdarten som föregick den egentliga lärarutbildningsreformen. Utbildningspla-
neringen genomfördes med hjälp av förhandsuppgifter från sakkunniggrupperna
inom Niskanen-kommissionen som arbetade med lärarutbildningsreformen. Inne-
hållsmässigt stöd söktes för textilslöjdens del från textilläro-utbildningen vid
Umeå universitet och för tekniska slöjdens del från motsvarande utbildning vid
Åbo universitet (Turun yliopisto) i Raumo. I och med denna försöksutbildning in-
leddes den första svenskspråkiga utbildningen av lärare i teknisk slöjd (tekniskt
arbete) fram till år 1995) i Finland.*

*Försöksutbildningen uppfyllde till en del de krav som den kommande examens-
reformen kom att medföra. I examen ingick, förutom studier i allmänna ämnen
och i undervisningsämnena teknisk slöjd och textilslöjd, studier till minst cum lau-
denivån i pedagogik (utökat med projektstudier som innefattade ett skriftligt lau-
daturarbete) och till approbatornivån i ett alternativt så kallat stödämne (biologi,
engelska, svenska språket, psykologi, sociologi, m.fl. ämnen).⁶⁰ I en artikel i an-
slutning till lärarutbildningens i Vasa 10-års jubileum lyfter professor Håkan An-
dersson fram projektstudierna i textilläro-utbildningen, han skriver: ’Ett intres-
sant drag i textilläro-utbildningen var att man läste pedagogik på laudatornivån
och inom dessa studier genomfördes s.k. projektstudier. Den erfarenhet som här-*

---

⁵⁷ Studiehandbok, 1995-1999.

⁵⁸ Lindfors, 1993b, 1995.

⁵⁹ Lindfors, 2000b, s. 167-185.

⁶⁰ Lindfors, 1995, s 72.

*vid vanns var icke betydelselös då man senare inom den reformerade lärarutbildningen efter år 1979 skulle på bred bas bedriva dylika studier vid fakulteten.*⁶¹

Projektstudierna blev med andra ord vägvisare för de kommande fördjupade studierna, innefattande avhandling pro gradu, i lärarutbildningen överlag. Försöksutbildningen förutsatte även en satsning på slöjdarterna som undervisningsämnen, vilket betydde utveckling av slöjddämnena i förening med didaktik och metodik. Utbildningarna beskrivs här med utgångspunkt i då aktuella utbildningsprogram/studiehandböcker.⁶² Det dagliga arbetet försvårades av brist på befattningar och timlärare med behörighet för universitetsundervisning.

Intentionen i försöksutbildningen var att ge de studerande en gedigen grund för fortsatta akademiska studier. Några studerande avlade senare kandidatexamen i humanistiska vetenskaper.⁶³ Slöjdarternas gradvisa akademisering påbörjades via studierna i pedagogik och den slöjddidaktik som undervisades separat eller invävdes i ämnesstudierna. Försöksutbildningen utgjorde således ett första steg i akademiseringsprocessen; inriktningen ger en fingervisning om intresset att bygga upp en akademisk kunskapskultur inom slöjdpedagogikens, till en början inom slöjddidaktikens ram.”

Anmärkningsvärt var att de studerande som inledde studierna enligt försöksprogrammet 1975 inte förstod mina intentioner. De sade sig vara ”försökskaniner” och kallade på tidningspressen. År 2009 då Barbro Sjöberg, en av dessa studerande och sedermera långvarig lektor i textilslöjd vid Pedagogiska fakulteten disputerade för doktorsgraden var hennes studiekamrater på plats och då förstod jag att de alla nu var ”på min sida”. Sedan examensreformen 1979 avlägger ämneslärare i slöjdarterna högre akademisk grundexamen innefattande endera slöjdarten som undervisningsämne alternativt endera slöjdarten som första undervisningsämne och ett andra undervisningsämne. Fram till år 1995 var pedagogik huvudämne i examen. För slöjdlärarnas del innebar denna examensreform utbildningsmässig jämställdhet med övriga ämneslärare i grundskolan.⁶⁴

---

⁶¹ Andersson, 1985, s. 89.

⁶² Åbo Akademi Undervisningsprogram 1975-1979, Kursplaner 1975-1979/Studiehandböcker 1979-1995.

⁶³ En av dem, Barbro Sjöberg, doktorerade långt senare i slöjdpedagogik.

⁶⁴ Lag 844/1971; F 530/1978.

Textillärostuderande Barbro Sjöberg (till vänster) och Elisabet Sandvik kardar och spinner ull inom ramen för traditionsundervisningen. Barbro Sjöberg blev doktor i slöjdpedagogik 2009.

Det slutliga genombrottet för slöjdområdets akademisering skedde genom förordningen om lärarutbildning 1995⁶⁵ där slöjdpedagogiken finns upptagen som examensämne med huvudämnesstatus för examina vid Åbo Akademi och Åbo universitet (Turun yliopisto, käsityökasvatus). Akademiseringsprocessen har skett i intimt samarbete mellan nämnda universitet. Vid Helsingfors universitet och Joensuu universitet (Joensuun yliopisto, numera Östra Finlands universitet) utgör slöjdvetskap huvudämne i examina. Akademiseringen ledde till att en biträdande professorstjänst i pedagogik, företrädesvis slöjdpedagogik inrättades vid Åbo Akademi år 1991. Tjänsten betjänade studerande inom utbildningsprogrammen för ämneslärare i teknisk slöjd respektive textilslöjd samt studerande inom utbildningsprogrammen för klasslärare som valt kurser i slöjdarterna samt lärare i huslig ekonomi. Som en följd av att slöjdpedagogiken erhöll huvudämnesstatus 1995 omvandlades den biträdande professorstjänsten till en *professur i slöjdpedagogik* år 1997. Vid den tidpunkten gick jag i pension. Min nuvarande professorstitel grundar sig på att alla biträdande professorstjänster omvandlades till professorer. Jag blev automatiskt professor/professor emerita vid pensioneringen.⁶⁶ Då hade jag i praktiken skött professorsuppgifter sedan 1974 med hjälp av professorerna i pedagogik fram till 1991 då den biträdande professorstjänsten inrättades. Jag kallade på dem alltid då det behövdes officiell professorskompetens.

---

⁶⁵ Förordning 576/1995.

⁶⁶ Ellonen, L. (Red.), 2008. Suomen professorit 1640-2007. s. 400.

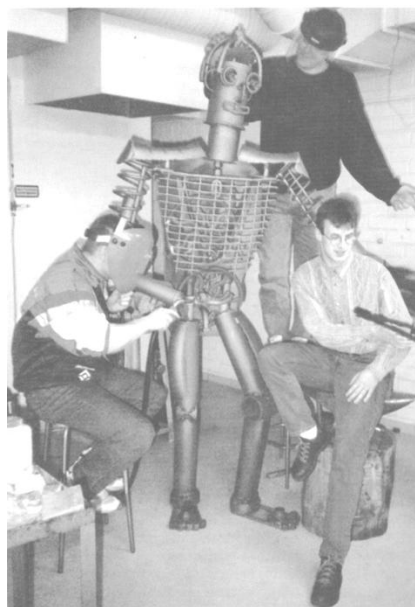
Planering av Skol TV-program pågår. Från vänster: Yrkeslärare Gun-Lis Hemming, lektor i textilslöjd, Barbro Sjöberg, lektor i textilslöjd vid Vasa övningsskola Elisabet Backlund-Kärjenmäki, numera rektor för grundskolan, och under-teknad.

Textilläroastuderande Annika Kontturi och Christina Nygren på växtfärgningskurs på Nabbens kursgård 1984. Christina är numera vicerektor för Åbo Akademi.

Då slöjdpedagogiken infördes som huvudämne i magister- och doktorsexamen vid Åbo Akademi, Vasa, hade forskningen i ämnet pågått i ca 15 års tid och det fanns en grund att bygga utbildningen på. Det var självklart att just *slöjdpedagogiken* skulle vara huvudämne. Ämnet skulle fånga upp utbildningen av lärare och forskare i såväl teknisk slöjd som textilslöjd. En och samma professor kan inte ansvara för slöjdfältets många olika ämnesområden. Åbo Akademi hade inget val emedan utbildningsbehovet av svenskspråkiga lärare i slöjdarterna är begränsat. Personligen har jag alltid fäst stor vikt vid slöjdlärarnas pedagogiska kompetens. Jag föredrar en elevcentrerad lärare framom en ämnescentrerad, åtminstone i den grundläggande utbildningen.

*Lektorn i tekniska slöj-
dens didaktik Olof Åström
(till vänster) håller kurs i
naturmaterial på Nabben
1982 med studerande
Torbjörn Sandén,
Sixten Lindström och
Allan Lindfors. Torbjörn
Sandén är nu direktör för
Centret för livslångt lä-
rande vid Åbo Akademi
(tidigare Fortbildningscentralen).*

*Lärarstuderande i teknisk slöjd
svetsade skulpturen Holger för den
slöjdpedagogiska happeningen under
NFPF-kongressen i Vasa 1994 då
Pedagogiska fakulteten fyllde
20 år.⁶⁷*

Nu har huvudämnesfrågan i utbildningen av ämneslärare och forskare inom slöjdområdet fördunklats för mig. Enligt förordning 10.20/2013 heter huvudämnet i utbildningen *slöjdvetenskap*. Av studieprogrammet för slöjdläro-utbildningarna vid Åbo Akademi, Vasa, framgår emellertid att utbildning och forskning fram till doktorsexamen i stort sker i *Slöjdpedagogik* enligt de utbildningslinjer som gällde efter examensreformen 1995.⁶⁸ Jag infogar två klipp från dagens presentation av slöjdläro-utbildning respektive forskning i slöjdpedagogik som fång-

⁶⁷ NFPF Nordisk förening för pedagogisk forskning.

⁶⁸ Förordning 1040/2013. Förordning om examina och läro-utbildning på det pedagogiska området.

ar upp de idéer om utbildning och forskning som enligt min uppfattning funnits med från början, om än nu med tydligare betoning av fostran till företagsamhet, slöjd och hållbar utveckling, slöjd och samhällsutveckling samt IT som resurs för lärande:

”Genom att studera slöjdpedagogik får du behörighet att jobba som ämneslärare i teknisk slöjd eller textilslöjd. Som ämneslärare i teknisk slöjd respektive textilslöjd är du med om att utveckla och förverkliga tidsenligt slöjdkunnande hos barn, ungdomar och vuxna på olika utbildningsstadiet. Läroämnet slöjd (teknisk slöjd och textilslöjd) ger möjligheter till en mix av traditioner och ny teknologi. Målet är att möta det moderna samhällets krav på olika former av kunnande. Utbildningen eftersträvar en förening av praktiskt kunnande och vetenskapligt tänkande och leder till pedagogie magisterexamen.”

”Forskningen i slöjdpedagogik vid Åbo Akademi fokuserar på pedagogiska och didaktiska aspekter i relation till ämnesområdena teknisk slöjd och textilslöjd. Forskningsteman inom det slöjdpedagogiska forskningsfältet omfattar bl.a. komponenter i slöjdundervisningen på olika nivåer i utbildningssystemet, lärande och undervisningsprocesser inom slöjdfältet samt filosofiska och ideologiska grunder för slöjdpedagogisk verksamhet. Speciellt framträdande är forskningen om lärande i och genom slöjdverksamhet, handlingsfärdighet, livskvalitet, fostran till företagsamhet, slöjd och hållbar utveckling, slöjd och samhällsutveckling samt IT som resurs för lärande.”⁶⁹

Efter att jag läst presentationerna är jag inte orolig för slöjdpedagogikens fortsatta utveckling, trots att förordningen benämner området *slöjdvetenskap* vid Åbo Akademi och *käsityö* vid Åbo universitet, inte slöjdpedagogik och käsityökasvatus. Både i Finland och i Sverige finns till exempel *musikpedagogik* (musiikkikasvatus) som ämnesområde i lärarutbildningar.

***

Då slöjdpedagogiken införts som huvudämne för ämneslärare i teknisk slöjd och textilslöjd blev det mera meningsfullt än tidigare att föra ihop de två utbildningarna i laudaturstudierna samt att anordna gemensamma teoretiska kurser och studieprojekt inom teknikområdena. Utvecklingen av utbildningarna efter år 1999 kännetecknas bland annat av att studierna kan vara projektorganiserade och att många kurser och studieprojekt är gemensamma för vardera slöjdarten. Studerandena har frihet att välja mellan kurser i teknisk slöjd och textilslöjd och överhuvudtaget att bygga upp individuella studieprogram enligt intressen och framtida behov som slöjdpedagoger. De studerande som siktar på en lärarbana inom yrkes- eller vuxenutbildningen kan välja kurser inom endera slöjdarten, medan de

---

⁶⁹ <https://www.abo.fi/fakultet/slojdpedagogik>; <http://www.abo.fi/forskning/slojdpedagogik>.

som planerar att bli grundskollärare kan välja kurser inom vardera slöjdarten i sitt studieprogram.⁷⁰

Här är det på sin plats att notera att *undervisningsämnena* teknisk slöjd respektive textilslöjd studeras vid pedagogisk fakultet (senare också huslig ekonomi) till åtskillnad från de flesta ämnen som studeras vid ämnesfakulteter. Bland kollegerna i andra ämnen vid Pedagogiska fakulteten var det svårt att få förståelse för just detta. Det fanns jämsides ämneslärarstudierande med ämnesexamen från andra universitet och som endast fick sin pedagogiska utbildning vid fakulteten.

Beskrivningen ovan av slöjdlärover utbildningarnas och slöjdpedagogikens utvecklingshistoria gäller i huvudsak fram till år 2000 då jag lämnade alla akademiska uppdrag.

Ett stort allt överskuggande problem var till en början bristen på behörig undervisningspersonal. Vid Pedagogiska fakulteten inrättades från och med 1974 endast två lektorat i lägre löneklass, det vill säga ett i respektive slöjdarts didaktik. Inom utbildningen i den tekniska slöjden var utbildarbristen inte fullt så katastrofal på grund av att man tog in färre manliga klasslärarstudierande och därmed var det färre som valde fördjupade studier i teknisk slöjd, vilket betydde en undervisningsgrupp inom såväl grundkursen som den valfria utvidgade kursen, medan det nästan alltid fanns tre undervisningsgrupper i grundkursen i textilslöjd och en i den valfria utvidgade kursen. Samtidigt pågick utbildningen av ämneslärare i de två slöjdarterna. Större delen av kurserna inom undervisningsämnena (inklusive didaktik) sköttes av formellt obehöriga timplärare. Vardera lektorn lade ned mycket arbete på att skaffa timplärare från ortens högstadieskolor och yrkesinriktade skolor.

Den första tiden stödde föreningen Svenska textillärare i Finland rf textillärover utbildningens etablering i Vasa. Föreningen med dåvarande ordföranden Sylvia Ehrnsten i spetsen tog initiativet till återinrättandet av den lärartjänst i textilslöjd som tappades bort vid flytten till Vasa. Bland annat tog föreningen kontakt med riksdagsledamoten, svenska riksdagsgruppens ordförande, Elly Sigfrids, och ett möte med nämnda grupp ordnades i Riksdagshuset. Det var spännande att vara med som sakkunnig vid det tillfället. Det välbehövliga lektoratet i *textilslöjd* inrättades år 1978 vid sidan om det befintliga lektoratet i *textilslöjdens didaktik*. Det nyinrättade lektoratet var avsett att ta vara på och utveckla *ämnessubstansen* i undervisningsämnet textilslöjd. Vid utbildningslinjen för lärare i tekniskt arbete (senare teknisk slöjd) inrättades ett andra lektorat ett antal år senare.

---

⁷⁰ Studiehandbok för Pedagogiska fakulteten 1999-2003.

Undervisning och handledning med glädje och bekymmer

Då jag kom till Åbo Akademi hade jag främst undervisat mindre elevgrupper i klassrum och sysalar. Nu blev undervisningen differentierad. Jag hade normal undervisning framför klass och handledning av studerande enskilt eller i grupp under praktiska lektioner. Handledningen av undervisningsövningar var en ny undervisningsform för mig. Då satt jag med en studerande, ibland två, vid mitt skrivbord. Jag var nu engagerad i en undervisningsform som var mycket lämplig för mig. Det var helt underbart att komma de studerande så nära, att diskutera och planera övningslektionerna på tu man hand. Jag tyckte också mycket om att åhöra övningslektionerna i övningsskolan och att därefter diskutera undervisningen med den studerande tillsammans med elevgruppens lärare, klassläraren i lågstadiet och ämneslektorn i högstadiet. Vistelserna i Övningsskolan var mycket givande. Bara att möta springande och stojande elever i trappan gav mig stor tillfredsställelse.

Efter år 1991 fanns en biträdande professorstjänst i Pedagogik, företrädesvis slöjdpedagogik som jag till en början skötte som tillförordnad och sedan som ordinarie innehavare. Nu hade jag äntligen rätt vakans för ledning av seminarier på cum laude- och laudaturnivå samt handledning och bedömning avhandlingar pro gradu, licentiat- och doktorsavhandlingar. Jag trivdes mycket bra med seminarieundervisning och handledning; att arbeta i lag med de studerande passade min läggning. Nu kom också ett nytt inslag in i min undervisning, det vill säga manliga studerande i teknisk slöjd. Ditintills hade jag nästan uteslutande undervisat kvinnliga elever och studerande. Pojkarna var bullrigare och mera rättframma. De kom nästan alltid fem minuter för sent och kastade sina portföljer, många egentillverkade av faner, på bordet. Jag ville inte anmärka på förseningen på grund av att de var så spontana, intresserade och välvilliga. Kvinnliga studerande hade lagt märke till min svaghet för manliga studerande, de sa: "*Linnéa tycker om pojkarna*".

Föreläsningarna för storgrupper i något av auditorierna i Pedagogicum på andra sidan gatan lärde jag mig aldrig att tillfullo trivas med. Kanske skulle det ha varit lättare om jag hade fått träna redan som yngre. Jag förberedde mig till tusen och använde folier som jag utarbetat noggrant. Jag vet inte hur de studerande uppfattade mig då jag stod där nere framför ett hundratal studerande i von Schantz-auditoriet (stora auditoriet) eller framför ett femtiotal i Karl Brun-auditoriet. De största studerandegrupperna bestod av sammanförda klass- och ämneslärarstuderande. I allmänhet hade jag rätt fulltaliga studentgrupper också efter att närvaron vid föreläsningarna blev frivillig. I ett skede kommer jag ihåg att jag lockade studerande genom att ge en eller två studerande som uppgift att

Jo, jag undervisade också i textilslöjd. På bilden till höger om mig Carina Renlund, Carina Bonn-Mannerberg och Annika Weckman som blev rektor för Kuggom folkhögskola och chef för projektet "En levande landsbygd" i Östra Nyland. Numera är hon företagare på en kursgård.

förbereda en liten föreläsning över ett tema som de skulle framföra vid följande föreläsning i storgrupp. Akademisk undervisning är vanligen förenad med skriftliga tentamina. Sådana tyckte jag inte heller om, allra minst att korrigerade dem. Jag kommer inte ihåg varifrån jag fick idén med att i stället för prov vid gemensamma tentamenstillfällen på lördagarna ge instuderingsuppgifter som fritt kunde besvaras hemma. Jag tror att jag var den första vid vår fakultet med att utvärdera undervisning på det sättet. Detta försök utföll väl men bedömningen blev – märk väl – arbetsdrygare.

Jag har skräckfyllda minnen av föreläsningar ute i Norden. Det var mycket svårt att göra föreläsningarna intressanta därför att jag förde fram nya teorier som jag utarbetat och som var helt okända för större delen av publiken. Men alla satt snällt kvar, också i Linköping då jag på Slöjdbiennalen talade för omkring 800 nordiska slöjdlärare. Jag var omåttligt nervös då jag på morgonen vandrade till Folkets hus, inte minst för hur jag skulle klara av högtalartekniken. Den sistnämnda skrällen var helt obefogad, där fanns två tekniker på plats som skötte den saken. Jag hade en manick i fickan och kunde röra mig helt fritt uppe på scenen.

Övningsundervisning runt om i staden

I det föregående har jag snuddat vid att jag varit hårt involverad i övningsundervisningen vid Vasa övningsskola. Som lektor i textilslöjdens didaktik handledde och bedömde jag både klass- och ämneslärare i deras övningsundervisning i textilslöjd 1974–1989. De första åren då jag var enda behöriga lärare inom området var detta arbete mycket omfattande. Under den första tiden fanns Övningsskolan, vars huvudman Åbo Akademi är sedan 1981, på flera adresser i staden. Jag körde mellan lågstadielklasser i Handelsplanadens skola på Handelsplanaden 22, Evangeliska folkhögskolan på Strandgatan 21–22, Metvikens skola på Berggatan 5 och det finska Handelsläroverket vid Travbanan och lite senare också högstadielklasser som dock var på närmare håll, bland annat i Vasa arbetarinstitut på Kyrkoeshplanaden 15. Det var en stor lättnad då lågstadiets alla klasser flyttade till Handelsplanadens skola 1977 och övningsskolans nya högstadiebyggnad på Kyrkoeshplanaden 11–13 stod färdig 1981.

Då hela Åbo Akademi, Vasa, flyttade till Campus Academill på Strandgatan 2 ombyggdes Didacticum på Kyrkoeshplanaden 9–11 för Övningsskolans lågstadiums behov. Nu står alltså låg- och högstadiet nästan vägg i vägg.

Didacticum vid Kyrkoeshplanaden i Vasa, numera Vasa övningsskolans lågstadium, högstadiet till höger.

Påverkansmöjligheter – uppdrag inom och utanför universitetet

Under den här rubriken tar jag upp sådana uppdrag och sådant samarbete som inte direkt kan inräknas i undervisningsskyldigheten i mitt lektorat, efter 1989 biträdande professorstjänst med forskningsskyldighet. Dylikt arbete kallar jag här ”extra arbete”. I kapitlen 5 och 6 redovisar jag för arbetet med slöjdpedagogikens framväxt i lärar- och forskarutbildning samt för nationellt och internationellt forskningssamarbete. Detta arbete kan till en del räknas som arbete utöver undervisnings- och forskningsskyldigheten. Mina egna forskarstudier utförde jag till största delen vid sidan av det ordinarie arbetet som lärarutbildare.

I den långa versionen av min CV på 21 sidor upptas en stor mängd sådant arbete som kan kallas ”extra arbete.”⁷¹ Jag inleder med att nämna ett par uppgifter som jag skötte redan under min tid som yrkeslärare vid Österbottens centralyrkesskola. Det finns en anteckning om att jag var förordnad av Handels- och industriministeriet/Yrkesutbildningsstyrelsen att övervaka och bedöma yrkesprov i klädsömnad under fyra tillfällen omfattande en vecka mellan åren 1959 till 1972. Under yrkesskoltiden var jag aktiv inom den lokala fackorganisationen. Bland annat hörde jag till initiativtagarna och var styrelsemedlem för *Samarbetsorganet för finlandssvenska yrkesskollärare* som bland annat ordnade studieresor inom landet och utomlands samt årliga kongresser runt om i Svenskfinland.

Inom lärarutbildningen handlade det ”extra arbetet” oftast om administrativa uppgifter, förtroendeuppdrag, ordförandeskap eller medverkan i olika organ eller arbetsgrupper samt att organisera och hålla kurser vid till exempel medborgarinstitut, sommaruniversitet så väl som inom det egna universitetet. Här lyfter jag fram endast mera betydande uppdrag av större allmänt intresse. Att jag till övermåttan arbetade på så många håll berodde på att slöjdlärover utbildningarna måste vara representerade i olika organ. I nationella sammanhang representerade jag de svenskspråkiga slöjdlärover utbildningarna.

Under de första åtta åren var jag utbildningsledare för Textilläroverlinjen. Efter att vi fick ett andra lektorat inom ämnet, vilket Barbro Sjöberg har innehaft sedan dess, lämnade jag det uppdraget till henne för att få tid med utbildningsplanering, egen undervisning, handledning av undervisningsövningar och lite senare ledning av projektstudier (laudaturstudier) inom de fördjupade studierna, forskning inom området och postgraduala studier – samt allt det ”extra arbetet” som jag var involverad i. Barbro och jag var ett bra team och vi har tillsammans arbetat med att utveckla utbildningen bland annat under otaliga möten gällande undervisningsprogram. Jag var också med i planeringen av utbildningsprogram för ämneslärare i huslig ekonomi. Under tio års tid var jag medlem i en arbetsgrupp för planering

---

⁷¹ Lindfors, 2015b.

av byggnadsskede III vid Åbo Akademis pedagogiska fakultet som slutligen resulterade i Didacticumbyggnaden vid Kyrkoeshplanaden.

Medlemskapet i de egna styrande organen inskränker sig emellertid till korta perioder i Pedagogiska fakultetens fakultetsråd och Lärarutbildningsinstitutionens institutionsråd. Jag var medlem i auskulteringsnämnden under de fyra första åren då undervisningsövningarna sökte sin form samt under korta perioder medlem i biblioteksredaktionen vid Åbo Akademi i Åbo och biblioteksnämnden vid Åbo Akademi i Vasa.

De första åren som lärarutbildare var jag hårt engagerad i slöjdlärarutbildningarnas akademisering under den stora lärarutbildningsreformen som pågick fram till 1979. Jag deltog i så kallade KATU-seminarier som anordnades vid de finskspråkiga utbildningsenheterna i Helsingfors, Nyslott och Raumo. Reformarbetet var mycket lärorikt och intressant, och jag lärde känna de finskspråkiga kollegerna.

”Extra arbete” utanför universitetet betydde oftast möten i Helsingfors, Heino-la eller Jyväskylä, men också i Sverige. Då konsumentfostran på allvar skulle införas som genomsyrande ämne i grundskolan och lärarutbildningen utsågs jag av fakultetsrådet vid Pedagogiska fakulteten till medlem i ett kontaktpersonnät mellan Lärarutbildningsinstitutionerna och Näringsstyrelsens avdelning för konsumentärenden (Konsumentverket) 1979 – 1992. Jag deltog i möten och seminarier i Helsingfors samt i ett seminarium som hölls i Stockholm där jag förde Finlands talan med två finländska pedagogikprofessorer som bakgrundsstöd. Jag arrangerade också en temadag i konsumentfostran hösten 1981 vid den egna fakulteten, där jag föreläste över ämnet *Den för lärarutbildningen utarbetade läroplanen i konsumentfostran*.

Strax efter lärarutbildningsreformen blev jag involverad i läroplansarbetet då grundskolans läroplan skulle förnyas 1985. Jag var medlem i en av Skolstyrelsen tillsatt arbetsgrupp för utarbetande av en didaktisk handledning i textilslöjd 1985–87.

Lite senare medverkade jag vid planeringen av Skol TV-programmet “Textilslöjd -89” och fungerade som handledare för den arbetsgrupp (textillärarstuderande) som utarbetade en handbok för nämnda program med titeln *Tova, Väva, Sy. Textilslöjd i åk 3-6*.

Under en privat resa besökte jag under tiden 1–3.5.1984 tillsammans med min kusin Elsie Mayers läroinrättningar i Brevard County, Florida, USA, De Laura Junior High School, Satellite Senior High School och Brevard Community College. De korta besöken vidgade mina vyer betydligt.

Mycket krävande och intressant var uppdraget som "Sakkunnig granskare av slöjdämnet inom projektet NU – nationell utvärdering i den svenska grundskolan,

Sverige 1992” som anordnades på den Nordiska folkhögskolan i Kungälv. Jag beskrev ovan seminariet närmare under rubriken ”*En doktorsdisputation och ett utvärderingsseminarium.*”

Jag hade också krävande, men lärorika, uppdrag i samband med fortbildningen av lärarutbildare, lektorer vid lärarutbildningsinstitutionerna och övnings- och normalskolarna. Redan 1980 – 1982 var jag medlem i Lärarutbildningsrådets fortbildningssektion. I det sammanhanget (under min egen studietermi) deltog jag i en gruppstudieresa för lärarutbildare till Moskva anordnad av Undervisningsministeriet hösten 1980. Ett tiotal år senare var jag medlem i Undervisningsministeriets ledningsgrupp för planering av de gemensamma kurserna inom lärarutbildarnas studietermi (så kallade sabbatsterminer) 1989 – 1990, 1990 – 1991 för att sedan tillsammans med professor Juhani Peltonen från Åbo universitet (Turun yliopisto), Raumo, leda de nämnda kurserna vårterminen 1990 och vårterminen 1991 som arrangerades av Undervisningsministeriet på Heinola kurscentral. Inom ramen för kurserna arrangerades studieresor till Tallinn och Barcelona som leddes av kursledarna.

Slöjdpedagogikens kamp för en position i den akademiska världen och livet bakom kulisserna

Att bygga upp en lärarutbildnings- och forskningskultur samt om kampen för en högre tjänst

Då lärarutbildningen fick akademisk status år 1974 var det nödvändigt att tillsammans med kolleger och studerande bygga upp en lärarutbildnings- och forskningskultur inom slöjdområdet som jag här kallar *Vasaparadigmet*. Åbo Akademi, Vasa, fick ansvaret för utbildningen av ämneslärare i teknisk slöjd respektive textilslöjd, samt för slöjdarterna i klasslärarutbildningen. Program för grundkursen och den utvidgade kursen i vardera slöjdarten i klasslärarutbildningen byggdes upp på didaktisk grund, med andra ord lade vi grunden för utbildning i dessa *undervisningsämnen* i flerdubbel bemärkelse, det vill säga lärarutbildarens- och lärarstuderandes ämne och i förlängningen lärarens på fältet undervisningsämne. Till en början var dessa nivåer inte medvetandegjorda.⁷²

För de 14 textillärarstuderande som övertogs från Ekenäs seminarium byggde vi upp ett anpassat program med fylligare inslag i pedagogik och utökade undervisningsövningar. År 1975 inleddes utbildning av ämneslärare i teknisk slöjd för första gången på svenska i vårt land. Vi satte igång med en försöksutbildning för lärare i vardera slöjdarten – teknisk slöjd och textilslöjd – med möjlighet att fort-

---

⁷² Lindfors 1999, s. 20; Nygren-Landgårds 1997, s. 52.

sätta fram till kandidatexamen i humanistiska vetenskaper. Följande etapp var slöjdlärover utbildning som utmynnade i magisterexamen med pedagogik, senare slöjdpedagogik, som huvudämne.

I den nygrundade lärarutbildningen var det nödvändigt att parallellt med uppbyggandet av slöjdarterna som undervisningsämnen i klasslärarutbildningen och utbildningen av ämneslärare i teknisk slöjd respektive textilslöjd bygga upp en *slöjdpedagogisk teori* som grund för utbildning och forskning. Samtidigt hade slöjdvetenskaplig och slöjdpedagogisk teori börjat utvecklas också vid övriga slöjdlärover utbildningar i Finland. Resultaten av teoribygget vid det egna universitetet har jag presenterat i ett stort antal rapporter, artiklar och naturligtvis i min doktorsavhandling och allra sist i en sammanfattande engelskspråkig rapport 1999 med rubriken *An outline of a slöyd educational theory*.⁷³ Redan tidigare hade jag presenterat forskning om läroplanernas utveckling i den allmänbildande skolan och slöjdpedagogikens framväxt till akademisk disciplin samt på metateoretisk nivå redovisat för analys och bedömning av den slöjdpedagogiska forskningens position vid lärarutbildningen i Vasa. Detta skedde alltså innan jag lämnade slöjdpedagogiken vid Åbo Akademi, Vasa, för gott. Forskningsresultaten har jag efter hand publicerat huvudsakligen i Pedagogiska fakultetens publikationsserier, men också i slöjdpedagogikens egen *Techne* serie. (Se källförteckning.)

Det var helt uppenbart att utbildningslinjerna för ämneslärare i teknisk slöjd respektive textilslöjd var i behov av en högre befattning redan från början år 1974. Vid Helsingfors universitet och Åbo universitet (Turun yliopisto) inrättades biträdande professorstjänster i respektive slöjdarters didaktik 1974 och professorer inom området 1982 respektive 1986. I början av 1980-talet som nybliven magister i pedagogik började jag kämpa för en biträdande professorstjänst för slöjdlärover utbildningarna vid Åbo Akademi, Vasa. Då jag fått magistergrad ansåg jag att jag hade en viss officiell behörighet att driva utvecklingsarbete inom universitetsutbildning och forskning. Pedagogiska fakultetens första förslag till Åbo Akademis konsistorium⁷⁴ var en biträdande professorstjänst i *Handarbetets didaktik*. Tanken var att tjänsten skulle betjäna vardera slöjdartens didaktik. Jag fick höra att professorerna i konsistoriet nere i Åbo hade skrattat och frågat vad ett sådant ämne är. Tillsammans med fakultetsledningen hade vi kommit fram till att det var otänkbart att inrätta en högre befattning som skulle betjäna de många ämnesområdena i undervisningsämnena teknisk slöjd och textilslöjd, allt från olika teknikområden inom

---

⁷³ Lindfors, 1999.

⁷⁴ *Konsistorium* var tidigare högsta beslutande organet vid Åbo Akademi, universitetets styrelse.

slöjdarterna till el- och motorlära. Det skulle vara svårt att besätta en sådan befattning.

Vid följande försök anhöll fakulteten om en biträdande professorstjänst i *slöjddidaktik*. I det skedet var varken slöjddidaktik eller slöjdpedagogik etablerade som samlande termer. Motsvarande term på finska var käsiyökäsivatus. Nu inrättades en tjänst, men i *pedagogik, företrädesvis didaktik*, det vill säga *slöjd*-termen hade fallit bort vid behandlingen i Åbo. Då funderade jag på att emigrera. Jag orkade inte längre ha utbildningsansvaret för de högre studierna inom ramen för mitt lektorat, nu i högre löneklass men fortfarande med stor undervisningskyldighet innefattande handledning och bedömning av undervisningsövningar. Jag var dessutom involverad i en mängd arbetsgrupper på hemmaplan, i Åbo och Helsingfors. Också det nordiska forskningssamarbetet krävde tid och krafter. Observera, jag deltog på kvällarna under den här tiden i högre kurser inom min egen forskarutbildning. Min egen undervisning var ofta förlagd till kvällarna och jag minns att jag var oerhört trött. Till ytterlighet förtvivlad och slutkörd av arbetsbördan satt jag i gungstolen i mörkret i mitt stugkök i Munsmo då jag fick idén att söka den nybildade biträdande professorstjänsten i (*allmän*) *didaktik*. Det var det klokaste beslut jag någonsin gjort med tanke på slöjdlärarytbildningarnas och slöjdpedagogikens utveckling och framtid. Vid det tillfället fanns det ingen med lämplig behörighet i allmändidaktik inom pedagogikämnet. Den enda som säkerligen skulle ha haft den kompetensen arbetade tillfälligt utomlands. Jag tror att fakultetsledningen var väl medveten om slöjdlärarytbildningarnas dilemma och jag tillförordnades att sköta tjänsten. Förordnandet betydde å sin sida att jag nu ålades olika ansvarsuppgifter också i klasslärarytbildningen. Men undervisningskyldigheten var mycket lägre och jag hade inte längre skyldighet att handleda och bedöma undervisningsövningar.

Min nya position som t.f. biträdande professor gav möjlighet att ordna forskarutbildningsseminarier. Sagt och gjort, jag inledde följande höst (1989) forskarutbildning i slöjdpedagogik och ett stort antal slöjdmagistrar inom vardera slöjdarten anmälde sig. Det uppstod genast en positiv nybyggaranda bland de postgraduala studerandena som kom från när och fjärran. Det skulle emellertid dröja ytterligare sex år innan slöjdpedagogiken skulle införas som huvudämne i examina fram till doktorsgraden.

De två första doktorerna inom det slöjdpedagogiska området vid Åbo Akademi, varav jag var den ena, doktorerade i *tillämpad* eller *allmän pedagogik/pedagogik*, men avhandlingarna var helt inriktade på slöjdpedagogik. Den första som dispute-rade med *slöjdpedagogik* som huvudämne var kubanen Lazáro Moreno Herrera, som jag hade handlett. Nu är läget helt annorlunda. Som jag nämnde har till dags dato 15 forskare avlagt doktorsexamen i slöjdpedagogik vid Åbo Akademi, Vasa,

varav fem från övriga nordiska länder samt Lázaro Moreno Herrera från Kuba. Många har studerat inom ramen för *Slöjdpedagogiskt center* innefattande bland annat forskarutbildning som jag hade planerat redan 1997 men som fick finansiering först över tio år senare.⁷⁵ Det har känts fantastiskt att träffa också de nordiska forskarstuderandena vid flera disputationer i Vasa. Nuvarande professorn i slöjdpedagogik, Christina Nygren-Landgårds, är värd all heder för detta som hon hann utträta innan hon blev dekanus för Pedagogiska fakulteten, senare prorektor för Åbo Akademi, rektor för enheterna i Vasa, första prorektor för hela universitet och för tillfället vicerektor, ansvarig för utbildningsfrågor vid Åbo Akademi.

Det slutliga genombrottet för slöjdområdets akademisering kom genom förordningen om lärarutbildning 1995⁷⁶. Det behövdes emellertid politikerhjälp för att få slöjdpedagogiken vid Åbo Akademi införd som huvudämne bland pedagogiska högskoleexamina. Jag hade under vårterminen 1995 tillsammans med kollegerna Barbro Sjöberg och Olof Åström planerat förslag till en sådan examen för ämneslärare i teknisk slöjd respektive textilslöjd, men vårt eget fakultetsråd röstade ned förslaget och pedagogik kvarstod som huvudämne i fakultetens förslag. Varpå vi med sorg i hjärtat planerade nya utbildningsprogram med pedagogik som huvudämne. I det skedet fick jag hjälp av kollegan Juhani Peltonen vid Åbo universitet (Turun yliopisto) som hade kommit åt förordningsförslaget. Han gjorde mig uppmärksam på att Slöjdpedagogik alternativt Slöjdvetenskap fanns inskrivna som huvudämnen vid de finskspråkiga universiteten men inte vid Åbo Akademi. Han föreslog att jag skulle ta kontakt med den svenska ministern i regeringen. Jag kom aldrig ända fram till dåvarande försvarsminister Ole Norrback som hörde till den grupp ministrar som skulle föredra förordningen om examensreformen F 1995 för presidenten. Däremot talade jag med ministersekreteraren Stefan Wallin som tog sig an ärendet. Han lovade tala med ministern och ta telefonkontakt med mig följande morgon klockan 8.00. Sällan har jag varit så spänd som den morgonen då jag körde till arbetet. Jo, ministern hade fört in krysset för slöjdpedagogik som huvudämne vid Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi. Han frågade om de också skulle kryssa för huslig ekonomi som huvudämne. Jag hade naturligtvis inte behörighet att svara på den frågan och dessutom var jag mycket medveten om att det inte fanns en enda vakans inom det området i lärarutbildningen förutom lektoratet vid Vasa övningsskola. Jag lovade söka upp dekanus Anna-Lena Östern som undervisade i ett seminarierum i samma våning. I dörröppningen kom vi överens om att lämna bort krysset för husliga ekonomins del. De svenskspråkiga lärarna i huslig ekonomi studerar fortfarande med pedagogik som huvudämne. Vi kunde ha föregått inrättandet av en högre tjänst.

---

⁷⁵ Se Slöjdpedagogiskt resurscentra (2015) <http://www.abo.fi/fakultet/slojdresurs>

⁷⁶ F 576/1995.

Tillbaka till kampen om införandet av slöjdpedagogik som huvudämne i examina. På lärarkårens planeringsdag följande höst upplyste dekanus de närvarande om att *"Linnéa gick förbi fakulteten"*, alltså då slöjdpedagogiken infördes som huvudämne i förordningen om lärarutbildning. Som motvikt fick jag e-post av dåvarande förvaltningsdirektör Roger Broo, som föredrog ärendet för styrelsen nere i Åbo, där han skrev att han står bakom mig i huvudämnesfrågan. Nu tänker fakulteten annorlunda. I ett referat i Vasabladet gällande nordiskt samarbete kring lärarutbildning lyfter Petri Salo, dekanus vid Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, fram det faktum att en tredjedel av fakultetens disputationer är från någon av de nordiska länderna. En betydande orsak är enligt Salo universitetsstrukturen i Sverige. Landet har många små universitet där rätten att avlägga doktorexamen saknas. Han tillägger: *"En annan orsak är slöjdpedagogiken, som inte finns i samma form på något annat håll än i Finland"*.⁷⁷ (Min kursivering)

Inom den slöjdpedagogiska forskningen inleddes alltså en ny epok i och med att ämnet fick en högre tjänst vid Åbo Akademi, Vasa, 1991. Därefter har utvecklingen av den inriktning på slöjdpedagogisk undervisning och forskning som skapats kraftfullt levt vidare, inte bara i Finland utan också i övriga Norden och förhoppningsvis också längre bort. I min allra sista artikel innan jag lämnade slöjdpedagogiken till yngre krafter förespråkade jag *World-Wide Sloyd*.⁷⁸ Personligen vill jag varmt tacka alla som varit aktiva i det stora bygget av vetenskapen ifråga. Sammanfattningsvis presenterar jag här ett utdrag ur den tidigare nämnda artikeln som jag skrev i festskriften tillägnad min gode kollega och vän professor Håkan Andersson till hans 60-årsdag år 2000.

"Utvecklandet av det slöjdpedagogiska vetenskapsområdet föranledde en kamp mellan olika kunskapskulturer eller -traditioner, vilket i och för sig har varit sporrande i forskning och annat utvecklingsarbete. Slöjdens speciella kunskapskultur kan inledningsvis belysas med slöjdtermens etymologi. Ordet slöjd härstammar från fornisländskans slaegr, vilket bland annat betydde knepig, kunnig, påhittig och slug. Ordet förekommer inlånat i engelskan som sloyd (sloid) med betydelsen smart, skilful, ingenious. Betydelsen har en klar inriktning på det estetisk-praktiska området, men också drag av teoretisk skicklighet, påhittighet och uppfinningsförmåga."⁷⁹ Min uppfattning är att slöjdverksamheten innefattar mångsidig kunskap i produktiv handling. Klassiska universitetsämnen anses å sin sida vara mera inriktade på det rent kunskapsmässiga i mänsklig verksamhet.

---

⁷⁷ Vasabladet, 30.8.2015.

⁷⁸ Lindfors, 2000a. Projektplan (1999). *Den nordiske sløjd set i et europæisk perspektiv*. (NordFo Nordiskt Forum för Forskning och Utvecklingsarbete inom forming, händararbejde och sløjd samt duodji/ samesløjd). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning. Enheten för sløjdpedagogik och huslig ekonomi.

⁷⁹ Eriksson, 1979, s. 6.

Fyra doktorshattar på Åbo domkyrkas trappa 2002. Från höger professor Håkan Andersson, professor Ulla Suojanen, Christina Nygren-Landgårds som promoverades och undertecknad.

*Materialet till artikeln har jag huvudsakligen hämtat från mina tidigare publikationer. Det nya ligger i att jag systematiskt granskar utvecklingskontexten såväl vertikalt som horisontellt och substantiellt. Den substantiella behandlingen avser teori-genereringen inom ämnet medan den horisontella avser anknytning till omgivande faktorer i universitetsmiljön i ett tidsperspektiv, bland annat förhållandet till pedagogikämnet och lärarutbildningens institutionella villkor. Den vertikala, eller historisk-vetenskapliga, synvinkeln är i själva verket inbyggd i den horisontella. Den kan motiveras med ett citat av den kända franska sociologen Pierre Bourdieu: 'Fältet har fått en effekt när man inte längre kan förstå ett verk (och värdet, dvs. tron som tillerkänns verket) utan att förstå historien i verkets produktionsfält.'*⁸⁰

Följande steg var att bygga upp forskarutbildning i slöjdpedagogik för en vidare krets, det vill säga för internationella behov på basis av den slöjdpedagogiska teori som jag och de längre hunna kollegerna hade byggt upp. Under några år var min efterträdare professor Ulla Suojanen hårt engagerad i arbetet. Hon hade utvecklat aktionsforskningsmetodiken och under hennes tid inriktades forskningen mot företagsamhet och hållbar utveckling.⁸¹ Hennes flytt till Vasa var anmärkningsvärd. Så skriver kollegan Barbro Sjöberg.

"Det var lektor Christina Nygren-Landgårds som kläckte den strålande idén att tillfråga professorn i slöjdvetenskap, Ulla Suojanen, vid Helsingfors universitet om hon var intresserad av att sköta professuren i slöjdpedagogik i Vasa. Ulla Suojanen antog utmaningen och gjorde en snabb karriär med början 1.8.1998. Hon tillträdde ämbetet som professor i slöjdpedagogik vid Åbo Akademis pedago-

---

⁸⁰ Lindfors, 2000b, s. 167-168.

⁸¹ Suojanen, 1991; 1999.

giska fakultet i Vasa 10.12.1999 och gick i pension 30.9.2000. ... En viktig aspekt som kan ses som ett resultat av Ullas vistelse i Vasa är att Enheten för slöjdpedagogik och huslig ekonomi vid Institutionen för lärarutbildning vid Åbo Akademi blivit tydligare inprickad på den nationella kartan, den ömsesidiga kontakten med de övriga finländska utbildningsenheterna på slöjdens område har tack vare Ulla blivit allt intensivare”.

Tre professorsporträtt: Pirkko Anttila, Linnéa Lindfors och Ulla Suojanen flankerade av de två sistnämnda.

Här vill jag tillägga att Ulla var skicklig i att föra fram slöjdpedagogikens sak i olika organ. Jag är mycket tacksam för hennes insats i slöjdpedagogisk utbildning och forskning vid vårt universitet.

Forskarutbildning i slöjdpedagogik har alltså pågått sedan 1989. Ovan framgår att jag innan pensioneringen (1997) planerade ett *Slöjdpedagogiskt resurscenter*. Den planen förverkligades av professorn i slöjdpedagogik Christina Nygren-Landgårds år 2008. Medel beviljades för fem år av Högskolestiftelsen i Österbotten. Professor Marléne Johansson har varit ledare för utbildningen från början fram till vårterminen 2016. Hon är en verklig nordisk professor, i ett skede trippelprofessor. Hon är fortfarande professor i slöjd vid Göteborgs universitet och professor i Formgivning, konst- och handverksdidaktik vid Høgskolen Sørøst-Norge (tidigare Høgskolen i Telemark). Marléne är Sveriges första professor i Slöjd och hennes insatser är mycket värdefulla och uppskattade i hela Norden.

För närvarande (2016) finns det ett antal doktorander och 9 disputerade inom projektet. En forsknings- och forskarutbildningstradition har skapats vid vårt finlandssvenska universitet. Nedan en presentation av resurscentret direkt citerat ur forskarutbildningsprogrammet vid Åbo Akademi 2015:

”Slöjdpedagogiskt resurscentra

Det Slöjdpedagogiska resurscentrat vid Åbo Akademi i Vasa verkar på regional, nationell och nordisk nivå. För nuvarande finns 11 aktiva forskarstuderande inskrivna, varav fem är från Finland och sex är från Sverige, Norge, Danmark och Grönland/Sápmi. Centrat stimulerar till nya infallsvinklar och stärker och utvecklar pågående forskning, samt nya forskarteam bildas då forskare från olika delar av Norden möts.

Centrat verkar på flera utbildningsnivåer. Vid sidan om de till grundutbildningen antagna studerandena i Slöjdpedagogik erbjuder centrat också studier för studerande med exempelvis lägre högskoleexamen, kandidatexamen, yrkeshögskoleexamen eller annan lärarutbildning. Centrat utgör en resurs för att genom individuella studieplaner fånga upp enskilda personers möjligheter att avlägga examina vid Åbo Akademi i Vasa.

Syftet med centret är att erbjuda nationella och internationella slöjdläro- studerande och -lärare studier, deltagande i utvecklings- och forskningsprojekt samt uppmuntra till samarbete. Målet med centrat är förutom att bidra till slöjdpedagogisk forskning även att erbjuda möjligheter för examina i slöjdpedagogik på magister- och doktorsnivå. Det finns ett stort nordiskt behov av magistrar och disputerade inom ämnet. Det slöjdpedagogiska centrat har byggts upp genom nordiskt samarbete och en följd av att slöjdpedagogik är ett eget vetenskapsområde enbart i Finland och inkluderar hela slöjdamnet, både textilslöjd och teknisk slöjd, samt att undervisningsspråket är svenska vid Åbo Akademi.”

Själv hann jag handleda tre doktorer och 107 magistrar (80 avhandlingar). Bland magistrarna var de flesta slöjdläro- studerande, men ett rätt stort antal klassläro- studerande med teknisk slöjd eller textilslöjd i sin examen skrev avhandlingen pro gradu i slöjdpedagogik. Till gruppen hörde dessutom studerande i huslig ekonomi som hade pedagogik som huvudämne.

Kolleger och andra vänner vid universiteten

Vid Pedagogiska fakulteten hörde jag från början till en äldre generation i personalen och fick inte någon egentlig hjärtevän. Mina unga kolleger inom slöjdpedagogiken är mina tidigare studerande, de är vänner men på ett annat plan. Till- sammans med min kollega och tidigare studerande, Barbro Sjöberg, gjorde vi upp många studieprogram och hon var med sin klara hjärna en stöttepelare på många sätt. Bortgångne lektorn Olof Åström inom den tekniska slöjden var en trogen, stöttande kollega och vän. Christina Nygren-Landgårds som lite senare

blev min efterträdare har som jag tror gjort slöjdpedagogiken känd inom de ”högre sfärerna” och arbetat mycket för utvecklingen av hela Vasaenheten vid Åbo Akademi. Mia Porko-Hudd, som nu har ett stort ansvar som professorsersättare (forskningsledare), har varit med och hjälpt mig under bland annat många jobbiga och äventyrliga tjänsteresor. Stefan Myrskog inom teknisk slöjd och Gun Åbacka inom huslig ekonomi är pålitliga kolleger och vänner bland det yngre gardet. Den yngsta kollegan Juha Hartvik står mig nära, vi är själsfränder och jag brukar säga att han är min son eller sonson. Jag beskriver hans disputation i inledningskapitlet under rubriken ”*En doktorsdisputation och ett utvärderingsseminarium.*”

Under två år var min vän Ulla Suojanen professor i slöjdpedagogik vid vårt universitet, vilket jag är mycket tacksam för. Vi hade blivit vänner redan långt tidigare och kämpat tillsammans på många planeringsmöten runt om i landet. I något skede delade vi hotellrum, blev närmare bekanta och fann att vi hade den *pedagogiska* slöjden som gemensam nämnare. Ulla var då kandidat i humanistiska vetenskaper och lektor i textilslöjdens didaktik vid klasslärarutbildningen vid Åbo universitet (Turun yliopisto). Jag minns att jag varmt rekommenderade fortsatta forskarstudier. Hon blev doktor och ganska snart professor i slöjdvetenskap vid Helsingfors universitet.

Professor Marléne Johansson, slöjdforskarutbildningsguru på det nordiska planet, är en speciellt viktig vän, men jag var redan pensionerad innan hon blev professor vid Åbo Akademi, Vasa. Vår vänskap och vårt samarbete presenterar jag under rubriken ”*Personliga nordiska nätverk*” längre fram.

Vasakollegerna uppvaktade mig då jag fyllde 70 år 2002 i mitt Borgåhem. Gänget körde ned från Vasa i en gammal minibuss som tekniskt kunniga vid slöjdlärarutbildningen hade rustat upp. På grund av problem med startmotorn vid den första kaffepausen hade de inte vågat stanna motorn överhuvudtaget under den långa färden ned till södra Finland. De kom fram, vi åt laxsoppa som jag hade kokat och hade en fin eftermiddag tillsammans. Professorskollegan Ulla Suojanen med man Raimo var också med. Allt var frid och fröjd tills bilen skulle startas. Alla utom jag skuffade på.

Slöjdpedagoger i Borgå 2002, året då jag fyllde 70. Från vänster Mia Porko-Hudd, Gun Åbacka, Ann-Kristin Snickars, Juha Hartvik, Christina Nygren-Landgårds, Stefan Myrskog, Barbro Sjöberg, Elisabet Backlund-Kärjenmäki, Ulla och Raimo Suojanen.

Slöjdpedagogerna var tvungna att skuffa igång minibussen som de kommit med till Borgå.

Jag minns med värme lektorna i textilslöjd vid Vasa övningsskola Ebba Borgmästars-Renlund och Elisabet Backlund-Kärjenmäki. Ebba var min första förtrogna inom textilslöjdsbranschen, vi hade ett konstruktivt samarbete i samband med handledningen och bedömningen av undervisningsövningarna. Elisabet innehar nu lektoratet i textilslöjd och är en stark kraft inom textilslöjdsämnet och som rektor vid Vasa övningsskola, grundskolan. Hon sköter också nationella uppdrag inom slöjdområdet, bland annat läroplansarbetet har fallit på hennes lott. Elisabet ställde beredvilligt upp som vikarie för mig under mina tjänstledigheter, men hon valde att stanna i Övningsskolan trots att hon skulle ha haft möjligheter att flytta över till slöjdpedagogikämnet i lärarutbildningen. Genom att jag hade ett visst ansvar för utbildningen av lärare i huslig

ekonomi hade jag också en del samarbete med Övningsskolans lektor i huslig ekonomi, Brita Rönnholm. Under många år hade hon hand om olika övergripande ämnesuppgifter emedan hon var den enda läraren i huslig ekonomi vid lärarutbildningsenheten. Under några år arbetade hushållslärare, pedagogie magister Monica Styrman under sin tid som assistent i pedagogik delvis inom utbildningen av lärare i huslig ekonomi.

Redan i ett ganska tidigt skede fick jag en annan nära vän, lektorn i småbarnspedagogik, Lisen Stolpe. Vi blev vänner redan medan hon som barnträdgårdslärare studerade vidare till klasslärare. Sedan följdes vi åt i forskarstudierna och därefter som kolleger. Lisen och hennes man Valdemar Stolpe har besökt mig i Borgå och vi träffas nästan alltid då jag besöker Vasa. Hon är i likhet med yrkesläraren Ulla-Bella Nyman ett stöd för mig i mitt avskalade pensionärliv.

*Valdemar och Lisen Stolpe.
I bakgrunden huskomplexet vid
Strandgatan 9 i Borgå där jag
bor som pensionär.*

Många, många av dem som jag har haft kontakt med är redan avlidna. Ruth Henriksson är en av dem. Hon tjänstgjorde som lektor vid läroverk i Helsingfors och var mycket aktiv då grundskolan skulle byggas upp och anlitas av Skolstyrelsen som sakkunnig. Lärarna ute i skolorna hann inte alltid med i svängarna vid reformen, vilket medförde att alla inte riktigt gillade Ruths ivriga framfart. Då för tiden var lärarna i slöjderna mycket bundna till att lära ut teknikkunskande, medan målet för slöjden i grundskolan alltmer fokuserade på utveckling av elevens alla personlighetsområden. Ruths meriter kom väl till pass då vi inom textilläroverksutbildningen i Vasa behövde föreläsare inom konsumentfostran och textiltradition. Ruth hade kompetens för läroverkslektorat och hade således universitetsvitsord i några ämnen. På grund av sitt livslånga intresse för textilkultur hade hon gjort många resor runt om i världen för att studera speciellt textilier av olika slag samt textilkonst. Nu reste hon upp till Vasa och föreläste för textilläroverksstudenter. Jag tror att hon uppskattade detta mycket; hon fick till slut en kanal för spridning av sina digra kunskaper och sin känsla för ämnet. Vi blev goda vänner och efter att jag hade flyttat till huset i Munsmo bodde hon i min bostad på Brändö i Vasa under föreläsningsperioderna.

Ruth Henriksson fyller 70 år. På bilden överräcker jag boken som hon skrivit och jag redigerat.

År 1978 inrättades ett andra lektorat inom textilläraryrket som vi kämpat oss till. Den första innehavaren, kandidaten i humanistiska vetenskaper, yrkesläraren Solveig Jungerstam, blev sjukskriven för en längre tid strax efter att hon tillträtt tjänsten. Ruth åtog sig att vikariera. I och med det vikariatet blev hon den första som handledde laudaturuppsatser i pedagogik inom textilläraryrket. I vår försöksutbildning för textilläraryrket hade vi infört fördjupade studier (laudatur) i pedagogik som professorn i pedagogik Håkan Andersson ansvarade för. De fördjupade studierna inklusive laudaturuppsatsen fick tjäna som modell då magisterexamen i både slöjd- och klassläraryrket infördes 1979. Ruth lade ned sin själ i detta och jag är fortfarande stolt över att vi inom textilläraryrket var i främsta ledet då den stora läraryrketreformen skulle genomföras. I vårt bibliotek fanns en rad med laudaturavhandlingar inom viktiga slöjdområden. De godkändes enligt utbildningsprogrammet som laudaturavhandlingar i pedagogik. De var dock inte så fullbordade att de skulle ha gällt som avhandlingar pro gradu, vilket inte heller var meningen.

En parentes om hur processen med avhandlingar pro gradu i textilläraryrket inleddes. Medan jag ännu var kandidat i humanistiska vetenskaper, och planeringen av den akademiserade läraryrketreformen pågick, besökte jag överinspektör Pirkko Anttila vid Skolstyrelsen i Helsingfors. Jag visste att hon var magister och att ämnet för hennes avhandling pro gradu var handarbete.⁸² Hon verkade lite förvånad då jag begärde att få en kopia av avhandlingen men jag reste hem med kopian i en ringpärm. Den var inledningen till utvecklandet av slöjdområdet (teknisk slöjd och textilslöjd) som universitetsämne och vidare till slöjddidaktisk och slöjdpedagogisk teori. Jag sökte naturligtvis också hjälp från närliggande ämnesområden och vetenskaper. Pirkko Anttila utsågs sedermera till innehavare av professuren i slöjdvetenskap vid Helsingfors universitet. Hon har varit en förgrundsgestalt inom den slöjdvetenskapliga utbildningen och forskningen.

---

⁸² Pirkko Anttilas avhandling pro gradu vid Helsingfors universitet bär rubriken: *Käsityötaidon ja siihen liittyvien lahjakkuustekijöiden rakenneanalyysi*. Strukturell analys av handarbetsfärdighet och därtill hörande begävningskomponenter).

Tillbaka till Ruth Henriksson; jag tror att hon var den mest intresserade läraren jag har träffat under mitt liv. Hon brann för sitt ämne. Det var mer än rätt att jag redigerade hennes samlade skrifter som i hennes namn gavs ut i Pedagogiska fakultetens dokumentationsserie till hennes 70-årsdag.⁸³ Hon hade genom åren publicerat många artiklar och reportage, förutom i textilkonst och hantverk bland annat om erfarenheter från sina många resor samt om intressanta personer hon mött. Hon donerade ett antal värdefulla handarbets-/textilkonstböcker som hon köpt på olika håll i världen till Textilslöjdsämnets bibliotek vid Pedagogiska fakulteten.

Då jag var på möten i Helsingfors övernattade jag ibland hos Ruth. Hon hälsade också på i mitt fritidshem i Lappträsk dit hon kom med buss med sin kära katt i en korg. Med värme och en känsla av välbehag tänker jag på Ruth. Hennes dedikation i boken med hennes skrifter lyder: *"Till varma, goda, kära vännen Linnéa. Ruth."*

En senkommen, men mycket intressant, bekantskap var *handarbetsrådet* Tyyne Kerttu Virkki (1907–2000) som jag träffade på Textillärovet vid Helsingfors universitet 100-års jubileum. Hon var född på Karelska näset och en verklig vägröjare för handarbetsområdet i Finland. Hon blev genast intresserad av den svenskspråkiga lärarutbildningen i Vasa. Vid ett senare tillfälle bjöd Tyyne Kerttu mig hem till sig där vi hade intressanta diskussioner under en kväll och en natt. Hon förevisade mig Virkki handarbetsmuseet som hon hade grundat och då upprätthöll. Museet är nu införlivat med handarbetsmuseet i Jyväskylä tillsammans med hennes privata hem. Tyyne Kerttu var under en lång följd av år huvudredaktör för tidskriften *Omin käisin* och var med om att grunda Hem- och konstindustriaffären Vokki OY (*Koti- ja taideteollisuusliike Vokki Oy*) där hon var styrelsemedlem och VD. Det känns verkligen värdefullt att ha fått träffa den härliga livliga karelarkvinnan som blev utnämnd till handarbetsråd.

Marjatta Joutsenlahti, lektor inom textillärovet vid Helsingfors universitet, kom att bli en mångårig trogen vän också i det privata. Vår vänskap inleddes redan under den landsomfattande planeringen av lärarutbildningsreformen under 1970-talet då all lärarutbildning skulle akademiseras. Slöjdsektorns möten var ofta i Helsingfors och Marjatta gav mig nattkvarter i sitt väl tilltagna hem i Böle då det inte var möjligt att resa hem till Vasa efter mötena. I slutet av 1980-talet då jag studerade för laudatur i textillära (som senare omvandlades till slöjdvetenskap) vid Helsingfors universitet bodde jag hos Marjatta minst en natt per vecka. Marjattas dotter hade redan flyttat hemifrån och jag fick ärva hennes rum. Marjatta var mycket gästvänlig och hon lärde mig att vara alert gällande matva-

---

⁸³ Henriksson, 1988.

nor, hon var nämligen vegetarian. Under kvällsdiskussionerna lärde jag mig mycket om vardagen inom universitetsvärlden i Helsingfors.

Marjatta Joutsenlahti på min disputationsmiddag 1992.

Vänskapen med Marjatta har också att göra med våra resor tillsammans. Först körde vi med min bil till kuststäderna i Nyland där vi som turister bekantade oss med respektive stad. Min guddotter Leena Lindfors som då var i tonåren var med tills vi började resa till städer längre bort i Östersjöområdet. Idén var att besöka kuststäder i söder och vi besökte alla utom Åbo och Nådendal som var bekanta sedan tidigare, från Fredrikshamn i öster till Nystad i väster. Marjatta och jag gjorde fina resor flygledes till Visby och Riga. Ibland hade vi andra med på färderna i hemlandet. Mina systrar Marianne och Elisabeth var med då vi besökte Ekenäs. Med på en bilfärd till Rosala i Åbolands skärgård hade vi kollegan från Helsingfors universitet, Raija Nissinen, som sommartid bodde på en holme i Kasnäs samt syster Elisabeth som bor i Kimitoön.

Den sista resan med Marjatta (syster Elisabeth var med på den resan) var sommaren 2004 då Marjattas cancer redan var långt framskriden. Resan blev minnesvärd genom att vi spontant tog en äldre rutt från Åbo till Nystad. Marjatta bad mig köra till de platser där hon hade avlägsna släktingar hos vilka hon hade bott som evakuerad under kriget. Hon hittade förutom gårdarna också en släktfamilj. Den här resan kom att knyta ihop Marjattas liv vilket hon var mycket tacksam för. Hon dog ungefär samtidigt som tsunamin drabbade världen. Jag sörjde mycket den julen. Men jag är tacksam för att Marjatta hann ta emot min första publikation inom släktforskningen med huvudrubriken "*Kära slakten*". Det sista jag minns av henne var när hon som mycket sjuk låg på vardagsrumssoffan och instruerade sin syster och mig då vi sökte vas för blommorna jag hämtat. Marjatta var god och varm, men utåt gav hon ibland intryck av att vara hård och bestämd. Hon hade ett troget gäng kolleger omkring sig som gjorde skämtsamma upptåg under till exempel födelsedagsbjudningar.

Jag fick på sätt och vis ärva Marjattas vänner som jag har träffat några gånger under åren som gått, senast på lektor Marja Anttilas 70-årsdag våren 2014. Där

träffade jag också kollegan, professor emerita i slöjdvetenskap Pirkko Anttila, då 85 år gammal. Det var välgörande att prata förtroligt och på samma plan nu då vi båda var gamla. I det vetenskapliga hade vi vuxit från varandra på grund av att jag inriktat min forskning på slöjdpedagogik och Pirkko på slöjdvetenskap. Hon var då vi träffades på slutrakan med sin memoarbok, som vid det här laget är publicerad. Hon körde mig hem till Borgå på väg till Fredrikshamn där hon bor som pensionär i sitt gamla barndomshem.

En speciell vängrupp är de tidigare klasslärarstuderande som vi ursprungligen kallade *Textildöttrarna*, på senare tid också *Linnéasystrarna*. Vänskapen började i och med att de deltog i den utvidgade kursen i textilslöjd inom klasslärarutbildningen. De dimitterades 1979 innan lärarutbildningen akademiserades. Nu är de sju hurtiga klasslärare, några av dem är redan pensionerade. En av dem är pedagogie doktor, en annan kandidat i humanistiska vetenskaper. Den här vängruppen är speciell, det är fråga om relationer mellan läraren och studentgruppen. Vi var så samspelta att vi började träffas i min stuga i Munsmo redan medan deras utbildning pågick. Jag minns också en handarbetskväll och -natt som döttrarna ordnade i våra dåvarande lokaliteter i Valios mejeri. Innan döttrarna dimitterades kom vi överens om att träffas fem år efter att jag gått i pension. Jag lovade att då förevisa en rya som jag hade för avsikt att väva av ullgarn som jag själv spunnit och färgat med naturfärger. Vi hade skriftligt bevis på överenskommelsen med allas adresser. Men redan följande sommar invaderade döttrarna mitt Munsmohem. Vi träffades därefter alla somrar, till en början i mitt hem senare i tur och ordning hos döttrarna. Efter min pensionering har vi träffats i Lappträsk och Borgå, en tredje gång då en av döttrarna disputerade för doktorsgraden uppe i Vasa. Jag minns speciellt då gruppen kom med tåg och buss till mitt fritidshem i Lappträsk sommaren 2000. Vi besökte Lovisa kyrka och Svartholms fästning utanför staden där vi åt lunch. Då var jag ännu så trött efter mitt långa dagsverke uppe i Vasa att jag hade svårt att orka gå längs gatorna. Jag hade dock under föregående julhelg i all hast vävt en smal väggbonad av naturmaterial i stället för ryan i ull som jag hade utlovat. Ryan av ullgarn hade jag absolut inte haft tid för under mitt yrkesverksamma liv. Ryor var inte heller på modet vid den här tiden.

Med Textildöttrarna/Linnéasystrarna i Lapträsk år 2000.

Höjdpunkten var i alla fall en av systrarnas, Rita Nordström-Lytz, disputation med påföljande fest vid Åbo Akademi, Vasa, hösten 2013. Då var vi alla på plats. En fantastisk upplevelse.

Jag har försökt hitta en gemensam nämnare för dem som blivit mina vänner. Här är några egenskaper som kännetecknar dem: De är kloka, påhittiga, spontana, empatiska och naturligtvis ärliga och pålitliga. Någon riktig nära manlig vän, som bara varit vän, har jag inte haft. Men jag har många manliga kolleger både i yrkesskolvärlden, i lärarutbildningen här hemma och i övriga nordiska länder, samt bland släktforskare som jag kan kalla mina vänner fastän de inte hört till den allra närmaste kretsen.

Slöjdens och slöjpedagogikens boningar

Här är det på sin plats att kort beskriva de yttre ramarna, den fysiska miljön, för de akademiserade slöjdläroverutbildningarna och slöjdarterna i klasslärarutbildningen. Till en början (1974) fanns det inga undervisningssalar för det praktiska arbetet. Textilslöjdslektionerna hölls i ett ordinärt klassrum i huvudbyggnaden på Kyrkoesplanaden 10–14. Jag köpte fyra symaskiner, två Singer och två Husqvarna, samt några tygpäckar som förvarades i bokhyllan. Jag vill minnas att den tekniska slöjden utnyttjade övningsskolans utrymmen. Nybyggarandan stod högt i tak och vi tog itu med arbetena så gott det gick.

Efter en och en halv månad flyttade vi till Valios mejeri i stadsdelen Vöråstaden, cirka en kilometer ifrån huvudbyggnaden på Kyrkoesplanaden. Ganska nära, men vi skulle över järnvägsspåret. Det gällde att inte tappa nerverna då tågen

mycket långsamt tuffade förbi på väg till Vasklot hamn. Mejeriet hade byggts om för utbildningen inom slöjdarterna samt för musikövningar. Samtidigt med flytten levererades vävstolar, symaskiner, skruvbänkar, svarvar och möbler från Ekenäs seminarium. Vävstolsdelarna låg i en stor hög i vävsalen. Det var att börja från noll också med de yttre betingelserna.

Om Valio-rummen inte haft så lågt i tak och om de hade varit luftkonditionerade skulle de ha varit ganska drägliga. Som det var nu blev det ganska svårt att andas efter några lektioner. Speciellt rädd var jag för att de illaluktande giftiga gaserna från den tekniska slöjdens rum i bottenvåningen då de studerande tillverkade glasfiberbåtar skulle orsaka cancer eller fosterskador hos gravida studerande. Pianoklinkandet från de små musikrummen där de studerande övade var irriterande och störande.

Textilslöjden hade en stor vävsal i bottenvåningen, en större och en mindre sysal och ett teorirum i andra våningen. Dessutom förfogade ämnet över ett lärarum i förening med den större sysalen, ett kök och ett sällskapsrum. Köket användes som kafferum där vi hade kaffepauser tillsammans med de studerande. Kaffepauserna och samvaron i sällskapsrummet var mycket intima och enligt min mening viktiga inslag i utbildningen. Jag brukade säga att min viktigaste fostrar-gärning gjorde jag under den sociala samvaron med de studerande.

Men så skulle det gamla mejeriet rivas för att ge plats åt ett nytt hus med studentbostäder. Vi var inte alls glada över att redan efter fem år riva upp allt det vi hade byggt upp. Flyttningen var verkligt arbetsam. Nu blev ämnena teknisk slöjd och textilslöjd placerade i Finlaysons gamla bomullsfabrik i stadsdelen Brändö, ganska nära fakultetens huvudbyggnad men på andra sidan Brändö bro. Vi hade själva fått planera de jättestora lokalerna. Textilslöjden fick en vältilltagen vävsal, en stor sysal och en mindre sysal som också användes för teoriundervisning. Dessutom hade vi ett stort materialrum med direkt förbindelse till arbetssalarna. Det var jättehögt till tak och det fanns stora fönster som gav mycket ljus, för mycket ljus. Jag köpte åtskilliga packar med Metsovaara designtyg till gardiner. I en skild länga inne i fabriken fanns rymliga lärarum för lektorerna. I samma länga fanns också ett kök med intilliggande sällskapsrum där vi placerade ett stort runt bord med stolar. Här hade vi ännu bättre plats för kaffebordssamtalen än på Valio mejeriet.

Den tekniska slöjden fick en jättestor sal för trä- och metallslöjd samt el- och motorlära, alla i samma stora sal om jag minns rätt. Allt var bra utom de förskräckliga, högljudda värmebläktarna. De förstörde definitivt vår annars så goda tillvaro i den magnifika gamla bruksmiljön. Numera är bland annat delar av Vasa universitet (Vaasan yliopisto) inrymt i de gamla fabriksfastigheterna.

Följande flytt skedde 1986 till det nybyggda Didacticum på Kyrkoesplanaden 11–13 mitt emot huvudbyggnaden som nu döptes till Pedagogicum. Nybygget var från början avsett för vetenskapsbiblioteket, slöjdarterna och teckning. Men Åbo Akademi, Vasa, växte så det knakade och det nya huset kom att också inrymma ett stort antal tjänsterum, tre seminarierum samt ett sällskapsrum för personalen som kallades kafferum. Teckningsämnets rum ströks från planen. Jag minns många stormiga möten kring den saken. Lektorn i teckningens didaktik, Ingmar Knif, arbetade förgäves på många plan för att få behålla de planerade teckningsrummen i Didacticum. I stället fick ämnet ett stort klassrum med materialrum i Pedagogicum.

I Didacticum fanns tekniska slöjdens lokaler delvis under gatuplan. Där fanns en sal för träslöjd och en för metallslöjd mot gatan och ett målningsrum mot insidan av huset. Centralt mellan salarna fanns även en regelrätt maskinsal för träbearbetningsmaskinerna. Det fanns dessutom ett skilt utrymme för elektronik, teoriundervisning och planering. Därtill hade tekniska slöjden ett garage med tillhörande ”smörjgrop” för undervisning i maskinlära. I maskinsalen för träarbeten fanns ett stort kaffebord som utgjorde ett slags nav i den sociala biten av verksamheten. Vid det bordet pågick såväl lättsamma som mer allvarliga diskussioner om slöjdamnets och studiernas upplägg och funktion. De flesta rum hade smala fönsterrader högt upp på väggarna vilket inte direkt lockade till kreativa planerings- och arbetsprocesser.

Biblioteket och ett antal små forskarrum inrymdes i bottenvåningen. I den andra våningen, som ursprungligen i sin helhet var avsedd för textilslöjdens behov, sattes nu in två kontorsrum två seminarierum, varav det ena senare omvandlades till tjänsterum för professor i specialpedagogik. Med fönster mot Biblioteksgatan placerades en lång rad tjänstrum, bland dem var sitt rum för lektorerna inom textilslöjden, ett rum för textilslöjdens ämnesbibliotek och ett litet kök. Den tekniska slöjden var tilldelad ett tjänsterum i samma rad, men nöjde sig med övervakningsrummet (”glaskoppit”) i träslöjdsalen som tjänsterum. Denna omvandling av den ursprungliga planen betydde att textilslöjden fick tränga ihop sig rejält. Det fanns visserligen två salar för praktiskt arbete och teoriundervisning samt en vävsal, men materialen skulle rymmas i två ytterst smala gångliknande rum längs korridoren.

I textilslöjdsvåningen fanns förutom lektorerna inom textilslöjden, professorn i tillämpad pedagogik, biträdande professorn i yrkesundervisningens didaktik och en planerare samt vid ingången vid trappan två kanslier med kanslipersonal. De tjänstvilliga kansliflickorna fanns alltså inom räckhåll. I bottenvåningen fanns också en dörr direkt till den intilliggande Övningsskolans matsal där det fanns skilda matbord för oss lärare från Didacticum. Där åt jag ofta lunch, trots att vi

hade en egen personalmatsal i Pedagogicum på andra sidan gatan. Jag har alltid tyckt om att vara i närheten av elever och studerande.

I tredje våningen i Didacticum fanns en lång rad med tjänsterum, ett så kallat kafferum och ett seminarierum invid aulan. Det fanns inga auditorier för föreläsningar för större grupper. Vi höll föreläsningarna i auditorierna von Schantz, som rymde ett hundratal studerande, och Karl Brun med plats för omkring 50 studerande i Pedagogicum på andra sidan gatan. För slöjdarternas del behövdes auditorierna för didaktikföreläsningar för stora grupper i klasslärarutbildningen, på senare tid också för sammanslagna grupper bestående av klasslärar- och slöjdläro-studerande.

Under många år fick jag kämpa med att få behålla textilslöjdens ämnesbibliotek som skulle betjäna alla tre undervisningssalar och därutöver användas för mindre projektarbeten. Jag gav mig inte och inte heller gav jag bort ett litet fönsterlöst rum som textilslöjden använde som museum och arkiv. Det rummet skulle ha behövts för kopieringsutrustningen som nu stod i aulan vid ingången. Kriget om lokaliteterna för slöjdarterna skedde parallellt med kampen om befattningar.

Medan jag skriver memoarboken tänker jag på hur viktigt det var att slöjdpedagogiken hade ett eget arkiv. Innan jag gav ifrån mig mitt tjänsterum på Didacticum gick jag igenom alla handlingar, mötesprotokoll från otaliga möten vid det egna universitetet och från arbetsgruppsmöten i Helsingfors och på andra orter. En del av det som jag varit med om att behandla och besluta om framgår vid beskrivningen av slöjdpedagogikens framväxt i lärar- och forskarutbildning, utrymmesplanering vid tre byten av undervisnings- och tjänstelokaler samt i anslutning till samarbetet med andra universitet och högskolor. Handlingar gällande det nordiska forsknings- och forskarutbildningssamarbetet inom NordFo-organisationen finns i skilda mappar. En del material sände jag också i digital form till min efterträdare på presidentposten, Jostein Sandven, vid Formingslærerlaerutdanningen i Telemark, Norge.

Dessutom bevarades i museet/arkivet bland annat gamla böcker, handarbeten och symaskiner som donerats till ämnet. Ytterligare lämnade jag efter mig flera mappar med material från min utbildning vid handarbetslärarinneseminarier. Där finns alla arbetsdryga prover i broderi, finsk hålsöm och stickning med mera tillsammans med alla teorier i tusch, färglagda med pastellkritor, som vi utarbetade i utbildningen. I det nuvarande museet/arkivet, som enligt uppgift kallas Linnéas rum, förvarar kollegerna också skriftligt material som jag sänt under pensionärs-tiden. Nu hade slöjdarterna i alla fall kommit hem efter 12 år i försörjningsringen. Det kändes alldeles fantastiskt att i korridoren och under kaffepauserna träffa kolleger i de flesta ämnen. I tredje våningen fanns som jag nämnde ett stort antal tjänsterum för lektorer i olika ämnen.

Campus Academill – Ett 30-årsjubileum

År 2003 då jag redan var bosatt i södra Finland flyttade hela Åbo Akademi, Vasa, det vill säga två fakulteter med kringverksamhet såsom den fristående institutionen Mediacity till campus Academill i Vasa ångkvarns tidigare utrymmen i det stora ärevördiga huset på Strandgatan 2. Lärcentret Tritonia på Brändö, innefattande det vetenskapliga biblioteket, och Vasa övningsskolas enheter i centrum av Vasa hör till helheten. Lokalitetserna i Academill är väl behövliga för nuvarande över 1200 studeranden. I Academill har jag fått vara gäst på helt underbara evenemang, det vill säga doktorsdisputationer med påföljande fester, jubileer och paneldiskussioner. Redan ett år efter invigningen (2004) firade lärarutbildningen 30-års jubileum där. Utbildningarna av lärare i teknisk slöjd respektive textilslöjd hade en separat fest som jag minns med glädje. Jag fick träffa ett stort antal tidigare studerande samt kollegan Olof Åström. Alla hade verkligt trevligt tillsammans. Jag höll också ett tal där jag tog upp utbildningens utvecklingshistoria. Jag sa bland annat:

”Kära vänner. Det gamla talesättet ’ett himmelrike på jorden’ passar bra för hur jag känner det i dag. Jag får träffa mina tidigare, hurtiga kolleger och studerande än en gång, alla ni som fört slöjdens och slöjdpedagogikens kulturarv och idé vidare där ute i en allt hårdare teknologiserad och ekonomiserad värld. Jag vet att också utbildningen och forskningen i slöjdpedagogik här i huset och i Norden har luft under vingarna. För att inte tala om de fina och intressanta utrymmena här i Academill. Alla utbildningar under samma tak!

Christina Nygrén Landgårds talade om slöjden idag, Mia Porko-Hudd och Juha Hartvik visade bilder från slöjden igår. Jag skall tala om sådant som hände i förrgår, ge glimtar som hjälper er att komma ihåg. Jag hoppas att detta också intresserar de yngre generationerna.

I begynnelsen fanns bara Olof Åström och jag. Åbo Akademi hade år 1974 tagit sig an den finlandssvenska lärarutbildningen och därmed också ämneslärarutbildningen i teknisk slöjd och textilslöjd. Ämnena var inte akademiska ämnen utan de skulle leva och utvecklas med hjälp av pedagogikämnet. Dekanus, t.f. professor Håkan Andersson sade ’varde slöjd’, ...men endast Åbo Akademis ande svävade över Vasa. Slöjden hade varken utrymmen, utrustning, litteratur eller kursplaner ...”

Tillbaka till mina upplevelser i Academill. Jag var naturligtvis också med då Pedagogiska fakulteten firade 40-årsjubileum 2014. Då fanns ingen skild fest för slöjdlärarutbildningarna, men vi firade stort i en rymlig studio som hör till Mediacity. Där talade många kända och för utbildningen betydelsefulla personer och riksdagsledamoten, tidigare ministern Stefan Wallin var toastmaster. Jag passade

på att tacka honom för hans insats då slöjdpedagogiken blev huvudämne i slöjd-
lärar- och forskarutbildningen vid Åbo Akademi, Vasa.

De mest minnesvärda evenemangen är doktorsdisputationerna i Akademisalen med påföljande fester. Jag nämnde redan höjdpunkten i mitt liv då kollegan Juha Hartvik disputerade 2014 (s. 14). Jag har också med glädje fått uppleva kolleger-
na Christina Nygren-Landgårds, Mia Porko-Hudds och Barbro Sjöbergs samt ”textildottern/Linnéasystem” Rita Nordström-Lytz disputationer.

Utöver den Pedagogiska fakultetens 40-årsjubileum 2014, som jag beskrev i bokens inledningskapitel, minns jag den högtidliga träffen med slöjdkollegerna under kristallkronan i den vackra och ärevördiga Kristallsalen i Academill ett par år tidigare. Då jag varit i Vasa har jag också passat på att närvara under ett par paneldiskussioner i Akademisalen. Alla dessa evenemang var stora upplevelser i mitt nuvarande liv.

Det nordiska perspektivet och Kuba

Nordiskt forskningssamarbete

Som jag antydde ovan inleddes det nordiska samarbetet för Åbo Akademis och min egen del redan år 1975. Min första kontakt med de nordiska lärarutbildningsinstitutionerna gällde utbildningsplanering. Jag sökte hjälp hos textillärarutbildningen vid Umeå universitet med att bygga upp utbildningsprogrammet för textillärare vid Pedagogiska fakulteten. Min sista nordiska officiella kontakt var också i Umeå. Då ledde jag NordFo-symposiet 2000 med rubriken *Slöjd – Kreativitet* i egenskap av NordFo-organisationens avgående president. (NordFo Nordiskt Forum för Forskning och Utvecklingsarbete inom forming, händararbejde och slöjd samt duodji/same-slöjd). Mellan dessa händelser fanns en hel värld av nordiskt forsknings- och utbildningssamarbete. Inför Umeåsymposiet 2000 hade jag hemma i Borgå utarbetat förslag till nya stadgar för NordFo-organisationen. Året innan ledde jag som influensasjuk, men som världens lyckligaste pensionär, motsvarande symposium i Vasa. Detta på grund av att min efterträdare i tjänsten professor Ulla Suojanen, som skulle ha ansvar för symposiet, var sängliggande i hög feber.

Forskningssamarbetet hade tagit full fart under mitt studieår 1983–1984. Lärarutbildare i Finland hade på den tiden rätt att studera utan undervisningsskyldighet under en termin (s.k. sabbatstermin). Jag förlängde studieledigheten med tjänstledighet utan lön under ytterligare en termin. Under det året fortsatte jag med mitt licentiatarbete och inledde omfattande klassrumsstudier av textilslöjdslektioner i Vasa övningsskola. Analyserna lade grunden till de slöjdpedagogiska teorier som jag utvecklade och lade fram, först i min licentiatavhandling, sedan mera finslipade i min doktorsavhandling, samt i ett antal forskningsrapporter. Teorierna gav grun-

den för den *integrerade* slöjdpedagogik som kännetecknar forskningen och undervisningen vid Åbo Akademi, Vasa, och som nu sprids i Norden genom forskarutbildningen och forskningsrapporteringen inom området. Jag har hört berättas att man i hemlandet och i de övriga nordiska länderna fortfarande använder mina publikationer trots att de nu är rätt gamla. Att den yngre generationen fortsätter mitt arbete, tillämpar och utvecklar det som jag lagt grunden till gläder mig mycket.

Under min studietid reste jag till lärarutbildningsinstitutioner i Sverige, Norge och Danmark. Först stannade jag i Uppsala där jag bekantade mig med lärarutbildningen vid Uppsala universitet. Den anrika miljön i staden var imponerande. Vid lärarutbildningsinstitutionen träffade jag Annica Bremer som forskade om textilslöjdens roll i barns utveckling med inriktning på betygsättningen. Senare hjälpte jag henne med en enkät bland finländska lärare. Annica försvann sedan ur mitt synfält, kanske finansieringen av hennes projekt upphörde.⁸⁴

Min fortsatta färd med tåg till Göteborg blev traumatisk. Jag skulle byta tåg någonstans i Sverige och tåget jag satt i var en halv timme försenat. Konduktören upplyste mig om att tåget jag skulle resa vidare med väntade. Då jag kom ut med min jättestora kappsäck klev jag upp i första bästa vagn i det väntande tåget. Att bära fram kappsäcken inne i tåget var inte lätt. Jag tror att det var på den resan jag lärde mig att överväga vad som var viktigt att ta med på resor. Hur som helst kom jag fram till Institutionen för slöjd och hushållsvetenskap vid Göteborgs universitet på Birger Jarlsgatan. Flera kilometer med en skramlande spårvagn var inte heller oproblemiskt. Det gällde att uppfatta hållplatsens namn på *göteborgska* i en skrällande högtalare. Väl framme blev jag imponerad av utbildningens höga nivå samt de vackra och väl tilltagna lokaliteterna som ämnet förfogade över. Jag möttes av intresserade kolleger, bland dem prefekt Astrid Karlsson och lektor Kristina Malmberg.

Färden fortsatte till Norge och Lærarhøgskolen i Telemark, Notodden. Tåget från Oslo till Notodden tog två och halv timme, om jag minns rätt. Statens Lærarhøgskole i forming därstädes var högt belägen med magnifik utsikt och verkade vara rätt nybyggd. Här träffade jag vänliga kolleger, bland dem avdelingsleder Ingvar Sundvor och høgskolelektor Ella Melbye. Apropå Ella, hon fick nyligen motta *kongens fortjenestemedalje for trofaste slitere*, som jag ombads skriva en rekommendation för.

I Norge utbildades på den tiden lärare i *forming*, som i våra termer innefattade ämnena textilslöjd, trä- och metallslöjd samt teckning. Ella Melbye presenterade utbildningen och visade en ansenlig mängd skriftiga examensarbeten som avfattats inom ramen för det så kallade hovedfagsstudiet. Jag var imponerad; på den tiden var det ännu ovanligt att studerande inom vårt ämnesområde skrev

---

⁸⁴ Lindfors (Red.), 1985a, s. 21-36.

långa uppsatser. Jag stannade ett par dagar i Notodden och läste uppsatserna med intresse.⁸⁵

Upplyft av mina erfarenheter av norsk utbildning fortsatte jag till Köpenhamn. Jag lyckades hitta Danmarks lærerhøjskoles afdeling for håndarbejde lokaliteter i en stenfotslokal. Jag blev varmt mottagen av två starka kvinnor, fagelig afdelningsleder Ingeborg Gimbel och lektor i kulturhistorie, videnskabelig medarbejder Minna Kragelund. Alla tre tillsammans gjorde vi ett verkligt viktigt beslut gällande forskningen inom vårt område. Vi skulle hjälpas åt att genomföra ett nordiskt forskningsseminarium. På alla mina uppehåll under resan hade vi talat om att träffas på nordiskt plan och tillsammans fundera på forskning inom utbildning i slöjd, men här i Köpenhamn slog vi fast att så skulle ske. Märk väl, benämningen "*utbildning i slöjd*" godkändes officiellt först under symposiet i Umeå år 2000 som sammanfattande term för utbildningar inom slöjdområdet i Norden.

För min egen del hade min studietid burit frukt också på det nordiska planet. Följande läsår, 1984–1985 arbetade jag med hjälp av de starka kvinnorna i Köpenhamn, Ingeborg Gimbel och Minna Kragelund, med att anordna *Nordiskt seminarium kring forskning i textilläro-utbildning*. Vi gick in för att ämnesområdet skulle vara textilslöjd (eller motsvarande ämnen i mjuka material). Den tekniska slöjden innefattande trä- och metallslöjd, i Finland dessutom el- och motorlära, lämnades utanför. Då var nämnda områden inte integrerade ute i skolorna, Norge undantaget, och jag ansåg att jag inte ensam rent praktiskt skulle klara av att ordna ett seminarium för ett så omfattande fält. Hjälparna var långt borta i Köpenhamn.

Till seminariet, som hölls på Nabbens kursgård utanför Vasa 27.5.–29.5.1985, anmälde sig 30 lärarutbildare från alla nordiska länder förutom Island. Jag var överväldigad och försökte få arrangemangen så akademiska som möjligt eftersom vi under seminariet skulle diskutera forskning. Självt hade jag bara magistergrad vid det här tillfället. Jag fick också den här gången officiellt stöd av vår professor i pedagogik Håkan Andersson. Förutom Håkan inbjöd jag vår byråchef, filosofie licentiat Samuel Lindgren, som representant för administrativa frågor i forskarutbildningen vid vårt universitet. Vardera höll ett inledningsanförande men de lämnade oss på grund av andra uppgifter. Jag ledde därefter seminariet. Mest nervös var jag för att göra bort mig inför professorn i textillära (senare slöjdvetenskap) vid Helsingfors universitet, Pirkko Anttila. Allt förlöpte väl och vid ett senare tillfälle beslöts att följande seminarium skulle delas mellan Formingslærerlaerutdanningen i Telemark och Statens lærer-høgskole i Oslo.

---

⁸⁵ Melbye, 1985, s. 104-115.

Till saken hör att vi hade en manlig deltagare med oss på Nabben, avdelningsleder (leder for hovedfag) för den norska Formingslærerskolen i Notodden, Ingvar Sundvor. Han hade tagit flyget till Vasa trots att han gick med kryckor på grund av en skada som han fått vid en olyckshändelse. Vi skämtade mycket om att han som enda manliga deltagare fick hela nedre våningen till sitt förfogande under nätterna. Alla 29 kvinnor sov i våningssängar i övre våningen.

Seminarium med deltagare från slöjdläro-utbildningarna i Raumo och Vasa på Nabbens kursgård 1985. I förgrunden Juhani Peltonen (med papper i handen) och undertecknad, tredje från vänster kollegan Olof Åström.

Jag minns inte längre klart hur jag klarade kostnaderna för Nabben, men vi fick ett litet bidrag från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut. Jag slet och gned med pengarna. Våra textilläro-studerade skötte serveringen. Vi fick kostnadsfritt utnyttja Nabbens kursgård som tillhörde Åbo Akademi.

Jag var glad över att vi med gemensamma krafter framgångsrikt hade inlett det nordiska forskningssamarbetet inom slöjdområdet, som idag kraftfullt lever vidare och skördar lagrar i de akademiska sfärerna. På begäran sände alla deltagare in sina inlägg på förhand. Vi fick till stånd en seminariedokumentation med 138 sidor innan seminariet genomfördes.⁸⁶

I det fortsatta nordiska samarbetet var även slöjdläro-utbildningen vid Åbo universitet i Raumo involverad under ledning av professor Juhani Peltonen.

---

⁸⁶ Lindfors (Red.), 1985a; Lindfors, 1985b.

UPPHÖJD SLÖJD

PF i Vasa vill höja slöjdämnenas status till fullvärdig akademisk nivå – en helt säkert lovvärd ambition, så ursäkta om versen tar lite vanvördigt på den . . .

*I skolan lärde jag mej aldrig slöjda.
Nu slår jag mej på tummen när jag timrar.
Jag sällar mej till dem som blir så nöjda
när Slöjd som ett professorsämne skimrar!
Vi anser inte alls att det belamrar
den lärda sfären – nej, det ska oss fröjda
att veta att i vetenskapens kamrar
nu även slöjdens tegar rätt blir plöjda.*

*Det hjälper knappast oss att bättre slöjda . . .
men slår vi oss på tummen när vi hamrar
i klagoropen som av oss blir höjda
en gnutta akademisk klang där glimrar!*

Marcella

Hufvudstadsbladets syn på slöjdforskning år 1985.⁸⁷

⁸⁷ Marcella på Hufvudstadsbladet skrev versen 29.5.1985.

NordFo-organisationen växer fram

Härefter började min väntan på inbjudan till nästa seminarium i Norge. Jag hade redan börjat misströsta om fortsättningen när den norska inbjudan kom våren 1988. Det hade varit svårt att få pengar för ett så okänt forskningsområde.

Redan under hösten 1985 inbjöds kollegan Olof Åström och jag till *Nordisk konferens om slöjd – Slöjden mot nittiotalet* vid Linköpings universitet. Institutionen för slöjd firade 25-års jubileum. Där träffade vi bland andra rektor Torsten Lundberg, eldsjelen bakom utbildningen. Han sa genast att naturligtvis skall alla slöjdarter vara med i det nordiska forskningssamarbetet. Detta ledde till att lärarutbildarna inom den tekniska slöjden, *den hårda slöjden* med olika namn i de nordiska länderna, anslöt sig till planeringen av forskningssamarbetet. En stor del av förhandlingarna under konferensen i Telemark och Oslo 1988 handlade om vilka lärarkategorier som skulle delta i samarbetet, men en forskningsorganisation med allt vad det innebär diskuterades också.

På seminarium i Kerteminde 1989. Jan Sjögren och Bent Christiansen andra och tredje från höger, undertecknad högt uppe till höger i randig dress. (Namn i bilaga 2.)

I den följande presentationen av det nordiska forskningssamarbetet inom slöjdområdet har jag fått stöd av en historik av rektor Bent Christiansen från Aalborg seminarium i Dammark, *NordFos historie frem til 2004*, som finns publicerad på

nätet.⁸⁸ Bent arbetade genom åren med kraft för att utveckla det nordiska samarbetet, vilket vi skall vara tacksamma för. Han hade en gedigen kunskap om utbildningssystem i Norden och kontakter med politiker och universitetsfolk i Danmark.

Med utgångspunkt i förhandlingarna under seminariet på Nabben pågick diskussioner om att grunda en officiell nordisk organisation som senare fick namnet *Nordiskt Forum för Forskning och Utvecklingsarbete inom formning, hånndarbejde och slöjd samt duodji/sameslöjd*, förkortat *NordFo*. Men det framgick ganska snart, det vill säga under en konferens i Kerteminde Danmark 1989, att teckningsämnet inte ville vara med. Om jag minns rätt ansåg ämnets representanter att de tre aktuella ämnena inte hade en gemensam vetenskapsgrund. (Se fotot på föregående sida.)

Jag minns besvärliga arbetsmöten runt om i Norden där stadgarna och namnet maldes fram. Mötesdeltagarna ville ha med ämnesnamnen i de olika länderna. En logo och en folder som utarbetades av eldsjälén Jan Sjögren vid Linköpings universitet var också under behandling.

Kända NordFo-profiler på konferensen i Raumo 1992. Från vänster Juhani Peltonen, Åbo universitet i Raumo, Jan Sjögren, Linköpings universitet, Linnéa Lindfors, Åbo Akademi i Vasa, Torsten Lundberg, Linköpings universitet, Bent Christiansen, Aalborg Seminarium.

---

⁸⁸ Christiansen, 2004.

Det var under konferensen i Göteborg 1991 som NordFo-organisationen slutligen blev till genom att namnet och stadgarna fastslogs. Den nordiska slöjdforskningen hade fått stadgade former. Samtidigt valdes nämnda Jan Sjögren, till organisationen NordFos första president och ett presidium, till vilket jag hörde åren 1991–1993, tillsattes.

Det ursprungliga namnet liksom också stadgarna gällde fram till symposiet i Umeå 2000 då nya stadgar antogs och namnet ändrades. Förslag till nya stadgar och nytt namn hade jag arbetat fram vid mitt pensionärsskrivbord i Borgå i Östra Nyland. I organisationens namn skulle ingå ”*inom utbildning i slöjd*” i stället för uppräknig av skolämnets namn i olika länder; alltså *Nordiskt Forum för Forskning och Utvecklingsarbete inom utbildning i slöjd*.

Som pensionär var jag organisationens president åren 1997–2000. Av hälsoskäl hade jag begärt att den påtänkta nya presidenten för NordFo, instituttleder Jostein Sandven från Formingslærerutdanningen i Telemark, skulle fungera som ordförande för symposiet. Väl framme i Umeå fick vi höra att Jostein inte kunde delta på grund av ett dödsfall i familjekretsen. Då var det än en gång Linnéa som skulle sköta jobbet. Att leda symposiet var inte så tungt, men presidieförhandlingarna under alla pauser och kvällar, bland annat om de nya stadgarna, var ansträngande. Stadgeförslaget och namnbytet maldes fram och tillbaka tills jag slutligen frågade om presidiet överhuvudtaget önskar att stadgarna skall klubbas av under symposiet. Efter att kollegan Juhani Peltonen trätt fram och kraftfullt understött mitt förslag samt ritat upp den planerade modellen på svarta tavlan, godkändes stadgarna för presentation under symposiets avslutande session. Tyngst för mig var att sent på kvällarna skriva ut det senaste stadgeförslaget inför följande presidiemöte. Jag minns att jag måste ta andningspauser för att klara av de långa korridorerna i universitetsbyggnaden. Jag hade också ett sessionsframförande med rubriken ”*NordFo år 2000*”⁸⁹ där jag kort gick igenom nuläget och framtidsplanerna. Symposiet i Umeå blev mitt allra sista.

Några år efter NordFos tillblivelse utvidgades verksamheten till att omfatta också Kuba genom dåvarande forskarstuderande, nuvarande professorn vid Stockholms universitet, Lázaro Moreno Herrera. Jag kom att handleda Lázaro fram till doktorsgraden 1998 vid Åbo Akademi, Vasa. Förbindelsen med Kuba och Lázaro blev verkligt intressant och mångfasetterad.

NordFo-organisationens konferenser runt om i Norden var under den tid jag var med välbesökta och enligt min uppfattning givande på många plan. Konferenserna i Kuba var lärorika och exotiska. Entusiastiska forskare och utbildare fick knyta kontakter. Ibland har också islänningar deltagit och numera har också grönlänningar varit involverade. Under symposier, konferenser och semi-narier

---

⁸⁹ Lindfors, 2001.

hölls föreläsningar av välmeriterade forskare från de nordiska länderna och andra europeiska länder. Även studiebesök anordnades. Dessutom gavs deltagarna möjlighet att presentera papers, vilket naturligtvis gav lärdomar samt kännedom om både etablerade och yngre forskares arbeten och publikationer. Konferens- och publikationsverksamheten mår bra och fortsätter alltjämt. Sammankomsterna var, förutom nyttiga och ändamålsenliga, både vederkvickande och gemytliga. Jag minns många matsals- och korridorsamtal samt kvällssitsar där den nordiska gemenskapen blomstrade. Resorna till de olika orterna var intressanta och ibland rent av äventyrliga. (Se förteckning över konferenser nedan.)

Inom NordFo-organisationen föreslogs fortsatt forskningssamarbete som kunde sträcka sig utöver de nordiska länderna. Under symposiet år 1999 i Vasa presenterade jag en plan för forskningsprojektet *World-wide Sloyd – Ideology for future society/Ideologi för framtidens samhälle*.⁹⁰ Jag var ansvarig för planeringen och utarbetade en 30 sidor lång forskningsplan som jag presenterade vid NordFo symposiet i Vasa 1999, året innan jag lämnade organisationen. Projektet inleddes under ledning av professor Juhani Peltonen från Åbo universitet, Raumo, och forskningsledaren (senare professor) Christina Nygren-Landgårds från Åbo Akademi, Vasa, och en ledningsgrupp med representanter för alla nordiska länder utsågs. Planen publicerades i *Techne B*: 8/2000.

Enligt uppgift fortsätter både det nationella och det nordiska forsknings- och utbildningssamarbetet med oförminskad styrka år 2017 och man är på väg längre ut i Europa, vilket gläder mig mycket. Det slöjdpedagogiska centret vid Åbo Akademi, Vasa, var om något ett exempel nordiskt forskningssamarbete.

På nästa sida: *Sammanställning av NordFos sammankomster under de år jag var aktiv inom organisationen 1985–2000.*

---

⁹⁰ Lindfors, 2000a.

Internationella konferenser om slöjdforskning 1985 – 1989

Vasa, Finland 1985

Forskning i textillärodbildning

Oslo/Notodden, Norge 1988

Forskning innen formingslærerutdanningen

Kerteminde, Danmark 1989

Forskning inden for læreruddannelsen i praktisk-æstetiske fag

Internationella konferenser om slöjdforskning inom NordFo 1991 – 2000

Göteborg, Sverige 1991

Forskning i slöjd

Raumo, Finland 1992

Slöjd i kontext

Linköping, Sverige 1993

Reflekterat skapande

Aalborg, Danmark 1994

På sporet af 'Den tyste kundskap' – en udfordring for de praktiske fag

Helsingfors, Finland 1996

Produkt, fenomen, oplevelse

Notodden, Norge 1997

Skolefaget kunst og håndverk (slöjd). Fra visjon til prosjekt – fra kunnskap till opplæring

Esbjerg, Danmark 1998

Slöjd i informationssamfundet – konflikt eller konsensus

Raumo, Finland 1999

Design and Technology

Vasa, Finland 1999

World-wide Sloyd – Ideologi för framtidens samhälle

Umeå, Sverige 2000

Slöjd – Kreativitet

Internationella konferenser om slöjdforskning i Kuba (NordFo medarrangör)

Pinar del Rio. Kuba 1994

Sloyd facing the 21 century

Pinar del Rio, Kuba 1996

Second International Symposium of Handicraft Teaching

Pinar del Rio, Kuba 1998

International Symposium on Craft Teaching SLOYD 2000

Kuba och Lázaro

NordFos och mitt forskar- och forskningssamarbete med Kuba kräver ett skilt avsnitt. Universitetsläraren och forskaren Lázaro Moreno Herrera vid University of Pinar del Rio, Pedagogical Institute of Pinar del Rio, hade i två repriser vistats i Sverige på jakt efter möjligheter att fortsätta med sina doktorsstudier. Han sökte sig till svenska universitet efter att han hade läst och forskat om slöjdlärover utbildningen vid Nääs seminarium nära Göteborg. Slöjdskolan i Nääs hade grundats av juden Otto Salomon och sedan utvecklats till lärarseminarium. Salomon hade bland annat sökt stöd för sina idéer om *slöjdens möjligheter att förmedla mångsidiga färdigheter hos eleven* hos vår folkskolas fader Uno Cygnæus. Svenska slöjdlärare från Nääs seminarium reste till olika länder i Nya världen för att etablera slöjdundervisning enligt svenskt mönster, bland annat i den kubanska skolan. Under mina besök på Kuba märkte jag att den *hårda* slöjden (tidigare slöjd för gossar) hade utvecklats mot polyteknik med modell från Sovjetunionen och Europas öststater under kommunismens inflytande. Dock hade det manuella arbetet alltså en stark ställning i skolorna och i lärarutbildningen vid universitetet. Av lärarutbildarna krävdes licentiatexamen.

Lázaro och hans internationella lunchgäster dagen innan hans disputation i Vasa 1998. Från vänster Etsuo Yokuoyama, Japan, Linnéa Lindfors, Finland, Bent Christiansen, Danmark, Lázaros dåvarande franska hustru och Lázaro Moreno Herrera, Kuba.

Lázaro sökte sig alltså till Sverige för fortsatta doktorsstudier. Eftersom högre universitetsutbildning inom slöjdområdet saknades i Sverige kunde Lázaro inte fullfölja studierna vid svenska universitet. Han var tvungen att resa tillbaka hem

till Kuba utan doktorsexamen. Men lite senare fick han hjälp av sin vän Bent Christiansen, rektor vid Aalborg seminarium i Danmark, som i slutet av 1990-talet kontaktade mig och sa rakt ut att jag måste ta hand om Lázaros doktorsutbildning som pågått en längre tid hemma i Kuba. Jag gick med på detta trots att jag redan var pensionerad. Jag tenderade forskningsmetodik och handledde avhandlingsarbetet fram till doktorsexamen 1998. Nu är Lázaro Moreno Herrera professor i Utbildningsvetenskap med inriktning på yrkesutbildning och träning vid Stockholms universitet. (Professor of Education with orientation to vocational education and training at Stockholm University, Sweden.) Då jag tog hand om hans doktorsstudier trodde jag att han skulle flytta tillbaka till sitt hemland och utveckla ämnesområdet vid universiteten där, men så blev det inte. Han förlorade sitt kubanska medborgarskap då han inte reste tillbaka hem då frånvarotillståndet löpte ut. Lázaro stannade i Vasa en tid efter att han avlagt examen och om jag har förstått saken rätt kan han besöka sitt hemland endast med turistvisum. Det är känt att det är mycket svårt att leva på Kuba. Lázaros syster med familj flyttade till Sverige lite senare. Åren med Lázaro blev mycket intressanta och lärorika såväl för mig som för hans studiekamrater vid Åbo Akademi, Vasa.

Lázaro promoverades i Vasa 1999. Han flankeras av Ulla Suojanen (till vänster) och undertecknad. Vasa stadshus i bakgrunden.

Det nordiska samarbetet med Kuba hade emellertid börjat redan tidigare. Efter Lázaros vistelser i Sverige hade svenska och danska lärarutbildare besökt Kuba inom ramen för NordFo, vilket hade som följd att tre internationella slöjdkonferenser/symposier vid Higher Pedagogical Institute of Pinar del Rio anordnades i samarbete med NordFo och Linköpings universitetet. Också finländska forskare deltog. Lázaro var organisatör för de två första symposierna. Jag deltog i det tredje symposiet, "Sloyd -98", tillsammans med min efterträdare i tjänsten professor Ulla Suojanen, alltså medan Lázaro studerade i Finland. Inom ramen för symposiet föreläste Ulla och jag för en stor grupp intresserade lärarutbildare. Men sym-

posiet hade tyvärr inte lockat lika många utomstående deltagare som de två föregående. På plats fanns några lärarutbildare från Mexiko och åtminstone två lärarutbildare från universitet i Holguin på Kuba. Vi lovade sända böcker i slöjd- och slöjdforskning till våra nya vänner i Holguin, men kontakterna bröts efter att vi inte fick någon respons på ett paket med litteratur som vi sände per post. Böckerna hade kanske konfiskerats innan de hann fram till adressaten.

Mia Porko-Hudd invid Che Guevaras bild på Revolutionstorget i Havanna 1997.

Redan ett år tidigare (1997) besökte jag tillsammans med Ulla Suojanen, hennes man Raimo Suojanen och min assistent Mia Porko, Higher Pedagogical Institute of Pinar del Rio för att föreläsa och samtidigt diskutera Lázaros kommande doktorsstudier vid Åbo Akademi, Vasa, med Lázaros kubanske handledare. Resan skedde tillsammans med en turistgrupp från Helsingfors via Dominikanska republiken till Varadero på Kuba. Under början och slutet av resan var vi inbokade på två typiska turisthotell i staden. Mias och mitt hotell var mycket lyxigt med swimmingpool. Stranden nedanför hotellet var magnifik med vit sand och turkosfärgat vatten.

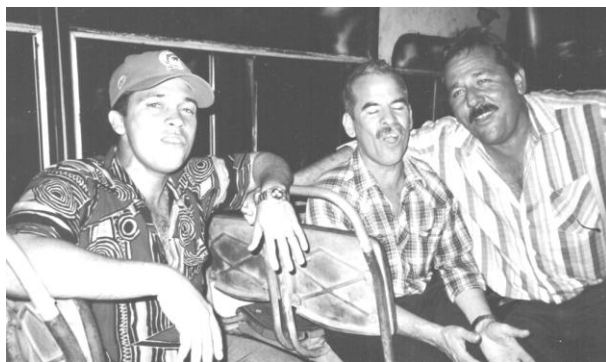
Vårt lyxhotell med swimming-pool i Varadero, Kuba.

pool. Jag har överhuvudtaget inte trivts med turistliv vare sig i Varadero eller några år tidigare i Barcelona.

Den andra Kubaresan (år 1998) skedde med flyg via Paris till Havanna. Den nya flygstationen där var imponerande. Vi möttes av en hel hop lärarutbildare från Pinar del Rio. Men bussresan från Havanna till Pinar del Rio var verkligt äventyrlig. Jag har aldrig åkt med ett så skraltigt fortskaffningsmedel. Bänkarna var hårda med utnötta vaxduksliknande överdrag och bussens stötdämpare fungerade inte alls. Det mest oroväckande var att chauffören ofta stannade och kröp under bussen för att granska något, vi visste inte vad. Men våra reskamrater var fantastiskt artiga och på gott humör. Under alla bussresor underhöll de oss med högljudd sång. Vi kom fram till hotellet i Pinar del Rio som var i relativt bra skick. Vid förra besöket hade vi bott i universitetets *gästhotell* där det var fritt fram för myggorna att komma in genom spjälarna i fönsterluckorna. Ulla och Mia hade konstant svullna ben på grund av myggbetten.

Sjungande kubaner i bussen mellan Havanna och Pinar del Rio.

Ullas, Mias och mina välbesökta föreläsningar hölls på engelska och tolkades till spanska för ett mycket intresserat auditorium. Till vårt program hörde bland annat ett studiebesök till den högstadieskola där Lázaro hade gjort en omfattande undersökning för sin avhandling.

Mottagning på Higher Pedagogical Institute of Pinar del Rio. Från vänster Lázaro Moreno Herrera, Mia Porko, Ulla Suojanen, universitetets rektor dr Alejandro Collado Piñeiro och undertecknad.

I samma skola genomförde Mia en undersökning för ett eget projekt. De uniformsklädda eleverna var exemplariska och lärarna intresserade. Det var mycket tacksamt att diskutera med de kubanska kollegerna i skolan såväl som vid universitetet. De liksom sög in allt, de var inte bortskämda med intryck utifrån. Vi gjorde också utflykter med de kubanska kollegerna till landsorten, bland annat till en badstrand för lokalbefolkningen. Den sista kvällen hade värdarna arrangerat ett glatt avskedsparty för oss. Kaffebrödet var mycket, mycket sött. Sockerrörsfälten bredde ut sig på åkrarna runt staden. Vi besökte också en tobaksfarm som ägdes av Lázaros exmakas familj. Jag påmindes om vår fars pyttelilla tobaksodling under krigstiden.

Högstadiееlever på Kuba genomför Mia Porkos undersökning under övervakning av Lázaro Moreno Herrera.

Någon av de kubanska kollegerna följde alltid med oss, vi fick vara ensamma bara i hotellrummen. De mötte oss i hotellets reception genast på morgonen och de sa god natt på samma ställe. Under flera tillfällen hämtade kollegerna mycket försynt familjemedlemmar för att träffa oss. Allt detta var hjärtskärande. Vi märkte att de hade mycket knappt om mat, men de gjorde sitt allra bästa för att se till att vi hade allt vi behövde. Mycket påminde om mottagandet i Estland i början av 1990-talet.

I många år hade jag e-postkontakt med Lázaros lärarkollega och goda vän Petro Luis Uturria Montenegro. Jag tror att han blev förvisad från sin tjänst vid Higher Pedagogical Institute of Pinar del Rio till någon annan läroinrättning på grund av att han var vän med Lázaro, som blivit utesluten då han inte reste tillbaka till Kuba efter att hans frånvarotillstånd löpt ut. Senast jag hade kontakt med Petro (2008) arbetade han i Namibia som pedagogisk expert. I Pinar del Rio hade han ett ordnat privatliv tillsammans med sin lärarmaka och en mycket anemisk dotter. Pedros familj bodde i övre våningen i svärmoderns hus med riktiga glasfönster. Vi hade en trevlig visit hos familjen där vi fick träffa svärmodern som var pensionerad lärare.

Under första besöket på Kuba bodde vi alla fyra (Ulla, Raimo, Mia och jag) några nätter i den lilla staden La Palacios i Lázaros föräldrars hus med flera rum. Rummen var snyggt inredda, men vattenledningen och toaletten fungerade inte. Mottagandet var trots bristerna magnifikt. Vi sov under myggnät och familjens gårdsgris hade slaktats för vår skull. Men enligt Lázaro åt vi semlor som hans mors väninna hade stulit från bageriet där hon arbetade. Bland annat detta kom mig att tänka på krigs- och kristiden här hemma där olagligheter var rätt vanliga och accepterade, dock förekom inte direkt stöld mig veterligen.

Forskarutbildningsnätverket (NorFA) inom NordFo⁹¹

Inom en forskarorganisation är det naturligtvis nödvändigt att utveckla forskningen. Under början av 1990-talet föreslog jag att vi skulle etablera ett nordiskt forskarnätverk. En sådan verksamhet kräver ledarinsatser, planläggning och naturligtvis finansiering. Vi satte igång inom NordFos ram med planering av ett forskarutbildningsnätverk i slöjdpedagogik. Jag kommer ihåg ett intensivt arbetsmöte i Linköping där åtminstone Kajsa Borg vid värdinstitutionen och Marléne Johansson från Göteborgs universitet deltog. Där fanns några till men mitt minne sviker. Vi kom överens om nätverkets namn: *Slöjdkompetens i nordisk kultur. Skol-slöjdens/formingens livsformande funktion i individ- och samhällsperspektiv*. Elva

---

⁹¹ Se utförligare beskrivning i evalueringsrapporten: Lindfors & Nygren-Landgårds, 1998.

forskare från fyra nordiska länder anmälde sitt intresse, en från Danmark, fem från Finland, tre från Norge och två från Sverige. Den danske deltagaren var tvungen att avbryta sina forskarstudier på grund av att finansiering på hemmaplan uteblev. Alla deltagare var inskrivna vid något universitet i hemlandet. Till vetenskapliga ledare för projektet utsågs, förutom undertecknad, kollegan vid Åbo universitet (Turun yliopisto) professor Juhani Peltonen.

Då var det bara att skrida till verket och ansöka om finansiering på högsta nivå, det vill säga *Nordisk Forskarutbildningsakademi (NorFA)* som lydde under *Nordiska ministerrådet*. Jag satte ned verkligt mycket arbete på ansökan som innehöll alla tilltänkta forskarstuderandes meritförteckningar och forskningsplaner, förslag till sammankomster samt ett noggrant uppgjort budgetförslag. Vi anhöll inte om projektledararvoden. Det lyckades, vi fick närmare en halv miljon danska kronor för ett treårigt forskarutbildningsprojekt!

Seminarier runt om i Norden

Vid det här laget hade jag redan uppnått pensionsåldern, men jag kunde fortsätta i tjänsten två år till. Sänkt undervisningsskyldighet var en nödvändighet för att jag skulle klara av att leda det ovan nämnda nordiska forskarutbildningsnätverket. Det första seminariet hölls i Oslo våren 1995, samma vårtermin som jag hade gjort upp utbildningsprogrammet för slöjdläroverutbildningen här hemma i tre omgångar allt efter som huvudämnet byttes ut i de styrande organen. Den våren hade jag dessutom handlett 20 magistrar inom utbildningsprogrammen för klasslärare, lärare i teknisk slöjd respektive textilslöjd. Jag var så trött att jag knappt orkade gå längs gatorna i Oslo. Men vid seminariebordet klarade jag av uppgifterna tillsammans med professor Juhani Peltonen.

Det första forskarutbildningsseminariet i Oslo 1995. Runt bordet från vänster ledarna Juhani Peltonen och Linnéa Lindfors samt NordFo-presidenten Jan Sjögren, som deltog som iakttagare, Meléne Johansson, Kajsa Borg, Eva Malmberg och Maja Dunfjeld. Vid väggen föreläsaren Emma Thorsen.

I stort var seminarierna i de nordiska länderna stimulerande för mig, förhoppningsvis också för ledarkollegan och deltagarna. Vi sammanträdde efter hand i alla deltagarländer. Alla tio doktorander disputerade för doktorsgraden i sinom tid vid sina hemuniversitet. Kollegan Juhani och jag var närvarande vid alla disputationer förutom vid vår semeslöjdsforskare Maja Dunfjelds disputation vid [Universitetet i Tromsø](#) 2001. Jag minns med glädje våra ofta muntra seminarier. Vi försökte fånga ortens kultur och miljö genom välvalda, ibland exotiska utflykter på kvällarna. Vi åkte linbana i Bergen, besökte en lappkåta i Kautokeino, gick på teater i Oslo och Göteborg, för att nu nämna några fina upplevelser. I Köpenhamn minns jag att vi travade längs breda gator och över stora torg på jakt efter matställen.

Nätverkets verksamhet och resultat har jag evaluerat och dokumenterat tillsammans med nätverksmedlemmen Christina Nygren-Landgårds i NordFos egen publikationsserie *Techné*.⁹² Läs mera om serien och dess tillkomst nedan.

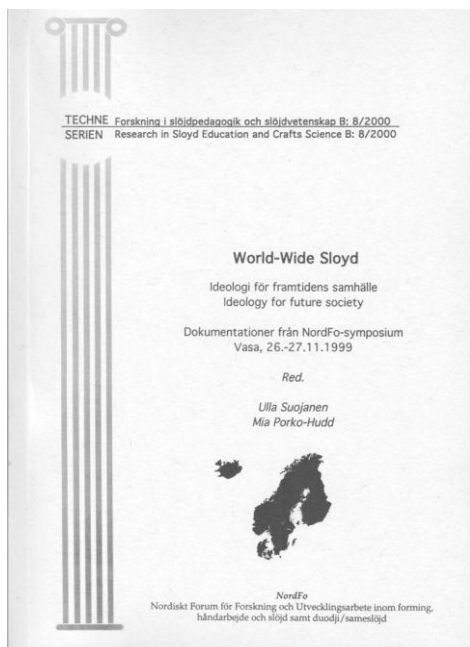
---

⁹² Lindfors & Nygren-Landgårds, 1998.

Publikationsserien Techne

Efter att nätverket *Slöjddkompetens i nordisk kultur* inom organisationen NordFo grundades uppstod omedelbart ett behov av ett publikationsforum. Under det första nätverksåret hade vi levt och verkat sparsamt och det fanns kvar av de för året beviljade pengarna. Jag fick då idén att kanske vi kan använda summan till en publicerad nätverksrapport i stället för en bunt kopierade papper. Jag fick inte svar på frågan av Nordisk Forskarutbildningsakademi, men jag tog chansen att göra en häftad publikation. Därmed uppstod *Techne Serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap*. På engelska *Techne Series: Research in Sloyd Education and Crafts Science*.⁹³

Techne projektet var intressant, spännande och utmanande. Namnet på publikationsserien kom jag fram till utgående från slöjdarternas natur. På bakre pärmen skrev jag:

”Techne seriens namn har sitt ursprung i det grekiska ordet techne som används i betydelsen att göra och kunna någonting, både hantverksmässigt och konstnärligt, samt att förstå och veta i ordens vidaste betydelse – att klara av och verkställa eller att vara förtrogen med någonting. Teche begreppet inrymmer alla de nordiska ämnesvarianterna formning, händarbete och slöjd samt duodji/sameslöjd.”

Publikationsserien Technes första pärmdesign var i bruk ännu år 2000.

Jag minns att jag konsulterade kollegan Vidar Hannus vid Pedagogiska fakulteten, som hade studerat antika språk, åtminstone latin, för att konfirmera techne ordets stavning. Kvällen då jag satt i tjänsterummet på Didacticum och arbetade med pärmdesignen har också stannat i mitt minne. Arbetet krävde mycket kunskap om ritprogram i datorn och jag tänkte med tacksamhet på Lucas Nyberg (då

⁹³ Christiansen, 2004. Bent Christiansen skriver i NordFos historie att forskarutbildningsnätverkets första rapport skulle tas in i Åbo Akademis skriftserier, vilket är ett missförstånd. Se ovan.

16 år) som lärt upp mig.⁹⁴ Det var inte så lätt att konstruera den joniska pelaren och pelarhuvudet med hjälp av tillgängliga ritprogram. Kartan över de nordiska länderna fick jag av dåvarande professorsassistenten Pasi Kankare från Åbo universitet (Turun yliopisto). Fontdesignen var lättare att åstadkomma. Seriens karaktär krävde diskussioner i Nordfos presidium. Följande text skrevs på bakre pärmen:

”Techne serien har inrättats för publicering av forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap i de nordiska länderna. Serien är indelad i en A-serie som är avsedd för publicering av forskningsrapporter på engelska eller något annat världsspråk och en B-serie för publicering av dokumentationer, såsom forskningsöversikter, debattinlägg och kongressbidrag på nordiska språk.”

Det visade sig att publikationen skulle bli en framgångssaga som fortfarande lever fullt ut. Den är efterfrågad också bland finskspråkiga forskare inom området som skriver på engelska. Efter att NorFA-nätverket avslutades sköttes publikationernas finansiering av respektive ämnesinstitution. Numera utkommer Techne som online journal.⁹⁵ Ganska snart blev det aktuellt att utse ett redaktionsråd med ordförande och medlemmar från olika universitet i Norden. Utgivare är forskarorganisationen Nordfo och hemorten är fortfarande Vasa. Jag vill påstå att publikationen kan leva länge, ge stadga åt forskningen och sprida kunskap om utvecklingslinjer inom området ifråga.

Då forskarutbildningsnätverkets verksamhet upphörde sammanfattade jag tillsammans med kollegan/nätverksdeltagaren Christina Nygren-Landgårds en evalueringsrapport.⁹⁶ Nätverkets betydelse för nordisk forskning och forskarutbildning evalueras och förslag till hur samarbetet inom slöjd och slöjdpedagogik kunde tänkas fortsätta både innanför och utanför Norden diskuteras i rapporten. Huvudparten av evalueringen berör nätverkets långsiktiga effekter för nordisk slöjd och slöjdpedagogik i nutid och i ett framtidsperspektiv vid sidan om deltagarnas individuella behållning av forskarutbildningen. Evalueringen tog upp bakgrundsfaktorer (underlag, anvisningar, uppläggning), processfaktorer (undervisning och evaluering), resultatfaktorer (långsiktiga effekter).

I evalueringsrapporten ingår en bilaga med förteckning över ledarnas och deltagarnas publikationer/papers samt redigerade arbeten under nätverksperioden 1995–1998 med angivelse av publikationsforum för respektive skrift. Nätverkets sista utbildningsevenemang (under den egentliga utbildningsperioden) arrangeras

---

⁹⁴ På nätet hittade jag Lucas som IT Operations Manager at Fixura Ab Oy, Vaasa. Han ser inte längre ut som en pojkspoling.

⁹⁵ <https://journals.hioa.no/index.php/techneA/><https://journals.hioa.no/index.php/techneB/>

⁹⁶ Lindfors & Nygren-Landgårds, 1998.

des i anslutning till NordFo-organisationens symposium vid Lærarhøgskolen i Telemark Norge hösten 1997 med temat *”Slöjdkompetens i nordisk kultur – vetenskapsteoretiska, metodologiska och läroplansteoretiska perspektiv”*. Nätverkets ledare och deltagare ansvarade för större delen av föreläsningarna. Rubrikerna antyder forskarutbildningsnätverkets vetenskapsteoretiska ambition.

Personliga nätverk

Samarbetet inom lärarutbildning och forskning i Norden har efter hand gett mig många kära vänner i Norden. De flesta har jag synliggjort i rapporter och utvärderingar av olika slag. Här nämner jag endast sådana som jag har haft eller fortfarande har tätare kontakt med. Jag inleder med professorskollegan Juhani Peltonen vid Åbo universitet (Turun yliopisto) i Raumo. Vår vänskap inleddes efter att jag fick forskningsansvar också för utbildningen av lärare i teknisk slöjd vid Pedagogiska fakulteten. Första gången jag såg honom var då han föreläste på en sammankomst i Helsingfors för båda slöjdarternas lärarutbildare. Jag insåg genast att han var betydelsefull också för oss i Vasa. Jag begärde att få publikationen han föreläste ur och den kom på posten.⁹⁷ Juhani är klasslärare och har disputerat i pedagogik. Han hade involverats i slöjdläroverutbildningen i Raumo genom ett forskningsprojekt. Hans idéer var klart slöjdpedagogiska till åtskillnad från ämnesforskningen i slöjdvetenskap vid Helsingfors universitet. Trots att Juhanis slöjdpedagogiska grepp inte är det samma som mitt har jag funnit anknytningspunkter och stöd för uppbyggnaden av min slöjdpedagogiska teori vid Åbo Akademi, Vasa.

Juhani och jag kom att bli kumpaner i flera sammanhang. Bland annat var vi under två terminer ledare för lärarutbildningsinstitutionernas och normalskolornas (inklusive Vasa övningsskolas) lektorer under deras fortbildningsterminer, som allmänt kallades sabbatsterminer. Åtagandet innebar att leda kurser vid Heinola kurscentral samt studieresor. Fortbildningen anordnades och administrerades av Undervisningsministeriet. Detta betydde för ledarna många planeringsmöten i huvudstaden samt utlandsresor. På det här sättet fick jag en god inblick i finskspråkig lärarutbildning i Finland samt i olika utbildningar i Estland och Barcelona dit studieresorna som jag var med om företogs. Allt detta var mycket bildande också för mig som just innan hade fått biträdande professorsansvar för slöjdpedagogiken vid vårt eget universitet. Juhani var en bra ledare och ett bra stöd för mig på de här ”höjderna” samt en trevlig reskamrat och vän under en rad sammankomster i olika länder. Tillsammans upplevde vi Tallinn under de sista dagarna av Sovjetregimen. Vi såg stenbumlingarna som hade använts som tankhin-

---

⁹⁷ Peltonen, 1988; 1999.

der på Tallinns gator. Vi besökte en jättestor fiskerikolchos nära huvudstaden som hade en egen skola och ett eget sjukhus. Mötesrummet på kolchosen var det största jag någonsin sett med långa bord i flera rader. Intressant var att se hur svartbörshandel gick till på det anrika universitetet i Dorpat (Tartu) där många finländare och svenskar har studerat. Bostadshuset utanför Tallinn som vi var in-
kvarterade i höll just och just ihop. Betongväggen gav vika då vi drog ut en kontakt ur ett vägguttag. Men de estniska lärarutbildarna var mycket gästvänliga och

bjöd på allt som var möjligt att åstadkomma. Småbröden till kaffet var pyttesmå och morgonsmörgåsarna hade saltströmmingsfiléer som pålägg. Jag ville bara gråta.

På sightseeing i Tallinn 1991.

Besöket i Barcelona var en fin utbildnings- och kulturupplevelse. Vi bekantade oss med universitetsutbildning likaväl som konstskolor. Vi såg turistattraktioner såsom den halvfärdiga basilikan Sagrada Família (Heliga Familjen) som ritats av Antoni Gaudí, vi besökte Picasso och Claude Monet museerna samt Montserratmuseet, klostret uppe bland bergen. Dessutom gjorde vi tillsammans med kursdeltagarna en privat studieresa med tåg till den lilla pittoreska staden Figueres där vi förundrade oss över Salvador Dalis skapelser i hans museum. Resan till Barcelona var en stor upplevelse för mig som inte tidigare hade rest i Europa.

En annorlunda studieresa gjorde jag tillsammans med Juhani, det vill säga vi deltog inom ramen för vår verksamhet med lärarutbildarnas fortbildningsterminer i en två veckors språkkurs i Cambridge i Storbritannien 1991. Resan blev minnesvärd på grund av den fantastiskt vackra universitetsmiljön med floden Cam som flöt genom staden och genom en krök ringar in den medeltida stadskärnan. På fritiden gjorde vi utfärder och bevittnade kanottävlingar på floden. Vi bodde inackorderade hos var sin familj och meningen var att lära praktisk engelska genom umgänget med familjerna. Tyvärr försummade vi det sistnämnda dels på grund av att min familj hörde till någon kyrklig sekt som hade möten i hemmet, dels för att vi hittat en klubb som serverade mat till ackompanjemang av live jazz varje kväll. Där satt vi och talade finska med varandra. Men Juhani klarade sig så bra i språkstudierna att han kom hem med ett diplom

Internationellt sällskap på språkkurs i Cambridge 1991. Längst till höger Juhani Peltonen och undertecknad.

Samarbetet med Juhani blev än mer intensivt efter att vi blev ledare för det NorFA-finansierade nordiska forskarutbildningsnätverket som jag beskrev ovan. Vi var parhästar som delade vardag och fest. Våra assistenter och forskarstuderande följde med på resorna, vi reste i grupp. Resan med Bergensbanan över Hardangervidda, ovanom trädgränsen inne i molnen, var en fantastisk upplevelse. Tåg- och hyrbilsresan till Kautokeino i Norge tog liksom aldrig slut. Det ingick också långtråkiga dagar på Finlandsfärjorna.

Många av mina nordiska vänner blev jag bekant med i samband med uppbygandet av forskarorganisationen NordFo under slutet av 1980-talet. Eldsjälar i planeringsarbetet var speciellt Jan Sjögren Sverige, Bent Christiansen Danmark och Ella Melbye Norge. Den förstnämnde var president för organisationen fram till att jag övertog ansvaret 1997. Kontakterna blev många under åren, presidie- och planeringsmöten, konferenser, symposier och seminarier. Bent ivrade för ett gemensamt internationellt forskningsprojekt som planerades av en arbetsgrupp med deltagare från alla nordiska länder utom Island.

Efter pensioneringen har Jan och jag utväxlat julkort under många år och jag fick så sent som i oktober 2014 hälsningar från honom genom min adept Juha Hartvik vid Åbo Akademi, Vasa. De hade träffats på Slöjdbiennalen vid Linköpings universitet. Jan är fortfarande aktiv vid slöjdlärover utbildningen trots hög ål-

der. Bent Christiansen och jag blev vänner för livet. Tills helt nyligen har jag fått julbrev från honom och hans maka Inge.

En ytterligare orsak till att Bent och jag blev närmare vänner var vår gemensamma skyddsling, kubanen Lázaro Moreno Herrera. Ovan nämnde jag att det var Bent som i slutet av 1990-talet sa att jag måste ta hand om Lázaros doktorsutbildning, trots att jag redan officiellt hade gått i pension.

Bland NordFo-vännerna är Marléne Johansson och Kajsa Borg de närmaste. Marléne har lett det Slöjdpedagogiska resurscentret och varit professor och examinator i slöjdpedagogik (senare på deltid) vid Åbo Akademi, Vasa, fram till våren 2016. Kajsa Borg, som är docent i pedagogiskt arbete, tjänstgjorde under slutet av sin karriär vid Umeå universitet. Tillsammans med dessa underbara och kloka kvinnor har jag varit med om betydelsefulla sammankomster med slöjdpedagogik i fokus runt om i Norden. Både Marléne och Kajsa har stött och hjälpt mig i det nordiska samarbetet. Detta samarbete nådde sin höjdpunkt vid Juha Hartviks disputation i Vasa i januari 2014. Marléne som handlett disputanden var kustos och Kajsa Borg opponent. (s. 14.) Samvaron med dem har gett mig mycket också på det personliga planet.

VI. SLÖJDPEDAGOGIK SOMKUNSKAPSKULTUR

Vasaparadigmets framväxt – Vägval

Två vetenskaper inom slöjdområdet

Slöjdvetenskapen vid Helsingfors universitet och slöjdpedagogiken vid Åbo Akademi har utvecklats parallellt. Professor Pirkko Anttila var först ute, hon lade grunden för den vetenskapliga forskningen inom slöjdområdet som kom att utvecklas till universitetsämnet *slöjdvetenskap*. Jag hade stor hjälp av hennes forskning då jag inledde forskningen inom området vid Åbo Akademi, Vasa. Ganska snart gick jag min egen väg då det blev klart att vi vid Åbo Akademi går in för pedagogisk slöjd, som kom att utvecklas till universitetsämnet *slöjdpedagogik*. Den inriktningen var ideologiskt önskad och därtill nödvändig eftersom hela slöjdfältet skulle täckas vid utbildningen av lärare i teknisk slöjd respektive textilslöjd samt slöjdarterna i klasslärarutbildningen. I Finland utvecklades med andra ord två skilda paradigmer i lärarutbildning och forskning. Här kort om Pirkko Anttila och hennes enorma livsverk inom slöjd och slöjdekultur.

Pirkko Anttila var först med slöjdforskningen

I avsnittet *Upptakt* nämnde jag att jag formligen slukade Pirkko Anttilas självbiografiska verk *”Käsillä eletty elämä. Käsiyökulttuurin jäljillä taidosta tieteesi”* (341 sidor)⁹⁸. Skriften ger, utöver beskrivningen av författarens liv och livsverk, en djupgående analys av ämnesområdets utveckling till vetenskap, det vill säga *slöjdvetenskap*. I boken har författaren skickligt vävt in sitt eget liv i det svindlande skeendet. Vi kan vara tacksamma för att Pirkko fanns i rätt tid på rätt plats och att hon vågade ge sig kast med de verkligt svåra uppgifterna som efter hand dök upp i hennes karriär. I botten hade hon studentexamen, två lärarutbildningar, först hemslöjdlärarutbildning vid Fredrika Wetterhoffs hemslöjdläroinstitut i Tavastehus och sedan handarbetslärarutbildning vid Helsingfors handarbetsläroinstitut. På grund av den dubbla lärarutbildningen var hon inte purung då hon inledde sin lärarkarriär. Hon var från början kapabel att analysera skeenden och att ingripa vid behov. Dessutom är hon en skarp, kvicktänkt, folklig och språkkunnig arbetsmyra, en god föreläsare som också har skrivandets gåva. Då fortsatta åtaganden så krävde inledde hon universitetsstudier som utmynnade i en doktorsexamen. På grund av att hon publicerade på majoritetens språk (och engelska) kom hennes forskning snabbt i användning i hemlandet. Hon skriver i memoarboken att hon tycker om att uppträda inför publik. Redan som 5-åring hade hon vid ett

---

⁹⁸ Anttila, 2015. Översättning s. 9.

kyrkobesök, till prästens förtret, trängt sig fram och läst en dikt om julbocken som hon tyckte om. Hon har genom livet varit mycket rörlig på många plan, också rent fysiskt. Redan på 1950-talet körde hon omkring med en Mosse (Moskvitš).

Som nybliven lärarutbildare såg jag henne första gången på Textilläraryrkesförbundets höstdagar 1974 där hon under pausen stod livligt pratande omgiven av en stor skara textillärare. Pirkko Anttilas arbete tjänade som ämnesgrund vid utvecklandet av den pedagogiska slöjden och slöjdpedagogiken som vetenskapsområde vid det finlandssvenska universitetet Åbo Akademi, Vasa.

I begynnelsen fanns skolslöjd

I min doktorsavhandling skrev jag följande om slöjdarternas väg från hemmet via skolan till vetenskapens arenor:

”Den slöjdpedagogiska forskningen har sin kulturella utgångspunkt i slöjdarerna teknisk slöjd och textilslöjd⁹⁹ i den allmänbildande skolan. Dessa läroämnen har i sin tur sina rötter i den traditionella hemslöjden eller husbehovsslöjden som utövades i hemmen under självhushållningens tid. Dyligt slöjddande kan kallas slöjdekunst då slöjdaren på basen av teknologisk kunskap och kunnighet i förening med skapande uttrycksförmåga producerar funktionella och estetiskt tilltalande produkter.

Vi kan säga att slöjden under självhushållningens tid var en helhetsverksamhet. Barnen och ungdomarna var involverade i framställningen och beredningen av råvaror såsom lin, ull och olika trämaterial. De deltog också i planering och tillverkning av beklädnad och allehanda nyttoprodukter för hemmet och lantbruket samt prydnadsföremål. En dylik helhetsverksamhet gav insikter i ekologiska, estetiska, etnologiska och ekonomiska faktorer förutom kunskap, insikter och färdigheter i olika slöjdtekniker och estetisk. Ytterligare kan man tänka sig att slöjddandet i kretsen av familjemedlemmar och grannar fostrade både etiskt och socialt. Psykologiska och pedagogiska aspekter var inbyggda i själva verksamheten och i trädningen av slöjdkunskapen och slöjdfärdigheten. Alla dessa aspekter hade tillsammans en kulturbärande funktion i det dåtida samhället.

Det var denna slöjdverksamhet, innefattande framställning av produkter (artefakter), som utgjorde grunden för slöjdarerna då de infördes som läroämnen i de första folkskolorna och seminarierna på 1860-talet. Då skolan övertog ansvaret för slöjdundervisningen blev såväl målen som innehållet och omgivningen artificiella. Handarbetet i skolan skulle vara både materiellt och formellt bildande. Både nyttoaspekten och den fostrande aspekten innefattades i målen för slöjdfosturan. Den fostrande aspekten betonades starkt i Cygnaeus läroplansförslag.¹⁰⁰ Hans idéer har i likhet med senare tiders målsträvanden varit svåra att realisera. En

---

⁹⁹ Benämningarna har förändrats under årens lopp.

¹⁰⁰ Cygnaeus 1861; Lindfors, 1992a.

överbetoning av den konkreta slöjdprodukten, på bekostnad av slöjdprocessens fostrande möjligheter, har kännetecknat skolslöjden fram till våra dagar.¹⁰¹

I debatten kring skolslöjden har man emellertid inte noterat att slöjdarterna fram till 1980-talet i stort sett saknat såväl ämnesteorier som pedagogisk teori. Då nu forskning inletts i både slöjdvetenskap och slöjdpedagogik är det möjligt att gå djupare in i problematiken, till de ideologiska och filosofiska grunderna. I forskningen som sammanfattas nedan har jag sökt slöjdens ontologiska och kunskaps-teoretiska grunder i de fenomen som var aktuella redan då slöjdundervisningen överflyttades från hemmet till skolan, det vill säga slöjdarternas estetisk-produktionsbundna karaktär inom ramen för ett verksamhetsrelaterat helhetsssystem. Bland annat följande frågeställningar aktualiserades:

- Hur är estetisk-produktiva läroämnen uppbyggda?
- Vad innebär helhetsverksamhet i slöjdprocessen och i slöjdundervisningen?
- Hur skall läroplanen, undervisningen och evalueringen vara utformade i verksamhetsrelaterade läroämnen?
- Hur är verksamhetsrelaterade läroämnen utformade i lärarutbildningen?
- Hur skall verksamhetsrelaterade läroämnen angripas i forskningen?
- Hur är vetenskaper som befattar sig med estetisk produktiv helhetsverksamhet uppbyggda?”

Det är denna typ av frågor som den slöjdpedagogiska forskningen handlar om. Efter lärarutbildningens akademisering framstod forskningsbehovet inom slöjd-området som synnerligen stort. Det gällde för lärarutbildarna att bygga upp nya vetenskapsområden samtidigt som de själva måste skaffa sig vetenskaplig kompetens. Den inledande forskningen utfördes därför i främsta rummet av lärarutbildare i form av lärdomsprov.¹⁰²

Då nu forskning sker i både slöjdpedagogik och slöjdvetenskap är det möjligt att gå djupare in i problematiken – till de vetenskapsteoretiska/ideologisk-filosofiska grunderna. Hantverk och handarbete har emellertid behandlats i framstående filosofers och pedagogers skrifter alltsedan antikens dagar. Efter att slöjdarterna infördes som ämnen i den allmänbildande skolan har deras mål och innehåll naturligtvis förts fram i kommittébetänkanden, läroplaner och handledningar tillsammans med de övriga skolämnenas.

---

¹⁰¹ Lindfors 1981, s. 100-106; Lindfors, 1992a.

¹⁰² Kommittébetänkande 1912:10; Lindfors 1981, s. 151-154, 158-160; Lindfors, 1992a.

Uppsatser och lärdomsprov lade grunden för slöjdpedagogisk teori

I samband med memoarskrivandet har jag gått igenom mina forskningsrapporter och artiklar från min tid som lärarutbildare och forskare vid Åbo Akademi, Vasa. *Jag fann att forskningen handlar om grundforskning med inriktning på vad som ingår och pågår i olika slags processer på olika nivåer i mänskliga helhetssystem, främst edukativa slöjdprocesser i utbildnings- och samhällskontext.* Sådan text är kanske inte intressant i en memoarbok som också är avsedd för läsare utanför universitetsvärlden. Därvid uppkom frågan: hur skall jag beskriva min publicerade forskning, testamentet eller arvet, som jag lämnar till kommande generationer? Jag funderade på *när, hur och varför* jag hade kommit in på teori- eller metaforskningsspåret och kom fram till att jag skall skriva om just detta, min egen forskningsprocess och dess resultat, på samma sätt som jag har beskrivit mitt liv i övrigt i de föregående avsnitten. Jag beskriver helt enkelt kännetecken för mitt forskningsintresse, mitt sätt att tänka, forska och dokumentera.

Grunden för forskningen byggde jag kanske upp redan genom mitt ”teoriarbete” under min tid som yrkeslärare då jag utarbetade så kallade *stenciler* i sömnadsteknik. Då handlade det om planritade bilder och genomskärningsbilder av arbetsobjektet (olika slags sömmar, fållar och sprund) med tillhörande kort text. Teorierna duplicerade jag åt eleverna i min elevgrupp, men kollegerna hade också tillgång till duplikaten. Innan dess hade jag gått på kurser i hur man analyserar varje moment i en arbetsprocess. Genom detta analyserande arbete lärde jag mig att verkligen gå in på djupet med vad som *ingår* i arbetsprocesser. Det som *pågår* i arbetsprocesser analyserade jag då gjorde upp arbetsbeskrivningar. I det följande beskriver jag kortfattat inriktningen, innehållet och metoderna i min forskning med början från lärdomsprov som visar mitt sätt att tänka. Arbetet med proseminarieuppsatsen för cum laude i pedagogik, *Gymnasium eller yrkesskola?: Val av utbildningsväg efter mellanskola* födde mitt forskarintresse. Jag utgick ifrån det aktuella problemet i min vardag, att alltför många elever valde gymnasium framom yrkesskola. Detta hade som följd att vi hade för få sökande till bland annat sömnadsavdelningen vid Österbottens centralyrkesskola. Omedelbart blev jag mycket intresserad av att ta reda på, utreda, strukturera och skriva ned resultatet. Bara ett minustecken skilde från högsta betyg för uppsatsen. De blivande övningsskollärarna i min studiegrupp som hade magistergrad fick sämre vitsord. De tog säkert inte så allvarligt på uppgiften. Mitt självförtroende förstärktes betydligt i ett skede då jag var som mest orolig för hur jag skulle klara mig som universitetslärare utan studentexamen med en halvfärdig kandidatexamen i humanistiska vetenskaper i bagaget. Mitt genuina forskningsintresse har följt mig genom hela min akademiska karriär och forskningen har fortsatt med mindre krävande forskningsuppgifter under pensionärstiden trots sviktande hälsa.

För kandidatexamen i humanistiska vetenskaper skrev jag också en andra cum laude uppsats, nu inom ämnet sociologi med titeln *Individen i utbildningssamhället. Något om målorientering i utbildningspolitiken*. Den handlade om målfrågor av utbildningspolitisk karaktär i kommittébetänkanden gällande mellanstadiets examensreform under början av 1970-talet. Långt efter att examen var avklarad fick jag ett brev av examinator i sociologi, professor Knut Pipping, där han skrev att uppsatsen var pedagogisk, den berörde inte sociologiska problem. Men han ville inte i efterskott underkänna uppsatsen eftersom kurshållaren hade godkänt den. Jag har haft stor nytta av att jag på det här sättet satte mig in i mellanstadieformen. Jag hade inte därförinnan varit involverad i allmänna utbildningsfrågor. Min fackuppsats för kandidatexamen i humanistiska vetenskaper med titeln *Social rekrytering och skolframgång. Några jämförelser mellan elever i årskurs 9 i linjedelad försökmellanskola* var de facto mera sociologiskt inriktad än den ovan nämnda cum laude uppsatsen i sociologi. Inom ramen för laudaturstudierna i Textillära vid Helsingfors universitet 1988 skrev jag en avhandling (109 sidor) med rubriken *Formgivning i textilslöjd. Teoretisk-didaktisk orienteringsgrund* med fokus på formgivningsfasen. Jag duplicerade avhandlingen som under en tid användes som föreläsningskompendium. Avhandlingen var ett första försök att tillämpa teorier och modeller om formgivning inom andra områden då systematiserad forskningsmässig bakgrundskunskap om slöjdprocessen ännu saknades. Kunskapsbehållningen i avhandlingen använde jag vid konstruktionen av teorin om den edukativa slöjdprocessen. På det här sättet uppkom lite senare den vetenskapliga forskningsrapporten med huvudrubriken *Formgivning i slöjd*.

I avhandlingen pro gradu, *Textilslöjd i finlandssvensk lärarutbildning 1928–1976: En undersökning kring klass- och textilläroinbildningens anpassning till textilslöjden i lågstadiet*, publicerades som forskningsrapport.¹⁰³ Jag genomförde en omfattande postenkätundersökning om textilslöjden i både klass- och textilläroinbildning mot bakgrunden av ämnets historia i skola och lärarutbildning. Undersökningen gav kunskaper om det allmänbildande skolsystemet och gav en god grund för mitt fortsatta arbete, inklusive forskning inom lärarutbildningen.

Vid den här tiden var jag något av en outsider efter 18 år inom yrkesutbildningen som var helt avskild från den allmänbildande utbildningen. De två utbildningsvägarna hörde dåför tiden under var sitt ministerium. Det var mycket berikande och belysande för mig att redan i det här skedet få kunskap om slöjdarterna som skolämnen och ämnen i lärarseminarierna samt om områdets historia. Just då var jag tillsammans med kollegan Olof Åström i färd med att bygga upp en helt ny ämneslärarutbildning för slöjdarterna samt undervisningsprogram för teknisk slöjd respektive textilslöjd i klasslärarutbildningen.

---

¹⁰³ Lindfors, 1981.

För beskrivning av textilslöjdens innehåll och kvaliteter använde jag bland annat en modell för steg och innehåll i en designprocess som utarbetats inom engelsk design- och teknologiforskning. För strukturering och analys av funktioner i läraryrket byggde jag upp en egen modell innefattande dimensionerna kognitiv funktion, metod- materielfunktion, samverkansfunktion och utvecklingsfunktion. Bearbetningen av undersökningsmaterialet inledde jag med konstruktion av en helhetsplan som gav en klar bild av undersökningens uppläggning. Både det insamlade materialet och bearbetningen av detsamma var mycket omfattande. Till en början sammanfattade, analyserade och strukturerade jag ämnets mål i läropliksskolan och i lärarutbildningen under tidigare epoker. Som en kuriositet kan jag nämna att det empiriska undersökningsmaterialet bearbetades statistiskt enligt den gamla metoden, det vill säga kodades och stansades på hålkort som sedan kördes på en jättestor ”dator” i Helsingfors. Dessa kvantitativa data tolkades och analyserades enligt hermeneutisk metod, alltså en tidtypisk ansats. Året var 1979–1980. Det var med avhandlingen pro gradu i pedagogik (1980) som jag lade grunden för min egen forskning inom slöjdområdet vid lärarutbildningen.

I det här sammanhanget vill jag uppmärksamma ett roande sensationellt fynd gällande praktisk skolslöjd och slöjd i seminarierna. Jag upptäckte att *virkat barnlivsstycke* hörde till kursarbetena vid Ekenäs seminarium fram till 1954. Moderniseringen av handarbetsundervisningen gick långsamt. Vid Stockholm folkskolor virkade man dylika redan under början av seklet 1900 för att motverka dålig kroppshållning hos barn. Enligt verksamhetsberättelserna för Ekenäs seminarium sydde man vid den här tiden också trådknappar och stickade en modellstrumpa.¹⁰⁴ Det är förstås möjligt att man inte uppdaterade verksamhetsberättelserna så ofta.

Som lärarutbildare och samtidigt äldre forskarstuderande var min prestations-tröskel hög. Nu 35 år senare är jag inte förvånad över att min handledare, t.f. professor Leif Finnäs, frågade varför jag inte lade fram avhandlingen pro gradu som licentiatavhandling. Det borde jag ha gjort och sedan presenterat min licentiatavhandling som doktorsavhandling. Efter doktorsgraden skulle mina forskningsrapporter inom den framväxande slöjdpedagogiska vetenskapen ha haft större tyngd. Själv tyckte jag att mina teorier inte var färdigt utvecklade. Dessutom skulle jag i det skedet inte haft tid för alla kurser och tentamina som hörde till licentiatexamen. Jag behövde också laudaturvitsord i ett biämne för licentiatexamen och inledde vid sidan av arbetet studier i textillära, som senare omvandlades till slöjdvetenskap, vid Helsingfors universitet, vilket betydde att jag pendlade mellan Vasa och Helsingfors i över två års tid.

---

¹⁰⁴ Lindfors, 1981, s. 49.

Tolv år i systemvärlden

Den första processmodellen och licentiatarbetet

I det här skedet var jag på det klara med att det är med början i undervisningssituationen som slöjdens teori skall byggas upp. Jag inledde en omfattande videobandad klassrumsundersökning av textilslöjdsundervisning i Vasa övningskola. I samband med att jag bearbetade det transkriberade materialet började jag söka strukturer i innehåll och processer, det vill säga på allvar fundera över vad handarbetandet/slöjdandet i grunden handlar om. Jag minns att jag en het somrardag satt vid bordet i mitt uterum (egentligen bara ett golv) bakom huset i Munsmo och hade brainstorming med mig själv. Jag hade brett ut ett rutigt konceptpapper (A 4+A 4) och skrev ned allt som kom i mitt huvud då jag tänkte på handarbetandet. Pappret fylldes helt och hållet. Analysen gick till så att jag grupperade de nedskrivna fenomenen enligt något slags system. Så småningom började jag uppfatta strukturer och system som sedan kom att bilda en modell för den individuella arbetsprocessen innefattande eleven/slöjdaren som subjekt, den som utför slöjdhandlingar, som jag skrev in i en stor cirkel. Runt omkring ritade jag fem mindre cirklar som delvis gick in i den stora cirkeln, en för arbetsobjektet, en för hjälpmedlen, en för den framväxande konkreta produkten, en för processens inre betydelse. Den femte cirkeln innefattande arbetsoperationen (handarbete och kommunikation) föll bort senare då jag fattat att slöjdoperationen, slöjdhandlingarna, hörde direkt ihop med det handarbetande/slöjdande subjektet, slöjdaren. Jag var så nöjd med min konstruktion att jag lät studerande brodera processmodellen i jätteformat med färgat garn på ett tjockt svart tyg. Konstverket hängdes upp på en utställning i Pedagogiska fakultetens huvudbyggnad på Kyrkoesplanaden. Jag tror att ingen förstod meningen med det hela, jag fick inte en enda kommentar. Då visste jag ännu inte att det är svårt för människor att tänka i processer och system på grundforskningsnivån. Nu används mina teorier flitigt, men jag tror att det fortfarande är tunnsått med egentlig grundforskning.

Jag hade lagt grunden för mitt systemtänkande. Denna första modell för en individuell slöjdprocess lade jag fram i en artikel till Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileumsskrift 1985 med rubriken *Arbetsprocesser i textilslöjd som fackligt-pedagogiskt forskningsfält. Ett bidrag till ämnesområdets begynnande forskningsorientering*.¹⁰⁵ Därefter inledde jag ett enmans forskningsprojekt med rubriken *Textilslöjdsprojektet – analyser av edukativa slöjdprocesser*. Som helhet bestod projektet av 1) Metod- och problemorienterade observationsstudier av interaktiva slöjdvöningar (klassrumsundersökning), 2) teoretisk analys av en indi-

---

¹⁰⁵ Lindfors, 1985c, s. 96-121.

viduell slöjdprocess, 3) observationsstudier kring interaktiv slöjddövning – validering av försöksmodeller, 4) beskrivande bakgrundsstudier kring den skrivna läroplanen samt 5) teoretisk analys av grunddrag i interaktiv slöjddövning – generering av försöksmodeller.

Den ovan nämnda arbetsprocessmodellen och de nämnda observationsstudierna utgjorde delar av min licentiatavhandling med rubriken *Grunddrag i textilslöjdsundervisning. Läroplansbeskrivning och teoretisk analys av interaktiva slöjddövningar*.¹⁰⁶ Licentiatarbetets beskrivande bakgrundsdel gav värdefull grundläggande kunskap om kvaliteter i grundskolans läroplan. Forskningen utmynnade i *försöksmodeller* för komponenter i den upplevda undervisningsprocessen, inklusive dess normativa styrsystem, formella steg i elevens intentionella slöjdprocess i undervisningssituationen samt interaktiv slöjddövning. Den sistnämnda modellen innefattar lärarens och elevens/ elevgruppens aktiviteter i handledningssituationer som gav ramar för senare analyser av det omfattande observationsmaterialet från klassrumsforskningen. Materialet analyserades statistiskt och tolkades enligt den *mjuka systemmetodologin* som jag kort presenterar i det följande.

Grunderna för systemtänkandet och den mjuka systemmetodologin

Inför presentationen av teorigenereringen beskriver jag kort grunderna för systemtänkandet och den mjuka systemmetodologin. Slöjdverksamheten, både den individuella och den edukativa, skall ses som en helhetsverksamhet som är sammansatt av delar, det vill säga element. För att helheten skall vara meningsfull förutsätts elementen vara relaterade till varandra på ett sådant sätt att helheten – systemet – uppvisar en karaktäristisk struktur. Ett element kan vara en företeelse, ett organ, en idé, en egenskap eller egentligen vad som helst. I slöjdverksamhetssystemet utgör arbetsobjektet, hjälpmedlen, materiella (formativa) resultat och formella (formativa) resultat samt slöjdaren själv (arbetets subjekt) element i systemet. Det sistnämnda är överordnat systemets övriga element. Slöjdverksamhetssystemet är en del av komplicerade hierarkiska system i undervisningssituationen, skolan och samhället som är ett supersystem.

Som ovan framgår skedde en orientering mot systemtänkande i den slöjdpedagogiska forskningen och därmed tillämpning av så kallad *mjuk systemmetodologi* vid såväl empiriska som evaluerande och teoretiska analyser. Det visade sig vara fruktbart att uppfatta delar och helheter i dynamiskt samspel. Metodologin innefattar en uppsättning av metodprinciper, vilka i varje enskild forskningssituation reduceras till en unik metod. Enligt upphovsmannen Peter Checkland är me-

---

¹⁰⁶ Lindfors, 1987.

odologin särskilt användbar för undersökning av områden, situationer eller fenomen inom vilka målen är okända eller dunkla, bland dessa *mänskliga aktivitetssystem*. Man anar att det finns ostrukturerade problem, vilket var fallet då forskningen i slöjdpedagogik inleddes. Resultatet av systemtänkandet vid tillämpning av mjuk systemmetodologi innefattar 1) En verbal beskrivning av vad som synes *ingå* i systemet och 2) begreppsliga modeller för vilken typ av processer som synes *pågå* i systemet. Teorierna som byggs upp skall uppfattas som *intellektuella konstruktioner som föreställer världen*.¹⁰⁷

Grundantaganden

Som allmän utgångspunkt för den slöjdpedagogiska forskningen användes följande normativa grundantagande:

*Den slöjdpedagogiska forskningen utgår från antagandet att det i skolslöjden är möjligt att på ett verklighetsnära sätt utveckla alla personlighetsområden – att ge människan handlingsberedskap som grund för individuell livskvalitet och samhällelig välfärd.*¹⁰⁸

Den individuella (universella, icke normativa) slöjdverksamhetens ontologi definieras på följande sätt:

*Slöjd, (teknisk slöjd eller textilslöjd) är en organisk personrelaterad och slöjdteknologisk-estetiskt betingad helhetsorganiserande arbetsverksamhet som i sig innefattar formgivning, planering av tillverkning och tillverkning av slöjdprodukter i slöjdmaterial. Verksamheten styrs av ett motiv-resultatideal och är dynamisk-evolutionistiskt till sin natur. Verksamheten pågår under en viss tid i växelverkan med social och sociokulturell kontext innefattande områdets traditioner. Verksamheten tillfredsställer individuella behov, både formella och materiella.*¹⁰⁹

Inledande metodologistudier

Publikationen *Slöjd som interaktivt system. Ett försök att tillämpa mjuk systemmetodologi vid studier av arbetshandledning i textilslöjd* banade vägen för avhandlingsforskningen.¹¹⁰ Den rapporten medtogs inte i min sammanläggningsavhandling (doktorsavhandling). Jag prövade ut den mjuka systemmetodologins lämplighet för strukturering och analys av ostrukturerade problemsituationer, i det här fallet handledningsprocesser, samtidigt som jag redde ut problematiken

---

¹⁰⁷ Checkland, 1986.

¹⁰⁸ Lindfors 1992a, s. 22-24.

¹⁰⁹ Lindfors, 1997, s. 31.

¹¹⁰ Lindfors, 1988.

runt de interaktiva (handledda) arbetsövningarna under lektionerna som helhet. Under lektionsavsnitten med individuell arbetsövning tenderade lärarens handledning vara ”lotsning” i stället för undervisning. Forskningen resulterade i en modell för ett temporärt handledningssystem som senare utvecklades till en *teori om handledning som slöjddidaktisk metod*.¹¹¹

Den mjuka systemmetodologin kompletterades med *Grunded Theory Method* som ger forskaren möjlighet att genom induktiv slutledning systematisera ostrukturerad kunskap som skapats till exempel genom observation av verkliga situationer.¹¹²

Min doktorsavhandling

Licentiatarbetets beskrivande bakgrundsdel gav värdefull grundläggande kunskap om kvaliteter i grundskolans läroplan samt utgångspunkt för nyorienterande analyser av textilslöjd som process. Jag publicerade inte avhandlingen som sådan på grund av att jag lade fram *försöksmodeller* som var avsedda att senare utvecklas till slöjdpedagogisk teori. Det omfattande observationsmaterialet från klassrumsforskningen transkriberades och analyserades statistiskt för att sedan tolkas med hjälp av den anpassade mjuka systemmetodologin och Grauded-Theory-Metoden, som jag beskrev ovan. Resultaten redovisade jag i fyra forskningsrapporter av vilka tre ingår i min doktorsavhandling. Avhandlingsarbetet sammanfattades i en fjärde studie, en *kappa*, med rubriken *På väg mot en slöjdpedagogisk teori. Paradigmatveckling och kunskapsbehållning – sammanfattning av tre studier*. Kappans syfte var att *presentera och bedöma ontologiska, kunskapsteoretiska och metodologiska utgångspunkter* i det slöjdpedagogiska forskningsparadigmet som jag hade lagt grunden till. Också *värdefilosofiska frågor* (axiologi) aktualiseras. I kappan sammanfattas och bedöms följande publicerade studier/forskningsrapporter:¹¹³

- 1. Slöjdvetenskapliga och slöjdpedagogiska grundfrågor i ämneslärarutbildning.*
- 2. Slöjdundervisning i teori och praktik. Modellevaluerande empiriska analyser av interaktiva arbetsövningar i textilslöjd.*
- 3. Slöjdverksamhetens grunddimensioner vid arbetsinläring i ett slöjdpedagogiskt perspektiv.*¹¹⁴

---

¹¹¹ Lindfors, 1991a, s. 136-144.

¹¹² Glaser & Strauss, 1968.

¹¹³ Lindfors, 1992a.

¹¹⁴ Lindfors, 1990; 1991b; 1991c; 1992a.

Teorierna som utarbetades på basis av försöksmodellerna i studierna presenterar jag var för sig under skilda rubriker längre fram.

Modellen i studie/rapport nr 1 konstruerades utifrån systematiserad kunskap om slöjdvetenskap (då benämnd textillära) och allmänpedagogik som resulterade i en kartläggning och konstruktion av delsystem i *slöjdpedagogik som vetenskapsområde*. I modellen ingår *slöjddidaktiken* som en överordnad disciplin i förhållande till *slöjdpedagogiska deldiscipliner*. Teorierna är avsedda att ge ramar och grunder för läroplans- och annat utvecklingsarbete och för den praktiska slöjdverksamheten i skola och lärarutbildning. Tanken i min forskning har från början varit att den slöjdpedagogiska teorin skall kunna tillämpas på vardera slöjdarten i den allmänbildande utbildningen och vid universiteten och i förlängningen på närbesläktade slöjdarter såsom hemslöjd och konstslöjd.

I studie/rapport nr 2 bedöms och verifieras försöksmodellerna som jag utvecklat i min licentiatavhandling genom att *resultaten av observationsstudierna analyseras och redovisas*. I rapporten ges en mycket djupgående och detaljerad bild av vad som verkligen *ingår* och *pågår* under textilslöjdslektionerna på tre olika stadier i grundskolan. Fokus är på de interaktiva arbetsövningarna, handledningssituationerna.

I studie/rapport nr 3 redovisas och bedöms två modeller, modell för *slöjdpedagogisk ram för slöjdlärandet* och *modell för slöjdverksamheten vid slöjdlärandet i undervisningsprocessen*. Teorierna som erhålls är avsedda att tjäna som orienteringsgrund för planering, genomförande och evaluering av slöjdundervisning samt för forskning.

I doktorsavhandlingens ”kappa” bedöms forskningsresultaten i de tre studierna i dimensionerna: *faktagestaltning* (forskarens världsbild och vetenskapssyn), *grundantaganden* (om slöjd som disciplin och slöjdpedagogik som vetenskapsområde); *tankeregler* (för teoretisk orientering ifråga om forskningsansats) samt *kunskapsbehållning* (mot bakgrunden av kunskapsteori och pedagogisk teori).

Slutligen diskuteras och bedöms kunskapsbehållningens/teoriernas pedagogiska kvaliteter och tillämpningspotential. Vidare dryftas nuläget i teoriutvecklingen som helhet samt forskningens inriktning i framtiden inom paradigmatets ram. Sammanfattningsvis kan jag konstatera att teorierna tillämpade i en kontext representerar *en någorlunda sammanhängande enhet, vilken innehåller såväl antaganden om verklighetens beskaffenhet som värderingar och handlingsnormer – en ideologi. Att vara anhängare av en ideologi betyder att man accepterar dess verklighetsbeskrivning, delar dess grundläggande värderingar och stöder dess handlingsprogram.*¹¹⁵

---

¹¹⁵ Jfr Wikipedia: Ideologi.

Då jag nedan sammanfattar den slöjdpedagogiska teorigenereringen och kallar resultatkonstruktionerna *teorier* har jag stöd av min förhandsgranskare/opponent professor Singa Sandelins utlåtande om min doktorsavhandling från 1992. Så skriver hon:

”Linnéa Lindfors har målmedvetet studerat slöjdens verklighet och forskat i de slöjdpedagogiska grunderna. Hennes beläsenhet och förmåga till syntes och omvandling av tänkandet från andra discipliner är uppenbar och oftast även fruktbar i hennes arbete. Genom en kombination av grundlig egen erfarenhet, ämnesexpertis och beläsenhet över ett tvärvetenskapligt område samt därtill knuten innovativ förmåga till reflektion och syntes har Linnéa Lindfors varit väl skickad att göra detta krävande arbete. Det skenbart ’självfallna och givna’ i resultaten talar för att hon lyckats komma en inte så liten bit på vägen till en slöjdpedagogisk teori.”

Min andra förhandsgranskare professor Juhani Peltonen var inne på samma linje, han skriver:

”Yhteenvetona voi todeta sen, että väitöskirjatyöhön on paneuduttu uutterasti ja periaatteista tinkimättä. Se luo uutta tietoa käsityökasvatuksen tutkimuksen suuntaamiselle. Lisäksi sen tieto on luotettavaa, joskin joiden omien valintojen rinnalle olisi voinut laajentaa johtopäätöksi. Esim. Heideggerin tieteenfilosofia antaa joitakin muita lähestymistapoja. Työ edustaa käsityökasvatuksen alueelle kiistatta melko uutta toimintateorian sovellutuksen laajentamista. Samalla käsityön tiedealan selkiyttäminen on uutta ja tarpeellista tietoa. (Översättning i bilaga 1.)

Min forskning var i huvudsak av grundforskningsnatur. Det säger sig självt att det slöjdpedagogiska forskningsfältet är synnerligen omfattande och komplext. Det ”rena” slöjdinnehållet har sin vetenskapliga grund i *slöjdvetenskapen* som också kan ha en pedagogisk dimension. Den som handarbetar/slöjdar lär sig medvetet eller omedvetet under processens gång utan yttre styrning. Inom det slöjdpedagogiska paradigmet, *Vasaparadigmet*, hade vid millennieskiftet en vetenskaplig grund för universitetsämnet *slöjdpedagogik* byggts upp. Det fanns en bas att bygga vidare på. Här uppfattas *paradigm* som: *Den ram och de allmänna regler inom vilka ett visst verksamhets- eller livsmönster upprätthålls, speciellt den övergripande teoretiska ramen inom vilken forskning i en viss vetenskap bedrivs.*¹¹⁶

---

¹¹⁶ Jfr Wikipedia. Paradigm.

Eva Malmberg – fortsatt slöjdpedagogisk teorigenerering

Min första doktorand Eva Malmberg hade fullständigt anammat den slöjdpedagogiska teori som fanns tillbuds och hon fortsatte med stor framgång att utveckla det slöjdpedagogiska paradigmet i avhandlingen med rubriken *Att upptäcka systemnätverk i edukativ slöjd. Analyser av elevens slöjdhandlingar i en kontext. En paradigmatvecklande ansats.*¹¹⁷ Syftet var att genom grundforskning utreda elevens aktivitet i slöjdundervisningen i *en kontext* samt söka kunskap om hur elevens deltagande i det egna lärandet kunde stimuleras. Det primära fokuseringsperspektivet var interaktionsfunktionen, med tonvikt på ämnesinnehållet och produktionsfunktionen i slöjdverksamheten som hon uppfattade som ett instabilt hierarkiskt uppbyggt system inom vilken avsiktlig, utvecklande helhetsorganiserande verksamhet utförs av människor i linje med forskningen inom det slöjdpedagogiska paradigmet, alltså med *evolutionistisk systemansats* som teoretisk orientering. Det mest anmärkningsvärda i Evas mycket omfattande och gedigna analysarbete var att hon satte in de teorier jag utarbetat i en kontext, verkliga lärandesituationer under textilslöjdslektioner. Därmed fortsatte hon med att utveckla den teoretiska orienteringen inklusive metodologin, det vill säga mjuk systemmetodologi i kombination med bland annat Grounded-Theory-Method och Learning by Expanding.¹¹⁸

I avhandlingen presenteras utgående från teorin om den slöjdande eleven omringad av fyra världar en modell för *elevens helhetsorganiserande slöjdhandlingar i en kontext* innefattande modeller för *tänkandet om slöjdhandlingar, exekutiva beslut i slöjdhandlingarna, lärarens funktion/influens i elevens slöjdhandlingar*.

Avhandlingsarbetet resulterade härutöver i nyfunnen systematiserad och strukturerad kontextbunden instrumentell kunskap om många betydelsefulla aspekter i upplevd textilslöjdsundervisning såsom *spänningar i elevens slöjdhandlingar*. Eva går även in på *didaktiska principer för aktivt lärande* med utgångspunkt i forskningsresultaten. (Se även referatet av doktorsavhandlingen på s. 211.)

I Singa Sandelins utlåtande (1995) för tryckningstillstånd av Eva Malmbergs doktorsavhandling kan vi läsa följande: ”Målet är omfattande – att på djupet och samtidigt mångdimensionellt analysera slöjdhandlingar i kontext, att kombinera och utveckla analysmetoder som tillåter detta, och dessutom bidra till utvecklandet av det slöjdparadigm som prof. Linnéa Lindfors lagt grunden för. Det kan strax konstateras att Eva Malmberg på ett både intressant och vetenskapligt för-tjänstfullt sätt genomfört den uppgift hon föresatt sig.” Sandelin försätter längre

---

¹¹⁷ Malmberg, 1995.

¹¹⁸ Glaser & Strauss, 1968; Engeström, 1987.

fram i utlåtandet: *”Utan tvekan har hennes grundliga undersökning både förtydligat och berikat det paradigm hon sett som sin uppgift att utveckla och befästa. Slöjd är inte bara att virka och sticka. Den inläring som sker i ’görandet’ och i interaktionen med läraren, materialet, den egna förmågan, och inte minst i den inre visionen av slöjdprodukten, är mångfacetterad och svår att nalkas. På ett intressant och vetenskapligt kreativt sätt har Eva Malmberg både visat på mångdimensionaliteten i denna process och förtydligat den.”*

Eva var 28 år gammal då hon disputerade och hon hade rätt kort lärarerfarenhet, men hade redan då djupgående kunskap om skolslöjd och förståelse för ämnesområdets kvaliteter. Hon är en verklig systemtänkare och -forskare och jag gladde mig mycket åt att hon fortsatte med grundforskning och därmed utprövade och vidareutvecklade de teorier jag byggt upp. Min önskan var naturligtvis att vårt undervisnings- och forskningsparadigm genom Eva skulle få en fortsättning efter min pensionering. Tyvärr valde hon att lämna den akademiska banan som då stod öppen för henne.

Till min stora glädje har de övriga som doktorerat vid slöjdläroverutbildningen vid Åbo Akademi, Vasa, alla på sitt sätt utvecklat Vasaparadigmet genom generering av ny kunskap. Jag presenterar deras avhandlingar i näst följande avsnitt. Eva var den enda av ”våra” doktorer som råkade vara i utbildningen då mina teorier var så utvecklade att jag kunde bygga upp undervisning och forskningshandledning på dem. De övriga var i utbildningen antingen tidigare, då teorierna ännu inte var helt utvecklade, eller senare då jag redan var pensionerad, inte längre undervisade eller handledde avhandlingsarbete.

Vem var först med att tänka om produktiva arbetsformer, helheter och system?

I anslutning till memoarskrivandet bläddrade jag hösten 2016 i pedagogikprofessor Albert Lilius bok *Slöjdpedagogikens huvudfrågor* från 1945. Där kan vi läsa (s. 91) ... *”de önskvärda modifikationerna i klassrumsundervisningen innebära en ökning av de produktiva arbetsformerna på bekostnad av de receptiva. Saken är dock av så ingripande betydelse att en närmare utredning är på sin plats.”* Under rubriken *Slöjd, kvinnlig och manlig* (s. 165) finner vi följande text; *”De viktigaste orsakerna till slöjdens omtyckthet äro troligen att den ger lärjungarna jämförelsevis sammanhängande uppgifter att lösa, att den tillstånd bruk av kroppens lemmar och att genom den användbara ting frambringas.”*

Mitt svar till den gode professorn, som i sin gärning tillämpade progressiv pedagogik, är att jag i min forskning verkligen har försökt utreda detta med *produktiva arbetsformer* (som jag i slöjdpedagogiska sammanhang kallar produktivistiska) och *sammanhängande uppgifter, helheter* (systemtänkande). Kanske professorn skulle ha gillat mitt grepp i uppbyggnaden av slöjdpedagogisk teori?

Sammanfattning av slöjdpedagogiska teorier före år 2000

*Utgångspunkt i en hierarkisk systemteori i slöjdpedagogik*¹¹⁹

Avsnittet inleds med presentation av teorin om edukativ slöjd som hierarkiskt system som ger en sammanhängande bild, en ram för större delen av min teorigenererande forskning. Denna helhetsteori, *hierarkisk systemteori i slöjdpedagogik*, presenterade jag i en engelskspråkig rapport med rubriken *An outline of a sloyd educational theory*. Rapporten publicerades 1999 inom ramen för projektet *Slöjdfostran i kulturkampen* (Sloyd education in the cultural struggle) med underrubriken *Ett forskningsprojekt om slöjd, handlingsberedskap och livskvalitet*. I rapportens abstrakt skriver jag:

”Teorierna som sammanfattas i rapporten är resultat av slöjdpedagogisk grundforskning vid Åbo Akademis institution för lärarutbildning i Vasa. Forskningen har publicerats på svenska från slutet av 1980-talet. Internationaliseringen av slöjdpedagogisk utbildning och forskning har nödvändiggjort forskningsrapportering också på engelska. Teorierna är generaliserbara och kan sålunda användas som orienteringsgrund i olika och föränderliga undervisnings- och forskningskontext, det vill säga teorierna är inte hårt bundna vid en specifik situation eller tidsepok.”

Teorin om slöjd och slöjdpedagogik inom olika områden och på olika nivåer

Den ”rena” kärnan i slöjdverksamheten representerar *en slöjdens ontologi*, vilken i en edukativ kontext innefattar *den edukativa slöjdens ontologi* på olika nivåer i utbildningssystemet. Vasaparadigmet bygger på att slöjden blir edukativ (pedagogisk) i och med att den förs in i en utbildningskontext. Då slöjdverksamheten övergår till att bli ett *målstyrt system* i en utbildningskontext är slöjdandet inte längre en personlig angelägenhet, utan ett *områdesspecifikt och stadieanpassat läroämne*. Vi skiljer på *elevens ämne*, *lärarens ämne*, *lärarstuderandes ämne*, *lärarutbildarens ämne* i den allmänbildande skolan och andra skolformer samt i lärarutbildningen. I universitetsutbildning tillkommer ytterligare, *forskarens ämne* och *forskarutbildarens ämne*. Alla dessa dimensioner/nivåer studeras och utvecklas i *den slöjdpedagogiska forskningen* vid Åbo Akademi på teoretisk och meta-teoretisk nivå med utgångspunkt i empirin. Ämnesnivåerna har senare studerats och vidareutvecklats i doktorsavhandlingar.¹²⁰

---

¹¹⁹ Lindfors, 1999.

¹²⁰ Nygren-Landgårds, 2000.

Teorin om individuell slöjdverksamhet som edukativt helhetssystem samt deldiscipliner

Med hjälp av främst slöjdvetenskaplig och allmänpedagogisk kunskap genererades teorin om *individuell slöjdverksamhet som edukativt helhetssystem* som bildar grunden för vetenskapsområdet *slöjdpedagogik* innefattande deldiscipliner som i sin tur kan indelas i studie- och forskningsområden. I slöjdverksamhetssystemets *kärna* urskiljer vi *slöjdaren* själv som person som utför slöjdhandlingar vid framställning av slöjdprodukter med användande av ett *slöjdteknologisk-estetiskt innehåll*, det vill säga slöjdekunskap och material som behövs vid produktionen av artefakter. Det förstnämnda innehållet finns i *egenvärlden* – den individrelaterade aspekten – och det sistnämnda i *den teknologisk-estetiska världen* – den teknologirelaterade aspekten. I slöjdverksamhetssystemets *hölje* finns den situationsrelaterade aspekten (undervisningssituationen), *medvärlden*, och den omgivningsrelaterade aspekten (skolan och samhället), *omvärlden*.

Slöjdpedagogikens deldiscipliner ingår i dessa världar. I *egenvärlden* finner vi *slöjdpsykologi* och *slöjdestetik*,¹²¹ i *den teknologisk-estetiska världen*¹²² *slöjdteknologi*, *slöjdekonomi* och *slöjdergonomi*, i *medvärlden* *slöjdetik*¹²³ och *slöjdsociologi*, i *omvärlden* *slöjdekologi* och *slöjdetnologi*.

Slöjddidaktiken är underordnad i förhållande till slöjdpedagogiken, men befinner sig på en högre hierarkisk nivå i förhållande till de övriga deldisciplinerna emedan den berör de egentliga deldisciplinerna både på det teoretiska och praktiska planet.

På den högsta nivån i hierarkin finns så kallade övergripande studie- och forskningssektorer, *slöjdpedagogisk vetenskapsteori*, *slöjdpedagogisk filosofi* och *slöjdpedagogisk historia*.

Exempel på didaktiska objekt i slöjdpedagogikens fyra världar lyfte jag fram i min *Lectio precursoria* som publicerades i tidskriften *Kasvatus* på svenska och engelska.¹²⁴

---

¹²¹ Estetiken har här att göra med slöjdaren som konstutövare, affektioner och värderingar.

¹²² Estetiken behandlas här som en aspekt av produktionskunskapen, inte som ett filosofiskt område.

¹²³ Etiken behandlas här som en aspekt i den sociala samvaron, inte som ett filosofiskt område.

¹²⁴ Lindfors, 1993a; 1993c.

*Teorin om grunddimensioner i den enskilda elevens edukativa slöjdverksamhet*¹²⁵

En grundpelare i den här teorin är Jantschs teori om helhetsorganiserande evolutionistiska system. Med begreppet *evolution* avser Jantsch avsiktlig (medvetandegjord) utvecklande helhetsverksamhet i mänskliga system. I teorin används termen *design* i bemärkelsen avsiktlig planläggning och konstruktion inom olika system och på olika systemnivåer. Utgångsidén i teorin är att det råder instabilitet inom och mellan system, vilket sätter igång en intern evolutionistisk drive mot ny ordning för meningsgivande (själv)organisering, vilket fås till stånd genom planläggning och konstruktion.¹²⁶

I teorin om *grunddimensioner i elevens edukativa slöjdverksamhet* upptas följande innehåll. *Eleven*, subjektet i den edukativa slöjdverksamheten skall ha, eller utveckla, beredskap/kompetens för uppgiften, vara medveten, ha energi, utveckla en intention i samverkan med viljeakter. Processen är *helhetsorganiserande* utifrån ett *motiv-resultatideal*, har en *inriktning* och följer en *strategi*. *Externt undervisningsinnehåll* innefattar produktionskunskap (ämnessubstans, metoder, behärskning av situationen, kunskap om arbetsobjektet). *Internt undervisningsinnehåll* utgörs av de egentliga slöjdhandlingarna samt sociala och kommunikativa processer.

Det interna innehållet har enligt teorin tre dimensioner; *Gestaltning* i den inre världen, *transformering* till den reella världen och *realisering* i den reella världen. Gestaltningen innebär att eleven uppfattar ting och händelser i verksamhets-helheten, kan föreställa sig en verksamhets-helhet, kan förutse tingen och händelserna i verksamhets-helheten och slutligen utifrån detta bygga upp och utvärdera en arbetskarta av verksamhets-helheten. Transformeringsen innebär symbolisering av arbetskartan, konkretisering av arbetskartan i material och dokumentation av densamma. Realiseringen innebär slutligen att utforma, utföra och utvärdera slöjdarbete enligt den gestaltade och transformerade arbetskartan.

*Teorin om helhetsorganiserande slöjdundervisning och slöjdlärande*¹²⁷

Teorin om slöjdundervisning och lärande byggde jag upp som en mix av allmänpedagogisk och nyvunnen slöjdpedagogisk kunskap. Teorin bygger på utvecklingskedan i en historiskt förankrad allmänpedagogisk beskrivning av undervisningsarbete (då kallad undervisningskonst). Till en början var undervisningen hantverksinriktad (läraren är kunskapsutdelare) för att senare utvecklas till ratio-

---

¹²⁵ Lindfors, 1999. s. 33-39.

¹²⁶ Jantsch, 1975, s. 228; 1987.

¹²⁷ Lindfors, 1991c, s. 104-119.

naliserad (läraren är undervisningstekniker), humaniserad (läraren är deltagare i skeendet) samt teoretiskt kontrollerad (läraren söker hjälp av teorier).

Som fortsättning på dessa utvecklingsskeden byggde jag upp en teori om helhetsorganiserande undervisningsverksamhet med rubriken *Helhetsteori för den upplevda edukativa undervisningsprocessen i slöjd jämte styrsystem* inom vilken läraren använder sig av mjuk systemteori och systemmetodologi som grund för tänkande och handling. Teorin går ut på att undervisningen (systemet) organiserar sig själv i den upplevda undervisningsprocessen genom lärarens och elevernas medvetna deltagande i evolutionen.

Den helhetsorganiserande upplevda undervisningsprocessen bildar alltså en systemhelhet, *ett interaktionssystem* mellan *läraren* (undervisningsdimensionen), och *elev* (instuderings-/arbetsträningsdimensionen) utgående från *”inre” undervisningsmål* (egentliga slöjdhandlingar samt sociala och kommunikativa processer), som resulterar i *interna formativa resultat* (inre mening, fostran, kunskaper, färdigheter, värderingar), *”yttre” undervisningsmål* (arbetsobjekt och arbetsuppgift) som resulterar i *externa formativa resultat* (arbetsobjektet, arbetsresultatet, slöjdprodukten). Det övergripande långsiktiga resultatet förväntas vara *handlingsberedskap*, både instrumentellt och humanistiskt betingad.

I teorin beskrivs elevens slöjdhandlingar samt arbetsobjektets väg genom produktionsprocessen som utformas till *formella steg i elevens slöjdprocess* (produktionsflödet), alltså en långsamt fortskridande *iterativ strukturförändringsprocess*.¹²⁸ Olyckligtvis har stegen uppfattats som *lineära* trots att det anges i bild och text att de är *iterativa*, går både bakåt och framåt, i själva arbetet och vid informationsuppsökning och kvalitetsbedömning. Verksamheten styrs av ett *ramsystem*, det vill säga läroplaner och andra styrinstrument på riksnivå, interna läroplaner samt lärarens och elevens resultatförväntningar. Processen påverkas av *situationssystem* (läraren, andra elever, yttre betingelser i undervisningsutrymmet) och ytterst av *samhällssystemet*. Komponenterna är kontextbundna, uppträder i olika form på olika *utbildningsstadier* och *specialområden*.

Teorin om formgivning i slöjd¹²⁹

Den i rubriken nämnda teorin fick sin början i min laudaturavhandling i Textillära vid Helsingfors universitet med rubriken *Formgivning i textilslöjd. Teoretisk-didaktisk orienteringsgrund* med fokus på formgivningsfasen. Avhandlingen var ett första försök att tillämpa teorier och modeller om formgivning inom andra områden då systematiserad forskningsmässig bakgrundkunskap om slöjdproces-

---

¹²⁸ Lindfors 1991b, s. 103-104.

¹²⁹ Lindfors, 1992b.

sen ännu saknades. Kunskapsbehållningen i avhandlingen använde jag vid konstruktionen av teorin om den edukativa slöjdprocessen. På det här sättet uppkom den vetenskapliga forskningsrapporten *Formgivning i slöjd. Ämnesteoretisk och slöjdpedagogisk orienteringsgrund med exempel från textilslöjdsundervisning*. I rapporten klarläggs och systematiseras kunskapsinnehåll (gällande både process och produkt), slöjdhandlingar, kunskapsrelaterade yttre resultat och slöjdhandlingsbundna inre resultat. Forskningen utmynnar i konstruktion av steg och innehåll i formgivningsfasen: Orientering, idéproduktion, begränsning av uppgiften, förberedelse för formgivningsuppgiften, utvecklande av funktion, utveckling av struktur och form (arbetskarta), granskning och slutförande/evaluering.

Teorin om funktioner i edukativ slöjdverksamhet

I samband med positionsbestämningen av slöjdpedagogisk forskning vid Åbo Akademi, Vasa, vidareutvecklade jag helhetsmodellen för den edukativa slöjdverksamheten så att *det dynamisk-evolutionistiska i lärarens och elevernas handlingar inom varje värld i slöjdverksamheten lyfts fram i form av funktioner*. Den slöjdande eleven eller elevgruppen, läraren likaväl eller kamraten är subjekt, det vill säga aktörer i slöjdverksamheten. Dessa representerar *egenvärlden* i teorin om den edukativa slöjdverksamheten som helhetssystem. Elevens och kamratens handlingar gäller såväl slöjdverksamhet som lärande. Då läraren är subjekt handlar verksamheten oftast om undervisning. Aktörerna sammanfattas i uttrycket *individen i handling*, som styr och reglerar *funktionerna* i de tre övriga världarna.

Själva produktionen av slöjdföremål pågår i den teknologisk-estetiska världen. Den inrymmer alla faktorer som direkt har att göra med produktionsflödet i den edukativa slöjdverksamheten. Slöjdekunskap, slöjdhandlingar och formativa resultat av dessa utgör tillika normativt bundet ämnesinnehåll. Verksamheten styrs av läroplansanvisningar. Det som ingår och pågår i produktionsprocessen har jag sammanfattat i uttrycket *produktionsfunktion*. Medvärlden, den situationsrelaterade aspekten, innefattar interaktiva, sociala och kommunikativa processer med pedagogiskt innehåll. Det som ingår och pågår mellan aktörerna i undervisningssituationen har jag sammanfattat i uttrycket *interaktionsfunktion*. Den muntliga kommunikationen kan handla om produktionen och elevens slöjdarbete. Också sociala processer, innefattande affektiva element, kan ha samband med slöjdarbetet. Omgivningen utanför arbetsutrymmet och skolan bildar en omvärld eller en omgivningsrelaterad aspekt innefattande kultur, traditioner och samhällsrelaterade faktorer såsom teknologi, ekonomi och politik. Aspekterna återspeglas i gällande läroplans- och andra anvisningar med styrande och reglerande effekt på den edukativa slöjdverksamheten och vice versa. Detta skeende kallar jag *transaktionsfunktion* som pågår mellan omvärlden och de övriga världarna.

Teorin om handledning som slöjddidaktisk metod¹³⁰

Den i rubriken angivna teorin byggdes upp inom ramen för de videobandade processanalyserna av textilslöjdsundervisning som fokuserades på arbetshandledning under de individuella arbetsövningarna under lektionerna. Huvudkomponenterna vid interaktiv arbetsövning (handledning) är *läraren, eleven* och *handledningssituationen* som omges av *situationssystemet*. I handledningssituationen ingår *undervisningsmål*, det vill säga slöjdteknologisk-estetisk kunskap, teknisk kunskap för produktplanering och tillverkning, slöjdarbete, kommunikativa faktorer, socio-emotionella faktorer samt *formativa resultat*. I processen urskiljs *interaktionssteg* i lärar-elevförbindelsen. Gemensam informationsbearbetning, steg och innehåll, utreds i teorin.

Teorin om funktioner i läraryrket¹³¹

I anslutning till min avhandling pro gradu konstruerade jag en *modell för funktioner i läraryrket* (*kognitiv funktion, metod-materiefunktion, socio-emotionell funktion, samverkansfunktion* och *utvecklingsfunktion*) som ger ramar för lärarens funktioner i undervisningsprocessen. Även i den här sammanfattningen av slöjdpedagogiska teorier fyller den sin plats. (Jämför teorin om helhetsorganiserande slöjdundervisning och slöjdlärande ovan.)

Den kognitiva funktionen gäller val och behandling av undervisningsmål vid planering, genomförande och evaluering av undervisning. I metod-materiefunktionen ingår val och behandling gällande arrangemang och hjälpmedel i undervisningen. Den socio-emotionella funktionen har direkt samband med eleven och elevgrupper i undervisningsprocessen medan samverkansfunktionen gäller samverkan med kolleger, annan skolpersonal och skolmyndigheter.¹³² Utvecklingsfunktionen har att göra med bildnings- och fortbildningsverksamhet samt fackligt engagemang.

Teorin om komponenter i lärarutbildningen¹³³

Den i rubriken nämnda teorin faller inom slöjddidaktikens ram, det vill säga teorin är överordnad i förhållande till de slöjdpedagogiska deldisciplinerna. Inom ramen för forskningen om slöjddidaktikens position i lärarutbildningen byggde jag upp en teori i form av en *tredubbel väv* där didaktiken förenar komponenterna i utbildningen. Teorin illustreras schematiskt på pärmen till min bok i slöjddidak-

---

¹³⁰ Lindfors, 1991a, s. 130-144.

¹³¹ Lindfors 1981, s. 98-100.

¹³² Samverkan med föräldrar är bortglömd i teorin.

¹³³ Lindfors, 1991a, s. 25.

tik. (Se s. 209.) Studierna i pedagogik (som också studeras i slöjdläroplanerna) bildar den översta väven, undervisningsövningarna den mellersta väven medan och ämnesstudierna (slöjdvetenskap/slöjdpedagogik) ingår i den understa väven. Den allmänna didaktiken och slöjddidaktiken binder ihop de tre vävarna i form av trådar som löper genom de tre vävarna.

Forskning om slöjdens och slöjdpedagogikens historia

*Slöjdens läroplanshistoria*¹³⁴

I min avhandling pro gradu behandlade jag i någon mån skolslöjdens läroplanshistoria, men efter hand som forskningen framskred växte behovet att veta mera om ämnesrådets utveckling genom tiderna. År 1993 publicerade jag rapporten *Studier i den finländska skolslöjdens läroplaner 1912–1994* som del I i projektet *Slöjdfostran i kulturkampen*. Ambitionen var att genom *studier av tidigare läroplaner i förening med nyvunnen slöjdpedagogisk teori bygga upp läroplansteoretisk kunskap om läroplaner inför framtida läroplansarbete och forskning*. Studien gjorde inte anspråk på att vara vare sig förklarande eller evaluerande, utan i första hand beskrivande, men sådan att materialet struktureras och sammanfattas med diskuterande inslag, som bygger på allmän slöjdpedagogisk och pedagogisk teori i förening med praktisk erfarenhet. Det var alltså fråga om *teoretiserande läroplansanalys*. I studien analyserades också grundlinjer i skolslöjdens målsättning genom tiderna vilket utmynnade i sammanställning av fyra historiska utvecklingslinjer: *Filosofisk-spekulativ, experimentopsykologisk, aktivitetspedagogisk och individualpsykologisk*. Christina Nygren-Landgårds har i sin doktorsavhandling vidareutvecklat denna teori.¹³⁵

Skolslöjden, som genom tiderna haft legitimeringsproblem, är under lupp och orsakerna härtill sammanfattas i rapporten enligt följande: *Skolslöjden har varit tvungen att kämpa hårt för sina villkor i skolsystemet och har, enligt min uppfattning, sin grund i att ämnesområdet inte företrätts vid universiteten och därför inte forskningsvägen kunnat legitimeras som allmänbildande skolämne. Obehöriga, inkompetenta lärare eller lärare med lägre utbildning än andra lärarkategorier har ytterligare försvårat situationen.*

Mot bakgrunden av dessa filosofiska/ideologiska frågor undersöktes i studien förändringsmönster i slöjdarterna (teknisk slöjd och textilslöjd) i folkskolans läroplaner från 1912, 1927, 1952 och grundskolans läroplaner 1970 och 1985 med tillhörande handledningar och anvisningar. Analysdimensionerna a) *grunderna för undervisningen*, b) *slöjddidaktik* och c) *slöjdteknologi* byggdes upp utifrån te-

---

¹³⁴ Lindfors, 1993b.

¹³⁵ Nygren-Landgårds, 2000, s. 50-51.

orin om slöjdverksamhetens fyra världar. I studien ingick dessutom analyser av *mål och allmänna fostringsprinciper* vilka gällde skolans läroplaner som helhet, inte enbart slöjdarterna.

Plock ur sammanfattningen: Enligt de läroplaner som undersöks har slöjdundervisningens mål i främsta rummet varit av formell natur med betoning på individuell växt med samtidig samhällsorientering. Materiella nyttoberonade mål gjorde sig dock gällande under folkskolans tid, för att i grundskolan inriktas på instrumentell bildning för fortsatta studier, yrkes- och fritidsliv.

Både undervisnings- och slöjdarbetsmetoder som rekommenderas i styrinstrumenten har speciellt inom textilslöjden övergått från innehålls- och produktcentrering till konstruktivistisk-problemorienterat och processinriktat temaarbete som bygger på individuell planering. Inom den tekniska slöjden har den individuella handledningens betydelse tidigare betonats, men för grundskolan rekommenderas temaundervisning i form av tekniska helheter. Läroinnehållet bestod till en början av traditionella slöjdtekniker i textil-, trä- och metallmaterial. Under grundskolans tid har i den tekniska slöjden införlivats el- och maskinlära samt plasttekniker medan textilslöjdens innehåll indelats i textilteknologi, textilplanering, textilhushållning och textiltradition.

Angående undervisningsmetoderna kan sägas att vägen är lång från imitativt arbetsätt och direkt lärarhandledning (lotsning) till undervisningsmetoder som bygger på konstruktivistisk-problemorienterat temaarbete på basen av sammanhållna instruktioner. I läroplansanvisningarna förespråkas processcentrering i undervisningen i stället för ämnescentrering.

*Slöjdpedagogikens utvecklingshistoria*¹³⁶

Efter studien om skolslöjdens läroplaner följde rapporten *En översikt av slöjdpedagogikens utvecklingshistoria i ett finländskt perspektiv* inom ramen forskningsprojektet *Slöjdfostran i kulturkampen*. Syftet var att följa upp forsknings- och utvecklingsarbetet som föregått etableringen av slöjdpedagogik som huvudämne i kandidat- och magisterexamen (senare även doktorsexamen) vid utbildningen av ämneslärare i teknisk slöjd och textilslöjd vid Åbo Akademi, Vasa.

I forskningen reder jag ut slöjdpedagogikens väg från skolslöjdstradition till huvudämne i akademiska examina med tyngdpunkt på ämnet som akademisk disciplin och dess position i lärarutbildning och forskning vid den svenskspråkiga lärarutbildningen. I rapporten diskuterar jag valet av huvudämne och kampen om att få en högre befattning som skulle betjäna vardera slöjdarten i lärar- och forskarutbildningen vid Åbo Akademi, Vasa. Efterhand som slöjdpedagogisk och

---

¹³⁶ Lindfors, 1995.

slöjdvetenskaplig teori genererats har slöjdläroinbildningen omorganiserats mot större vetenskaplighet. Huvudämnesstudier i slöjdpedagogik var en naturlig följd av detta. Forskarutbildningen inom området var intensiv, vilket avspeglade sig i ett antal licentiat- och doktorsexamina. Härefter följde internationalisering av forskningen genom ett nordiskt NorFA-finansierat¹³⁷ forskarutbildningsnätverk åren 1995–1998 som leddes och organiserades vid institutionen i samarbete med den finskspråkiga slöjdläroinbildningen vid Åbo universitet, Raumo. Det interna forskningsprojektet *Slöjdföstran i kulturkampen* och det nordiska forskarutbildningsnätverket *Slöjdkompetens i nordisk kultur* beskrivs kortfattat i rapporten.

Inom läroin- och forskarutbildning vid finländska universitet har slöjden underordnats två skilda vetenskaper, *slöjdpedagogik* respektive *slöjdvetenskap*, vilka i stort sätt betjänar samma verklighetsfält. Detta betyder att olika forskningsparadigm har utvecklats. Den slöjdpedagogiska forskningen vid Åbo Akademi, Vasa, utgår i teoriutvecklingen från grundantaganden såsom:

- *I skolslöjden är det möjligt att på ett verklighetsnära sätt utveckla alla personlighetsområden – att ge människan handlingsberedskap som grund för individuell livskontroll och samhällelig välfärd.*
- *Slöjdområdet i utbildningssystemet kräver en speciell pedagogik därför att produktionsverksamhet ingår i edukationsprocessen.*
- *Slöjdpedagogiken kan byggas upp till ett självständigt vetenskapsområde genom integrering av slöjdvetenskap och allmänpedagogik på basen av empiriska och teoretiska fakta.*

Under de drygt 20 år som gått sedan detta skrevs har frågorna besvarats positivt.

Sammanfattande forskningsrapportering

Resultaten av teoribygget vid det egna universitetet har jag presenterat i ett stort antal rapporter, artiklar och naturligtvis i min doktorsavhandling och allra sist i en sammanfattande engelskspråkig rapport 1999 med rubriken *An outline of a sloyd educational theory*.¹³⁸ I ”kappan” till min doktorsavhandling bedöms kunskapsbehållningens/teoriernas pedagogiska kvaliteter och tillämpningspotential, nuläget i teoriutvecklingen och forskningens inriktning i framtiden inom paradigmetns ram dryftas. För positionsbestämningen av lärdomsprov och forskning utarbetade jag en separat forskningsrapport som presenteras härnäst.

---

¹³⁷ NorFA är förkortning av Nordisk Forskarutbildningsakademi som lyder under Nordiska ministerrådet.

¹³⁸ Lindfors, 1999.

*Positionsbestämning av slöjdpedagogisk forskning vid Åbo Akademi*¹³⁹

År 1997 var det dags att gå igenom och granska slöjdpedagogikens läge i lärdomsprov och forskning vid institutionen för lärarutbildning vid Åbo Akademi, Vasa. Resultaten publicerade jag inom ramen för projektet *Slöjdfostran i kulturkampen* i rapporten *Positionsbestämning av slöjdpedagogisk forskning. Analyser av lärdomsprov vid Åbo Akademi*. Jag inleder redovisningen med en beskrivning av de svårigheter som uppstår då nya och annorlunda forskningsområden, i detta fall slöjdpedagogik, skall etableras vid universiteten. Utbildningsområden som berörs presenteras och den vetenskapliga grunden för teoriutveckling beskrivs. Inför positionsbestämningen konstruerade jag ett omfattande *analysinstrument* för ämnes- och metodologirelaterad utvärdering av dittills avfattade lärdomsprov det vill säga 33 avhandlingar pro gradu, två licentiatavhandlingar och två doktorsavhandlingar.

Analysresultaten utvisade att lärdomsproven i huvudsak gällt grundskolans slöjdundervisning och att *elevens ämne* fokuserats i större utsträckning än *lära-rens ämne*. Pedagogisk-teoretiskt stöd hade hämtas från både slöjdpedagogik, allmänpedagogik och vuxenpedagogik. I avhandlingarna pro gradu var den slöjdteknologiska grunden teoretiskt svagt underbyggd. Undersökningarna har nästan uteslutande varit hermenutisk/kvalitativt inriktade och berört undervisningsnormer, läromedel, samt lärar- och elevfunktioner i undervisningsprocessen. Den läroplan som skall förverkligas, den planerade läroplanen, hade även aktualiserats i lärdomsproven. Observation hade tillämpats som metod vid studier av dynamisk-evolutionistiska faktorer i undervisningsprocessen. I huvudsak hade enkät- och delphimetoden kommit till användning vid undersökning av statistiska fenomen.

Ett resultat med konsekvenser för framtida forskningsupplägg var att det primära fokuseringsperspektivet var *komponenter och funktioner i undervisningsprocessen i slöjd, speciellt ämnesinnehållet och produktionsfunktionen*. Rapporten ger med andra ord fingervisningar om att framtida forskning borde fokusera speciellt på slöjdteknologi, men även övriga deldiscipliner borde utvecklas genom grundforskning. Naturligtvis är det angeläget att sprida forskningen till olika skolformer och -nivåer samt att utveckla kunskapsgrunden.

---

¹³⁹ Lindfors, 1997.

Tillbaka till verkligheten – teorierna i tillämpning

Efter teoribyggandet i systemvärlden och tillbakablickarna på historiska omständigheter är det tid att redovisa hur det nya vetenskapsområdet slöjdpedagogik har presenterats och tillämpats i ett par läromedel och i doktorsavhandlingar. Jag har granskat de tre doktorsavhandlingar som jag handledde före pensioneringen och tre dåvarande kollegers doktorsavhandlingar som arbetats fram senare i vilka mina teorier tillämpats och vidareutvecklats. Det är mycket glädjande för mig att alla tidigare och nu aktiva kolleger i ämnet slöjdpedagogik vid Åbo Akademi, Vasa, har använt och utvecklat teorierna i sina doktorsavhandlingar.

Didaktisk handledning 1982¹⁴⁰ samt föreläsningskompendier

Strax efter att min avhandling pro gradu hade publicerats gav jag ut dokumentationen *Textilslöjd i grundskolan. Didaktisk handledning*. Den kom väl till pass, studerande och lärare fick en bok i sin hand i stället för handskrivna duplicerade pappersbuntar. Handledningen bygger på teorier som presenterats eller byggts upp i avhandlingen samt på normativa styrinstrument och lärarhandledningar, också rikssvenska sådana. Slöjdarternas historiska grund fick också sin givna plats. Modellen för funktioner i läraryrket (kognitiv funktion, metod-materiel-funktion, socio-emotionell funktion, samverkansfunktion och utvecklingsfunktion) gav utmärkt ram för kapitlet ”Att undervisa i textilslöjd i grundskolan”. Jag var redan då inne på processrelaterad undervisningsplanering, fastän omedvetet. I dokumentationen behandlas slöjddidaktiken på ett läroplansbundet allmänt plan i huvudsak med stöd av allmäntdidaktisk teori. Det fanns ett trängande behov att utveckla en slöjdens egen didaktik, vilket gav upphov till det ovan beskrivna Textilslöjdsprojektet.

Redan innan min licentiatavhandling var färdigställd sammanställde jag ett föreläsningskompendium med titeln *Grunddrag i textilslöjdundervisning. En sammanställning av centrala komponenter*. Teorierna medtogs senare i didaktikboken (s. 209).

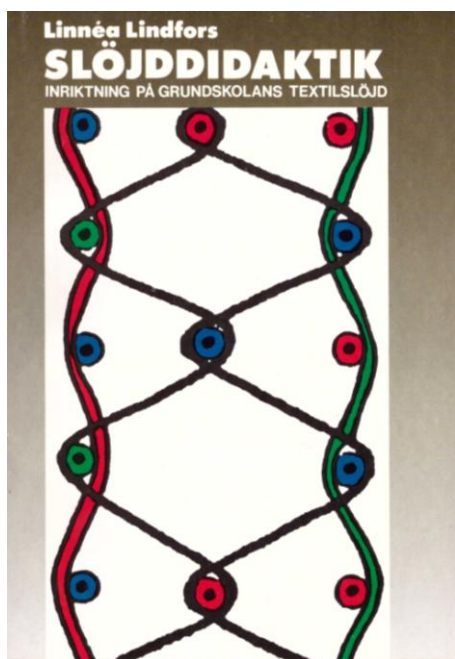
Då kursen i arbetspsykologi, som senare benämndes *Grunderna i arbetspsykologi och arbetsfysiologi* infördes i slöjdlärarnas utbildningsprogram satte jag ned mycket arbete på att arbeta fram undervisningsmateriel. Jag hade inte möjlighet att fullfölja tanken att skriva en bok i ämnet med den tilltänkta rubriken *Grunddrag i slöjdarbetets psykologi*. En innehållsförteckning med tio kapitel och en pärm fylld med anteckningar, figurer och OH-folier finns i behåll för eventuella intresserade. Föreläsningskompendiet *Formgivning i textilslöjd. Teoretisk-didaktisk orienteringsgrund* beskrev jag på sida 188.

---

¹⁴⁰ Lindfors, 1982.

Slöjddidaktikbok 1991¹⁴¹

Det skulle ta 17 år med intensivt undervisnings- och forskningsarbete som lärarutbildare innan jag fick tid att utarbeta en regelrätt didaktikbok på basis av den kunskap och erfarenhet som genererats. Året innan jag disputerade för doktorsgraden publicerade jag boken *Slöjddidaktik. Inriktning på grundskolans textilslöjd* på förlaget Finnlectura i Helsingfors. Det har visat sig att boken kan användas vid undervisning, inläring och läroplansarbete i vardera slöjdarten och kan sannolikt tillämpas också i andra praktiska skolämnen. Enligt uppgift har boken också använts som inspiration i kartläggande syfte i det inledande skedet av pro gradu arbeten.

Pärmbilden till min didaktikbok föreställer en tredubbelväv där allmäntdidaktiken och ämnesdidaktiken förenar pedagogiken och textilläran (numera slöjdvetenskap) med undervisningsövningarna (i mitten).

Den huvudsakliga teorigrunden till didaktikboken byggdes upp efter hand i den pågående slöjdpedagogiska forskningen och till slut inom ramen för det omfattande projektet *Slöjdföstran i kulturkampen* vars resultat publicerades i flera forskningsrapporter som i sin tur sammanfattades och be-

dömdes i min doktorsavhandling.

Grundidén i den slöjddidaktiska teorin är att såväl individuell som edukativ slöjdverksamhet är *helhetsorganiserande*, att systemet organiserar sig självt genom lärarens och elevernas medvetna deltagande i evolutionen – det som *pågår* och *ingår* i undervisningsprocessen i slöjd. Det är alltså fråga om en processrelaterad slöjdpedagogisk teori. I didaktikbokens teoretiska del presenteras de modeller som vid den aktuella tidpunkten var utarbetade.

I bokens tillämpande del behandlas läroplaner och andra anvisningar som berör mål, edukativa principer, evalueringsprinciper, undervisningens och evalueringens genomförande samt undervisningsplanering och lektionsförberedelse.

---

¹⁴¹ Lindfors, 1991a.

Inom de områden som de egna teorierna inte täckte anpassades allmäntdidaktisk teori och teorier i vårddidaktik som professorn i vårdvetenskap vid det egna universitetet *Kati Eriksson* utvecklat.¹⁴² Jag hade stor nytta av vårddidaktiken på grund av att den handlar om ett praktiskt område, dock inte produktion av artefakter i edukativa situationer.

Sammandraget på bokens bakre pärm ger en bild av intentionen och innehållet:

"Boken har vuxit fram jämsides med forskning inom slöjdvetenskap och slöjdpedagogik. Forskningen har avslöjat att det är ändamålsenligt att bygga upp slöjddidaktiken utifrån verksamhetsperspektivet, inte från innehållets struktur. I boken behandlas slöjddidaktiska grundfrågor och begrepp och en allmän modell för en estetisk-produktiv¹⁴³ slöjdprocess presenteras. Den tillämpade didaktiken byggs upp utgående från slöjdprocessen med beaktande av läroplanen och den upplevda undervisningsprocessen. Boken är den första helhetsframställningen i textilslöjdens didaktik. Verksamhetsperspektivet i det didaktiska tänkandet gör det möjligt att tillämpa bokens innehåll också på andra slöjdarter i skolsystemet. Den riktar sig till lärare, lärarutbildare, studerande och forskare inom slöjdområdet i Finland och det övriga Norden."

Förlaget och jag var optimistiska och tryckte 1000 exemplar av slöjddidaktikboken. Vi trodde att lärarutbildningsinstitutionerna såväl i Finland som i Sverige skulle vara intresserade. Till en början såldes boken till Sverige som kursbok, men i det finska Finland var man inte intresserad. Inte heller våra egna studerande köpte boken, de lånade den på kursboksbiblioteket. Orsaken till ointresset kan i det första fallet vara den svenska språkdräkten. Jag tror att den yttersta orsaken var det nya greppet, det vill säga tänkandet om slöjd som helhetsorganiserande evolutionistiskt system vid undervisning och forskning, var svårhanterligt för oinvigda. Efter en tid skänkte förlaget alla kvarblivna böcker till ämnet slöjdpedagogik och kollegan Juha Hartvik körde från Helsingfors till Vasa med bilen fullastad med didaktikböcker där de kom väl till pass.

---

¹⁴² Eriksson, 1985.

¹⁴³ Numera används termen produktivistisk i stället för produktiv.

Tillämpning i doktorsavhandlingar: Våra doktorer drar vidare

Mina egna doktorsstudier skedde inom pedagogikämnets ram men avhandlingsarbetets innehåll var slöjdpedagogiskt, vilket framgår av beskrivningen ovan. Innan jag lämnade undervisningen och forskningen i slöjdpedagogik hann jag handleda tre av de doktorander vars avhandlingar presenteras nedan. Därutöver beskriver jag tre kollegers avhandlingar inom vilka de slöjdpedagogiska teorier jag byggt upp vidareutvecklats. I avhandlingarna har långvariga och angelägna problemområden inom skolslöjden och slöjdpedagogiken djupgående uppmärksamats och nya områden har införlivats i forskningsparadigmet. Ingen av doktoranderna ifrågasätter egentligen mina teorier, vilket gläder mig. Genomgången av avhandlingarna har varit mycket belönande, jag har fått bekräftelse för att jag gjort någonting användbart och värdefullt. Jag har formligen ”gottat” mig under läsningen.

På grund av att avhandlingarna, med undantag av Eva Malmbergs, till större delen handlar om tillämpad forskning har utgångsteorierna, de rent teoretiska (icke normativa) slöjdpedagogiska teorierna, nu använts i normativa sammanhang och därmed bekräftats. Dessutom har individuella och kollektiva värderingar och krav införlivats som aspekter i teorierna, det vill säga utbildningspolitiken blir synlig.

Eva Malmberg: Doktorsavhandling 1¹⁴⁴

Eva Malmberg var min första doktorand. Hennes doktorsavhandling var rent slöjdpedagogisk men utarbetades inom ramen för allmänpedagogik. Ovan (s. 196) presenterade jag hennes bidrag till den slöjdpedagogiska grundforskningen. Som jag nämnde hade hon fullständigt anammat den slöjdpedagogiska teorin som då fanns tillbuds och hon fortsatte med framgång att utveckla paradigmet i avhandlingen med rubriken *Att upptäcka systemnätverk i edukativ slöjd. Analyser av elevens slöjdhandlingar i en kontext. En paradigmutvecklande ansats*. Syftet var att genom grundforskning utreda elevens aktivitet i slöjdundervisningen i en kontext samt söka kunskap om hur eleven organiserar det egna lärandet samt att utröna hur elevens deltagande i det egna lärandet kunde stimuleras. Det primära fokuseringsperspektivet var interaktionsfunktionen, med tonvikt på ämnesinnehållet och produktionsfunktionen. Skribenten var med andra ord inne i slöjdverksamhetens kärna då hon ur elev-kontextperspektivet studerade slöjddämnet i tillämpning mot bakgrunden av de nykonstruerade teorierna med avsikt att generera ny kunskap.

---

¹⁴⁴ Malmberg, 1995.

Skribenten avslutar sammandraget med att konstatera: *Studien ger en djupare förståelse för det komplexa nätverk som eleven orienterar sig i då hon utför slöjdhandlingar. Detta nätverk behöver upptäckas dels av forskaren för att han/hon skall kunna betrakta slöjdverksamheten som en systemhelhet, dels av läraren för att han/hon skall kunna stimulera eleven på ett ändamålsenligt sätt.* Just detta hade jag i tankarna då jag satte igång med Textilslöjdsprojektet över 10 år tidigare. Eva Malmberg gjorde ett djupgående gediget arbete inom den slöjdpedagogiska undervisningsforskningen. Jag tror att kunskapen som hon byggde upp tyvärr inte har kommit till sin fulla rätt i fortsatt undervisning och forskning.

Lázaro Moreno Herrera: Doktorsavhandling 2¹⁴⁵

Min följande doktorand var kubanen, filosofie licentiaten Lázaro Moreno Herrera. Hur det kom sig att jag åtog mig att som professor emerita handleda hans avhandlingsforskning beskrev jag i avsnittet *Det nordiska perspektivet och Kuba*. Han landade hos mig efter att förgäves ha sökt forskarutbildningsmöjligheter inom slöjdområdet i Sverige. Anmärkningsvärt är att han blev den första doktorn med slöjdpedagogik som huvudämne i doktorsexamen. Lázaro Moreno Herrera kom så att säga i grevens tid.

Hans avhandling är rubricerad *Cuban Sloyd. An evolutionary approach: theoretical perspective and empirical contribution*. Studiens syfte är att ge en djupare förståelse av den kubanska skolslöjdens utvecklingshistoria samt ge kunskap om ämnets nuvarande position i det kubanska samhället som influerats av kommunistisk regim (min anmärkning), samt att genom studium av forskningsresultat både inom grund- och tillämpad forskning ge en grund för ämnets fortsatta utveckling. Yrjö Engeströms metodologi för kulturhistorisk (tidsrelaterad) cyklisk expansiv utveckling av verksamhetssystem lämpade sig utmärkt som ram för studien, den band samman skilda områden i avhandlingsarbetet. Utgångspunkten var att med hjälp av metodologin ge en grund för nytänkande om slöjdamnets mål och utformning i den kubanska skolan. Forskningen inleds med analyser av slöjdens aktuella situation och övergår i analyser av ämnesområdets utvecklingshistoria, såväl i praktik som i teori, för att till slut utmytna i ett förslag till hur undervisnings- och inlärningsprocesser i slöjd kan arrangeras för att garantera en helhetsbetonad utveckling av barnens inneboende potential.

Skribenten gjorde en mycket betydelsefull insats genom den historiska kartläggningen av den svenska slöjdens utveckling och spridning över hela världen, bland annat till Latinamerika och Kuba, med beaktande av ämnets progressiva

---

¹⁴⁵ Moreno-Herrera, 1998.

utveckling i Finland under 1800-talet. Forskningen ger välbehövlig historisk bakgrund också till den slöjdpedagogiska forskningen vid Åbo Akademi, Vasa. I avhandlingsforskningen behandlas också socio-ekonomiska och kulturella aspekter.

Studier i pedagogiska och psykologiska teorier gav goda grunder för skribentens stora insatser som forskningsledare för ett omfattande försöksprojekt inom slöjden under två läsår i två lågstadieskolor i Kuba, inom vilket han utförde sin egen empiriska forskning. Härvid utnyttjades slöjdpedagogiska teorier som genererats i Kuba, och senare också teorier som utvecklats inom svensk och finländsk forskning. Inom ramen för försöksprojektet användes många olika forskningsmetoder, bland annat intervjuer, frågeformulär, uppsatser, expertutlåtanden samt psykologiska och sociologiska test, vilka genomfördes i en experimentgrupp och en kontrollgrupp. Elevernas föräldrar var också involverade.

Under avhandlingsforskningens gång utvecklade Lázaro Moreno Herrera nya modeller och konstruktioner för förståelse och förväntad utveckling av den kubanska slöjden. Ett viktigt bidrag är framlyftandet av *viljan* som en aspekt av elevens slöjdprocess. Avhandlingsforskningen utmynnar i *en holistisk modell för förståelse och förväntad utveckling av den kubanska slöjdundervisningen* som satts in i ramen för helhetsmodellen för undervisningsprocessen i slöjd, med utgångspunkt i det normativa systemet, som utvecklats inom slöjdpedagogisk forskning vid Åbo Akademi, Vasa. Genom studierna vid nämnda universitet anammade han den slöjdpedagogiska forskningens idé. Hans forskning är mycket omfattande och grundligt gjord, resonemangen är teoretiskt underbyggda och genomtänkta.

Christina Nygren-Landgärds: *Doktorsavhandling 3*¹⁴⁶

Min tredje och sista doktorand var min tidigare kollega Christina Nygren-Landgärds. Hon handleddes delvis av professorn i statskunskap vid vårt universitet, Göran Djupsund. Avhandlingens rubrik är: *Educational and Teaching Ideologies in Slloyd Teacher Education* (Utbildnings- och undervisningsideologier i slöjdläroarutbildning). Skribenten tog sig an skolslöjdens och slöjdläroarutbildningens ideologi som varit verkligt svårhanterlig, mycket på grund av att forskning på området saknats. Skolslöjden har som känt varit starkt förankrad i praxisfältet och utvecklats inom en hantverkstradition.

Avhandlingsforskningen utgår från den produktivistiska teori (productional theory) som utvecklats inom den slöjdpedagogiska forskningen vid Åbo Akade-

---

¹⁴⁶ Nygren-Landgärds, 2000.

mi, Vasa, men som här för första gången tillämpas inom universitetsutbildning. Skribenten har grundligt rätt ut ideologibegreppet som sådant samt i förhållande till slöjdpedagogisk teori. I avhandlingen utreds relationen mellan rådande utbildnings- och undervisningsideologier vid slöjdläroverutbildningen och de studerandes uppfattningar om utbildning och undervisning i slöjd med avsikt *att utreda huruvida de studerande vid slutet av sina studier har utvecklat en egen uppfattning om utbildning och undervisning i slöjd, och i fall så är, till vilken grad reflekteras lärarutbildningens ideologi i denna.*

I avhandlingsforskningens empiriska del undersöks de studerandes tankar om utbildning och undervisning i slöjd. Undersökningsdata insamlas genom temaintervjuer, analyseras i ett datorbaserat program och sammanställs till slut med hjälp av den så kallade Idealtypsmetoden. Karaktärerna som utkristalliseras ger en inblick i hur de studerande (kollektivt) tänker om slöjd. Dessa är: akademikern, hantverkaren, kulturbäraren, fostraren, instruktören, missionären, naturalisten och samhällsförbättraren. Endast hantverkarens sätt att tänka faller utanför den slöjdpedagogiska typologin som konstruerats i avhandlingen. Resultaten utvisar att de studerande de facto har bildat sig en personlig uppfattning om utbildning och undervisning i slöjd, som till stor del sammanfaller med lärarutbildningens ideologi.

Christina Nygren-Landgårds sammanfattar avhandlingsforskningens teoridel som en *helhetsteori för lärarutbildarens utbildnings- och undervisningsideologi och dess teoretiska grund*, som delvis utarbetats i hennes tidigare forskning. Avhandlingsforskningen ger värdefulla bidrag till den slöjdpedagogiska forskningen genom fortsatt utredning av *ämnesnivåerna* i skolan, lärarutbildningen och forskningen samt genom framlyftandet av *samhällsförändringen och den politiska aspekten* i utvecklandet av normativa teorier inom området. Avhandlingen är ett värdefullt bidrag till utvecklingen av slöjdundervisning på universitetsnivå. Den ger i första hand kunskap om relationen mellan undervisningen i lärarutbildningen och de studerandes professionella utveckling, men även visioner om hur lärarutbildningen borde utvecklas för att motsvara den utbildningsideologi som råder inom slöjdläroverutbildningen vid Åbo Akademi, Vasa.

Mia Porko-Hudd: Doktorsavhandling 4¹⁴⁷ Akademilektorn i textilslöjdens didaktik, min tidigare kollega, forskningsledaren Mia Porko-Hudd (vikarierar professor Christina Nygren-Landgårds), tog sig an läromedelsfrågan i slöjdundervisningen i sin doktorsavhandling med rubriken. *Under utan, vid ytan och ovanför ytan. Analys av tanken bakom tre läromedel i slöjd.* Avhandlingens övergripande syfte var att *visa hur ideologier om utbildning i slöjd framträder i aktuella läromedel.*

I avhandlingen utvidgas den slöjdpedagogiska teorin om slöjd som verksamhets-system genom att teorin (för första gången) tillämpas i samband med produktion av läromedel, i detta fall digitala sådana. I Svenskfinland har det inte funnits vare sig läroböcker eller digitalt materiel för den grundläggande utbildningen. I någon mån har man använt sig av böcker som översatts från finskan med tanke på rikssvenska skolor. Mot den bakgrunden är det angeläget att uppmärksamma läromedelsfrågan i slöjdundervisningen. I avhandlingen analyseras tre läromedel som skribenten tillsammans med en lärarutbildarkollega publicerat i en webbportal. I den empiriska undersökningen synliggörs läromedelstillverkarnas individuella *ideologier* om utbildning och undervisning, det vill säga *synen på eleven, läraren och undervisningen mot bakgrunden av gällande läroplan.* Forskningsansatsen beskrivs som kvalitativ, fenomenologisk-hermeneutisk. Undersökningen genomfördes med hjälp av intervjuer och flera omgångar kategoriserande textanalys. Avhandlingsforskningen resulterar i *exemplifierad kunskap om hur läromedelstillverkare påverkar ett läromedels karaktär genom valet av synliga egenskaper såsom form, struktur, språk och illustrationer.* Genom att synliggöra spår av synen på eleven och läraren i slöjdundervisningen erhålls *kunskap om läromedelstillverkarens individuella ideologier om utbildning och undervisning.* Avhandlingsforskningen resulterar även i *kunskap om hur slöjdpedagogiska teorier och samhällets krav framträder i de nationella läroplansgrunderna och i de tre läromedlen.* Bearbetningen av analysresultaten sker med utgångspunkt i en modell som konstruerats för ändamålet, som bygger på teorin om slöjdens världar, det vill säga textillärarens egen värld, den teknologisk-estetiska världen, medvärlden och omvärlden. Den slöjdpedagogiska teorin har vidareutvecklats genom att *den utbildningspolitiska aspekten innefattande individuella och kollektiva värderingar* applicerats till teorin som härigenom utökas med nya delområden. Dessa fångar upp de individuella ideologier som ingår i analysmaterialet.

Allmänt kan sägas att det är angeläget och värdefullt att lyfta fram kunskap om läromedel och informationsteknologins tillämpningsmöjligheter vid läromedeltillverkning såväl som i slöjdundervisning.

---

¹⁴⁷ Porko-Hudd, 2005.

Barbro Sjöberg: Doktorsavhandling 5¹⁴⁸ Den följande i raden av disputerade i slöjdpedagogik är min tidigare kollega, mångåriga lektorn i textilslöjd vid slöjdläroarbetsutbildningen, Barbro Sjöberg. Avhandlingen som bär rubriken *Med formgivning i fokus. En studie om holistisk slöjd i läroarbetsutbildningen* är en sammanläggningsavhandling av tre fristående artiklar och en "kappa". I kappan presenteras projektets bakgrund och de vetenskapliga resultaten sammanfattas. Syftet

var att utveckla en undervisningsmetod med hjälp av vilken den studerande kan bilda sig en holistisk uppfattning av slöjd i läroarbetsutbildningen med fokus på en formgivningsaspekt. Resultatet av forskningsuppgiften skall uppfattas dels som ett berikat sätt att se och reflektera kring slöjdverksamhet med fokus på en formgivningsaspekt, dels som en utveckling av en undervisningsmetod, det vill säga *handledning i dialog*.

Avhandlingsforskningen utgår ifrån att skolskolslöjden tidigare var teknik- och produktinriktad, alltså hantverksmässig, vilket i och för sig var fostrande. Slöjden behöll som sådan sin plats bland skolans ämnen fram till läroplansreformen 1970. I och med grundskolans införande sattes elevens mångsidiga utveckling i fokus och därmed formgivning som en del av den edukativa slöjdprocessen. Lärarna stod handfallna inför helt nya undervisningsuppgifter. Formgivningsfasen kräver en annan typ av kunskap och färdighet samt en anpassad undervisningsmetodik, ett område som skribenten studerat vid The Faculty of Art and Design in Nottingham Trent University, UK.

Skribenten lyfter fram nödvändigheten av formgivningskunskap vid sidan om eller integrerad med "ren" slöjdteknologisk kunskap i slöjdverksamhet ur både läroarbetsutbildar- och studerandeperspektiv likaväl som ur läroplansperspektiv. Metodologiskt bygger forskningen på mjuk systemmetodologi och abduktiv slutledningslogik, alltså en hermeneutisk ansats.

Barbro Sjöberg behandlar djupgående detta angelägna delområde utgående från nyvunnen slöjdpedagogisk kunskap. Samtidigt för hon teorierna närmare slöjdverkligheten i en utbildningskontext. Hon introducerar *skissboken* som en egen genre, ett arbetsredskap, i slöjdarbetet och i undervisningen. Avhandlingsforskningen lyfter fram lärarens undervisningsämne och därmed också elevens slöjdämne genom att utveckla *handledning i dialog* som undervisningsmetod. Kunskapsbehållningen utgör ett mycket angeläget och värdefullt bidrag till den slöjdpedagogiska teorin samt till metodutvecklingen i slöjdundervisningen.

---

¹⁴⁸ Sjöberg, 2009.

Juha Hartvik: Doktorsavhandling 6¹⁴⁹ Följande disputand är min tidigare kollega, Juha Hartvik, vars strålande doktorsdisputation jag beskrev i inledningsavsnittet. Avhandlingens rubrik är: *Det planlagda och det som visar sig. Klasslärarstudentens syn på undervisning i teknisk slöjd*. Skribenten har både klasslärar- och slöjdläraryrke i sin magisterexamen. Denna dubbla utbildning kom väl till pass i hans avhandlingsarbete om teknisk slöjd i klasslärarutbildningen som tidigare inte har varit föremål för undersökning på den här nivån inom den svenskspråkiga lärarutbildningen.

Den övergripande forskningsfrågan var: *Hur kan slöjdpedagogik som vetenskap berika de forskningsbaserade studier som klasslärarstudent genomför för att få behörighet att undervisa slöjd i den grundläggande utbildningens lägre årskurser?* Den empiriska undersökningens syfte var *att utreda hur klasslärarstudentens syn på slöjd som skolämne förändras under den tid som de behörighetsgivande studierna i teknisk slöjd pågår i lärarutbildningen*.

Problematiken i avhandlingen belyser på ett övertygande sätt lärarutbildarens och lärarstudentens dilemma att inom en ytterst kort utbildning uppnå färdighet att genomföra slöjdundervisning i lågstadiet så att målen uppnås och det mångfasetterade ämnesinnehållet behärskas.

Skribenten har i avhandlingens bakgrundsdel byggt upp en modell som illustrerar den slöjdpedagogiska verksamhet som lärstudenten och lärarutbildaren möter. Modellen bygger på teorin om edukativ slöjdverksamhet som system med slöjdaren i kärnan (egenvärlden med individen i handling) omgiven av den teknologisk-estetiska världen (produktionsfunktionen), medvärlden (interaktionsfunktionen) och omvärlden (transaktionsfunktionen). Kärnan i modellen är bearbetad med utgångspunkt i den didaktiska triangeln så att *eleven* (den lärande), *läraren* och det omedelbara *innehållet i lärandet* (den teknologisk-estetiska världen) tillsammans bildar slöjdverksamhetens kärna. De två övriga världarna, medvärlden och omvärlden, förväntas berika undervisning och inläring. I modellen införs processaspekterna förståelse, erfarenhet, intention, handling, upplevelse och reflektion i slöjdverksamheten i undervisningssituationen. Perspektivet vidgas och berikas genom slöjdpedagogisk teori och vetenskapsteori. Modellen tjänar som grund för avhandlingens empiriska del samt för redovisningen av densamma.

Mot bakgrunden av den empiriska undersökningens resultat presenteras en modell för berikande av klasslärarstudentens slöjdstudier genom *tydlig reflekterande dialog*, å ena sidan mellan den studerande och lärarutbildaren och å andra sidan mellan den studerande och övriga studerande. Modellen innehåller ett antal

---

¹⁴⁹ Hartvik, 2013.

diskussionsteman som med stöd av befintlig slöjdpedagogisk teori kan användas för att uppnå slöjdpedagogisk teoriförståelse. Enligt denna didaktiska strategi förväntas parterna pendla mellan praktik och teori i undervisningssituationen.

Avhandlingsarbetet har brutit mark för forskningen inom den tekniska slöjden i finlandssvensk lärar- och forskarutbildning och bidrar med värdefull kunskap på området. Tillika ger forskningen belägg för att den slöjdpedagogiska teorin, som i huvudsak utvecklats inom textilslöjdens ram, mycket väl kan tillämpas på teknisk slöjd i allmänbildande utbildning på såväl skol- som universitetsnivå.

Tack och farväl

Till slut ett varmt tack och farväl till alla nära medmänniskor som jag mött på livets väg samt till memoarbokens läsare. Ni har varit mitt imaginära sällskap under skrivprocessen. Jag är tacksam för allt jag har fått uppleva under mitt långa liv, både i de privata kretsarna och i arbetslivet. Min förhoppning är att det jag åstadkommit genom min livsgärning skall vara till glädje för små och större elever i slöjdsalen, kämpande lärare, lärarutbildare och forskare i slöjdens och slöjdpedagogikens rika värld.

KÄLLOR [ ]

- Andersson, H. (1985). Undervisning och forskning. I H. Andersson, V. Hannus, S. Lindgrén & T. Österholm. *Lärarutbildningen i Vasa 10 år 1974–1984. Uppsatser kring Pedagogiska fakultetens och Vasa övningsskolas verksamhet under 10 år.* (Särtryck ur Österbotten 1983–1984) Vasa: Svensk Österbottiska samfundet. s. 81–119.
- Andersson, K. & Anderö, H. (2002). *Ordbok för släktforskare*. Västerås: ICA bokförlag.
- Anttila, P. (2015). *Käsillä eletty elämä. Käsityökulttuurin jäljillä taidosta tieteen.* [Ung. Handens arbete som livsverk. På spåret efter handarbetskulturens utveckling från färdighet till vetenskap]. Tampere: Mediapinta.
- Björkstrand, G. (2016). *Livet är ett lagspel. John Vikström som kyrklig ledare och samhällspåverkare*. Helsingfors: Fontana Media.
- Checkland, P. (1986). *Systems Thinking, Systems Practice*. New York: John Wiley & Sons.
- Christiansen, B. (2004). *NordFos historie*. Beskrivelse af NordFos historie frem til 2004. Jerslev, Danmark. <http://www.nordfo.org/no/om-nordfo/historie>
- Cygnaeus, U. (1861). *Förslag rörande folkskoleväsendet i Finland*. Helsingfors: Kejsarliga Senatens tryckeri.
- Ellonen, L. (Red.), 2008. *Suomen professorit; Finlands professorer 1640–2007*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Enckell, Maria Jarlsdotter. *Handlingar samt artikel i Konferensföredrag från Ålands Emigrantinstitut 2013*.
- Engeström, Y. (1987). *Learning by expanding. An activity-theoretical approach to developmental research*. Helsinki: Orienta-Konsultit.
- Eriksson, K. (1985). *Vårddidaktik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Eriksson, K. H. (1979). *Två kulturer. Något om värdering av praktiskt och teoretiskt arbete – ett idéhistoriskt perspektiv*. Projektet laborativ slöjd. (Rapport 4, LiU-PEK-R-45). Linköping: Universitetet i Linköping. Pedagogiska institutionen.
- Finlands Svenska Ungdomsförbund FSU rf. *Träff på träff. 4H – vad är det?* Folkskolförordning 11 maj 1866. Helsingfors.
- Forsström, H. (2004–2008). *Intervjuer*. Lapträsk
- Förordning F 530/1978. *Förordning om pedagogiska examina och studier 29 juni 1978*. Helsingfors: Finlands författningssamling.
- Förordning F 576/1995. *Förordning om examina och lärarutbildning på det pedagogiska området 21 april 1995*. Helsingfors: Finlands författningssamling.
- Förordning 1040/2013. *Undervisnings- och kulturministeriets förordning 1040/2013 om ändring av undervisningsministeriets förordning om precisering av universitetens utbildningsansvar, universitetens utbildningsprogram och specialiseringsutbildningar*. Helsingfors den 20 december 2013.

- Glaser, B. & Strauss, A. (1968). *The discovery of grounded Theory. Strategies for qualitative research*. London: Wiedenfeld and Nicolson.
- Hartvik, J. (2013). *Det planlagda och det som visar sig. Klasslärarstudenternas syn på undervisning i teknisk slöjd*. Åbo: Åbo Akademis förlag 2013/Åbo Akademi University Press 2013.
- Handlingar på Helsingfors Riksarkiv. (Finlands Krigsarkiv införlivades med Riksarkivet 1.1.2008.)
- Henriksson, R. (1988). *Textilkultur – mitt livslånga intresse.. Samlade artiklar och reportage*. (Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 34/1988). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning.
- Hufvudstadsbladet 29.5.1985.
- Jantsch, E. (1975). *Design for Evolution. Self-Organizing and Planning in the Life of Human Systems*. New York: George Braziller.
- Jantsch, E. (1987). *The Self-Organizing Universe. Scientific and Human Implications of the Emerging of Evolution*. Oxford: Pergamon Press..
- Kallioniemi, J. (2003). *Hemmafronten 1939–1945*. Jyväskylä: Vähäheikkilän Kustannus ja Jouni Kallioniemi. (Originalets titel: Kotirintama 1939–1945).
- Kallioniemi, J. (2006). *Hemmafronten. Finland under krigsåren 1939–1945 sett med kvinnors och barns ögon*. Jyväskylä: Vähäheikkilän Kustannus ja Jouni Kallioniemi.
- Kommittébetänkande 1912:10. *Handarbetsundervisningen vid folkskola*. Helsingfors 1913: Kejsarliga Senatens tryckeri.
- Kommittébetänkande 1970 A 4. Grundskolans läroplanskommittés betänkande I. Grunderna för läroplanen. Helsingfors: Statens tryckericentral.
- Kommittébetänkande 1970 A 5. Grundskolans läroplanskommittés betänkande II. Läroplan för läroämnena. Helsingfors: Statens tryckericentral.
- Korhonen, M. & Kuvaja, C. (1995). *Lapträsk historia. Två språk – en kommun*. Lapträsk: Lapträsk kommun.
- Lag 844/1971.
- Lapträsk Krigsveteraner r.f. Rintamamiesveteraanit ry. Lapinjärven osasto (1999). *Lapträsk veteranbok*. Lapträsk.
- Lindfors, L. (1981). *Textilslöjd i finlandssvensk lärarutbildning 1928–1976. En undersökning kring klass- och textillärarutbildningens anpassning till textilslöjden i lågstadiet*. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten 9/1981). Vasa: Åbo Akademi.
- Lindfors, L. (1982). *Textilslöjd i grundskolan. Didaktisk handledning*. (Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 13/1982). Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten.

- Lindfors, L. (1985a) (Red.) *Forskning i textilslöjd. Föredrag och inlägg vid Nordiskt seminarium kring forskning i textilläro-utbildning*. 27.5.–29.5.1985. (Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 22/1985). Vasa: Åbo Akademi.
- Lindfors, L. (1985b). Textilläro-utbildningen i Finland. En allmän översikt samt något om utvecklingstrender i finlandssvensk utbildning. Ingår i L. Lindfors (Red.) *Forskning i textilslöjd. Föredrag och inlägg vid Nordiskt seminarium kring forskning i textilläro-utbildning* 27.5.–29.5.1985. (s. 132–138). (Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 22/1985). Vasa: Åbo Akademi.
- Lindfors, L. (1985c). Arbetsprocesser i textilslöjd som fackligt–pedagogiskt forskningsfält. Ett bidrag till ämnesrådets begynnande forskningsorientering. Ingår i H. Andersson (Red.) *Tidlost och föränderligt. Uppsatser kring undervisning och läro-utbildning till Pedagogiska fakultetens 10-års jubileum*. (s. 96–124). (Rapporter från Pedagogiska fakulteten 20/1985). Vasa: Åbo Akademi. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten 20/1985). Vasa: Åbo Akademi.
- Lindfors, L. (1987). *Grunddrag i textilslöjdsundervisning. Läroplansbeskrivning och teoretisk analys av interaktiva slöjdvöningar*. (Licentiatavhandling). Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten.
- Lindfors, L. (1988a). *Formgivning i textilslöjd. Teoretisk–didaktisk orienteringsgrund*. Laudaturavhandling i textillära. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Lindfors, L. (1988b). *Slöjd som interaktivt system. Ett försök att tillämpa "mjuk" systemmetodologi vid studier av arbetshandledning i textilslöjd*. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten 26/1988). Vasa: Åbo Akademi.
- Lindfors, L. (1990). *Slöjdvetenskapliga och slöjdpedagogiska grundfrågor i ämnesläro-utbildning*. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten 31/1990). (Del av akademisk avhandling). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för läro-utbildning.
- Lindfors, L. (1991a). *Slöjddidaktik. Inriktning på grundskolans textilslöjd*. Helsingfors: Oy Finn Lectura Ab.
- Lindfors, L. (1991b). *Slöjdundervisning i teori och praktik. Modellevaluerande empiriska analyser av interaktiva arbetsövningar i textilslöjd*. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten 32/1990). (Del av akademisk avhandling). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för läro-utbildning.
- Lindfors, L. (1991c). *Slöjdverksamhetens grunddimensioner vid arbetsinläring i ett slöjdpedagogiskt perspektiv*. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten 33/1991) (Del av akademisk avhandling). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för läro-utbildning.
- Lindfors, L. (1992a). *På väg mot en slöjdpedagogisk teori. Paradigmatutveckling och kunskapsbehållning – sammanfattning av tre studier*. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten 34/1991). (Akademisk avhandling). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för läro-utbildning/Institutionen för pedagogik.

- Lindfors, L. (1992b). *Formgivning i slöjd. Ämnesteoretisk och slöjdpedagogisk orienteringsgrund med exempel från textilslöjdsundervisning*. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr 1 1992). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning.
- Lindfors, L. (1993a). Didaktiska objekt i slöjdpedagogikens fyra världar. *Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus* 24 (1), 99–103.
- Lindfors, L. (1993b). *Slöjdfostran i kulturkampen. Del I. Studier i den finländska skolslöjdens läroplaner 1912–1994*. (Publikationer från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr 4 1993). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning.
- Lindfors, L. (1993c). Research Fields and Research Co-operation in Handicraft Education in the Nordic countries. *Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja Kasvatus, Supplement* 24 (1), 12–15.
- Lindfors, L. (1995). *Slöjdfostran i kulturkampen. Del II. En översikt av slöjdpedagogikens utvecklingshistoria i ett finländskt perspektiv*. (Publikationer från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr 20 1995). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning.
- Lindfors, L. (1997). *Slöjdfostran i kulturkampen. Del IV. Positionsbestämning av slöjdpedagogisk forskning. Analyser av lärdomsprov vid Åbo Akademi*. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr 14 1997). Vasa: Institutionen för lärarutbildning.
- Lindfors, L. (1999). *Sloyd education in the cultural struggle. Part VIII. An outline of a sloyd educational theory*. (Reports from the Faculty of Education, Åbo Akademi University No. 4 1999). Vasa: Åbo Akademi University. Department of Teacher Education.
- Lindfors, L. (2000a). Nordisk slöjdforskning. Fakta och funderingar inför projekt-samarbete. I U. Suojanen & M. Porko-Hudd (Red.). (Techne serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap B: 8/2000/Research in Sloyd Education and Crafts Science B: 8/2000). *Ideologi för framtidens samhälle*. Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning. (NordFo Nordiskt Forum för Forskning och Utvecklingsarbete inom forming, händarbejde och slöjd samt duoji/sameslöjd).
- Lindfors, L. (2000b). Slöjdpedagogik som kunskapskultur: Vägval och utveckling under 25 akademiska år. Ingår i Sven-Erik Hansén, Jan Sjöberg och Gunilla Eklund-Myrskog (Red.) *Att spana i tiden. Pedagogiska utblickar*. Åbo: Åbo Akademis tryckeri.
- Lindfors, L. (2001). NordFo år 2000. I B-M Lindström & I Eklöf (Red.). *Slöjd – Kreativitet*. Dokumentation från NordFo-symposium. Umeå 30.11–2. 12. 2000. (Techne serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap B 9/2001). Umeå: Umeå Universitet. Institutionen för estetiska ämnen i lärarutbildningen. (NordFo Nordiskt Forum för forskning och Utvecklingsarbete inom forming, händarbejde och slöjd samt duodji/sameslöjd).

- Lindfors, L. (2002). Historisk–filosofisk forskning i slöjdpedagogik. Inte genomfört forskningsprojekt. Borgå: Linnéa Lindfors.
- Lindfors, L. (2004). *Kära släkten från Lurens i Hardom och Teiras i Hopom samt en levnadsteckning över Generalmajor Jakob Julius af Lindfors*. Borgå: Eget förlag. (Oy Formato Ab).
- Lindfors, L. (2005). (Medarbetare Laitinen, P. & Metsä, E.) *Från Källas ut i världen*. Borgå: Eget förlag. (Porvoon Valojäljennös Oy Poko).
Finns även på finska och engelska.
- Lindfors, L. (2009). *Rudom. Gårdar, människor och livsmönster under 500 år*. Borgå: Eget förlag. (Oy Nord Print Ab).
- Lindfors, L. (2010). (Red.) *Facklan. Ingermansby–Rudom Ungdomsförenings tidskrift 1920–1954*. Utgivare: Nylands svenska ungdomsförbund rf, Helsingfors. Eget förlag. (Oy Nord Print Ab).
- Lindfors, L. (2012). *Släkten Järf från Lappträsk. Alma Järfs berättelser*. Eget förlag. (Helsingfors: Oy Nord Print Ab).
- Lindfors, L. (2014). *Farmor Anna Bergs släkt. Tillägg till boken Kära släkten*. Eget förlag. (Porvoo: Porvoon Valojäljennös Oy Poko).
- Lindfors, L. (2015a). Officiell CV på Åbo Akademis hemsidor. Borgå: Linnéa Lindfors.
- Lindfors, L. (2015b). Portfolio: *Linnéa Lindfors liv punkt för punkt*. Borgå: Linnéa Lindfors.
- Lindfors, L. & Björkqvist, O. (1984). *Textilkunskap. Textilmaterialens kemiska sammansättning och fiberstruktur – Textila färgämnen – Textila hjälpmedel, avlägsnande av föroreningar*. (Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 18/1984). Vasa: Åbo Akademi.
- Lindfors, L. & Nygren-Landgårds, C. (1998). *Slöjdkompetens i nordisk kultur. Del V. Evaluering av forskarutbildning och forskning inom NorFA-nätverk 1995–1998*. (Techne serien: Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap B 5/1998). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning. (NordFo Nordiskt Forum för Forskning och Utvecklingsarbete inom forming, handarbete och slöjd samt duodji/sameslöjd).
- Lindfors, O. 2012. *Glimtar ur Linnéas liv*. Helsingfors: Eget förlag.
- Malmberg, E. (1995). *Att upptäcka systemnätverk i edukativ slöjd. Analyser av elevens slöjdhandlingar i en kontext. En paradigmutvecklande ansats*. (Akademisk avhandling). Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Melbye, E. (1985). Forskning innen formingslaererutdanninga i Norge. Ingår i L. Lindfors (red.) *Forskning i textilslöjd. Föredrag och inlägg vid Nordiskt seminarium kring forskning i textilläroretutbildning 27.5.–29.5.1985*. (s. 132–138). (Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 22/1985). Vasa: Åbo Akademi.

- Moreno Herrera, L. (1998). *Cuban sloyd. An evolutionary approach: theoretical perspective and empirical contribution*. (Doctoral dissertation). Turku: Åbo Akademi University Press.
- Nygren-Landgårds, C. (1997). *Slöjdföstran i kulturkampen. Del VI. Det tänkta och det upplevda undervisningsämnet. En studie om undervisning i slöjdpedagogik*. (Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr 15 1997). Vasa: Åbo Akademi. Institutionen för lärarutbildning.
- Nygren-Landgårds, C. (2000). *Educational and Teaching Ideologies in Sloyd Teacher Education*. (Doctoral Dissertation). Turku: Åbo Akademi University Press.
- Peltonen, J. (1988). *Käsityökasvatuksen perusteet. Koulukäsityön ja sen opetuksen teoria sekä teoreettinen ja empiirinen tutkimus peruskoulun yläasteen teknisen työn oppisisällöistä ja opetuksesta*. [Slöjdpedagogikens grunder. Skolslöjdens och slöjdundervisningens teori samt en teoretisk och empirisk undersökning om läroinnehåll och undervisning i teknisk slöjd i grundskolans högstadium]. Julkaisusarja A: 132). Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta.
- Peltonen, J. (1999). Slöjdekultur och slöjdpedagogik – en vetenskapsteoretisk betraktelse. *Nordisk Pedagogik* 19 (2), 67–77).
- Porko-Hudd, M. (2005). *Under utan, vid ytan och ovanför ytan. Analys av tanken bakom tre läromedel i slöjd..* (Akademisk avhandling). Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Sjöberg, B. (2009). *Med formgivning i fokus. En studie om holistisk slöjd i lärarutbildningen*. (Akademisk avhandling). Vasa: Pedagogisk fakulteten, Åbo Akademi.
- Skolmedia (1989). *Tova, Väva, Sy. Handbok i textilslöjd för åk 3–6*. Helsingfors: Rundradion.
- Stubhaug, A. (2007). *Att våga sitt tärningskast. Gösta Mittag-Leffler 1846–1927*. Stockholm: Atlantis.
- Studiehandböcker 1979–1995. Utbildningsprogram/Inriktningarna ämneslärare i teknisk slöjd, ämneslärare i textilslöjd. Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten.
- Studiehandbok, 1995–1999. Inriktningarna ämneslärare i teknisk slöjd, ämneslärare i textilslöjd, ämneslärare i huslig ekonomi. Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten.
- Studiehandbok för Pedagogiska fakulteten 1999–2003. Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten.
- Suojanen, U. (1991). *Käsityöllisten työprosessien ja niiden opetuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla*. (Väitöskirja). [Utveckling av arbetsprocesser och undervisning av desamma med hjälp av aktionsforskning]. (Akademisk avhandling (Sarja–Ser. C Osa–Tom. 86, Skripta Lingua Fennica Edita). Turku: Turun yliopisto. English summary.

Suojanen, U. (1999). *Slöjddkompetens i framtidens samhälle*. (Installationsföreläsning). Vasa: Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten.
Suomen professorit/Finlands professorer 1640–2007. s. 400. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Se även ovan Ellonen, L.
Uppslagsverket Finland, band 5, 2007, s. 416–420. Esbo: Schildts Förlags Ab.
Vallgren, V. (2003). *ABC Kirja Bok*. Somero: Kustannusliike Oy Amanita Ltd.
Vuoden 1973 opettajankoulutustoimikunnan mietintö. [1973 års lärarutbildningskommittés betänkande. Kommittébetänkade 1975]. Opetusministeriö. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Vasabladet 19.2.2015.

Vasabladet, 30.8.2015.

Östnyland 31.12.2015.

Webbadresser

<https://www.abo.fi/fakultet/slojdpedagogik>

<http://www.abo.fi/forskning/slojdpedagogik>

<https://journals.hioa.no/index.php/techneA/>

<https://journals.hioa.no/index.php/techneB/>

<http://www.abo.fi/fakultet/slojdresurs>

Översättning av finsk text till svenska i memoarbok 2017

Citat s. 13

”Som forskare är Lindfors närmast teoretiker, det finns få prov på empirisk forskning. Lindfors är inte kritiker eller debattör, utan en systembyggare som strävar efter egna lösningar. I det här skedet av slöjdforskningen är en sådan forskningsansats mer lämplig än en analytisk-kritisk som inte ger en teorigrund för ämnet ifråga.”

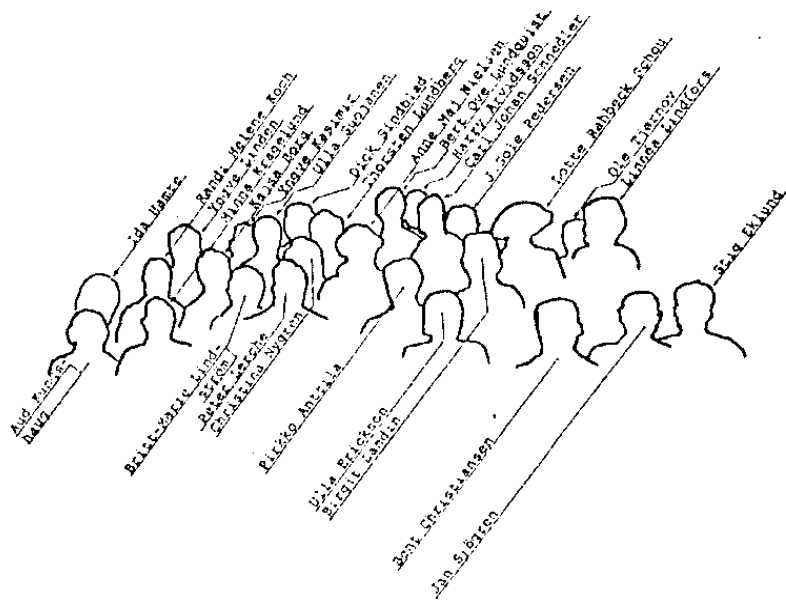
Citat s. 195

”Sammanfattningsvis kan man säga att doktorsavhandlingsarbetet avslöjar flitigt engagemang och principfasthet. Avhandlingen ger ny kunskap för forskningsorienteringen inom slöjdpedagogiken. Dessutom är kunskapen tillförlitlig, även om de egna valen kunde ha utökats med några andra infallsvinklar. Heideggers vetenskapsfilosofi ger exempel på några andra forskningsgrepp. Arbetet representerar utan tvekan en utveckling av aktionsteorin inom det slöjdpedagogiska området. Samtidigt genereras ny och behövlig kunskap om den pedagogiska slöjden (handarbetet) som vetenskapsområde”.

Fotnot .s. 127

KATU-Projektet för examensreformen inom utbildningssektorn. KATU-projektet skulle i sitt arbete beakta regeringens principbeslut 1974 och om principerna för högskolornas examensreform samt 1973 års lärarutbildningskommittés betänkande.

Det nordiske seminar i Kerteminde 1989

Namnen på deltagarna i seminariet i Kerteminde 1989. Se bild s. 165.
(Bent Christiansen har gjort förteckningen.)

Linnéa Lindfors

Linnéans rötter gömmer sig i myllan under mossan i skogen, men växten med de små blommorna och bladen strävar mot ljuset. Så även jag som fått detta vackra namn. Mina rötter finns så djupt i den östnyländska jorden att jag inte helt lämnade min anrika vackra och tidigare så livfulla hemby ens under mitt verkssamma liv långt borta i Österbotten. Det är ur hembygdens jord som jag nu på ålderns höst får kraft att teckna ned mina minnen från mitt rika, intressanta och arbetsfyllda liv.

*Det är praktisk verksamhet, speciellt handarbete/slöjd, som varit mitt speciella intresse genom livet. Då jag till slut genom forskning fann klarhet i hur handarbete/slöjd kan förklaras och beskrivas fick jag också en utgångspunkt för beskrivningen av mitt liv på de vetenskapliga arenorna. I den slöjdpedagogiska teori som jag byggt upp talar vi om olika former av kunskap. Vi måste vara medvetna, ha ett intresse, ”veta-att”-kunskap, behärska ”veta-hur”-kunskap och vara förtrogna med ”veta-vad”-kunskap. Ändamålet eller *telos* är det centrala. Men då vi skall producera, åstadkomma något konkret och härvid behärska en färdighet (konst) behöver vi ”veta-varthän”-kunskap. Den ansatsen betyder att vi har att göra med *poiesis*, aktivitet vid tillverkning. Dessa ”kunskaper” gäller i det privata livet lika väl som i olika verksamhetsformer i arbetslivet.*

Redan som barn hemma på bondgården vaknade mitt intresse för handarbete inklusive sömnad (”veta-att”). Det gällde att skaffa en utbildning och ett arbete på intresseområdet, det vill säga ”veta-vad” och ”veta-hur” samt att ha målet klart utstaket ”veta-varthän”. För mig blev det hemslöjdsskolan och handarbetsseminariet. Min första huvudtjänst i beklädnadsbranschen krävde dock mycket fortbildning.

Men livet krävde mera, det gällde att ta chanserna och sträva vidare, ta ny sats och att på nytt ”veta-varthän”. Mitt intresse riktades mot den vetenskapliga världen med fortsatt utbildning fram till doktorsgraden samt ett mångfasetterat arbetsengagemang med att bygga upp lärarutbildning och forskning inom mitt ursprungliga intresseområde handarbete/slöjd, som efter hand utvecklades till universitetsämnet slöjdpedagogik. Allt detta medan de egna studierna och den egna forskningen pågick. Mitt intresse riktades sedan mot det övriga Norden i form av forskningssamarbete och ledning av forskarutbildning.